

Mic dicționar de termeni istorici

Horia Dumitru Oprea

- Licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
- Am urmat cursurile de studii aprofundate cu specializarea “Românii în relațiile internaționale”.
- Profesor de istorie la Școala nr. 6 Râmnicu Sărat (Buzău).
- Am publicat patru cărți: **Aproape de origini, Anecdote cu oameni iluștri, Personalități. Istorii regăsite și Portrete subiective.**
- Sunt autorul unui auxiliar școlar: **Istoria românilor pentru nota 10.**

Prefață

În epoca actuală se insistă, tot mai mult, pe latura formativă a învățământului, iar istoria are menirea de a contribui, prin mijloacele sale specifice, la formarea personalității elevilor și integrarea lor activă și eficientă în societate. Scopul pe termen lung al studierii istoriei este acela de a-i înzestra pe elevi cu noțiuni și cunoștințe referitoare la dezvoltarea societății omenești și devenirea sa istorică. Din punct de vedere al informației, aceasta trebuie să fie selectivă și să urmărească criteriile eficienței și esențialității.

Un mijloc important pentru atingerea acestui scop este *Dicționarul de termeni istorici*, care încearcă să răspundă nevoii de informare și de instruire. El cuprinde un inventar lexical de mare diversitate: peste 2500 de termeni din toate epocile istorice, numeroase cuvinte vechi (nume de demnități, monede), concepte filozofice, teologice, nume de curente culturale, politice etc.

Desigur, acest dicționar datorează mult lucrărilor lexicografice anterioare (vezi *Bibliografia*), din care a reținut o bună parte a informației, însă numai după o atentă reevaluare a ei. Autorul a reformulat, completat și nuanțat numeroase definiții și a identificat și alte semnificații decât cele menționate până acum.

Dicționarul reprezintă un ghid sigur și clar pentru elevi, ca și pentru publicul larg, un instrument accesibil și eficient pentru oricine este interesat de istorie. Lucrarea deschide calea către înțelegerea mai profundă a unor procese și fenomene istorice și contribuie în mod substanțial la formarea unei logici istorice, a unei gândiri specifice și a limbajului propriu studiului istoriei.

A

Abacă – Parte superioară a capitelului unei coloane, de forma unei plăci, care susține arhitrava.

Abate – **1.** Stareț al unei mănăstiri catolice. **2.** Titlu onorific dat unor preoți catolici; persoană care poartă acest titlu.

Abateie – Mănăstire catolică mare, condusă de un abate și depinzând de un episcop sau direct de papă.

Abdica – A renunța, voluntar sau constrâns, la tron.

Abjura – A renege public o credință religioasă, o doctrină etc.

Aboli – A desființa cu desăvârșire o stare social-politică, o instituție; a suprima.

Aboliționism – Mișcare politică, apărută la sfârșitul sec. XVIII, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie.

Aborigin – Originar din regiunea, din țara în care trăiește. Persoană care face parte din populația primitivă a unei țări.

Abroga - A anula o lege, o dispoziție oficială.

Absenteism politic - Atitudinea unei persoane, asociații, a unui partid de a refuza participarea la activitatea politică.

Absidă – **1.** Nișă semicirculară sau poligonală care închidea nava centrală a unei bazilici romane. **2.** Încăpere semicirculară destinată altarului în bisericile creștine.

Absolutism – Sistem de guvernământ bazat pe puterea absolută a unui monarh.

Absolutism luminat – Regim politic apărut în sec.XVIII și caracterizat prin atitudinea înțelegătoare a suveranilor, sfătuiți de gânditori luminați, la cerințele progresului. Printre cei mai cunoscuți despoți luminați au fost Maria Tereza și Iosif al II-lea (Imperiul Habsburgic), Frederic al II-lea (Prusia) și Ecaterina a II-a (Rusia).

Abstenționism – Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot; doctrină care susține această atitudine.

Abvelian – Subetaj mijlociu al paleoliticului inferior; chelean.

Academie – Instituție superioară de cultură a cărei misiune este să contribuie la dezvoltarea științelor și artelor. Tradițiile academice datează încă din antichitate (Academia Platonică). Academiile au luat ființă în a doua jumătate a sec. XV în Italia, iar primele academii naționale au fost: Academia Franceză, 1635; Societatea Regală din Londra, 1662; Societatea de științe din Berlin, 1700. Academia Română a fost înființată pe 1 aprilie 1866, sub numele de “Societatea Literară Română”.

Academism – Curent artistic care promova imitația necondiționată a artei antice și a Renașterii.

Acheulean – Ultimul subetaj al paleoliticului inferior.

Achingiu – Călăreț turc care trăia din prada de război, în timpul Imperiului Otoman.

Acord - Înțelegere, învoială între două sau mai multe părți în vederea încheierii, modificării sau desființării unui act juridic.

Acqua toffana – Otravă pe bază de arsenic, celebră în Italia în sec. XVI-XVII.

Acrolit – Statuie ale cărei extremități sunt dăcute din piatră sau din marmură, iar corpul din alte materiale.

Acropolă – Partea înaltă a orașului antic, construită în vârful unei coline și apărată de ziduri, în interiorul căreia se refugiau cetățenii în

caz de război. În Grecia a fost mai întâi loc de reședință a regelui, apoi a devenit cu prioritate centru spiritual al cetății și sediu al celor mai importante temple. A cunoscut o mare splendoare și faimă la Atena.

Acta – În Roma antică, desemna documentele oficiale care conțineau deciziile Senatului și ale magistraților, ca și dispozițiile împăratului. Pe vremea lui Iulius Cezar s-a început și publicarea de *acta diurna*, documente care informau poporul asupra principalelor evenimente și măsuri de peste zi. În hagiografia religioasă, termenul acta a fost utilizat pentru a indica culegerile de procese ale martirilor sau de vieți ale sfinților.

Activism – **1.** Propagandă activă în serviciul unei doctrine politice sau al unui partid, cu intenția de a aduce o schimbare socială sau politică. **2.** Tactică adoptată de Partidul Național Român din Transilvania, după anul 1905, constând în implicarea în viața politică a Imperiul Austro-Ungar cu scopul recunoașterii drepturilor naționale ale românilor din Transilvania.

Activist - Membru salariat al unei organizații, de obicei un partid, care se dedică activității în acea organizație; în regimul comunist, cu sens pozitiv; după decembrie 1989, pe ascuns și înainte, cu sens profund negativ.

Aculturație - Asimilarea de către o grupare sau un popor a elementelor unei culturi străine, renunțând parțial sau total la cea proprie.

AD – Sigla latină pentru *Anno Domini* (în anul Domnului), folosită pentru a indica date successive nașterii lui Iisus (d.Hr).

Ad-hoc – Care corespunde unui scop determinat, unei situații precise.

Administrație – Totalitate a serviciilor publice însărcinate cu aplicarea legilor și a deciziilor guvernamentale.

Adora – A se închina unei divinități; a slăvi o divinitate; a venera.

Adorație – Cult al unei divinități sau al unui obiect sacru.

Adstrat – Totalitate a elementelor străine care pătrund într-o limbă după constituirea ei.

Adunare – Corp deliberant; organ reprezentativ.

Adunare constituantă - Adunare alcătuită din reprezentanți aleși în vederea votării sau modificării unei constituții.

Adunare legislativă - Organ reprezentativ al statului, competent a se pronunța prin vot asupra proiectelor de legi.

Adunare națională – Întrunire a reprezentanților unei naționalități majoritare dintr-o provincie istorică aflată sub stăpânire străină.

Adunarea norodului – Nume sub care este cunoscută oastea condusă de Tudor Vladimirescu, în Revoluția de la 1821, având și rol legislativ.

Adunarea stărilor - Instituție medievală de stat care cuprindea pe reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale privilegiate. Comună tuturor statelor, avea atribuții politice, juridice, militare, administrative și fiscale.

Adunarea țării – Instituție politică alcătuită din reprezentanții stărilor sociale libere, cu atribuții politice, administrative și fiscale.

Adunări ad-hoc – Adunări speciale, reprezentative și consultative, convocate în 1857 la Iași și București pentru a se pronunța asupra unirii Țărilor Române.

Adventism – Doctrină a unei secte creștine neoprotestante, bazată pe credința în a doua venire a lui Iisus.

Aed – Poet epic în Grecia antică, recitator și cântăreț al isprăvilor zeilor și eroilor. Se acompania cu instrumente cu coarde.

Afet – Suport al țevii la unele arme de foc (ex. tun).

Africakorps – Corp expediționar german care, în timpul celui de-al doilea război mondial, sub comanda feldmareșalului Erwin Rommel, a activat în Africa de Nord în sprijinul trupelor italiene, din februarie 1941 până în primăvara anului 1943, când trupele italo-germane din Africa s-au predat aliaților.

Agapă - Masă comună frățească la vechii creștini.

Agatârși - Populație scitică, amintită de Herodot ca locuind în sec. VI î.Hr. în regiunea cursului mijlociu al Mureșului.

Agă – 1. Ofițer sau comandant din armata otomană. 2. Prefect de poliție. 3. Rang boieresc corespunzător unor funcții din siguranța publică; șef al unei agii.

Agentură – Grup organizat aflat în slujba unor forțe străine.

Agenție diplomatică – Reprezentanță a unui stat acreditată într-un stat străin.

Ager publicus – Terenurile cultivabile din proprietatea publică în Roma antică, rezultat al cuceririlor militare, care erau concesionate spre întrebuințare numai cetățenilor romani.

Agie – Organ administrativ din sec. XVIII – XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice.

Agnomen - Supranume, poreclă primită de romani în urma unor fapte deosebite.

Agora – Piață publică în cetățile Greciei antice, unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice.

Agresiune – Atac neprovocat împotriva unei persoane, a unui stat.

Ahei – Populație indoeuropeană așezată la începutul mileniului II î.Hr. în Pelopones și Beotia, unde a dat naștere înfloritoarei civilizații miceniene, corespunzătoare epocii bronzului; una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci.

Akkadieni – Populație semitică din antichitate care a întemeiat în mileniul III î.Hr. orașul și statul Akkad.

Ala – Unitate romană de cavalerie, formată din trupe auxiliare (ostași aparținând populațiilor nelatine).

Alani - Triburi de origine sarmată care locuiau în sec. II și I î.Hr. în regiunea Mării Negre și în nordul Caucazului și care, împinși de huni, au ajuns în sec. V împreună cu vandalii, până în Spania și Africa.

Albigenzi – Adepți ai unei secte creștine din sudul Franței (sec. XII-XIII), având o doctrină dualistă în baza căreia respingeau tot ce este pământesc; negau patimile lui Hristos, cele șapte taine creștine, crucea etc. Împotriva lor, Papa Inocențiu III a ordonat o cruciadă specială.

Alcade – Magistrat municipal în Spania.

Alcazar - Palat întărit, de origine maură, în Spania.

Alchimie – Știință cultivată în Evul Mediu având ca obiect aflarea pietrei filozofale, cu ajutorul căreia să se poată prefăce metalele în aur, și a elixirului vieții, care să dea omului tinerețe și nemurire.

Alegeri – Desemnare prin vot a celor ce urmează să conducă un stat, un partid etc.

Alegeri libere – Alegeri prin care se exprimă prin vot opțiunea politică reală.

Alemanii – Uniune de triburi germanice, menționate în sec. III-VI în regiunea Rinului.

Alexandrinism – 1. Civilizație elenistică dezvoltată la Alexandria.
2. Sistem filozofic cultivat de școala din acest oraș.

Alfabet - Totalitatea literelor, așezate într-o ordine convențională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi.

Alfabet latin – Alfabet creat în sec. VII î.Hr. pe baza alfabetelor etrus și grecesc, utilizat pentru transcrierea limbii latine, a limbilor romanice și a altor limbi, format din 23 de litere.

Alfabetul Morse – Sistem de comunicare special folosit în telegrafie, literele fiind reprezentate prin linii și puncte.

Alia – A încheia un tratat de alianță.

Alianța celor trei împărați - Alianță politică cu caracter defensiv între Alexandru II (Țarul Rusiei), Franz Joseph I (Împărat al Austriei și rege al Ungariei) și Wilhelm I (Împărat al Germaniei). S-a constituit în 6 iunie 1873, prin Acordul consultativ (Convenția de la Schönbrunn) între Alexandru II și Franz Joseph I. În cazul unei amenințări de atac din partea unei terțe puteri, ambii monarhi se obligau să se înțeleagă pentru a adopta o „linie de conduită comună“. La 23 octombrie 1873, Wilhelm I, aderă la Convenția de la Schönbrunn.

Alianță – Înțelegere politică de durată între două sau mai multe state, stipulată în acorduri sau tratate, prin care acestea hotărăsc să-și acorde asistență politică și militară reciprocă.

Alienabil – Care se poate înstrăina.

Aliniament - Fâșie de teren care, datorită condițiilor naturale, prezintă o importanță tactică, operativă sau strategică pentru acțiunile de luptă ce se desfășoară în zona respectivă.

Aliotman – Turcime.

Allah - Numele Dumnezeului unic în monoteismul islamic.

Alodiu – Proprietate funciară scutită de impozite în Evul Mediu.

Alogen – De origine străină, venit din altă parte.

Altar – Ridicătură de piatră, de lemn etc. pe care se aduceau jertfe zeilor.

Alternanța la putere – Trecerea puterii din mâna celor care au guvernat în mâna opoziției, pe baza alegerilor libere, prin opțiunea electoratului.

Alteță – Titlu dat principilor și principeselor.

Amazoană – Femeie războinică aparținând unui trib legendar.

Ambasadă – Reprezentanță diplomatică a unei țări, condusă de un ambasador.

Ambasador – Diplomat de rang superior, însărcinat să reprezinte un stat pe lângă alt stat.

Ambuscadă - Atac pregătit din timp și executat asupra unui inamic numeros aflat în deplasare; loc pregătit în vederea unei asemenea lupte.

Amendament – Modificare adusă unui proiect de lege, unui tratat etc.

Amerindieni – Populații băștinașe din America, de rasă mongoloidă; numite și indieni și piei-roșii. Au fost în mare măsură exterminați în timpul cuceririi Americii și după aceasta, de către europeni. Amerindienii azteci, mayași și incași au creat, înainte de ocuparea Americilor de către europeni, civilizații strălucite.

Amfiteatru – Construcție de formă rotundă sau ovală, neacoperită, cu o arenă centrală și rânduri concentrice de locuri, dispuse în trepte. Amfiteatrul este originar din Antichitatea romană, fiind un loc destinat jocurilor publice locale, între care erau incluse și luptele gladiatorilor, luptele între animale sălbatice sau între animale și oameni.

Amforă - Vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care, în antichitate, se păstra și se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc.

Amiral - Cel mai mare grad în marina militară.

Amiralitate – Comandament al marinei militare.

Amnistie - Act al puterii de stat prin care se înlătură răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită.

Amoniți – Popor antic semit care trăia pe malul drept al Iordanului și care a purtat războaie cu evreii.

An – Perioadă de timp în care Pământul face o rotație completă în jurul Soarelui și care numără 365 de zile și 4 ore; perioadă de timp cuprinzând 12 luni.

Anabaptism – Sectă religioasă care practică botezul la vârsta adultă.

Anacronism – **1.** Eroare de cronologie; fixare a unui eveniment la altă dată decât cea reală. **2.** Trăsătură care nu corespunde spiritului timpului; idee, comportare, învechită.

Anafora - Raport scris adresat domnitorului de către un mare dregător.

Anaglifă – Sculptură în relief sau în basorelief.

Anagnost – Slav în Roma antică însărcinat să facă lectura în timpul mesei sau băii stăpânului.

Anale – Scriere istorică în care evenimentele sunt înregistrate an de an.

Analecte – Culegere de fragmente din scrieri alese; crestomație.

Anarhie – Stare de dezorganizare, de haos, în care autoritățile și legile nu mai sunt respectate.

Anarhism – Mișcare ideologică apărută în sec. XIX, întemeiată pe ideea suprimării oricărei autorități guvernamentale, administrative, religioase în numele libertății individuale.

Anarți – Populație din antichitate, de origine celtică, care a trăit și pe teritoriul Daciei.

Anatemă – Excludere a cuiva din rândul bisericii; afurisenie.

Ancestral – Care provine din timpuri străvechi; strămoșesc.

Anexionism – Politică de expansiune prin anexarea unor teritorii sau țări străine.

Anexiune – Alipire cu forța de către un stat al teritoriului altui stat.

Angli - Populație germanică care în sec. V a ocupat estul insulei britanice, dând numele ei acestui teritoriu.

Anglicanism – Religia protestantă a Angliei, cuprinzând trei ramuri (metodică, evanghelistă și calvinistă), care conservă în mare parte dogmele calvinismului, dar susține încă instituția episcopilor și ierarhia sacerdotului, având în frunte pe rege.

Anglo-saxoni - Populații germanice (angli, iuți, saxoni), care s-au deplasat de pe continent pe insulele britanice ocupându-le în sec. V-VI.

Animism – Formă primitivă a religiei, când oamenii credeau în spirite și în existența unor duhuri ale obiectelor (plante, ape etc.); personificare a forțelor și a fenomenelor naturii.

Anistoric – **1.** Situat în afara istoriei. **2.** Care neagă istorismul, succesiunea evenimentelor și realităților.

Anschluss – Termen folosit în mod uzual pentru a indica anexarea Austriei de către Germania nazistă la 12 martie 1938.

Antablament - Element de arhitectură care susține acoperișul și se sprijină pe ziduri sau pe coloane.

Antagonism – **1.** Rivalitate, luptă între două forțe contrare. **2.** Contradicție între grupuri și clase sociale cu interese opuse.

Antanta anglo-rusă - Pact încheiat în 1907 prin care Anglia și Rusia își reglementau disputele coloniale în Persia, Afghanistan și Tibet. Pactul trasa zonele de influență în Persia, prevedea ca nici una dintre cele două țări să nu intervină în politica internă a Tibetului și recunoștea situarea Afghanistanului în sfera de influență britanică. Înțelegerea a condus la formarea Triplei Antante.

Antanta Cordială - Pact anglo-francez (8 aprilie 1904), care a pus capăt multor dispute coloniale și a încheiat divergențele dintre Franța și Marea Britanie. Prevedea libertatea de acțiune a britanicilor în Egipt și a francezilor în Maroc, rezolvând și alte câteva dispute imperiale.

Antantă – **1.** Alianță militară pe timp de război. **2.** Înțelegere, convenție, acord.

Antebelic – De dinaintea unui război.

Anteriu - Haină boierească lungă care se îmbrăca peste cămașă.

Antic – **1.** Foarte vechi, din trecutul îndepărtat. **2.** Care este propriu producțiilor antichității (greco-romane); clasic.

Anticar – **1.** Persoană care se ocupă cu studiul și cu explorarea monumentelor antice; arheolog. **2.** Colector sau negustor de obiecte antice. **3.** Negustor de cărți vechi.

Antichitate - Denumire dată epocii din istoria omenirii începând cu primele documente scrise (mileniul III î.Hr.) până la 476 d.Hr. (căderea Imperiului Roman de Apus).

Anticomunism – Politică îndreptată împotriva partidelor comuniste și a concepției marxism-leninismului.

Antidemocratic – Care este împotriva democrației.

Antifascism - Mișcare politică apărută după primul război mondial îndreptată împotriva fascismului. A căpătat un caracter de masă,

culminând cu mișcarea de rezistență și lupta armată în timpul celui de-al doilea război mondial.

Antiimperialism - Mișcare socială împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, a tuturor formelor de exploatare și dominație a popoarelor.

Antiotomană – Politică a statelor creștine medievale din Europa împotriva expansionismului turcilor otomani.

Antipapă – Uzurpator al papalității care, conform Bisericii, își exercită ilegal autoritatea de papă și-și atribuie denumirea acestuia.

Antisemitism – Totalitatea manifestărilor ostile evreilor, atât în domeniul ideologic și religios, cât și în acela social-politic..

Antropocentrism – Concepție potrivit căreia omul este centrul și scopul universului.

Antropofag – Persoană care se hrănește cu carne de om; canibal.

Antropogeneză – Procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane; antropogenie.

Antropogonie – Studiu asupra originii umanității.

Antropografie – Știință care studiază trăsăturile fizionomiei raselor și tipurilor umane.

Antropoid – **1.** Care seamănă cu omul. **2.** Grup de maimuțe asemănătoare cu omul.

Antropologie - Știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului și raselor umane.

Antropomorf – Care are forma figurii umane.

Antî – Triburi slave, menționate în sec. VI-VII, care au constituit nucleul grupului slavilor de răsărit (rușii, ucrainenii, bielorușii).

Apanaj - Domeniu feudal acordat de suverani pentru întreținerea membrilor familiei regale.

Apartheid – Politică de segregare rasială practică în Africa de Sud împotriva populației de culoare; abandonată în 1991.

Apartinic – Care nu face parte din niciun partid politic.

Apatrid – Persoană care nu are drepturi cetățenești în nicio țară.

Apeduct - Sistem de conducte care transportă apa de la locul ei de captare până la punctul de destinație.

Apella – Adunarea poporului în Sparta, care hotăra pacea și războiul și care desemna prin aclamații eforii, membrii gerusiei și pe cei doi regi. Aveau dreptul de a participa numai cetățenii cu vârsta de peste 30 de ani.

Apocrif – Atribuit în mod fals unui autor; neautentic.

Apolitic – Care nu se ocupă cu politica, care este în afara confruntărilor politice.

Apologet – Scriitor care în sec. II-IV apăra creștinismul de atacurile cuceritorilor păgâni (ex. Iustin, Tertulian ș.a.).

Apostat – **1.** Persoană care s-a lepădat de o religie, care a săvârșit o apostazie. **2.** Care și-a schimbat convingerile; răzvrătit, rebel.

Apostazie – **1.** Renegare publică a unei credințe religioase. **2.** Renegare a unei doctrine; revoltă, răzvrătire.

Apostol – Nume dat fiecăruia dintre cei 12 discipoli ai lui Iisus, aleși de El Însuși și care I-au predicat învățătura și au organizat biserica creștină.

Apostolat – Misiune de apostol, propovăduire a învățăturilor lui Hristos.

Apostolic – 1. Care aparține apostolilor. 2. Care ține de misiunea de convertire la catolism a păgânilor, dar și a schismaticilor ortodocși.

Apoteoză - Solemnitate, festivitate prin care un erou sau un împărat era zeificat.

Aprod – 1. Dregător al curții domnești în Moldova și Țara Românească, cu atribuții (administrative, fiscale, juridice) variate. 2. Fecior de boier care slujea la curtea domnească. 3. Slujbaș care păzea sălile și introducea publicul în unele instituții.

Apuli - Trib dacic situat în centrul Transilvaniei.

Arabi – Popoare din grupa limbilor semitice care locuiesc în țările din Orientul Apropiat și din nordul Africii, de religie musulmană.

Arbaletă – Armă de aruncat săgeți sau proiectile, folosită în Evul Mediu. Puterea ei distructivă provenea de la arcul metalic, cu o bătaie de până la 300 m, care putea propulsa o săgeată cu o viteză suficientă pentru a străpunge cămașa de zale.

Arbitraj internațional – Judecarea neînțelegerilor dintre state de către un alt stat sau instituție internațională autorizată.

Arc – Armă primitivă, alcătuită dintr-o vergea flexibilă de lemn încovoiată și dintr-o coardă prinsă la extremitățile ei, folosită la aruncarea săgeților.

Arcadă – Element arhitectural în formă de arc susținut de coloane.

Arcatură – Element arhitectural alcătuit dintr-o serie de arcade mici, în relief, care decorează părțile netede ale zidurilor.

Arc de triumf – Monument în formă de poartă boltită, împodobit cu basoreliefuluri și cu inscripții.

Archebuză – Veche armă de foc portabilă, apărută în a doua jumătate a sec. XIV și utilizată până în sec. XVII când, prin modernizare, se transformă în muschetă, apoi în pușcă.

Arenă – Spațiu circular în mijlocul unui amfiteatru roman, al unui circ etc., unde au loc reprezentațiile.

Arendaș – Persoană care are în folosință o proprietate funciară și exploatează veniturile realizate de pe urma ei pe un termen dat.

Areopag – Tribunal suprem în Atena antică, cu sediul pe colina lui Ares.

Arhaic – Care aparține sau este caracteristic unor vremuri trecute.

Arheografie – Disciplină care se ocupă cu descoperirea și publicarea manuscriselor și a textelor antice.

Arheologie – Știință care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate.

Arhiduce – Titlu dat prinților din Casa domnitoare din Austria.

Arhiepiscop – Titlu onorific dat unui episcop care conduce o eparhie importantă. Dacă are sub jurisdicția sa mai multe eparhii, se numește mitropolit.

Arhitectură – Știința și arta de a proiecta și de a construi edificii și de a le împodobi.

Arhitectură ecleziastică – Totalitatea construcțiilor cu un caracter religios.

Arhitectură laică – Totalitatea construcțiilor cu rol administrativ sau de apărare.

Arhitravă - Element de construcție (caracteristic arhitecturii clasice) care constituie partea inferioară a antablamentului și care se sprijină pe capitelul coloanei sau pe zid.

Arhivă – Colecție de acte și de documente referitoare la istoria unui popor, a unui oraș, a unor instituții, a unei familii.

Arhivistică – Știință auxiliară a a istoriei care se ocupă cu studierea și conservarea documentelor.

Arhondaric – Clădire sau parte a unei clădiri mănăstirești destinată găzduirii oaspeților.

Arhondologie – **1.** Istorie a nobilimii. **2.** Registru, repertoriu al familiilor nobile dintr-o țară.

Arhonte – Funcție supremă în orașele Greciei antice. În Atena, arhonții erau nouă la număr, cu funcții diferite: arhonte rege era autoritatea religioasă cea mai importantă; polemarhul, responsabilul militar al orașului; eponimul dădea numele anului în curs; în sfârșit, șase tesmoteți (păstrători ai legilor) administrau justiția. Aflați în funcție timp de un an, arhonții erau supuși controlului adunării *bule*.

Arian – Termen folosit în trecut pentru a desemna popoarele aparținând familiei de limbi indo-europene; astăzi termenul desemnează popoarele din ramura indo-iraniană a acestei familii de limbi. Rasiștii (mai ales cei din Germania) au denaturat conținutul termenului, folosindu-l pentru a desemna așa-zisa rasă superioară nordică (germanică).

Arianism – Doctrină creștină, considerată eretică, formulată de preotul Arie (sec.IV), care nega natura divină a lui Hristos.

Ariergardă – Unitate militară de siguranță care se deplasează în urma forțelor principale.

Aristocrație – **1.** Pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăției și poziției sale sociale. **2.** Clasă socială dominantă în antichitate, formată din marii posesori de pământ și de sclavi. **3.** Clasă socială dominantă a nobililor în Evul Mediu .

Armament - Totalitatea mijloacelor tehnice de luptă.

Armaș – Dregător domnesc cu sarcini administrative și judiciare (paza temnițelor, îndeplinirea execuțiilor etc.); în Țara Românească armașul mai avea în grijă artileria oștirii, precum și țișanii domnești.

Armata noului model – Armată care a câștigat războiul civil englez pentru Parlament. A fost înființată în locul milițiilor locale, pentru a forma o forță bine antrenată recrutată din toate regiunile Angliei. Noua armată a înlocuit și armatele private, racolate de generali care nu dispuneau de o comandă unificată. Sub conducerea baronului Fairfax și a lui Oliver Cromwell, Armata Noului Model a câștigat bătălia de la Naseby și a încheiat cu succes prima fază a războaielor civile.

Armata Albă – Denumire generică folosită pentru forțele militare care au luptat împotriva bolșevicilor în timpul războiului civil din Rusia. Denumirea de “albi” a fost folosită în cazul persoanelor loiale unei monarhii, după Revoluția franceză (1789), când forțele monarhiste au adoptat drept simbol steagul alb al dinastiei de Bourbon.

Armata Roșie – Forțele armate ale Uniunii Sovietice între 1918 și 1946. Denumirea datează din perioada războiului civil rus, când această armată era adversara „Armatei Albe”(coalțiție a forțelor antibolșevice).

Armata – Totalitatea forțelor militare a unui stat al căror scop este apărarea integrității teritoriale, purtarea de războaie etc.

Armă - Obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului.

Armășel – Ostaș care făcea parte dintr-o unitate de artilerie comandată de marele armaș.

Arminism – Doctrină protestantă, fondată de episcopul olandez Arminius, care susține că omul este salvat sau pedepsit în funcție de credința lui.

Armistițiu – Acord între state beligerante care suspendă total sau parțial ostilitățile, pe termen limitat sau nelimitat. Stipularea armistițiului este de competența autorităților militare și nu implică încetarea stării formale de război până când nu este încheiat un tratat de pace.

Armistițiul lui Dumnezeu (Pacea lui Dumnezeu) - A fost, în Evul Mediu, o perioadă de întrerupere, dictată de Biserică, a războaielor private sau a expedițiilor de pedeapsă.

Armoarii – Arme, semne simbolice adoptate ca emblemă de o familie nobilă, de un oraș etc.; blazon.

Armură – Îmbrăcămintă metalică pentru protecția războinicilor din Antichitate și Evul Mediu.

Armurier – Persoană care fabrică, repară sau vinde arme.

Arnăut – Ostaș mercenar (de obicei albanez) din garda domnească din Țările Române.

Aromân - Persoană care face parte din populația de origine romanică din sudul Peninsulei Balcanice.

Arpadieni – Nume acordat dinastiei maghiare care a întemeiat regatul ungar.

Arsenal – **1.** Întreprindere în care se fabrică, se repară sau se depozitează arme și muniții. **2.** Totalitatea mijloacelor de luptă.

Artă - Activitatea omului care are drept scop producerea unor valori estetice și care folosește mijloace de exprimare cu caracter specific; totalitatea operelor (dintr-o epocă, dintr-o țară etc.) care aparțin acestei activități.

Artă abstractă – Curent artistic care renunță la înfățișarea unor obiecte, peisaje sau personaje concrete, considerând că liniile, culorile și formele abstracte pot să reprezinte toate ideile și sentimentele de care este însuflețit omul modern.

Artă gotică - Artă apărută în Franța, în prima jumătate a sec. XII, și răspândită în vestul și în centrul Europei, având ramificații până în România. Principalul monument gotic, catedrala, concentrează aproape toate ramurile artei: sculptura, pictura, vitraliul artele decorative (orfevrărie, mobilier, textile). Elementele caracteristice construcției sunt: bolți pe cruce de ogive, a căror greutate se repartizează pe stâlpi fasciculați, arcuri batante și contraforturi care neutralizează împingerile laterale ale bolților.

Artă preistorică – Artă dezvoltată în epocile încadrate în preistorie. Cele mai de seamă manifestări ale artei preistorice sunt picturile și desenele rupestre gravate din grote (Lascaux, Altamira etc.), statuete (ex. “Venus” din Willendorf), gravurile pe piatră, os și corn, ceramica cu o remarcabilă înflorire în Neolitic (Cucuteni) și, spre sfârșitul Neoliticului, monumente megalitice (Stonehenge).

Artă romană – Denumire dată artei dezvoltate în Roma antică și apoi în Imperiul Roman, a cărei evoluție se situează între secolele IV î.Hr. și IV d. Hr.

Artă romanică – Artă dezvoltată, mai ales în arhitectură, în țările europene supuse influenței catolice, în sec. X-XIII, care preia unele trăsături ale artei bizantine și în special elemente din arta carolingiană (edificii caracterizate prin severitate, masivitate și robustețe, savante jocuri de volume prismatice și cilindrice ale navelor, absidelor și turnurilor etc.);

Artă rupestră – Denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, sculptură etc.) realizate în stânci sau pe pereții peșterilor. Cele mai vechi manifestări de arte rupestre datează din Paleoliticul Superior și constau în picturi și gravuri executate pe pereții cavernelor de la Altamira (Spania), Lascaux (Franța), în care sunt reprezentate animale, scene de vânătoare sau de luptă, și în sculpturi de idoli feminini, exprimând cultul maternității.

Artificier – Specialist militar în manipularea și folosirea explozibililor.

Artilerie – **1.** Ansamblu de arme de foc care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanță. **2.** Unitate militară dotată cu astfel de arme.

Art Nouveau - Stil în arhitectură, arte decorative și sculptură dezvoltat în Franța la sfârșitul sec.XIX și începutul sec.XX. Termenul este folosit și ca denumire pentru întreaga artă de la granița dintre cele două secole.

Arz – Plângere, jalbă împotriva domnitorului, adresată Imperiului Otoman de către boieri.

As - Monedă romană de aramă sau de bronz.

Asalt - Atac violent pentru cucerirea unui obiectiv militar, pentru a învinge rezistența inamicului.

Asanizi – Dinastie românească întemeiată în sudul Dunării de frații Petru și Asan, în anul 1186.

Asasini - **1.** Persoană care săvârșește un asasinat; ucigaș. **2.** Sectă musulmană șiiită organizată sub forma unei societăți secrete ai cărei membri au acționat pe teritoriul actualelor state Iran, Siria și Liban (sec. XI-XIII).

Ascetism – Doctrină religioasă sau morală care propagă renunțarea la plăceri și care cere o viață austeră; sihăstrie.

Asediu – Totalitatea operațiunilor întreprinse în jurul unei fortărețe pentru a o cucerii sau a o obliga să se predea.

Aservire – Subjugare, înrobire. Subordonare a unui popor sau a unei țări unor interese sau puteri străine.

Asignat – Hârtie-monedă emisă în timpul revoluției franceze de la 1789.

Asimilare – Integrarea unei populații străine în rândurile alteia, până când își pierde trăsăturile proprii; deznaționalizare.

Asirieni – Populație semitică, care a trăit în statul antic Asiria, pe cursul mijlociu al fluviului Tigrul.

Asistență mutuală – Colaborare economică, politică și militară între state în scopul promovării unor obiective de interes comun sau apărării comune împotriva unui eventual atac armat.

Asistență socială – Acțiunea statului de ajutorare a acelor cetățeni care nu au mijloace suficiente de trai.

Asolament - Alternarea periodică a culturilor agricole de pe o anumită suprafață de teren, care asigură creșterea fertilității solului și sporirea producției agricole; presupune divizarea suprafețelor cultivabile în parcele (sole), fiecare fiind rezervată unei culturi.

Aspru – Veche monedă turcească de argint, care a circulat și în Țările Române.

Astrolab – Instrument pentru determinarea poziției astrilor.

Astrologie – Știință care pretinde a cunoaște viitorul prin cercetarea poziției și mișcării astrilor.

Astronomie – Știință care studiază corpurile cerești și legile mișcării lor.

Ataman – Căpetenie de cazaci.

Ateism – Concepție care neagă existența divinităților.

Ateneu - 1. Sanctuar al zeiței Atena. **2.** Clădire publică în care au loc manifestații cultural-artistice.

Ateneul român - Edificiu cultural în București. Construit în stil eclectic, între 1886 și 1888, după planurile arhitectului A. Galleron, prin stăruința lui Constantin Esarcu.

Atentat – Acțiune criminală, de obicei contra unei personalități sau unui șef de stat sau de guvern.

Atlant – Statuie reprezentând un bărbat într-o atitudine de efort, folosită ca element de susținere în locul unei coloane sau ca pilastru.

Atlas - Culegere de hărți, grafice, planșe, desene asupra unui subiect, cu scopul de a da un ansamblu coerent. Primul atlas geografic a fost întocmit în doua jumătate a sec.XVI de către G. Kremer (Mercator); primul atlas geografic românesc a fost întocmit de Gh. Asachi în 1838.

Atomism - Concepție formulată încă în antichitate de către gânditori materialişti (Leucip, Democrit, Epicur), după care materia este formată din atomi, concepuți inițial ca particule indivizibile și indestructibile, aflate în veșnică mișcare. Din sec. XIX, suferind transformări radicale, a devenit o teorie științifică, fundată experimental.

Atriu – Curte interioară a caselor romane.

Augur - Preot roman despre care se credea că poate prevesti viitorul sau interpreta voința zeilor după zborul și cântecul păsărilor sau după măruntaiele animalelor sacrificate.

August - (Ca epitet dat monarhilor și persoanelor din familiile domnitoare) Preamărit, slăvit.

Augustin - Călugăr din ordinul Sf. Augustin.

Augustinism – Doctrină a Sf. Augustin, care cuprinde idei teologice și filozofice în legătură cu păcatul originar, grația divină, liberul arbitru și predestinarea omului.

Aulă – **1.** (La romani) Curte în fața locuințelor patricienilor, în jurul căreia erau grupate dependințele. **2.** Sală mare de festivități într-o instituție. **3.** (În Evul Mediu) Curte domnească sau împărătească.

Aulic – Care ține de curtea unui suveran.

Aureus – Monedă romană de aur.

Auriga – Conducător al unui car de curse în antichitate.

Auspiciu - Prevestire făcută de auguri în Roma antică.

Autarhie – Sistem economic impus de stat ce se bazează pe utilizarea exclusivă a resurselor naționale, suprimând pe cât posibil importurile.

Autocefalie - Conducere de sine stătătoare a unei Biserici ortodoxe naționale. Bisericii Ortodoxe Române i s-a recunoscut autocefalia în 1885.

Autocrat – Conducător cu puteri absolute al unui stat.

Autocrație – Formă de guvernământ în care suveranul exercită o autoritate nelimitată, deținând singur întreaga putere.

Autodafe – Ardere pe rug a celor condamnați de Inchiziție pentru erezie. Înainte de a fi supuși la supliciul focului, ereticii condamnați erau îndemnați solemn să facă “acte de credință” pentru a merita salvarea într-o altă lume.

Autodeterminare – Principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală.

Autohton – Persoană care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăiește în prezent.

Autonomie – Dreptul unui teritoriu, al unui grup național etc. de a se administra singur în cadrul unui stat condus de o putere centrală.

Autoritarism – Principiu al supunerii necondiționate față de autoritate, opus libertății individuale de gândire și de acțiune. Autoritarismul este un sistem politic antidemocratic, întrucât puterea politică este concentrată în mâinile unui conducător sau ale unei elite restrânse, aceștia nefiind constituționali răspunzători față de cei pe care îi conduc. Diferă de totalitarism prin faptul că guvernele

autoritare nu au o ideologie bine definită, tolerează într-o oarecare măsură pluralismul în organizarea socială, le lipsește puterea de a mobiliza întreaga populație pentru realizarea obiectivelor naționale și își exercită puterea între niște limite previzibile.

Autoritate - **1.** Drept, putere, împuternicire de a comanda, de a da dispoziții sau de a impune cuiva ascultare. **2.** Organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu. Reprezentant al unui asemenea organ al puterii de stat. **3.** Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva. Persoană care se impune prin cunoștințele sale, prin prestigiul său.

Autotun – Tun de mare calibru montat pe un autovehicul cu șenile.

Avangardă - Unitate care se deplasează în fața forțelor militare principale ca element de siguranță.

Avangardism – Denumire dată curentelor literar-artistice apărute la începutul sec. XIX, care neagă canoanele artei tradiționale, urmărind în mod ostentativ înnoirea.

Avanpost - Subnitate militară de siguranță, instalată în fața forțelor principale proprii aflate în staționare sau în apărare.

Avari - Populație turcică din stepele Asiei Centrale așezată în timpul mării migrațiuni a popoarelor în Câmpia Panonică, unde a creat un stat (568-796), distrus de franci și bulgari.

Avers – Față a unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc.

Avocatul poporului – Persoană însărcinată să-i apere pe cetățeni de excesele de putere ale Administrației.

Axa Roma-Berlin – Expresie inventată de Mussolini într-un discurs ținut la Milano în 1.IX.1936 pentru a defini înțelegerea politico-diplomatică dintre Italia și Germania. Acordul a devenit o adevărată alianță în 1936, o dată cu constituirea Pactului de oțel.

Ayatolah – Șef religios al musulmanilor șiiți.

Azil politic – Drept de protecție acordat de către un stat unei persoane supuse persecuțiilor politice în alt stat.

Aztecii - Triburi amerindiene din regiunea centrală a statului Mexic. Au cucerit și supus teritoriile ale triburilor învecinate, întemeind o vastă stăpânire în regiunea Americii Centrale. Între 1325 și 1370 au ocupat insulele din Lacul Texcoco unde și-au fondat capitala statului, Tenochtitlán (astăzi Ciudad de Mexico), dând naștere unei strălucitoare civilizații careia i-au pus capăt conchistadorii spanioli conduși de Hernán Cortés (1519-1521).

B

Babilonieni – Populație semitică care a trăit în Babilon, oraș antic în Mesopotamia. În mileniile II-I î.Hr. a dezvoltat o bogată cultură materială și spirituală.

Babism - Doctrină religioasă vizînd reformarea islamismului într-un sens liberal.

Babuvism – Doctrină politică din timpul revoluției franceze de la 1789, fondată de Babeuf, care propaga egalitatea politică și economică.

Bacanale – Serbări nocturne ținute în onoarea zeului Bachus, la Roma, degenerând adesea în desfrâu și dezordine. Au fost interzise la sfârșitul sec.I î.Hr.

Bacantă – Preoteasă a lui Bachus, care celebra Bacanalele.

Baionetă – Armă în formă de lamă de oțel ascuțită la vîrf, avînd un mâner care se poate fixa de țeava puștii. Inventată de locuitorii din Bayonne (c.1640) care în lipsă de muniții și-au fixat pumnalele de țevile muschetelor.

Bairam – Numele a două sărbători cu care mahomedanii termină și încep ramadanul (cu acea ocazie domnii români trimiteau daruri sultanului și altor demnitari turci).

Bakunism – Teorie socială dezvoltată de A.Bakunin care considera statul ca fiind sursa tuturor relelor sociale.

Baladă – Povestire în versuri, de obicei cu subiect legendar.

Baladă populară – Cântec bătrânesc în care se narează întâmplări sau fapte deosebite din trecut referitoare la domni, boieri, eroi, haiduci.

Balimez – Tun de mare calibru pentru spart ziduri.

Balistă – Mașină de război folosită în antichitate pentru lansarea de sulițe și proiectile de plumb, fier sau piatră.

Baltag – Topor mic și ușor, cu două tăișuri și coadă lungă de lemn, folosit ca armă în Evul Mediu în Moldova.

Baltagi-baş – Căpitan al soldaților din garda seraiului, înarmați cu baltag

Ban – Reprezentant al domnului în Oltenia; de la sfârșitul sec. XV până în 1831 (și în forma de *mare ban*), a fost primul demnitar, după domn, în ierarhia dregătorilor. Vreme îndelungată, bănia a fost apanajul familiei Craioveștilor.

Banatul de Severin - Unitate militar-administrativă constituită în 1230; cuprindea sudul Banatului, regiunea Severinului și o mică parte din vestul Olteniei, cu centrul în cetatea Severinului; conducătorul purta titlul de ban.

Bancă – Instituție financiară care execută operații de plată și de credit.

Bandieră – Steag al unei armate; stindard, drapel.

Bandulieră – Curea lată purtată de militari peste umăr și curmeziș peste piept spre a susține sabia, pistolul etc.

Banieră – **1.** Drapel militar feudal. **2.** Unitate militară feudală.

Bantustan – Regiune, teritoriu etc. rezervat unei populații de altă etnie și rasă în cadrul unui stat.

Baptism – Sectă creștină care consideră că botezul trebuie primit la o vârstă adultă; doctrină a acestei secte.

Barbacană – Deschizătură înaltă și îngustă în zidul unei construcții medievale spre a putea trage asupra dușmanului.

Barbari – **1.** Nume dat de vechii greci și de romani și, mai târziu, de lumea creștină, celor ce aparțineau populațiilor din afara granițelor, considerate de ei ca inferioare. **2.** Nume generic pentru popoarele migratoare.

Barbarossa – Numele de cod al celei mai ample campanii militare din istorie, invazia germană în Uniunea Sovietică (22 iunie 1941).

Bard - Poet celtic care cânta faptele eroilor.

Baricadă – Întăritură improvizată, folosită mai ales în timpul luptelor de stradă.

Baron - Titlu nobiliar în ierarhia feudală din apusul și centrul Europei, superior cavalerului și inferior vicontelui.

Baronet – Titlu de noblețe dat în Anglia unui ordin de cavaleri.

Basileu – Nume care în Grecia antică îl desemna pe rege. La Atena era titlul celui de-al doilea arhonte, care avea funcții religioase. A fost atribuit și regilor Persiei și suveranilor absoluți din regatele elenistice și mai târziu a constituit titlul împăraților Bizanțului.

Basorelief – Sculptură caracterizată printr-o ușoară proeminență a figurilor față de fondul suport.

Bastiment – Navă militară de dimensiuni mari.

Bastion – Lucrare de fortificație, din pământ sau din zidărie, de formă poligonală sau cilindrică, apărută în exterior de un șanț și construită la colțurile vechilor fortărețe, pentru apărarea lor.

Baş-aga – Comandant al unui detașament din armata otomană.

Baş-boier – Boier cu rangul cel mai înalt, care prezida divanul domnesc.

Baş-bulucbaș – Căpetenie a bulucbașilor, care, ca șef al gărzii domnești, supraveghea închisoarea curții.

Baş-caimacam – Întâiul caimacam, șeful caimacamilor.

Baş-ciohodar – Întâiul cămăraș al domnului, care avea în subordine pe ceilalți ciohodari.

Başbuzuc – Voluntar turc în evul mediu care nu primea soldă și care trăia din jaf.

Batalion – Subunitate militară formată din mai multe companii.

Baterie - Subunitate de artilerie compusă din patru, șase sau opt tunuri, cu accesoriile lor.

Bauhaus – Școală de arhitectură și școală aplicată, înființată în 1919 de Walter Gropius la Weimar și transferată în 1925-1932 la Dessau. A unit instruirea tehnică cu cea artistică, în vederea obținerii sintezei tuturor artelor în cadrul unei arhitecturi funcționale.

Bazilică – **1.** Edificiu roman de formă dreptunghiulară, împărțit în trei sau cinci despărțituri (nave) prin șiruri de coloane și terminat cu o absidă; servea ca loc de judecată, bursă comercială, loc de adunări.
2. Biserică catolică de mari proporții.

Bazooka – Armă portabilă, tip lansator de rachete, cu bătaie scurtă, folosită în special pentru atacarea tancurilor sau a unor poziții fortificate. Utilizată pentru prima dată în cel de-al doilea război mondial.

Băștinaș – Persoană aparținând unei populații care trăiește din timpuri străvechi într-un anumit loc.

Bătălie – Ansamblu de ciocniri armate desfășurate pe spații întinse, într-un timp mai mult sau mai puțin îndelungat și care angajează forțe importante; luptă.

Bâlci – Târg mare ținut la date fixe din an; iarmaroc.

Bei – Titlu la început atribuit în Imperiul Otoman unei persoane nobile sau unui principe din familia domnitoare. Ulterior a fost conferit și altor funcționari administrativi și căpeteniilor militare (comandant de oaste, guvernator al unui oraș sau al unei provincii).

Beilerbei – Guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman, având rangul de pașă cu trei tuiuri.

Belic - **1.** Conac în care erau găzduiți bei sau demnitarii turci veniți ca trimiși ai Porții în Țările Române. **2.** Cumpărătură de oi (făcută cu de-a sila) pentru Poartă, la prețuri dinainte stabilite; dijmă (în oi) plătită stăpânirii.

Beizadea – Fiu de domn, principe.

Bele-arte – Arte frumoase, arte care au ca obiect exprimarea fumosului (pictura, sculptura, arhitectura).

Belgi – Uniune de triburi celtice, populând în antichitate teritoriul dintre Sena și Rin, supuși de romani în sec. I î.Hr. De la numele lor vine denumirea Belgiei.

Belicism – Doctrină care preconizează folosirea forței pentru rezolvarea problemelor litigioase internaționale.

Belicos – Care este războinic, agresiv; care ține de război.

Beligerant – Stat care se află în stare de război.

Belle epoque – Locuțiune franceză (*Frumoasa epocă*) folosită pentru definirea perioadei cuprinsă între sfârșitul sec. XIX și începutul primului război mondial. A reprezentat o perioadă de dezvoltare economică și viață veselă și nepăsătoare pentru burghezia pariziană.

Benedictin – Ordin religios întemeiat de Benedict de Nursia în 529, la Montecassino (Italia) și căruia îi aparțin mai multe congregații: cistercieni, celestini etc.

Beneficiu – Concesiune de pământ conferită de suveran unui vasal în schimbul prestării anumitor obligații, în special militare; în sec.XI-XII a fost înlocuit de feud.

Bene-Merenti – Numele unei medalii românești, instituită de regele Carol I în 1876 și acordată personalităților culturale și științifice.

Berberi – Grup de etnii semito-hamitice care locuiesc din preistorie în nordul Africii și care au fost convertite la islamism.

Bernardin – Călugăr aparținând unei congregații desprinse în sec. X din ordinul benedictinilor.

Bessi – Nume dat de romani tribului trac situat între Munții Rodopi și râul Marița.

Bestiar – Gladiator care lupta cu animale în arenele romane.

Bestiar – Culegere medievală de fabule sau povestiri alegorice despre animale.

Beșleagă – Căpitan de beșlii.

Beșlic – Monedă turcească în valoare de cinci parale, care a circulat în Muntenia.

Beșliu – **1.** Soldat turc de cavalerie. **2.** Curier domnesc sau jandarm de origine turcă sau tătară. **3.** Cavalerie (din 200 de soldați) înființată de Mihai Viteazul.

Biblia – Colecția cărților sfinte de la “Cartea Facerii” până la “Apocalipsă”. Carte sacră a creștinismului, Biblia are două părți: “Vechiul Testament” și „Noul Testament”. Cuprinde mituri, doctrină religioasă, texte rituale și magice, rugăciuni, eseuri filosofice, meditații și coduri de morală practică, literatură în proză și versuri etc., aparținând unui număr mare de autori.

Biblia de la Blaj - A doua traducere integrală a „Bibliei” în limba română (1795), datorată lui Samuil Micu.

Biblia de la București - Prima traducere integrală a „Bibliei” în limba română, datorată fraților Șerban și Radu Greceanu și tipărită din inițiativa lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești.

Bibliofil – Persoană care iubește și colecționează cărți rare și prețioase.

Bibliografie – **1.** Disciplină care se ocupă cu descrierea și sistematizarea cărților. **2.** Carte care conține informații referitoare la scrierile dintr-o perioadă, dintr-o cultură etc. **3.** Listă a scrierilor referitoare la o problemă, la un domeniu.

Bibliotecă - Instituție de cultură în care se adună, se organizează și se păstrează fonduri de publicații (cărți, reviste etc.) și manuscrise pentru a fi folosite de cititori. Primele biblioteci iau naștere în antichitate, în Mesopotamia, unde tăblițe de lut sunt păstrate în temple sau în palatul despoților; celebre sunt biblioteca suveranului asirian Assurbanipal din Ninive, cele de la Alexandria, Pergam și Roma. În Evul Mediu, manuscrisele sunt adăpostite în mănăstiri, universități, la curțile princiare și regale. În perioada Renașterii și mai ales după apariția tiparului iau naștere primele biblioteci publice.

Bicameralism – Sistem politic în care organul legislativ este alcătuit din două camere.

Bicentenar – **1.** Care durează de două secole, care a împlinit două sute de ani. **2.** Împlinire a două secole de la un eveniment important.

Bicorn – Pălărie bărbătească (de uniformă) cu două colțuri.

Big Bang – Teorie cosmologică ce explică expansiunea Universului printr-o mare explozie inițială.

Bigot – Persoană extrem de religioasă, fanatică și mărginită în credința sa; habotnic.

Bimbașă – Comandant peste 1000 de soldați turci; colonel.

Bimilenar – Care are o vechime sau o durată de două mii de ani.

Biografie – Scriere care expune în scopuri documentare, istorice, portretistice, viața unor persoane.

Biospeologie – Știință care se ocupă cu studiul vieții în peșteri.

Bipartidism – Formă de guvernământ bazată pe două partide politice.

Bir – Impozitul principal perceput în statele feudale românești de la țărani și meșteșugari.

Biremă – Navă antică de război cu două rânduri de vâsle suprapuse.

Biserică – **1.** nstituție a creștinismului, întemeiată de Hristos, care asigură comuniunea oamenilor cu Dumnezeu prin actul de credință și prin participarea la slujbele săvârșite de cei investiți cu puterea Duhului Sfânt în vederea mântuirii. Este alcătuită din totalitatea celor botezați și care cred în Hristos. **2.** Lăcaș de închinare public al

creștinilor, în care este preamărit Dumnezeu și se săvârșește liturghia.

Bivuac – Staționare temporară a trupelor în afara localităților sau a taberelor, de obicei în corturi.

Blachi – Termen utilizat de izvoarele bizantine pentru a desemna populațiile romanice din Peninsula Balcanică.

Blasfemie – Defăimare sau profanare, prin cuvânt, a divinității, religiei sau a ceea ce este considerat sfânt.

Blazon - Ansamblu de elemente convenționale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraș, a unei familii nobile, a unei bresle etc.; armoarii.

Blitzkrieg – Expresie germană (*război fulger*) ce desemna strategia bazată pe folosirea combinată a trupelor motorizate și blindate, sprijinite de aviație și parașutiști pentru a rupe rapid și în profunzime liniile adverse; a fost aplicat de către armata germană în timpul celui de-al doilea război mondial, cu succes total împotriva Poloniei (1939) și a Franței (1940-1941), cu rezultate doar parțiale în URSS (1941).

Bloc – Alianță, înțelegere, convenție (între state, partide, organizații etc.) în vederea realizării unor scopuri comune.

Blocada continentală – Ansamblu de măsuri decretate la Berlin (1806) de Napoleon I pentru a închide porturile Europei continentale comerțului Marii Britanii, în scopul ruinării economiei britanice.

Blocadă – Sistem de măsuri cu caracter diplomatic, militar sau economic, prin care se urmărește izolarea unui stat pentru a-l constrânge să accepte condițiile puse de statele care au luat acele măsuri.

Bobotează – Sărbătoare, în cultul ortodox și romano-catolic, a botezului lui Iisus Hristos; se prăznuiește la 6 ianuarie.

Bogomilism – Doctrină creștină eretică de esență maniheistă, bazată pe dualismul binelui (Dumnezeu, care crează lumea spirituală veșnică și nevăzută) și răului (Satan, care crează lumea vizibilă: pământ, cer, stele, animale, plante); omul este constituit tot din două forțe antagonice: trupul, stăpânit de Satan, și sufletul, stăpânit de Dumnezeu. Potrivit unei tradiții, promotorul ei a fost preotul Bogomil, care a predicat între 927-950 în Bulgaria.

Boi – Populație celtică așezată în sec. III î.Hr. în Câmpia Panonică. Au fost înfrânți de Burebista în 60 î.Hr.

Boicot – Acțiune organizată cu scopul de a provoca pagube de natură economică industriilor sau statelor încetând să le mai furnizeze materii prime și să le achiziționeze produsele. Termenul boicot derivă de la Ch.C.Boycott (1833-1897), administrator al moșiilor irlandeze ale lordului Erne: țăranii din subordinea lui au refuzat să mai muncească din cauza tratamentului inuman și care erau supuși.

Boier – Stăpân de moși exploatare prin munca țăranimii dependente, beneficiind de anumite privilegii.

Boieresc – Obligație a țăranilor dependenți de a munci în folosul boierului în schimbul unui lot de pământ care le era dat în folosință.

Boierime – Clasa stăpânilor feudali din Țările Române.

Bolșevic – Comunist, membru al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Bolșevicii au evoluat spre folosirea unor metode de extremă stângă preluând puterea în stat în urma Revoluției din Octombrie 1917.

Bolșevism – Curent de gândire politică care a luat naștere în 1903, în urma acțiunii desfășurate de V.I. Lenin în cadrul facțiunii de stânga a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Rusia (desprinsă în 1912). Denumirea a apărut în opoziție cu menșevismul, ilustrând faptul că reprezentanții lor erau majoritari.

Boltă – Element de construcție în formă de arc.

Bombardament – Lovire masivă a unui obiectiv cu bomba de aviație, cu proiectile de artilerie sau cu rachete.

Bombardă – **1.** Mașină de război în evul mediu, cu care se aruncau bolovani asupra fortificațiilor. **2.** Tun de calibru mare.

Bombardier – Avion de bombardament.

Bombă – Proiectil cu încărcătură explozivă, incendiară, chimică, atomică etc. care se aruncă din avion.

Bombă atomică – Bombă a cărei explozie este produsă este produsă de o reacție de fisiune nucleară în lanț, necontrolată, declanșată prin reunirea unei anume cantități (masa critică) dintr-un material fisionabil (uraniu, plutoniu etc.); produce o lumină orbitoare și o undă de șoc foarte puternică, degajă o mare cantitate de căldură și împrăștie în atmosferă pulberi radioactive.

Bonapartism – Sistem de guvernare în care puterea a fost deținută de dinastia fondată de Napoleon I.

Bonapartist – Adept al regimului politic instaurat de Napoleon Bonaparte.

Bonjurist – Epitet dat, pe la mijlocul sec.XIX, tinerilor fii de boieri întorși de la studii din apusul Europei, mai ales din Franța (adesea purtători ai unor idei avansate, progresiste).

Bonjurism – Ansamblul concepțiilor și manifestărilor care îi caracterizau pe bonjuriști.

Botez – Act ritual de purificare în cadrul unor inițieri religioase. În creștinism este considerat una din cele șapte taine ale Bisericii; constă în stropirea cu apă sfințită sau în imersiune și se oficiază în vederea primirii unei persoane printre credincioși în pruncie sau la vârsta adultă.

Botezul focului – Prima participare activă a cuiva la o luptă.

Bour – **1.** Taur sălbatic care trăia în trecut și în țara noastră. **2.** Vechea stemă a Moldovei reprezentând un cap de bour.

Brahman – Membru al clasei sacerdotale considerată cea mai înaltă din cele patru caste principale, având ca îndatoriri îndeplinirea sacrificiilor, studiul Vedelor și explicarea lor etc.

Brahmanism – Sistem religios apărut în primele secole ale mileniului I î.Hr. în India, inspirat direct din religia vedică. Acesta afirmă caracterul iluzoriu al lumii și ideea renașterilor și distrugerilor periodice ale lumii.

Bravură – Vitejie, curaj; faptă vitejească, eroism.

Breaslă – Asociație cu caracter profesional specifică Evului Mediu, reunind meșteșugari din aceeași ramură, creată pentru apărarea intereselor comune.

Brigantină – Navă cu pânze, de dimensiuni reduse, cu două catarge.

Brigăzile internaționale – Formațiuni de voluntari care au luptat alături de republicani în timpul războiului civil din Spania (1936-1939).

Britani – Triburi celtice, constituind, până la cucerirea anglo-saxonă (sec. V-VI), populația de bază a Britaniei.

Browning – Pistol automat cu încărcătorul în mâner.

Bucentaur – **1.** Ființă fabuloasă, jumătate om, jumătate taur. **2.** Corabie aurită de pe care dogii Veneției aruncau în valuri (la încoronare) un inel, semn al logodnei cu Marea Adriatică.

Buciuc – Steag turcesc sau tătäresc, format dintr-o jumătate de coadă de cal fixată pe o prăjină (care era însemnul unor demnități turcești).

Budism – Religie apărută în India, în sec. VI-V î.Hr., a cărei întemeiere îi este atribuită lui Buddha. Doctrina presupune egalitatea oamenilor în fața suferinței și dreptul tuturor de a curma suferința și a ajunge la nirvana, prin efort propriu, fără ajutorul nici unui zeu.

Bula de Aur – Denumire dată constituției promulgate în 1356 de împăratul Carol IV de Luxemburg pentru a reglementa alegerea împăratului, aceasta fiind încredințată unui număr de șapte principii germani numiți principii electori.

Bulă – **1.** Act oficial (cu pecete) emis de papă sau de alt suveran. **2.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Pecete de aur, de argint sau de plumb, care se atașă unui act pentru a-l autentifica.

Bule – Organ de conducere în orașele-stat din Grecia antică, alături de adunarea poporului. La Atena era format din 500 de membri trași la sorți din cele 10 triburi. Discuta probleme privitoare la buna funcționare a statului și pregătea ședințele adunării poporului.

Bulgari – **1.** Populație de origine turcică, așezată la sfârșitul sec. VII în regiunea de nord-est a Bulgariei de azi, unde a fost asimilată de slavi (sec. VII-IX). **2.** Popor care s-a constituit ca națiune pe teritoriul Bulgariei.

Bunavestire – Sărbătoare creștină (la 25 martie) în amintirea sosirii arhanghelului Gavril pentru a vesti Fecioarei Maria nașterea lui Iisus Hristos.

Buncăr – Adăpost militar blindat; cazemată.

Bundestag – Numele adunării legislative în Germania.

Bur – Persoană care face parte din coloniștii olandezi stabiliți în Africa de Sud în sec. XVII.

Burg – Cetate, așezare fortificată, cu caracter militar sau administrativ.

Burghezie – Categorie socială, legată preponderent de economia urbană, care deține capitalul și pârghiile de decizie în societatea

capitalistă. Inițial, “burghez” însemna “locuitor al orașului”. În sec. XIX, termenul era aplicat categoriilor urbane mai înstărite și educate: patroni, industriași, comercianți (în general, proprietari). Socialiștii (adepti ai proprietății colective) au descris-o drept clasa socială care îi exploatează pe muncitori.

Burgund – Popor germanic care s-a stabilit în sec. V în centrul Franței și în sud-vestul Elveției.

Bursă – Instituție specifică economiei de piață care se ocupă cu vânzarea și cumpărarea de acțiuni și unde se negociază valoarea mărfurilor și a unor valute liber convertibile..

Burtăverde – Burghez (de obicei negustor).

Busolă – Instrument de orientare, constând dintr-un cadran și un ac magnetic mobil, care indică direcția nord.

Buzdugan – Măciucă sau ghioagă de fier cu măciulia ținută, folosită în evul mediu ca armă de luptă. În Țările Române era și semn al puterii domnești.

C

Cabală – **1.** Tradiție religioasă ebraică bazată pe interpretarea mistică a Vechiului Testament. **2.** Știință ocultă de a comunica cu spiritele.

Cabotaj – Navigație comercială de-a lungul coastei.

Cadet – **1.** Tânăr nobil care se pregătea pentru o carieră militară; elev al unei școli militare. **2.** Membru al unui partid politic din vechea Rusie.

Cadiu – Judecător musulman.

Cadrilater - Regiune istorică în sudul Dobrogei, între cursul Dunării și litoralul Mării Negre, cuprinzând jud. Durostor și Caliacra. A aparținut României în perioada 1913-1940.

Cadus – Vas mare de lut pentru vin, ulei etc., la greci și la romani.

CAER – Abreviere pentru Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. Organizație internațională de colaborare economică între state socialiste, creată în 1949. Membri fondatori: Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S. Ulterior, la CAER au aderat Albania (în 1949; din 1962 nu mai participă la activități), R.D.G. (1951), Mongolia (1962), Cuba (1972) și Vietnam (1978). Iugoslavia a avut un statut de observator. Constituit după modelul și teoriile economice sovietice, CAER a avut drept scop satelizarea față de Moscova a țărilor membre, atât în planul economic cât și în cel politic; desființat la 28 iunie 1991.

Cafegibașa – Boier de rang inferior, cu sarcina de a aduce cafeaua domnitorului.

Cafenea literară – Local public în care se consumă îndeosebi cafea și în care se adună, de obicei, scriitorii pentru a schimba opinii.

Caftan – Manta lungă și largă de proveniență orientală, pe care o purtau domnii și boierii români. Caftanul trimis în dar de sultanul otoman domnilor Moldovei și Țării Românești simboliza recunoașterea oficială a acestora.

Caid – (În statele musulmane din Africa de Nord) Titlu purtat odinioară de guvernatorul unei provincii sau al unui oraș, care avea și funcții judecătorești.

Caimacam – Loctiitor al domnului care ocupa tronul rămas vacant până la instalarea altului domn.

Calcolitic – Epocă intermediară între epoca pietrei și cea a metalelor, caracterizată prin utilizarea atât a uneltelor de piatră, cât și a celor din cupru. Se mai numește eneolitic.

Caldeeni – Populație de origine semită din regiunea Caldeea din Mesopotamia.

Calendar - Sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice (mișcarea de revoluție a Pământului, a Lunii, respectiv rotația Pământului în jurul axei proprii). Unui calendar îi este caracteristică durata anului: la egipteni 365 zile; la romani, 355 zile, până la reforma lui Iuliu Cezar din anul 46 î.Hr., care a stabilit durata de 365 zile și șase ore (calendarul Iulian). Actualul calendar (calendarul Gregorian), care are la bază durata anului tropic (365 zile, 5 ore, 48 minute, 46 secunde), a fost instituit din îndemnul papei Grigore al XIII-lea în 1582; România a adoptat acest calendar în 1919.

Calende – Numele primei zile a fiecărei luni la romani.

Calendele grecești – Niciodată (grecii neavând calende).

Calfă – Lucrător care și-a terminat perioada de ucenicie, dar este obligat să mai lucreze un timp sub înfrumarea unui meșter.

Calif – Titlul purtat de monarhii din unele state musulmane; întruchipa atât puterea laică cât și cea religioasă, fiind considerat locțiitor al profetului Mohammed pe pământ.

Califat – Formă de stat feudal-teocratică, instituită în teritoriile stăpânite de arabi.

Caligraf – Persoană care se ocupa în trecut cu copierea artistică de cărți și manuscrise.

Calpac – Căciulă mare din piele neagră, tivită cu blană scumpă, purtată de domni și de boierii mari.

Calul troian – Cal uriaș din lemn, construit de ahei după sfatul lui Ulise și primit în cetate de troieni, care l-au considerat un dar. În timpul nopții, războinicii ahei ascunși în el au ieșit și au deschis oastei lor porțile cetății, pricinuind căderea Troiei.

Calvinism - Doctrină protestantă întemeiată de Jean Calvin în sec. XVI. Calvinismul acceptă ca sursă unică a credinței Sf. Scriptură; reține din taine numai botezul și împărtășania, dar respinge atât transsubstanțiația romană cât și consubstanțiația lutherană; recunoaște predestinarea absolută și grația divină irezistibilă. Susține întoarcerea la simplitatea creștinismului primitiv și respinge ierarhia ecleziastică.

Camarilă regală – Grup de favoriți ai unui rege, care influențează, din interese personale, actele suveranului și treburile statului.

Camera înstelată - Tribunal regal englez instituit în 1487; și-a luat numele (*Star Chamber*) de la decorațiunile clădirii palatului regal de la Westminster, unde se întrunea pentru a lua decizii cu privire la probleme de natură politică, ce nu erau supuse magistraturii obișnuite. Fiind un puternic instrument de represiune politică, a fost abolită în 1641.

Campanie – Totalitatea operațiunilor militare dintr-o anumită perioadă a luptelor.

Campanilă – Clopotniță în formă de turn înalt și zvelt, pe lângă o biserică sau încadrată construcției acesteia, frecventă în arhitectura italiană din sec. XI-XVI.

Canabae - Așezări civile întemeiate în jurul castrelor romane.

Cancelar – 1. Șeful cancelariei și al arhivei regale sau imperiale în Evul Mediu. 2. Denumire a șefului guvernului în Austria și în Germania.

Cancelaria aulică – Instituție imperială de supraveghere și control care asigură legătura cu organele locale din regiunile aflate sub dominația habsburgică.

Cancelaria privată a domnului – Instituție pe lângă curtea domnească unde se redacta corespondența cu străinătatea.

Caneforă – **1.** Femeie tânără (la vechii greci) ce purta pe cap coșul cu cele necesare sacrificiilor religioase. **2.** Statuie reprezentând o astfel de femeie.

Canonadă – Bombardament de artilerie cu multe tunuri.

Canonieră – Navă mică de război pentru patrulare, escortare și pază.

Canonizare – Act solemn prin care o persoană decedată este înscrisă în calendarul sfinților.

Cantabri – Veche populație din Pen. Iberică, așezată la izvoarele Ebrului și supusă de romani în anul 25 î.Hr.

Cantonament – Loc de instalare temporară a trupelor într-o localitate în afara cazărmii.

Canțonier – Veche culegere italiană de poezii lirice de dragoste. Cel mai cunoscut îi aparține lui Petrarca.

Capete rotunde – Termen peiorativ folosit de regalști pentru a-i desemna pe membrii partidului parlamentar în timpul războiului civil englez (1642-1649): obiceiul lor de a purta părul tăiat scurt (nobilii îl purtau lung) era considerat un semn de condiție modestă.

Capital – **1.** Sumă de bani (existentă într-o bancă) care produce dobândă. **2.** Fond comercial sau industrial; sumă avansată într-o afacere. **3.** Sumă mare de bani aflată în circulație.

Capitalism – Sistem economic bazat pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și a capitalului și pe rolul central al pieței în determinarea raporturilor de schimb.

Capitalist – Persoană posesoare de capital pe care-l investește într-o întreprindere.

Capitație - Impozit, sub formă de cote fixe, perceput, în Evul Mediu, pe fiecare cap de locuitor.

Capitel - Partea superioară, mai groasă (și ornată), a unei coloane sau a unui pilastru, care face legătura între fusul coloanei și arhitravă.

Capitoliu – Cea mai mică dintre cele șapte coline pe care a fost construită Roma.

Capitula - A înceta ostilitățile și a se preda învingătorului, în condițiile dictate de acesta.

Capitulare condiționată – Încetare a ostilităților armate între forțele beligerante, pe baza unui acord între comandanții acestora.

Capitulare necondiționată – Încetare a luptei dictată de statele învingătoare, urmată de predarea și dezarmarea forțelor armate ale statelor care au suferit o înfrângere definitivă.

Capitulație - Convenție prin care un stat stabilea un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său.

Caporal – Grad militar între fruntaș și sergent.

Caporalism – Regim politic în care militarii au un rol hotărâtor.

Captiv – Prins și lipsit de libertate; prizonier.

Captura – **1.** A prinde militari inamici și a-i lua prizonieri. **2.** A lua materiale care aparțin inamicului.

Capuchehaie – Reprezentant al domnilor și al principelui la Poarta Otomană.

Capucin – Călugăr reformat din ordinul franciscan.

Capudan-pașa – Comandant al flotei turcești.

Capugiu – Trimis al sultanului în Țara Românească și în Moldova, însărcinat în special cu înlocuirea domnilor.

Car – Vehicul neacoperit, cu două sau patru roți, folosit în trecut.

Carabină - Pușcă cu țeava scurtă și ghintuită.

Carabinier – Soldat înarmat cu o carabină.

Caraulă – Pază, gardă, strajă; om care face de strajă.

Caravelă - Corabie cu pânze, rapidă, folosită în sec. XIII-XVI (de spanioli și de portughezi) pentru călătoriile lungi.

Caravlah – Nume dat românilor munteni de către turci.

Carbonar - Membru al unei organizații revoluționare secrete din Italia, care a luptat la începutul sec. XIX împotriva asupririi străine și pentru unitatea Italiei.

Carceră – Încăpere mică și întunecoasă în închisori, în cazărmi și, în trecut, în unele școli, folosită pentru detenție temporară sub regim aspru, a unei persoane pedepsite.

Cardinal – Prelat care ocupă cea mai înaltă funcție în ierarhia bisericii catolice după aceea de papă; face parte din consiliul papal și participă la alegerea noului papă.

Cariatidă – Statuie care reprezintă o femeie stând în picioare, menită să îndeplinească funcția unei coloane de susținere.

Carolingieni - Dinastie de regi și de împărați (care își trage numele de la Carol cel Mare), întemeiată în 751 de Pepin cel Scurt. A domnit în Franța (până în 987), în Germania (până în 911) și în Italia (până în 905).

Carpato-danubian – Care se află în zona ce cuprinde munții Carpați și fluviul Dunărea.

Carpi - Populație geto-dacică care în sec. II-III d.Hr. a locuit pe teritoriul românesc la est de munții Carpați.

Carta 77 – Mișcare de apărare a drepturilor omului care a acționat în Cehoslovacia între 1977 și 1989. Și-a luat numele de la documentul dat publicității la 7.I.1977 și semnat de aproape 300 de intelectuali cehoslovaci disidenți față de regimul comunist, care cerea guvernului respectarea drepturilor omului prin aplicarea acordurilor de la Helsinki.

Carta Atlanticului - Declarație comună a primului ministru britanic Winston Churchill și a președintelui SUA Franklin D. Roosevelt, publicată la 14 august 1941, în timpul celui de-al doilea război mondial. Carta stipula faptul că nici SUA și nici Marea Britanie nu urmăreau extinderea teritorială și că ambele proclamau dreptul la autodeterminare al popoarelor care fuseseră lipsite cu forța de acest drept. A contribuit la încheierea coaliției antihitleriste.

Cartă - **1.** Act prin care se recunoșteau, în Evul Mediu, anumite privilegii și libertăți unor clase sau pături sociale (ex., în Anglia, Magna Charta Libertatum, 1215). **2.** Manifest cuprinzând revendicări ale unei organizații politice, sociale, profesionale etc. **3.** Act care stă la baza organizării și funcționării unei organizații internaționale (ex. Carta Organizației Națiunilor Unite).

Cartezianism – Doctrină a filozofului francez Rene Descartes, care pune la baza cunoașterii rațiunea și îndoiala metodică.

Cartism – Mișcare politică a muncitorilor englezi în sec. XIX, cu scopul de a obține satisfacerea unor revendicări economice și politice.

Cartografie – Știință care studiază metodele și tehnica de întocmire și folosire a hărților și a planurilor topografice.

Cartuș – Tub metalic sau de carton, prevăzut cu o capsă, cu încărcătură explozivă și cu proiectil sau alicie, folosit ca muniție pentru armele de foc.

Casa Albă – Edificiu în stil neoclasic construit la Washington între 1792-1799, din 1800 locuință oficială a președintelui SUA. La început denumită *Executive Mansion* (casa guvernului), a căpătat actuala denumire (de la culoarea fațadei) începând din 1814.

Castă – Fiecare dintre grupurile sociale închise și strict delimitate prin originea comună, prin profesiunea și prin privilegiile membrilor lor, în care este împărțită societatea în India și în alte țări orientale.

Castel – Construcție mare, fortificată, care servea ca locuință seniorilor în Evul Mediu.

Castru – Tabără militară romană fortificată ridicată cu scopul apărării granițelor sau a drumurilor comerciale și militare.

Casus-belli (lat.: *cauza războiului*) – Motiv care aduce un stat în situația de a recurge la război.

Casus foederis (lat.: *motiv al alianței*) - Termen din dreptul internațional care definește situația în care un stat care s-a aliat cu un alt stat, trebuie să intre în război de partea statului aliat pentru a-și îndeplini obligațiunile pe care și le-a asumat prin semnarea unui tratat de alianță

Catacombă - Galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creștini drept refugiu, loc de cult și de înmormântare.

Catapultă – Mașină de război folosită în antichitate la aruncarea pietrelor.

Catari – Adepții unei erezii din sec. XI-XIII, răspândită în Europa apuseană (în special în Italia, Flandra, sudul Franței). Condamnau lumea materială, considerată ca o creație a diavolului, chemând la o

viață castă și austeră în vederea unirii cu Dumnezeu. Învățătura lor a stat la baza ereziei albigenzilor.

Catedrală – Biserica de reședință a unui episcopat.

Catehism – Carte în care sunt expuse principiile bisericii creștine sub formă de întrebări și răspunsuri.

Catehismul luteran - Prima carte de cult tipărită în limba română, în 1544, la Sibiu, sub influența Reformei. Lucrarea, din care nu s-a păstrat nici un exemplar, e atestată în socotelile orașului Sibiu și într-o scrisoare particulară din 1546.

Catolicism - Confesiune creștină care recunoaște primatul papei, infailibilitatea lui în materie de dogmă și de morală, purcederea „Sfântului Duh” de la Dumnezeu-Tatăl și de la Dumnezeu-Fiul, existența purgatoriului etc.

Caudilism – Denumire dată formelor autoritare de guvernare tipice pentru America Latină și Spania din sec. XIX și XX.

Caudillo – Conducător. Titlu purtat de unii dictatori din țările de limbă spaniolă.

Cavaler - **1.** (În Roma antică) Membru al ordinului ecvestru, inferior ordinului senatorial. **2.** (În evul mediu, în apusul și în centrul Europei) Titlu nobiliar conferit, inițial pentru fapte de arme, de rege sau de un reprezentant al lui.

Cavalerie – Armă din compunerea unei armate, care folosește caii ca mijloc de transport al luptătorilor; grup de soldați care fac parte dintr-o astfel de unitate.

Cazac - Membru al unei comunități militare autonome care s-au așezat pe teritoriile de margine ale statelor rus și polono-lituanian, unde, în schimbul unor privilegii, era obligat să apere țara împotriva invaziilor.

Cazanie – Carte religioasă cuprinzând predici în care se explică texte evanghelice, însoțite de povește moralizatoare.

Cazarmă – Ansamblu de clădiri, construcții și instalații afectat militarilor.

Cazemată – Fortificație (din beton) care protejează persoanele și armamentul de focul inamicului.

Căimăcămie – Formă de guvernare provizorie în timpul cât tronul era vacant; locotenență domnească.

Călău – **1.** Bărbat care execută condamnații la moarte. **2.** Om sângeros, tiran.

Călugar – Bărbat care a renunțat la viața lumească, petrecând o existență închinată rugăciunii și abstenenței, într-o mănăstire.

Cămăraș – Slujitor care avea în grijă camera domnească în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova.

Cămășile brune – Denumire dată celor care aveau la partidul nazist german, după culoarea uniformei. Proprie la început Trupelor de Asalt (SA), formațiuni paramilitare create în 1923, uniformă cămășilor brune a fost îmbrăcată de către toți membrii partidului din 1925.

Cămășile negre – Element al uniformei voluntarilor din Italia în timpul primului război mondial, cămășile negre au fost adoptate de luptătorii de la Fiume ai naționalistului Gabriele d'Annunzio, de unde au trecut apoi la Partidul Național Fascist. Expresia a devenit astfel denumirea dată fasciștilor italieni.

Cămășile roșii – Uniformă și denumire dată voluntarilor lui Giuseppe Garibaldi în timpul luptelor pentru unitatea Italiei.

Căminar – Boier care avea în grijă strângerea dărilor pe băuturile spirtoase.

Căpetenie – Conducător, șef, comandant.

Căpitan – Ofițer cu rang superior aceluia de locotenent-major și inferior celui de maior.

Cărturar – Învățat; savant, erudit.

Cărți sibiline – Cărți păstrate în templul lui Jupiter de pe Capitoliu, în care erau reunite prezicerile Sibilei din Cumae și despre care se credea că dezvăluie destinele Romei.

Cărvunari - Nume dat, prin asociație cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au inițiat, la începutul sec. XIX, în Țara Românească și în Moldova, o mișcare reformatoare, reprezentând interesele boierilor liberali și ale negustorilor.

Căștile albastre – Denumire (după culoarea căștii) prin care sunt desemnate forțele armate ale ONU. Pot avea funcția de simpli observatori sau de control, sau pot fi însărcinate să îndeplinească orice acțiune care este necesară pentru menținerea și restabilirea păcii și a securității internaționale.

Ceambur – Detașament de tătari care umbla după pradă.

Ceangăi - Denumire dată populației (de grai românesc și maghiar) din Moldova (mai ales din jud. Bacău), de religie catolică, emigrată aici, de-a lungul timpului, din sud-estul Transilvaniei. Trăiesc și în alte regiuni ale țării.

Ceauș – **1.** Curier sau ștafetă în Imperiul Otoman. **2.** Comandant al unei cete de slujitori în Țara Românească și în Moldova.

Ceaușism – Atitudine, concepție sau comportare de tip totalitar, specifică vieții sociale și politice românești din ultimele decenii ale sec. XX de până la 1989.

CEKA – prescurtare de la Comisia Extraordinară creată în 1917 de guvernul sovietic în Rusia imediat după revoluția din octombrie cu scopul de a lupta împotriva contrarevoluției. Condușă de F.E.Derjinski, CEKA a luat forma unei poliții politice care a eliminat grupurile de opoziție.

Celestin – Călugăr dintr-un ordin catolic fondat în 1254.

Cele 14 puncte - Plan de instaurare a păcii după încheierea primului război mondial, prezentat de președintele SUA, Woodrow Wilson, la 8 ianuarie 1918.

Cele șapte minuni ale lumii – Șapte dintre operele celebre ale antichității (Piramida lui Kheops, Grădinile suspendate ale Semiramidei, Colosul din Rodos, Farul din Alexandria, Mausoleul lui Halicarnas, Statuia lui Zeus din Olimpia, Templul Artemisei din Efes.)

Celtiberi – Popor antic format din amestecul iberilor cu celții în zona nordică și centrală a Spaniei.

Celți - Triburi indo-europene, care formau în mileniul I î.Hr. majoritatea populației din Europa apuseană și centrală; sunt creatorii culturii La Tène.

Cenaclu – Grupare literară sau artistică cu program și ideologie comună, formată de obicei în jurul unei publicații.

Cenotaf – Monument funerar fără rămășițele pământești ale defunctului.

Cens – 1. (În Roma antică) Recensământ al cetățenilor și al averilor lor pe baza căruia se făcea recrutarea, se fixau impozitele, se

exercitau drepturile politice etc. **2.** (În Evul Mediu) Rentă în bani sau în natură plătită seniorului de către posesorul de pământ.

Centenar – Împlinire a unui secol de la un eveniment important.

Centralizare politică – Proces prin care autoritatea unei puteri centrale se substituie autorității și inițiativei puterilor locale.

Centrism – Orientare politică a unor partide caracterizată printr-o poziție de mijloc în raport cu partidele de stânga și cu cele de dreapta.

Centumvir – **1.** Membru al unui colegiu de judecători în Roma antică format dintr-o sută de magistrați care judecau afacerile civile. **2.** Magistrat dintr-un municipiu sau dintr-o colonie.

Centură – Curea lată de piele care se pune în jurul taliei și de care se agață sabia, baioneta sau tocul pistolului.

Centurie – **1.** Diviziune politică și administrativă în vechea Romă formată dintr-o sută de cetățeni. **2.** Subdiviziune tactică cuprinzând o sută de ostași.

Centurion – Ofițer în armata romană care comanda o centurie.

Cenzitar – Sistem electoral în care recunoașterea dreptului la vot este în funcție de îndeplinirea de către alegător a anumitor condiții, și în primul rând, în funcție de avere.

Cenzor - Magistrat roman care avea misiunea de a face recensământul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice.

Cenzură – Control prealabil exercitat, în unele state, asupra conținutului publicațiilor, spectacolelor, emisiunilor de radioteleviziune și, în anumite condiții, asupra corespondenței și convorbirilor telefonice.

Cercliu - Monedă de trei lei care circula în vremea lui Caragea.

Cetate – Edificiu sau oraș fortificat; fortăreață.

Cetate de Scaun – Cetate cu rol de capitală, de reședință permanentă a domnului.

Cetățean - Locuitor al unui stat, care se bucură de drepturi civile și politice și care are anumite obligații față de acel stat.

Cetățenie - Condiția juridică de cetățean.

Cetnici – Termen care în sec. XIX denumea grupurile de patrioți sârbi care luptau împotriva dominației otomane. În timpul celui de-al doilea război mondial i-a desemnat pe partizanii monarhiei care au luptat atât împotriva ocupanților germani cât și împotriva comuniștilor lui Tito.

Cezar – Titlu dat împăraților romani.

Cezarism – Guvernare despotică cu ajutorul militarilor.

Cezaro-crăiesc – Austro-ungar, austriac.

Chehaia – **1.** Intendent al vizirului sau al unui pașă turc. **2.** Slujbaș vamal; șef de poștă. **3.** Reprezentant al domnilor români pe lângă Poartă.

Chestiunea Orientală – Expresie prin care au fost desemnate, începând din sec. XVII, problemele puse în fața statelor europene de criza Imperiului Otoman. Încercând să rezolve, fiecare în favoarea lor, aceste probleme, s-au confruntat Austria și Rusia, interesate, una în cucerirea teritoriilor otomane în Balcani, cealaltă în găsirea unei ieșiri la Marea Mediterană, în timp ce Anglia și Franța urmăreau, în schimb, să mențină Imperiul Otoman, împiedicând expansiunea celorlalte două puteri.

Chestor – 1. Magistrat roman care administra finanțele. 2. Șeful unei chesturi de poliție.

Chestură – 1. Funcția de chestor în Roma antică. 2. Organ de poliție superior comisariatelor.

Chiabur - Țăran înstărit.

Chiliarh - Comandant a o mie de militari în armatele Greciei antice.

Chirilic – Vechi alfabet slav, întocmit de Chiril în sec. IX, întrebuințat și la noi până după jumătatea sec. XIX.

Chiton - În Grecia antică, piesă principală a îmbrăcămintei ce consta dintr-o tunică (cămașă) din in sau lână care se purta direct pe piele. Se prindea pe umărul stâng cu o fibulă, în talie era strâns cu un cordon și se drapa după dorință.

Chiup - Vas mare de lut în formă de amforă, folosit în gospodărie pentru păstrarea unor lichide, a murăturilor etc.

Chivără – Chiupil înalt folosit în trecut în unele unități militare.

CIA – Siglă a *Central Intelligence Agency* (Agenția Centrală de Informații), organizație federală instituită de Congresul SUA în 1947 pentru a coordona și controla toate activitățile de spionaj și contraspionaj desfășurate de diverse instituții din SUA.

Cifre arabe – Semne grafice pentru notarea cifrelor, care sunt în realitate de origine indiană.

Cimbri - Trib germanic așezat la vărsarea Elbei în Marea Nordului. Au fost înfrinți de romani la Vercellae (101 î.Hr.).

Cimerieni – Populație de neam tracic din nordul Mării Negre care a migrat în prima jumătate a mileniului I î.Hr. în Asia Mică.

Cin – Poziție socială înaltă în Evul Mediu; demnitate, rang.

Cinic – Filozof care contesta valabilitatea normelor morale existente și propunea simplificarea lor prin întoarcerea la natură.

Cioci – **1.** Strângător de bir în Evul Mediu la români. **2.** Nume dat de țărani arendașilor, vătafilor.

Ciohodar – Dregător care avea în grijă încălțăminte domnului.

CiOMPI – Nume dat muncitorilor de la manufacturile din Florența medievală.

Circ – Construcție vastă, neacoperită, de forma unui amfiteatru mult alungit, în arena căreia aveau loc jucerile publice la romani.

Circumnavigație – Călătorie în jurul unei insule, a unui continent sau a Pământului.

Cirenaicii - Adepții școlii filozofice socratice din Grecia antică (școala Cirenaică); întemeiată de Aristip din Cirene în sec. IV î.Hr., care preconiza, în planul etic, cultivarea rațională a plăcerilor (hedonismul) drept scop al vieții.

Cistercieni - Membri ai unei congregații benedictine fondate în 1098 de Sf. Robert, la Cîteaux. Au reintrodus viața simplă inițială a Ordinului Benedictin. În prima jumătate a sec. XII, centrul lor a devenit abația Clairvaux, fondată de Sf. Bernard. Congregația fost dizolvată în timpul Revoluției Franceze.

Citadelă - **1.** Mică fortăreață situată în incinta unei cetăți, a unui oraș, care servea ca rezistență și ca ultim refugiu al celor asediați. **2.** Fortăreață, castel, cetate ridicată în afara zidurilor unui oraș, care servea ca post avansat pentru apărarea acestuia. **3.** Oraș (întărit).

Civilizație – Ansamblul valorilor materiale și spirituale create de o comunitate umană.

Clacă - Obligația țaranului dependent de a munci gratuit cu unelte și animale proprii un număr de zile pe an pentru proprietarul de pământ.

Clan - Comunitatea umană din comuna primitivă, compusă din indivizi uniți prin legături de rudenie și de limbă.

Clasă mijlocie – Categorie socială formată din mici întreprinzători, comercianți, meșteșugari, funcționari, care se disting de muncitori prin condițiile lor de trai ușor superioare, ca și prin dorința de a se diferenția de aceștia, ceea ce îi face să imite modul de viață al categoriilor de la vârful societății.

Clasă socială – Ansamblu de persoane și grupuri ocupând aceeași poziție socio-economico-culturală (nivel de viață, interese economice, comunitate de cultură etc.) pe scara ierarhică a societății

Clasicism - Curent în arta și cultura europeană, apărut în sec. XVIII în Franța, caracterizat prin cultul pentru cultura greco-romană, prin căutarea perfecțiunii în formă, prin respectul pentru măsură, prin gustul pentru analiza psihologică, prin ordine, echilibru și claritate.

Clăcaș – Țăran liber juridic, dar lipsit de pământ, care arendează un lot de la boier, prestând în schimb un număr de zile de muncă (clacă).

Cler - Totalitate a preoților unui cult; preoțime.

Clericalism – Curent politic care urmărește creșterea influenței clerului asupra vieții politice și culturale a unei țări.

Client – În Roma antică, omul liber care se punea la dispoziția unui patrician, primind în schimb protecție.

Cliper – Navă cu pânze, de mari dimensiuni, rapidă, cu trei catarge, cu pupa și prora ridicate.

Cloaca Maxima - Principal canal de scurgere în Roma antică, construit în epoca regalității și restaurat sub August. Aflat la 5-6 m sub nivelul orașului, de formă semicirculară și placat cu tuf vulcanic, există și astăzi.

Clucer - Dregător care se ocupa cu aprovizionarea curții domnești.

Cneaz – Conducătorul unei formațiuni prestatale românești de dimensiuni mai mici decât voievodatul. Avea atribuții militare, judecătorești și administrative.

Cnezat – Formă de organizare politică prestatală de la începuturile feudalismului românesc, de dimensiuni restrânse (incluzând două sau mai multe sate), de obicei pe valea unui râu și aflată sub autoritatea unui cneaz.

Coaliția antihitleristă – Alianța formată din statele care s-au opus expansiunii Germaniei hitleriste în timpul celui de-al doilea război mondial.

Coaliția de la Mazar Pașa – Uniunea grupărilor liberale din România, realizată în 1875, prin care s-au pus bazele Partidului Național Liberal din România.

Coaliție – Asocierea temporară a unor state, partide sau organizații care militează pentru atingerea unui țel comun.

Coaliție guvernamentală – Alianță între partide sau grupări care stabilesc o platformă politică în vederea formării executivului.

Cobeligeranță – Poziția acelor state care, deși fiind în război împotriva aceluiași dușman alături de alte puteri, nu sunt legate de acestea prin acorduri sau alianțe și se găsesc pe un plan de inegalitate juridică și de subordonare.

Cocardă – Semn distinctiv (de obicei cu culorile naționale) purtat la chipiu de către militari sau la piept, în anumite condiții, de către civili.

Cocktail Molotov - Sticlă umplută cu benzină, folosită drept grenadă.

Codex - 1. Cea mai veche formă de carte, în Roma și Grecia antică, compusă din tăblițe de lemn cerate, legate la cotor cu curele. Mai târziu, tăblițele de lemn au fost înlocuite cu foi de pergament. **2.** Denumirea unor culegeri miscelane de manuscrise medievale, cu conținut religios și profan. **3.**Denumire dată unor culegeri de legi și documente din Evul Mediu; codice.

Cod – Culegere complexă de norme care cuprinde toate dispozițiile legislative care reglementează un anumit sector juridic.

Codice – Culegere de legi, de documente medievale sau de alte texte vechi.

Codicologie – Disciplină a paleografiei care studiază istoria manuscriselor; istorie a colecțiilor de manuscrise.

Coerciție – Ansamblul măsurilor folosite pentru a determina o persoană să îndeplinească anumite obligații.

Coexistență pașnică – Principiu de politică externă potrivit căruia statele lumii trebuie să dezvolte relații pașnice fără a apela, în rezolvarea litigiilor dintre ele, la forță sau la amenințarea cu forța.

Cognomen – **1.** Al treilea nume al unei persoane, care arată familia, potrivit vechiului drept roman. **2.** Poreclă, supranume.

Cohortă – Subdiviziune tactică a armatei romane, zece astfel de subdiviziuni formând o legiune. Cohorta putea avea 500 de oameni și atunci era comandată de un prefect, sau 1.000 de oameni, atunci fiind comandată de un tribun.

Coif – Acoperământ de metal pentru protecția capului, purtat în vechime de ostași în timpul luptei.

Colaborator al Securității - Persoană care a furnizat informații - precum note și rapoarte scrise, relatări verbale consemnate de lucrătorii Securității - prin care se denunțau activitățile sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist și care au vizat îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Colaboraționist – Partizan al unei politici de colaborare cu inamicul, în condițiile ocupării țării de către acesta.

Colbertism – Teorie economică potrivit căreia există necesitatea protecționismului temporar al producției naționale, limitându-se importul.

Colectivism – Doctrină și tip de organizare socială în care drepturile și interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivități sociale: stat, națiune, rasă, clasă socială. Colectivismul și-a găsit diferite grade de expresie, în sec. XX, în socialism, comunism și fascism.

Colectivizare – Forțarea țăranilor să constituie Gospodării Agricole Colective, bazate pe proprietatea comună asupra pământului și mijloacelor de muncă.

Colegiu – Grup de persoane care aveau aceeași profesiune, demnitate sau îndeplineau funcții sacre în Roma antică.

Colegiu electoral – Adunare de alegători desemnați pentru a alege un deputat, un senator sau un consilier.

Colhoz – Gospodărie agricolă colectivă în Uniunea Sovietică, în care țăranii sunt constrânși să pună în comun întreaga proprietate agricolă și uneltele.

Collegia – Asociere de persoane în Imperiul Roman care aveau aceeași meserie sau același loc de origine, aceeași etnie sau aceeași religie, în scop de ajutor reciproc și de celebrare a cultului.

Coloana a cincea – Sintagmă folosită în timpul războiului civil din Spania (1936-1939), când generalul Emilio Mola Vidal, care conducea armata naționalistă, înaintând spre Madrid, a transmis prin radio un comunicat către populația capitalei Spaniei, în care a anunțat că pe lângă cele patru coloane militare pe care le are la dispoziție, mai exista una chiar în Madrid, care la momentul decisiv va ataca din spate. "Coloana a 5-a" crea panică, operând sabotaje, diversiuni și spionaj. În timpul celui de-al doilea război mondial, această sintagmă a fost folosită în cazul colaboratorilor naziștilor din țările ocupate.

Coloană – Stâlp cilindric destinat să susțină o parte dintr-un edificiu sau să-l ornamezeze. Coloana este alcătuită în general din bază, fus și capitel. Proportia, forma și decorația acestora sunt determinate de stilul sau de ordinul de arhitectură din care fac parte.

Colon - (În Imperiul Roman și în Evul Mediu timpuriu în Europa) Muncitor agricol, inițial liber, care muncea o bucată de pământ luată în arendă; mai târziu, legat de pământ, era obligat să plătească o dijmă proprietarului.

Colonadă – Ansamblu de coloane dispuse într-o ordine simetrică în cadrul unui edificiu.

Colonat – (În Imperiul Roman și în Evul Mediu timpuriu în Europa) Sistem de exploatare a pământului potrivit căruia marii proprietari acordau în arendă colonului și familiei sale un loc de pământ în schimbul unei dijme.

Colonialism – Politică de cucerire, de ocupare a unor teritorii și țări, de transformare și menținere a lor în stare de colonii, de dominare a acestora prin mijloace economice, politice și militare.

Colonie – **1.** Cetate sau oraș întemeiat în antichitate, în scopuri comerciale sau strategice, de fenicieni, de greci sau de alte popoare pe teritorii străine. **2.** Oraș întemeiat de romani în ținuturile cucerite, având rol economic, administrativ și militar. **3.** Teritoriu ocupat și administrat de o națiune străină și care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural etc.

Colonizarea greacă – Procesul de migrație a elenilor din cetățile lor, desfășurat între sec. VIII-VI î.Hr., care a dus la întemeierea de noi așezări (colonii).

Colonizarea romană – Componentă a procesului de romanizare, având caracter oficial, sistematic, prin care autoritățile romane au transferat cetățeni romani în teritorii proaspăt anexate.

Colonizarea sașilor – Acțiunea întreprinsă de regalitatea maghiară, între sec. XII și XIII, prin care a colonizat în Transilvania grupuri de populație germană.

Colosul din Rodos - Statuie uriașă din bronz la intrarea în portul Rodos, reprezentând pe Helios, ridicată de sculptorul Chares în 292-280 î.Hr. Una dintre cele „șapte minuni” ale antichității (dispărută în 224 î.Hr. în urma unui cutremur).

Colt - Revolver sau pistol american de calibru 11,43 mm, cu încărcare automată.

Columna lui Traian - Monument antic, aflat la Roma, ridicat de Traian în amintirea războaielor purtate pentru cucerirea Daciei. Columna, opera arhitectului Apolodor din Damasc, a fost inaugurată la 12 mai 113 în Forul lui Traian; este acoperită cu sculpturi, în spirală, ce reprezintă luptele lui Traian cu dacii. În vârful coloanei romanii au amplasat o statuie a lui Traian, dar papalitatea a înlocuit-o în secolul al XVI-lea cu o statuie a Sfântului Petru.

Columnă - Monument în formă de coloană izolată, ridicat în antichitate spre a comemora un eveniment important (ex. Columna lui Traian).

Comandament – Organ de conducere a unei unități, a unei mari unități sau a unei instituții militare.

Comandant – Militar numit să conducă o subunitate, o unitate sau o mare unitate militară.

Comandant suprem – Funcție de comandant al forțelor armate ale unui stat, îndeplinită fie de șeful statului.

Comando – Corp de trupe organizat și antrenat în mod special pentru acțiuni deosebite.

Comandor – Grad de ofițer superior din aviația și marina militară, corespunzător gradului de colonel din armata de uscat.

Comati – Oamenii de rând din societatea geto-dacă, liberi juridic, organizați ca meșteșugari, păstori și agricultori în oști sătești.

Combatant – Persoană care ia parte la lupta armată.

Comedie - Specie a genului dramatic, născută, ca și tragedia, în Grecia antică, din cultul lui Dionysos, al cărei subiect și deznodământ provoacă râsul și care satirizează relațiile sociale și etice, tipuri umane sau poate lua naștere din succesiunea unor întâmplări neașteptate și hazlii.

Comemora – A celebra solemn amintirea unei personalități sau a unui eveniment important.

Cominform (*Biroul Comunist de Informații*) - Agenție comunistă internațională, fondată în 1947 sub auspiciile Uniunii Sovietice. Membrii fondatori au fost Partidele Comuniste din Uniunea

Sovietică, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, România, Iugoslavia, Franța și Italia. Iugoslavia a fost eliminată în 1948. Agenția se ocupa în special cu publicarea de texte propagandistice care să încurajeze solidaritatea comunistă internațională. A fost dizolvată la inițiativa Uniunii Sovietice în 1956, în cadrul unui program de reconciliere cu Iugoslavia.

Comintern – Internaționala a III-a Comunistă.

Comis – Mare dregător care avea în grija sa caii și grajdurile curții domnești, precum și aprovizionarea cu furaje.

Comitat – Unitate administrativ-teritorială în Europa occidentală medievală. În Transilvania era condus de un comite subordonat regelui maghiar, dispunea de o garnizoană și de o cetate, iar în aria sa teritorială erau constituite domenii feudale.

Comitet – Organism de conducere colectivă în cadrul anumitor organizații.

Comitet de oblăduire – Organism politic provizoriu, constituit la 15/27 ianuarie 1821, care a preluat conducerea treburilor interne ale Țării Românești după moartea ultimului domn fanariot, Al. Șuțu.

Comitia – Adunări ale poporului în Roma antică, în perioada Republicii, cu atribuții politice, legislative, judecătorești și religioase.

Commonwealth – **1.** Denumirea statului englez în perioada republicii (1649-1660). **2.** Commonwealth of Nations (Comunitatea de națiuni), asociație de state, cu sediul al Londra, creată în 1926 (până în 1947 s-a numit Comunitatea britanică de Națiuni), în scopul conlucrării pe plan politic, economic, social și cultural între Marea Britanie și fostele sale colonii, care și-au dobândit independența.

Comodor – Ofițer superior căpitanului de vas și inferior contraamiralului.

Compania Indiilor Orientale - 1. Companie comercială engleză, întemeiată în 1600 de un grup de negustori londonezi pentru comerțul cu India, sud-estul Asiei și China. A avut un rol hotărâtor în expansiunea colonială britanică în această parte a lumii; și-a încetat activitatea în 1858. 2. Companie comercială olandeză, întemeiată în 1602; a avut un rol în crearea imp. colonial olandez; și-a încetat activitatea în 1798. 3. Companie comercială franceză, întemeiată în 1664 și organizată din inițiativa lui Colbert în scopul instituirii monopolului francez asupra comerțului cu India; în 1719 a fuzionat cu Compania Occidentală, întemeiată de John Law. Și-a încetat activitatea în 1794.

Companie – Subunitate militară mai mare decât plutonul și mai mică decât batalionul.

Compatriot – Persoană considerată în raport cu alta din aceeași țară.

Complot – Înțelegere secretă a unor persoane care uneltesc împotriva unei persoane, unui guvern etc.; conspirație.

Comsomol – Organizație comunistă de tineret în Rusia.

Comuna din Paris - Nume dat guvernului instaurat la 18 martie 1871 de către populația pariziană răsculată în urma revoluției izbucnite datorită înfrângerii Franței în Războiul franco-prusian (1870-1871). Insurecția a fost înfrântă de armata guvernamentală cu sprijinul Prusiei (28 mai 1871).

Comuna primitivă - Prima treaptă de dezvoltare a societății omenești, caracterizată prin munca în comun și prin împărțirea egală a bunurilor materiale.

Comunard – Membru, adept sau partizan al Comunei din Paris.

Comună - Asociație de orașeni (în Evul Mediu, în Europa apuseană) legați printr-un jurământ că vor trăi liberi și egali; așezare urbană a cărei autonomie a fost recunoscută de puterea centrală.

Comunism – 1. Doctrină socială, politică și economică constituită pe principiul desființării claselor sociale, al abolirii proprietății private și al instaurării proprietății colective. 2. Regim politic totalitar, instalat în sec. XX în Rusia și în alte țări, printre care România (din 1947 până în 1989), caracterizat prin restrângerea sau desființarea proprietății private, economie planificată, identificarea partidului cu statul, exercitarea terorii împotriva opozanților.

Conac – Casă boierească la țară, pe o moșie.

Conațional – Persoană, considerată în raport cu alta, care face parte din aceeași națiune.

Concentraționar - Privitor la lagărele de concentrare.

Concetățean – Persoană considerată în raport cu alta care face parte din același stat sau oraș.

Conchistadori – Cuceritorii spanioli ai Lumii Noi, ajunși pe continental american în sec. XVI și aflați în serviciul monarhiei spaniole. Prin acțiunile lor, au determinat prăbușirea imperiilor aztec, maya și incaș. În acțiunea lor s-au împletit setea de câștig și spiritul de aventură cu politica de impunere a puterii spaniole și intenția de a-i creștina pe indigeni, puse în practică prin metode atroce, care au generat un adevărat genocid.

Conciliatorism - Politică prin care se cedează în fața solicitărilor ostile ale unei alte națiuni, cu scopul de a se evita războiul; asociată politicii externe a Marii Britanii și a Franței din perioada interbelică.

Conciliu – Adunare de prelați (catolici) care hotărăște în chestiuni de dogmă, de morală și de disciplină bisericească.

Conclav - Adunare a cardinalilor în vederea alegerii noului papă.

Concordat - Tratat încheiat de papă cu diferite state, pentru stabilirea statutului și privilegiilor bisericii catolice în respectivele state.

Condică – Colecție de legi; cod.

Condominiu – Statut al unui teritoriu supus autorității politice a două sau mai multe state.

Condotier – Conducător de mercenari în Italia medievală care se angaja în serviciul orașelor, al principilor sau al papii.

Conetabil – Comandant suprem al armatelor regale din Franța feudală.

Confederația germană - Uniune de state, creată în urma Congresului de la Viena (1814-1815). Formată din 34 de state, printre care Austria (cu rol preponderent), Prusia și patru orașe libere (Bremen, Frankfurt am Main, Lübeck, Hamburg). Desființată în 1866, în urma înfrângerii Austriei în războiul austro-prusian.

Confederația Germaniei de Nord - Uniune de state creată în 1866, formată din 22 de state, sub conducerea Prusiei.

Confederația Rinului - Uniune de state germane creată în 1806 și tutelată de Napoleon I. Formată din 16 state. S-a dezmembrat în 1813.

Confederație – Uniune de state independente sau de unități teritoriale autonome, înființată pe baza unui acord internațional, prin care se determină condițiile de asociere a statelor și de funcționare a acestora.

Conferință - Reuniune a reprezentanților unor state, ai unor organizații politice, științifice etc., cu scopul de a dezbate și de a hotărî asupra unor probleme importante.

Conferință de pace – Conferință cu participarea țărilor beligerante și a altor state interesate în scopul stabilirii condițiilor de pace și semnării tratatului.

Confesiune – 1. Scriere literară care conține gânduri și sentimente ce țin de viața personală a autorului (ex. *Confesiunile Sf. Augustin*)
2. Declarație a credinței profesate (ex. *Confesiunea de la Augsburg*).

Conflict – Neînțelegere, ciocnire de interese, antagonism, ceartă.

Conflagrație – Război care se extinde între mai multe state; conflict de mari proporții.

Confucianism - Doctrină filozofică și social-politică a lui Confucius și a adeptilor săi, devenită apoi doctrină religioasă, care susținea că problema conducerii armonioase a societății și a statului este condiționată de perfecționarea propriei personalități.

Congregaționism – Mișcare protestantă, apărută în Anglia, în 1642, care susținea autonomia bisericilor locale față de stat și nega ierarhia ecleziastică.

Congres – 1. Reuniune națională sau internațională în care delegați sau invitați dezbate probleme majore de ordin politic, economic, organizatoric, științific, cultural etc. 2. Organ suprem de conducere al unor partide politice, organizații de masă și obștești. 3. Denumire a parlamentului în unele țări.

Congres de pace – Termen diplomatic utilizat până la primul război mondial, prin care era denumită întrunirea internațională care punea capăt unui război și stabila condițiile de pace.

Congresul general al Bucovinei – Adunare întrunită la Cernăuți, în ziua de 28 nov. 1918. A hotărât „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei... cu Regatul României”, reconfirmând decizia Adunării Naționale Constituante din 27 octombrie 1918.

Conjurație – Complot; conspirație.

Conservator – Persoană care este atașată de tradiție, în viața politică, economică și culturală.

Conservatorism - Sistem de idei, atitudini și convingeri politice care accentuează importanța instituțiilor tradiționale în societate (religie, proprietate, familie) și preferă dezvoltarea treptată în locul schimbărilor bruște.

Consiliul de Coroană – Organ consultativ creat de regele Carol I, alcătuit din membrii guvernului, președinții celor Camere ale Parlamentului, șefii partidelor politice, foștii prim-miniștri; era convocat în cazuri excepționale care necesitau o largă consultare politică.

Consiliul de securitate – Organ permanent al ONU, care are sarcina menținerii păcii și asigurării securității internaționale.

Consiliul Dirigent – Denumirea organului executiv provizoriu de conducere a Transilvaniei, ales la 2 decembrie 1918 de către Marele Sfat Național. Alcătuit din 15 membri, sub președenția lui Iuliu Maniu. Și-a încetat activitatea la 20 noiembrie 1919. Dizolvat la 4 aprilie 1920.

Consiliul European - Organizație guvernamentală regională, cu sediul la Strasbourg, creată în 1949, în scopul promovării intereselor comune ale statelor europene. Este compus din 47 de state membre. România a aderat la Consiliul European la data de 7 octombrie 1993.

Consiliul Național Român Central - Organ politic suprem, constituit la 30 octombrie 1918 la Budapesta (la Arad din 2

noiembrie 1918), din câte șase reprezentanți ai Partidului Național Român și ai Partidului Social-Democrat Român. A avut atribuțiile unui guvern provizoriu al Transilvaniei, conducând acțiunea de înlăturare a vechilor autorități ungare și înlocuirea lor cu consilii naționale române. Conducător de Șt. Cicio Pop. A pregătit și organizat Adunarea Națională de la Alba Iulia, care a hotărât, la 1 decembrie 1918, unirea Transilvaniei cu România. Și-a încetat activitatea o dată cu crearea Consiliului Dirigent.

Conspirație – Acțiune îndreptată împotriva statului sau a ordinii publice; complot, conjurație.

Constituție – Lege fundamentală a unui stat, investită cu o forță juridică superioară celorlalte legi, care cuprinde principiile esențiale ale organizării lui, stabilește drepturile și datoriile principale ale cetățenilor, sistemul electoral etc., reflectând astfel stadiul de dezvoltare socială, economică și politică la un moment dat a statului respectiv. Prima constituție a fost Constituția americană de la 1787, urmată de Constituția franceză de la 1791. În România, prima constituție a fost adoptată la 1866.

Constituționalism - Regim de guvernare bazat pe existența unei constituții.

Consul – **1.** Denumirea funcției celor doi magistrați în republica romană, aleși anual, care exercitau puterea supremă. **2.** Denumirea funcției fiecăruia dintre cei trei magistrați supremi care au condus republica franceză (1799-1804).

Consulat – **1.** Perioada de guvernare a unui consul în republica romană **2.** Nume dat formei de guvernământ a Republicii Franceze (1799-1804).

Conte – Titlu de noblete ereditar, intermediar între viconte și marchiz sau între baron și prinț.

Continuitate – Viețuirea neîntreruptă a unui popor pe teritoriul în care acesta s-a constituit.

Contraamiral – Grad în marina militară corespunzător generalului de brigadă din armata terestră.

Contraofensivă – Ofensivă pornită de o unitate militară aflată în apărare.

Contrareformă – Acțiune a Bisericii catolice în sec. XVI în vederea reorganizării propriei structuri și a apărării integrității doctrinei sale pusă în discuție de Reforma protestantă.

Contrarevoluție – Mișcare politică și socială care vizează distrugerea, anularea efectelor unei revoluții.

Contras - Luptător anticomunist de gherilă din America latină.

Contraspionaj – Serviciu special însărcinat cu urmărirea și combaterea spionajului.

Contratorpilor – Navă de război rapidă, care are misiunea de a urmări și de a distruge torpiloarele.

Control social – Ansamblu de instituții, reguli, acțiuni, mijloace de influențare, al cărui scop este de a impune respectarea unor modele de comportament acceptate de societate.

Convenție – Acord între două sau mai multe state care reglementează relațiile într-un anumit domeniu.

Cooperativă agricolă de producție (C.A.P.) – Unitate economică socialistă autonomă, realizată prin asocierea țărănimii, bazată pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție și a producției.

Cooperativizarea agriculturii – Proces politic și economic elaborat de comuniștii români la decizia Moscovei, constând în lichidarea proprietății private din agricultură și în crearea de cooperative agricole de producție, după modelul colhozurilor sovietice.

Corabie – Navă cu pânze, folosită pentru transport și pentru acțiuni militare.

Coran - Cartea sacră a religiei islamice cuprinzând cuvântul lui Allah transmis, prin revelație și numai în limba arabă, lui Mahomed. Fixat în scris între anii 632 (moartea Profetului) și 655 (moartea califului Usman), Coranul este alcătuit din 114 diviziuni, numite sure. Acestea conțin norme morale și juridice, concepții metafizice, o cosmologie, o escatologie etc. Coranul este baza întregii civilizații islamice.

Corintic – Ordin de arhitectură, folosit frecvent în elenism, caracterizat prin suplețea coloanei decorate cu caneluri și prin capitelul ornamentat cu sculpturi, reprezentând frunze de acant.

Coroană – **1.** Podoabă pentru cap în formă de cerc, făcută din flori, frunze etc., oferită la romani comandanților învingători. **2.** Podoabă de metal nobil, ornată cu pietre prețioase, purtată de monarhi ca semn al puterii lor.

Corporatism – Doctrină social-politică și economică răspândită mai ales în anii de după primul război mondial, care preconiza asocierea muncitorilor în corporații, în opoziție cu sindicatele.

Corporație – Organizație medievală de meșteșugari constituită în scopul apărării în grup a intereselor și drepturilor profesionale; breaslă.

Corpus – Culegere sau colecție de texte, inscripții, legi.

Corsar – **1.** Hoț de mare, pirat. **2.** Comandant al unei nave particulare înarmate, având permisiunea guvernului de a ataca vase inamice pe timp de război.

Cortes – Organe reprezentative pe stări în regatele feudale din Spania și Portugalia.

Cortina de Fier - Barieră politică, militară și ideologică impusă de Uniunea Sovietică după cel de-al doilea război mondial în vederea izolării statelor europene aliate aflate în sfera sa de influență și împiedicarea contactului lor cu Occidentul și cu alte regiuni necomuniste. Sintagma a devenit celebră datorită lui Winston Churchill, care a folosit-o în 1946 pentru a descrie granița dintre Europa de est comunistă și democrațiile din Europa occidentală. Cortina de Fier s-a prăbușit în perioada 1989-1990, când comunismul a căzut în Europa de est.

Costoboci - Populație traco-dacică din nordul și din nord-estul Daciei, din bazinul superior și mijlociu al Prutului și Nistrului, menționată documentar în sec. I-II d.Hr. a fost dacizată.

Crah - Criză acută a vieții economice, manifestată îndeosebi prin scăderea foarte mare a cursului acțiunilor la bursă.

Crăciun – Sărbătoare creștină a nașterii lui Iisus Hristos; se celebrează pe 25 decembrie.

Creițar - Monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania și în Bucovina până la sfârșitul sec. XIX.

Crestomație - Culegere de texte din diferiți autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, documentară etc.

Creștinism – Religie monoteistă cu caracter universal fondată de Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu, trimis pe pământ pentru a răscumpăra păcatele oamenilor și pentru a mântui omenirea.

Crime de război – Grave acte de violență comise, de persoane sau instituții, pe scară largă, din motive politice, ideologice, rasiale etc. în timp de război.

Crinolină – Fustă lungă și foarte largă, în formă de clopot, la modă pe la mijlocul sec. XIX.

Criptocomunist - Comunist mascat.

Criptogramă – Text scris cu caractere secrete, cărora li se atribuie, pe baza unui cod, valori speciale cunoscute doar de cei inițiați.

Criza dinastică – A reprezentat problema succesiunii la tronul României, creată prin renunțarea la drepturile dinastice de către prințul moștenitor Carol. Criza dinastică a debutat în anul 1925, când Carol a notificat renunțarea sa la dreptul de a moșteni tronul și s-a încheiat la 8 iunie 1930 prin revenirea acestuia pe tron.

Criza rachetelor - Confruntare în cadrul războiului rece între Uniunea Sovietică și Statele Unite, provocată de instalarea de către sovietici a unor rachete în Cuba, în 1962. Criza a luat sfârșit odată cu retragerea rachetelor.

Crobizi – Populație tracică din sudul Dunării.

Cromleh - Monument megalitic cu caracter sacru din epoca bronzului, alcătuit din mai multe pietre verticale dispuse în cerc, la distanțe egale, în jurul unei pietre mai mari.

Cronicar – Autor de cronici, de letopisețe.

Cronică – Lucrare cu caracter istoric, specifică perioadei medievale, în care faptele sunt expuse cronologic; letopiseț.

Cronograf – Scriere populară, reprezentând o sinteză a istoriei universale.

Cronologie – Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu datarea evenimentelor istorice în vederea stabilirii succesiunii acestora.

Cruce – **1.** Instrument de supliciu, alcătuit dintr-o bucată de lemn verticală peste care este fixată de-a curmezișul o altă bucată orizontală și folosit în vechime pentru a prinde sau lega mâinile și picioarele celor condamnați la moarte. **2.** Principalul simbol al

religiei creștine, reprezentând jertfa de răscumpărare pentru noi a lui Iisus Hristos.

Cruciadă - Fiecare dintre cele opt expediții cu caracter militar, întreprinse la îndemnul Bisericii catolice de către seniorii din Europa occidentală în perioada dintre 1096 și 1270 și care, sub pretextul eliberării mormântului lui Cristos de la Ierusalim de sub ocupația musulmanilor, urmăreau, de fapt, o expansiune teritorială, economică și politică; orice expediție militară împotriva unor eretici sau adepților altor religii în evul mediu.

Cruciat – Participant la o cruciadă.

Crucișător - Navă de luptă de tonaj de 5.000-30.000 t, prevăzută cu cuirasă, dotată cu artilerie și cu rachete.

Ctitor – Persoană care suportă în total sau în parte cheltuielile pentru ridicarea și înzestrarea unui locaș sfânt.

Cubism – Mișcare artistică inițiată la începutul sec.XX de P. Picasso și G.Braque; prezintă obiectele din realitate descompuse în cele mai simple figuri geometrice, fără a ține seamă de asemănarea exterioară cu obiectele reprezentate.

Cucă – Căciulă înaltă, împodobită cu pene de struț, pe care o purtau marii demnitari turci și domnitorii români în timpul ceremoniilor.

Cuirasă - **1.** Armătură formată din plăci de oțel special, cu care se blindează cuirasatele pentru a le face să reziste împotriva mijloacelor moderne de luptă. **2.** Îmbrăcăminte de piele, din zale de fier sau plăci de metal care proteja pieptul și spatele războinicilor din antichitate și din evul mediu și păstrată până în sec. XIX; platoșă.

Cuirasat - Navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă și înarmată cu artilerie grea.

Cuirasieri – Cavalerie grea în oștile europene de la sfârșitul sec. XVI până la începutul sec. XX.

Culac - Țăran înstărit care, în timpul conducerii comuniste, a fost deposedat de toate bunurile și persecutat; chiabur.

Cult – Adorare mistică, religioasă a unor obiecte și forțe naturale, a unor ființe reale divinizate (eroi, strămoși, personalități) sau fantastice, supranaturale (spirite, zei).

Cult chtonian - Cult dedicat divinităților pămâtenes și subpămâtenes.

Cult imperial - Cult dedicat împăratului din Roma antică, considerat „zeu în viață”.

Cult uranian - Cult dedicat divinităților cerești, solare.

Cultul personalității – Practică politică ce atribuie un rol exagerat unei personalități politice în evoluția de ansamblu a unei societăți, producând deformarea gravă a vieții politice din țara respectivă. Cultul personalității este specific regimurilor totalitare, în care conducătorul statului este văzut ca având rolul principal în progresul și cărmuirea țării respective.

Cultură - Totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omene și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori.

Cultură arheologică - Totalitatea vestigiilor materiale și spirituale care permit reconstituirea modului de viață al comunităților preistorice.

Cultură de prund – Sintagmă ce desemnează cel dintâi ansamblu de vestigii materiale din paleolitic, alcătuite cu precădere din pietre de râu cioplite.

Cultură materială – Totalitatea bunurilor materiale și a mijloacelor necesare producerii lor.

Culturnic - Activist comunist responsabil cu cultura.

Cuman - Persoană aparținând unei populații de neam turcic care, migrând dinspre est, în sec. XI s-a așezat pe teritoriul țărilor românești, unde, în parte a fost asimilată de populația românească.

Cuneiformă – Scriere a unor popoare orientale antice (ex. asirieni), cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de argilă.

Curie – **1.** Unitate religioasă, militară și politică la romani, subdiviziune a triburilor primitive. **2.** Administrația pontificală a bisericii catolice.

Cursus honorum – Termen latin pentru “scara onorurilor”; însemna ierarhia funcțiilor publice (magistraturi) pe care le puteau deține cetățenii.

Curtean – **1.** Persoană care îndeplinea o slujbă la curtea domnească. **2.** Gardă la curtea domnească; oștean.

Curte domnească – Instituție importantă în Evul Mediu, în Țările Române, ce cuprindea palatul domnesc, clădirile-anexă, boierii, personalul administrativ; a reprezentat puterea de comandă și de inițiativă în plan economic, administrativ, militar, fiscal și judecătoresc.

Curte marțială – Tribunal militar în timp de război sau de stare excepțională.

Curtezană – Femeie de moravuri ușoare, care trăia la curtea unui suveran sau a unui nobil.

Curuți - **1.** Nume dat țăranilor români și unguri participanți la războiul țărănesc din 1514. **2.** Nume dat în Ungaria și în Transilvania participanților la lupta antihabsburgică.

Cutumă - Normă de drept nescrisă, adoptată prin tradiție.

Cuțovlahi - Nume dat populației aromâne din Macedonia de către populația greacă localnică.

Cuzism – Curent ideologic și politic de extremă dreaptă, interbelic, apărut în România, al cărui promotor a fost A.C. Cuza, iar expresia lui organizatorică Liga Apărării Național-Creștine, creată în 1923.

Cvadrigă – Car pe două roți, tras de patru cai, folosit de romani la cursele de circ și la triumfuri.

Cvadriremă - Navă folosită în antichitate, care avea patru rânduri de vâsle sau patru vâslași la o vâslă.

Cvadrivium - Grup de obiecte cuprinzând aritmetica, muzica, geometria și astronomia, care, împreună cu trivium, formau cele șapte arte liberale, materia de învățământ a școlilor latine medievale.

D

Daci - Denumire dată în izvoarele antice populației autohtone tracice din spațiul carpato-danubian, cu care romanii au venit în contact în sec. II î.Hr.— III d.Hr. Centrul puterii lor a fost în Transilvania. Începând din sec. I î.Hr. numele de daci apare alternativ cu acela de geți. Romanizați, dacii sunt elementul etnic principal al etnogenezei românilor.

Daci liberi – Geto-dacii care au rămas în afara provinciei romane Dacia (dacii mari, costoboci, carpi).

Daco-romani - Populație de limbă latină care s-a format pe teritoriul Daciei (sec. II—VI), începând din timpul stăpânirii romane, ca urmare a conviețuirii dacilor cu coloniștii romani. În condițiile noi, create de retragerea autorităților romane din Dacia (sec. III), daco-romanii au fost elementul de bază în procesul de formare a poporului român.

Daco-românism – Curent ideologic și politic care milita pentru unirea într-un singur stat a românilor din teritoriile care alcătuiseră în vechime Dacia.

Dadaism - Curent literar și artistic apărut în 1916 în Europa, caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire și expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creație.

Danie – Acordarea de către domnitor a unei moșii în cadrul sistemului relațiilor de vasalitate.

Danubius – Denumire de origine celtică a Dunării. A fost preluată de geografii și istoricii romani, inițial pentru cursul superior și mijlociu al fluviului; mai târziu, s-a generalizat pentru întregul curs.

Darwinism - Teorie formulată de naturalistul englez Charles Darwin, care explică originea și evoluția speciilor de animale și de plante pe calea selecției naturale.

Dava – Așezare dacică fortificată, uneori cu caracter semiurban, sediu politico-administrativ al unui trib sau uniuni tribale.

Decembriști – Conspiratori ruși, exponenți ai armatei și aristocrației, care la moartea țarului Alexandru I, în decembrie 1825 (de aici și numele de decembriști), au organizat o insurecție armată pentru a împiedica încoronarea lui Nicolae I, sperând să-l poată instala pe tron pe fratele său, Constantin, și să obțină o constituție liberală. Aflându-se în fruntea unor unități militare, au refuzat să depună jurământul de credință în fața noului țar și au asediat palatul Senatului din Sankt Petersburg, dar revolta a fost înăbușită de trupele fidele țarului Nicolae I.

Decemvir - Fiecare dintre cei zece magistrați romani aleși în anul 451 î.Hr. pentru a întocmi codul de legi cunoscut sub numele de “cele 12 table”.

Deceniu – Perioadă de 10 ani; decadă.

Decima – Dajmă plătittă Bisericii catolice de către nenobili de religie catolică (țărani liberi, târgoveți, iobagi); până în 1439, în Transilvania o plăteau și micii nobili.

Decima – 1. (În Roma antică și în Evul Mediu) A pedepsi o unitate militară, executând pe fiecare al zecelea soldat. **2.**(Despre războaie și epidemii) A ucide oameni în număr mare.

Declarația de Independență - Document adoptat la 4 iulie 1776, la Philadelphia, de Congresul continental al reprezentanților celor 13 colonii engleze din America de Nord, prin care acestea s-au declarat independente. Ziua de 4 iulie a devenit sărbătoarea națională a S.U.A.

Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului - Document programatic al Revoluției Franceze, adoptat la 26 august 1789, de către Adunarea Constituantă.

Declarația universală a drepturilor omului - Document internațional adoptat de O.N.U. la 10 decembrie 1948. Prevede respectarea drepturilor și libertăților omului și cuprinde o enumerare a acestora. Ziua adoptării declarației se celebrează în fiecare an ca „Ziua drepturilor omului”.

Declarație de război – Încunoștințare prealabilă și oficială făcută de un stat către alt stat cu privire la începerea războiului împotriva acestuia.

Decolonizare – Procesul prin care popoarele și țările supuse regimurilor coloniale și-au căpătat independența.

Decomunizare - Acțiunea de înlăturare a urmărilor nefaste ale comunismului.

Decret - Act oficial emis de organele superioare de stat, conținând o decizie prin care se reglementează situații generale sau individuale concrete.

Decret-lege – Decret cu valoare de lege emis de puterea executivă în perioada vacanței parlamentare. Dacă nu este ratificat de Parlament, decretul-lege își pierde valabilitatea.

Decret prezidențial – Principalul act prin care președintele unui stat își exercită atribuțiile stabile prin constituție.

Decurie - **1.** Subunitate de cavalerie în armata romană, formată din zece soldați. **2.** Colegiu de mici funcționari la Roma și în municipiile romane.

Decurion – **1.** Comandant al unei decurii. **2.** Membru al consiliului municipiilor și coloniilor din Imp. Roman. **3.** Șef al unui serviciu al administrației palatului imperial la sfârșitul Imperiului Roman.

Defetism - Infrațiune care constă în lansarea, răspândirea sau publicarea, în timp de război, de zvonuri sau informații false, exagerate sau tendențioase, relative la situația economică, politică și socială a țării.

Deism - Concepție filozofică religioasă care admite existența lui Dumnezeu drept creator al universului, negând intervenția lui în dezvoltarea naturii și a societății.

Deliu – **1.** Soldat din corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul. **2.** Soldat din garda domnească în epoca fanariotă. **3.** Soldat din călărimea ușoară turcă.

Delniță - Parte din hotarul moșiei unui sat din Țara Românească, în Evul Mediu, care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani ce locuiau în satul respectiv.

Demagogie – Metodă de înșelare a opiniei publice folosită de politicienii care, prin promisiuni mincinoase, încearcă să-și creeze popularitate.

Demilitarizare – Desființarea, pe un teritoriu, a tuturor forțelor armate și instalațiilor militare, ca urmare a unei convenții internaționale.

Demnitar – Înalt funcționar de stat.

Democrație – Formă de organizare și de conducere a unei societăți, în care poporul își exercită (direct sau indirect) puterea.

Democrație directă – Sistem de guvernare în care deciziile de interes public sunt luate în mod nemijlocit de populație.

Democrație liberală – Nume dat sistemelor democratice apărute în Europa vestică și SUA, bazate pe principiul recunoașterii libertății individuale drept valoare supremă în societate.

Democrație populară – Formă de guvernământ în care puterea este exercitată de către partidul comunist.

Democrație reprezentativă – Sistem de guvernare în care deciziile de interes public sunt luate de către reprezentanții aleși de cetățeni.

Demografie – Știință care ca obiect de cercetare studiază cantitativ al populațiilor umane, evoluția și mișcările acestora.

Demos – Parte a populației libere din Grecia antică, cu drepturi politice depline, care nu făcea parte din aristocrație.

Denar – **1.** Monedă de argint în Roma antică. **2.** Monedă de aur arabă, care a circulat în Evul Mediu în unele țări din Europa.

Dependență – Stare de subordonare economică, politică etc. a unei țări, a unui teritoriu față de o putere străină, caracterizată prin lezarea libertății naționale, a dreptului suveran de a hotărî de sine stătător asupra dezvoltării social-politice și economice.

Deportare - Acțiune represivă constând în mutarea forțată a unei (unor) persoane sau minorități (popor) spre un loc determinat.

Deputat - Persoană aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului.

Desant - **1.** Trupe parașutate sau debarcate în spatele frontului inamic în vederea îndeplinirii unor misiuni de luptă. **2.** Trupe de infanterie transportate, în timpul luptei, pe tancuri.

Descălecat – Termen folosit de cronicari pentru a desemna întemeierea statelor Țara Românească și Moldova, care, potrivit legendei, s-ar fi petrecut ca urmare a venirii și stabilirii („descălăcării”) lui Radu Negru din Făgăraș și, respectiv, Dragoș-Vodă din Maramureș în aceste locuri.

Descentralizare – Acordarea de autonomie administrativă organelor locale ale unei administrații de stat.

Desetină - **1.** Impozit în Moldova de zece la sută din produse, mai ales din recolta de la stupii de albine; zeciuală, dijună. **2.** Unitate de măsură pentru suprafețe egală cu 1,09 hectare.

Desovietizare - Ieșirea din raza de influență a URSS, din realitatea social-politică și economică de tip sovietic.

Despăgubire de război - Sumă pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru repararea prejudiciilor cauzate.

Despot - **1.** (În antichitate și în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreționare; tiran. Persoană excesiv de autoritară, care, în acțiunile sale, nu ține seama de alții, care vrea să-și impună cu orice preț voința. **2.** (În Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ținut.

Despotism - Regim politic caracterizat prin exercitarea arbitrară, de către o persoană, a unei puteri nelimitate, neîngrădite de nicio lege.

Despotism luminat – Formă de guvernare din secolul XVIII, inspirată de Iluminism, caracterizată de reforme legislative, sociale și educaționale, realizate de monarhii absoluți ai vremii. Printre cei mai cunoscuți despoți luminați se numără Frederic II, Petru I, Ecaterina II, Maria Tereza, Iosif II și Leopold II. Aceștia au instituit reforme administrative și economice, au promovat libertatea

cultelor, dar nu au realizat nicio reformă care să le submineze autoritatea sau să schimbe orânduirea socială.

Destalinizare – Înlăturare a concepțiilor, metodelor și practicilor de guvernare impuse de liderul sovietic Stalin. A fost inițiată de Nikita Hrușciov care, la al XX-lea congres al PCUS (1956), a denunțat cultul personalității și crimele dictatorului defunct.

Deșteaptă-te, române! – Imnul național al României începând cu ianuarie 1990, pe versurile poeziei “Un răsunset” de Andrei Mureșanu și muzică de Anton Pann. A fost, inițial, marșul revoluționarilor de la 1848.

Detășament - Grup de subunități sau de unități militare reunite temporar sub o comandă unică pentru a îndeplini o misiune cu caracter independent.

Detrona – A înlătura de la tron.

Deținut politic – Persoană condamnată la închisoare din motive politice.

Devălmășie – (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Formă de stăpânire în comun, de către moșneni și răzeși, a unei părți din hotarul satului; era specifică obștii sătești.

Dezarmare – Ansamblu de măsuri în scopul lichidării sau limitării armamentelor și a forțelor armate ale statelor.

Dezertare – Părăsirea fără voie de către un militar a unității din care face parte ori a câmpului de luptă.

Deznaționalizare – Politică prin care se urmărește ca un popor sau o populație să-și piardă caracterele naționale. Se realizează prin asimilare forțată, prin interzicerea limbii, a tradițiilor, prin transferuri de populații etc.

Diac – **1.** Scriitor la cancelaria domnească și slujbaş al vistieriei. **2.** Om cu știință de carte, căturar, învățat.

Diademă – Podoabă în formă de cunună din metale prețioase, uneori cu pietre scumpe, purtată de suverani ca semn al regalității sau de unele grade ecleziastice.

Diadoh – Denumire dată generalilor lui Alexandru Macedon care, după moartea acestuia, au purtat între ei îndelungate războaie pentru putere.

Diaspora - Totalitatea comunităților evreiești dispersate în afara Palestinei ca urmare a distrugerii Ierusalimului și alungării populației de Nabucodonosor II, regele Babilonului.

Dictat - Act inechitabil prin care un stat (sau mai multe) impune altui stat anumite condiții politice, economice, militare etc. împotriva voinței lui (ex. *Dictatul de la Viena*).

Dictator – **1.** (În Roma antică, în perioada Republicii) Magistrat superior, ales de Senat pe termen de șase luni și investit în împrejurări excepționale (război, răscoale) cu puteri nelimitate; (în timpul lui Cornelius Lucius Sulla și Iulius Caius Cezar) magistrat pe termen nelimitat, demnitatea căpătând un caracter monarhic; desființată în 44 î.Hr. de către Marcus Antonius. **2.** Persoană care deține întreaga putere politică și pe care o exercită în mod arbitrar.

Dictatul de la Viena – Hotărâre arbitrară impusă României de către reprezentanții Germaniei și Italiei la Viena (30 august 1940), prin care partea de nord a Transilvaniei a fost predată Ungariei horthyste.

Dictatura iacobină - Perioadă (iunie 1793 - iulie 1794) din timpul Revoluției Franceze, caracterizată prin măsuri radicale în domeniul economic și social și represiune politică.

Dictatura proletariatului - Concept din filozofia marxistă care preconiza exercitarea puterii de stat de către proletariat în perioada cuprinsă între revoluția socialistă și instaurarea societății socialiste.

Dictatură – **1.** (În Roma antică) Demnitatea, puterea unui dictator; perioada în care își exercită puterea dictatorul. **2.** (În sens modern)

Regim în care puterea politică este deținută de o persoană sau de un grup de persoane; puterea este exercitată arbitrar, de o manieră autoritară, recurgând la forță și coerciție. **3.** Mod de înfăptuire a puterii politice și de stat pe calea aplicării nemijlocite a forței armate, în condiții de maximă tensiune socială și politică (ex. *Dictatura iacobină în Franța, 1792-1794*).

Dictatură militară – Formă de autoritate politică în care puterea este concentrată în mâna unui conducător militar și a unui grup restrâns de ofițeri, fideli dictatorului.

Dietă – Veche adunare politică în unele state din centrul și răsăritul Europei, organ de reprezentare a stărilor privilegiate (ex. *Dieta Transilvaniei*).

Difuziune culturală – Răspândirea valorilor spirituale dintr-o anumită zonă spre alte spații istorice, pe care le influențează.

Dijmă - Dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali de la producătorii direcți; (mai târziu) formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe bucată de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată.

Diligență – Trăsură mare, acoperită, folosită în trecut pentru transportul în comun al persoanelor și al poștei; poștalion.

Dinar – Monedă de argint care a circulat în Evul Mediu în Țara Românească și Moldova.

Dinastie – Familie domnitoare cu formă de guvernământ monarhică în care puterea se transmite în succesiune ereditară; (ex. *dinastia Basarabilor* în Țara Românească și *dinastia Mușatinilor* în Moldova).

Dioceneză - **1.** Diviziune teritorial-administrativă a Imperiului Roman târziu, creată printr-o reformă inițiată de împăratul Dioclețian. Au fost înființate 12 diocenze împărțite la rândul lor în peste 100 de provincii, conduse fiecare de un magistrat cu atribuții administrative

și militare, numit vicarius. **2.** Circumscripție ecleziastică (în Evul Mediu), condusă de un episcop sau arhiepiscop; dieceză, eparhie.

Diploma cavalerilor ioaniți - Privilegiu acordat în 1247 de regele Ungariei, Bela IV, cavalerilor ioaniți instalați în regiunea Dunării de Jos pentru apărarea regatului împotriva tătarilor. Actul menționează, în regiunea dintre Carpați și Dunăre, formațiunile statale românești conduse de Ioan, Farcaș, Litovoi și Seneslau, precum și Țara Hațegului în Transilvania.

Diploma Leopoldină - Act emis în 4 decembrie 1691 de împăratul Leopold I de Habsburg în scopul reglementării raporturilor dintre Transilvania și Imp. Habsburgic și a statuării principiilor de guvernare a provinciei. Diplome Leopoldine se mai numesc și cele două acte emise de împăratul Leopold I în 1699 și 1701 privitoare la unirea religioasă a unei părți a românilor ortodocși din Transilvania cu Biserica romano-catolică.

Diplomat – Persoană desemnată pentru a-și reprezenta țara în fața unei națiuni străine sau în relațiile internaționale.

Diplomatică – Disciplină auxiliară a istoriei care studiază actele și documentele oficiale, elaborarea, autenticitatea și transmiterea lor.

Diplomație – Totalitatea metodelor, mijloacelor și activităților în domeniul relațiilor internaționale prin care un stat își îndeplinește obiectivele și scopurile de politică externă.

Diplomă - În Evul Mediu, act prin care se acorda cuiva un titlu de noblețe, anumite privilegii etc.

Directorat - Formă de guvernare și regim politic care a existat în Franța (1795-1799); format din cinci membri (directori). În urma loviturii de stat a lui Bonaparte (1799), Directoratul este răsturnat și se instaurează Consulatul.

Dirijism – Politică de intervenție și de conducere a economiei de către stat. Exercitat în mod autoritar asupra întregii dinamici a vieții economice în țările comuniste, el și-a găsit o aplicare parțială și în

multe țări cu economie de piață, prin controlul și planificarea de către stat a dezvoltării sistemului de producție și comerț. Un exemplu de dirijism a fost în SUA *New Deal*.

Discobol – Atlet care practică aruncarea discului.

Discriminare – Diferențiere impusă de stat indivizilor pe criterii religioase, naționale, sociale, rasiale.

Disident - Persoană cu opinii opuse celor ale regimului totalitar; opozant.

Disidență – Atitudine politică a unei persoane sau a unui grup de persoane care, în URSS și în țările comuniste din Europa de răsărit, au luat poziție critică împotriva regimului, în special pe tema nerespectării drepturilor omului.

District - Unitate administrativ-teritorială a populației românești din Transilvania în Evul Mediu..

Distrugător - **1.** Care distruge; nimicitor. **2.** Navă militară foarte rapidă, de tonaj redus, echipată cu armament de artilerie, rachete și torpile, și folosită la urmărirea și distrugerea torpiloarelor.

Ditiramb – **1.** Poem liric antic, dedicat zeului Dionisos și recitat la serbările dionisiace. **2.** Laudă exagerată adusă cuiva.

Divan – Consiliu otoman cu atribuții politice, administrative și juridice, alcătuit din cei mai înalți demnitari.

Diversiune – **1.** Acțiune politică întreprinsă cu scopul de a distrage atenția de la problemele reale ale vieții publice. **2.** Acțiune militară având scopul de a induce în eroare inamicul asupra propriilor intenții.

Divizie - Mare unitate militară din mai multe regimente de arme diferite.

Doctrină politică – Ansamblu de idei, teze, principii și modele politice adoptate de un partid politic pentru elaborarea unei concepții de guvernare.

Document - Text, inscripție, fotografie etc. care poate servi la cunoașterea mai temeinică a unui eveniment, a unui fapt istoric sau actual.

Document programatic – Act prin care se înscriu revendicările unei grupări sociale sau ale unei națiuni.

Doge - Titlu purtat de conducătorul vechilor republici italiene Veneția și Genova.

Dolmen - Monument preistoric, megalitic, alcătuit dintr-o lespede de piatră așezată orizontal pe două sau mai multe blocuri de piatră dispuse vertical.

Dom - 1. Catedrală de mari proporții. **2.** Cupola de deasupra a unui edificiu monumental.

Domeniu - Proprietate funciară feudală întinsă, care a stat la baza societății medievale în Europa Apuseană.

Dominat - Sistem de guvernare caracteristic Imp. Roman, bazat pe puterea absolută a împăratului. Procesul de transformare a statului roman din republică în imperiu autocratic, început încă din timpul lui Principatului, s-a încheiat prin reformele inițiate de Dioclețian (284-305) și continuate de Constantin cel Mare (306-337). Dominatul a durat în Occident până în anul 476, iar în orient până la c. 600, când presiunea avaro-slavilor a determinat reorganizarea fundamentală a Imp. Bizantin.

Dominican - Călugăr dintr-un ordin monahal catolic înființat la sfârșitul sec. XIII de Sf. Dominic.

Dominion – Stat din Imperiul Britanic, cu independență formală, care depindea de metropolă.

Domn – Titlu purtat în Evul Mediu de suveranii români, derivat din titlul împăraților romani din epoca Dominatului.

Domnie – Instituție politică în Țara Românească și Moldova care exercită puterea; reprezentantul ei era domnul, stăpân al întregii țări, înzestrat cu atribuții executive, judecătorești, legislative și militare.

Domnitor – Titlu purtat de suveranii României (Al.I. Cuza și Carol I) între 1859 și 1881; persoană care avea acest titlu.

Domn regulamentar – Domn al Principatelor Române care a domnit în perioada Regulamentelor Organice.

Donariu - **1.** Parte a unui templu sau a altui edificiu antic unde se păstrau ofrandele aduse zeilor. **2.** Piesă, obiect cu caracter votiv.

Donjon – Turnul principal al unui castel medieval, bine întărit pentru a rezista unui asediu îndelungat.

Doric – Unul dintre cele trei ordine de arhitectură antică greacă, caracterizat prin coloane robuste, fără bază și cu capitel simplu.

Dorieni - Populație de origine indoeuropeană care a invadat Grecia, venind din nord, la începutul mileniului I î.Hr. Ulterior s-au deplasat în teritoriile ocupate de ahei și în întreg Peloponesul, iar de acolo, distrugând în mare parte civilizația miceniană, în Asia Mică și în insulele din Marea Egee. S-au distins prin caracterul conservator și militarizat al instituțiilor lor politice (ex. *Sparta*).

Dorobanți - Trupe de infanterie teritorială, care au avut un rol însemnat în Războiul de Independență (1877-1878). După 1891, au fuzionat cu infanteria permanentă.

Dragoman - Interpret, tâlmaci oficial folosit în trecut în țările din Orient. Marele dragoman era dregătorul (în Imperiul Otoman) care se ocupa de relațiile diplomatice ale țării cu statele europene.

Dragon – Soldat de cavalerie care descăleca când trebuia să lupte.

Drahmă – Monedă de argint în Grecia antică. În Dobrogea și sudul Moldovei au circulat drahme bătute la Histria (sec. V î.Hr.).

Drakkar – Navă fără punte, cu extremitățile ascuțite, caracteristică vikingilor.

Drapel – Semn distinctiv al unui stat, al unei unități militare etc., reprezentat printr-o bucată de pânză sau de mătase, într-una sau mai multe culori, prinse de o lance de lemn și având imprimată, uneori, o stemă sau o emblemă; steag.

Drapel de stat – Drapelul oficial al unui stat. Drapelul național românesc a fost instituit la 14/26 iunie 1848, printr-un decret al guvernului provizoriu. Drapelul României este format din trei benzi verticale egale, roșu, galben și albastru (lângă lance).

Dreapta - Partea din spectrul politic asociată cu ideologia politică conservatoare. Termenul derivă din aranjamentul în parlamentul revoluționar francez (aproximativ 1790) unde reprezentanții conservatori stăteau în dreapta celui care prezida ședința. În sec. XIX, termenul a fost aplicat conservatorilor care sprijineau autoritatea, tradiția și proprietatea. În sec. XX, s-a dezvoltat o formă divergentă radicală care a fost asociată cu fascismul.

Dregător – Demnitar la curtea domnească având atribuții în sfatul domnesc, în administrație, justiție, armată. Principalii dregători erau: vornicul, logofătul, vistierul, banul, spătarul.

Drept – Totalitatea normelor juridice care stabilesc raporturile dintre oameni într-un stat sau pe plan internațional.

Dreptate și frăție – Deviza revoluției din Țara Românească din 1848.

Drept de azil – Imunitate acordată în lumea greco-romană celor care, bănuți sau condamnați pentru o infracțiune, s-au refugiat într-o clădire sau într-un loc sacru. Astăzi, dreptul de azil politic se exercită în cadrul ambasadelor și consulatelor, în funcție de cazurile de persecuție politică.

Drept de veto – Drept conferit unei autorități (șef de stat, membru al consiliului de securitate ONU etc.) de a se opune promulgării unei legi votate, adoptării unei rezoluții etc.

Druizi – Preoți ai populațiilor celtice, care constituiau cea mai importantă clasă socială, îndeplinind, în afară de funcția religioasă, și funcții juridice, medicale și de sfătuitori în activitatea de guvernare a regilor. Au avut un rol central în organizarea rezistenței pe care au opus-o celții față de stăpânirea romană.

Dualism Austro-Ungar – Formă de conducere statală, realizată printr-o uniune personală între Austria și Ungaria (1867-1918).

Ducat – **1.** Provincie, teritoriu, stat de sub stăpânirea unui duce. **2.** Monedă de aur sau de argint (la origine italiană) care a circulat în mai multe țări din Europa, printre care și în Țările Române.

Duce – **1.** Conducător militar la vechile triburi germanice. **2.** Mare stăpân feudal. Înalt titlu nobiliar, superior marchizului și inferior prințului. **3.** Titlu purtat de conducătorul unui ducat. **4.** Titlu, cu sensul de conducător, acordat lui Benito Mussolini din 1921.

Dumă - Adunare legislativă în Rusia țaristă.

Dum-dum – Proiectil care își desface vârful când lovește un corp, producând răni grave.

Duumvir - Magistrat roman care exercita o funcție importantă împreună cu un alt magistrat.

E

Ecclesia – **1.** Adunarea poporului, organul suprem al democrației Greciei antice. **2.** Denumire dată unei comunități creștine vechi; (mai târziu) denumire a întregii biserici.

Ecleziastic – Referitor la biserică; bisericesc.

Economie naturală - Tip de economie în care produsul activității umane este destinat în totalitate consumului producătorilor.

Economie de piață – Formă modernă de organizare și funcționare a economiei, în care prețul și volumul producției depind, în principiu, de confruntarea dintre cerere și ofertă.

Economie dirijată – Economie în care piața și mecanismele ei au fost înlocuite de planificarea tuturor activităților de către stat.

Edict – **1.** Act prin care un magistrat roman făcea cunoscute normele de drept și formele juridice aplicate în timpul magistraturii lui. **2.** Decret important cu caracter normativ dat de un monarh sau de o autoritate bisericească superioară.

Edictul din Milano – Edict promulgat în anul 313 de împăratul Constantin care consfințește libertatea cultului creștin în Imperiul Roman.

Edictul din Nantes - Act promulgat de regele Henric al IV-lea al Franței în anul 1598, ce permitea toleranță religioasă între catolici și protestanți. În 1685, nepotul său, Ludovic al XIV-lea, a revocat edictul, reluând persecutarea hughenotilor și provocând alungarea acestora din Franța.

Edicule – Închisoare celebră din Istanbul. Aici au fost întemnițați și domnitori români, între care Constantin Brâncoveanu cu cei patru fii.

Edil – Magistrat roman care supraveghea edificiile și instalațiile publice, care se ocupa de aprovizionare, de organizarea jocurilor etc.

Efeb – Tânăr din Grecia antică, cu vârsta între 18 și 20 de ani, care își făcea educația într-o efebie.

Efebie – Școală din Grecia antică în care se făcea educația militară și cetățenească a tineretului.

Efendi – Titlu onorific dat în Turcia funcționarilor, învățaților etc.

Efigie - Reprezentare în relief a figurii unei personalități pe o monedă sau pe o medalie.

Efor - Nume dat în Sparta antică fiecăruia din cei cinci magistrați cu largi atribuții în politica internă și externă a statului.

Egalitate – Principiu fundamental în virtutea căruia tuturor oamenilor și statelor li se recunosc aceleași drepturi și li se impun aceleași îndatoriri, consacrate de lege.

Egipteni – Vechii locuitori ai văii și deltei Nilului, care au creat în Antichitate unul dintre principalele state ale Orientului și una din cele mai vechi civilizații cunoscute în istorie.

Elector – **1.** Persoană care are dreptul de a participa la o alegere. **2.** Principe sau prelat din Imperiul Romano-German, care avea dreptul de a-l alege pe împărat.

Electorat – Totalitatea persoanelor cu drept de vot.

Eleni - Denumire a celor patru vechi triburi grecești (eolieni, doriene, ionieni și aheie) din sudul Tesaliei, care s-a extins, din sec. VIII-VI î.Hr., asupra tuturor triburilor grecești.

Elite – Categoriile care se diferențiază de restul societății prin avere, educație, poziție socială sau alte însușiri de natură să le plaseze într-o poziție conducătoare sau de prestigiu.

Emancipare națională – Procesul de eliberare de sub stăpânirea politică străină.

Embargo – Sistem de interdicții economice la adresa unui stat, urmărind blocarea schimburilor comerciale cu acesta.

Emigrare – Părăsire a unui stat de către unii cetățeni pentru a se stabili în altă parte din motive economice, politice, religioase.

Eminentă cenușie - Persoană influentă care, din umbră, manevrează un personaj oficial, un partid etc.

Emir - **1.** Titlu dat descendenților lui Mohamed. **2.** Titlu al guvernatorilor unor țări musulmane.

Emirat – Stat condus de un emir.

Enciclopedist – Nume dat gânditorilor, savanților și scriitorilor francezi din sec. XVIII care au colaborat la editarea “Enciclopediei Franceze”.

Enclavă - Teritoriu de mici dimensiuni având o populație puțin numeroasă, aflat în apropierea unei granițe dintre două state, în interiorul unuia, dar aparținând celuilalt. Același teritoriu este socotit enclavă de statul care îl înconjură spațial, dar de care nu aparține, și, în același timp, de statul sub jurisdicția căruia se află.

Neolitic – Ultima fază a neoliticului după opinia unor istorici, epocă distinctă după părerea altora, în care arama devine materie primă pentru confecționarea armelor, uneltelor și podoabelor.

Eparh – **1.** Guvernator al unei provincii sau al unui oraș în Bizanț. **2.** Conducător, șef al unei eparhii; episcop.

Eparhie – Unitate administrativă bisericească condusă de un episcop.

Epigraf – Inscripție de dimensiuni reduse pe o construcție, pe un monument.

Epigrafie - Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor.

Epipaleolitic – Denumire dată de unii cercetători Mezoliticului.

Epoca bronzului - Perioadă (milen. III-II î.Hr.) ce se caracterizează prin apariția și generalizarea metalurgiei bronzului, înmulțirea și diversificarea considerabilă a tipurilor de unelte, de arme și podoabe, practicarea intensivă a agriculturii și a creșterii vitelor, prin adâncirea diferențierii sociale și formarea aristocrației tribale cu o accentuată funcție militară.

Epoca elenistică – Perioadă din istoria și civilizația Greciei și a Orientului Apropiat și Mijlociu, cuprinsă între 323 î.Hr. (moartea lui Alexandru cel Mare) și 30 î.Hr. (cucerirea Egiptului de către romani).

Epoca fierului - Perioadă caracterizată prin introducerea și generalizarea folosirii fierului (în Europa începând din sec. XII î.Hr.), cu efecte revoluționare în domeniul confecționării uneltelor și armelor și în producția de mărfuri, comerț, dezvoltarea structurilor sociale și politice. Se subîmparte în: prima Epocă a fierului (Hallstatt) și a doua Epocă a fierului (La Tène/Latène).

Epoca metalelor - Perioadă care marchează sfârșitul preistoriei și trecerea la istorie; în funcție de metalul folosit pentru producerea uneltelor și a armelor, este subîmpărțită în chalcolitic (epoca aramei și pietrei), epoca bronzului și epoca fierului.

Epoca pietrei - Cea mai veche și cea mai îndelungată perioadă din istoria omenirii, care a durat circa un milion de ani; este împărțită în două mari perioade: paleolitic și neolitic. Principala materie primă pentru confecționarea uneltelor, a ustensilelor și a armelor a fost piatra.

Epocă - Perioadă, interval de timp din istorie, caracterizat prin trăsături proprii.

Eponim - Magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului.

Epoee – Povestire în versuri, de mari proporții, despre fapte eroice, legendare sau istorice.

Epurare - Îndepărtare dintr-un post din cauze social-politice.

Eră – Perioadă istorică ce începe cu data unui anumit eveniment, real sau legendar, de la care se pornește numărătoarea anilor.

Erehteion - Templu în stil ionic pe acropola Atenei, închinat zeiței Atena și zeului Poseidon. Construit între anii 412 și 406 î.Hr. pe ruinele unui edificiu dedicat miticului strămoș al ionienilor, Erehteu (de unde și numele).

Eretic – Adept sau promotor al unei erezii.

Erezie - Doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate și care este condamnată de biserica respectivă.

Ermitaj - Muzeu la Sankt Petersburg. Inițial (1764) colecție particulară a Ecaterinei a II-a, a fost deschis pentru public în 1852. Conține lucrări de artă antice europene și orientale (singura colecție din lume de argintărie sasanidă), artă medievală și modernă, secții de numismatică și artă decorativă, un cabinet de stampe.

Erou - Persoană care se distinge prin vitejie și prin curaj excepțional în războaie, prin abnegație deosebită în alte împrejurări grele ori în muncă.

Escadrilă - Subunitate aeriană a forțelor militare.

Escadron - Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzând unei companii de infanterie sau unei baterii de artilerie.

Eșafod - Platformă construită în evul mediu în piețe publice, pe care erau executați condamnații la moarte.

E.T.A. - Organizație separatistă clandestină înființată în 1959 din aripa extremistă a mișcării naționaliste basce și divizată în 1973 în două suborganizații („militară” și „politico-militară”). Luptă pentru independența Țării Bascilor față de Spania prin acțiuni teroriste.

Etatism - Teorie conform căreia rolul statului este primordial în organizarea și administrarea vieții economice și sociale.

Etatiza – A trece o proprietate particulară în posesia sau sub controlul statului.

Eteria - Societate secretă grecească, înființată la Odessa (1814), având drept obiectiv eliberarea Greciei de sub stăpânirea otomană.

Etnie – Grup de oameni care vorbesc aceeași limbă, au o moștenire culturală comună, au aceleași tradiții, religie și conștiința propriei identități.

Etnocentrism - Tendința de a judeca alte etnii pornind exclusiv de la propria etnie, considerată superioară.

Etnogeneză – Proces de formare etno-lingvistică a unui popor și a structurilor sale social-economice și politice.

Etnografie – Știință care studiază originea și răspândirea teritorială a popoarelor, modul lor de viață, cultura etc.

Etrusci - Denumire dată de latini populației care trăia în mileniul î.Hr. în unele regiuni ale peninsulei italice (Etruria, Campania, Câmpia Padului) și care, după ce a exercitat o puternică influență asupra Romei (sec. VI-V î.Hr.), a fost complet romanizată până în sec. I î.Hr.

Eunuc – Bărbat castrat. Rol important în Orientul antic, ca oameni de încredere ai suveranilor; unii au ocupat funcții înalte în Imperiul Bizantin, iar în Imperiul Otoman asigurau paza haremurilor.

Eupatrid – Nobil atenian, descendent din familiile cuceritoare.

Euroatlantic - Privitor la relația dintre pactul nord-atlantic și structurile comunitare europene.

Eurocomunism – Curent de idei apărut în anii '70 în rândul partidelor comuniste din Occident (Spania, Italia, Franța), preconizând un program și structuri de organizare adaptate democrației liberale și economiei de piață.

Europa Liberă - Post de radio cu sediul la München, (din 1995, la Praga) înființat în 1951; finanțat de Congresul SUA. Creat pentru a sparge blocada informațională instituită în țările comuniste. Europa Liberă a penetrat timp de peste 40 de ani „cortina de fier”, transmițând știri din lumea întreagă.

Europeism – Mișcare politică al cărei scop este integrarea statelor și popoarelor europene într-o mai largă organizare supranațională.

Europeanizare - A adopta sau a face să adopte îmbrăcămintea, obiceiurile, purtările caracteristice europenilor.

Euroscepticism – Atitudine de îndoială în legătură cu necesitatea integrării europene.

Eurotunel - Galerie cu cale feroviară și rutieră, subacvatică, realizată între anii 1987-1994, pe sub Marea Mânecii, între Folkenstone (Marea Britanie) și Calais (Franța), la o adâncime de 40 m. Lungime: 50,5 km (al doilea din lume, după tunelul Seikan, Japonia). Inaugurat, la 6 mai 1994.

Evangheliar - Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; tetraevanghel. Primul evangheliar în limba română a apărut în 1561 la Brașov („Tetraevangheliarul” lui Coresi).

Evoluționism - Teorie conform căreia speciile sunt rezultatul unui proces continuu, care a început o dată cu formarea primei celule.

Sugerată de Lucrețiu în sec. I d.Hr., a fost apărută sporadic, cu argumente neconcludente, până la începutul sec. XIX, când J.B.Lamarck (1801) a formulat o primă teorie transformistă, în care susținea că evoluția fost condiționată de adaptarea directă la mediu și de transmiterea caracterelor câștigate. În 1859, Ch. Darwin a demonstrat că originea speciilor ca evoluție este rezultatul acțiunii selecției naturale asupra variațiilor spontane – numite ulterior mutații. Variațiile constituie materie primă asupra căreia acționează selecția naturală.

Evrei - Denumire generică dată populațiilor de religie iudaică (mozaică), descendente din vechii locuitori ai Palestinei și din alte populații care au adoptat iudaismul. Trăiesc în Israel și în diferite țări ale lumii.

Evul Mediu - Denumire convențională a perioadei din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate și Epoca Modernă.

Exarh - **1.** Comandant al unei unități de cavalerie în armata romană (sec. IV). **2.** Guvernator bizantin din Italia și din Africa de Nord în sec. VI-VII. **3.** (În Biserica ortodoxă) Mitropolit delegat de patriarhul de la Constantinopol să conducă sau să îndrume treburile bisericesti dintr-o provincie sau dintr-o țară. Arhiepiscopul însărcinat cu inspecția și controlul mănăstirilor dintr-o eparhie.

Exil - Pedepsă aplicată în unele țări pentru delikte politice, constând în izgonirea unui cetățean din țara sau din localitatea în care trăiește; surghiun.

Exod – **1.** Părăsire în masă a unei țări sau a unui teritoriu de către populația respectivă; emigrare în masă. **2.** Migrația evreilor din Egipt spre Palestina.

Expansiune - Extindere a influenței și dominației economice și politice a unui stat asupra altuia; acaparare de teritorii străine.

Expediția celor O Mie - Denumirea campaniei militare condusă de generalul revoluționar Giuseppe Garibaldi în 1860. O forță de voluntari a învins Regatul celor Două Sicilii, ceea ce a dus la

dizolvarea acestuia și la anexarea sa de către Regatul Sardiniei, un pas important pe calea creării unui nou regat italian unit.

Expediție – Campanie militară pentru cucerirea unui teritoriu îndepărtat de propria țară.

Expoziție universală - Expunere a produselor industriale și comerciale în vederea cunoașterii și vânzării lor pe piața mondială. Prima expoziție universală a avut loc la Londra (1851).

Expresionism - Curent artistic și literar modern, apărut în Germania la începutul sec. XX, caracterizat printr-o puternică tendință de exprimare spontană a trăirilor interioare (stări de spaimă, durere, uimire, exacerbare a sentimentelor), prin tensiune extatică, punând accent pe subiectivitate, pe irațional.

Expropria - A deposeda pe unul ori mai mulți proprietari de bunurile care le aparțin, cu sau fără plata unei despăgubiri, trecându-le în patrimoniul statului.

Extermina - A nimici complet, a distruge.

Extrema dreaptă – Orientare politică a unui partid, având la bază idei de conducere a statului precum: impunerea dictaturii, încălcarea unor drepturi cetățenești, discriminarea minorităților.

Extrema stângă – Orientare politică a partidelor comuniste, care promovează dictatura politică prin impunerea la conducere a partidului unic al proletariatului.

Extremism - Atitudine, doctrină a unor curente politice care, pe baza unor opinii, idei, păreri exagerate, unilaterale, extreme, urmăresc prin măsuri violente sau radicale să impună programul lor.

Extremul Orient – Denumire generică sub care se grupează ansamblul regiunilor naturale și țările din Asia de est.

F

Factorie – Punct pentru schimb de mărfuri situat, de obicei, pe coastele teritoriilor nou descoperite în Africa, Asia și America; primele factorii au fost înființate de navigatorii portughezi (sec. XV).

Facțiune – Grup de persoane care se unesc în baza unui interes politic; partidă.

Falangă – Formație de luptă a infanteriei din grecești din epoca clasică; a fost concepută de Epaminonda din Teba și desăvârșită de Filip II al Macedoniei și de Alexandru cel Mare. Soldații erau așezați în 8 șiruri compacte și înarmați cu lănci lungi de 5-7 m care erau purtate frontal în primele rânduri și pieziș, pentru a proteja flancurile formației, în ultimele.

Fanar - Cartier din Istanbul locuit de greci, reședință a Patriarhului ortodox de Constantinopol.

Fanarioți - Greci din păturile înstărite care locuiau în cartierul Fanar din Constantinopol; din rândul lor erau aleși numeroși dregători ai Porții Otomane. În Moldova (1711-1821) și în Țara Românească (1716-1821), domnii au fost numiți de sultan dintre fanarioți.

Fanatism - Zel excesiv pentru o religie sau o doctrină; atașament pătimaș față de o convingere sau idee, unit cu o totală intoleranță față de convingerile altora, mergând până la comiterea de crime.

Far - Construcție înaltă prevăzută cu o sursă de lumină puternică, pentru semnalarea la distanță a punctelor importante situate de-a lungul liniilor de navigație maritimă.

Faraon - Titlu pe care îl purtau vechii regi ai Egiptului.

Fariseu - Membru al unei grupări politico-religioase la vechii evrei, care reprezenta interesele populației orășenești înstărite și care se caracteriza prin formalism exagerat în respectarea ritualului religios.

Farul din Alexandria - Construcție antică de mari proporții din Alexandria (Egipt), una dintre cele „șapte minuni” ale lumii. Realizat din marmură albă, de arhitectul Sostratos din Cnidos (285-247 î.Hr.), avea c. 130 m înălțime. A fost distrus treptat (sec. XII-XIV).

Fascii - Mănunchi de nuiele legat cu o curea în jurul unei securi, simbol al puterii, purtat în Roma antică de lictorii care însoțeau pe unii magistrați (dictatori, consuli etc.). Reprezentarea grafică a fasciilor a fost preluată ca emblemă de fascismul italian.

Fascism - Ideologie apărută în Europa după primul război mondial, care a stat la baza unor partide de extremă dreaptă, caracterizându-se prin naționalism extremist, misticism, violență, demagogie socială etc.

FBI – Siglă pentru Federal Bureau of Investigation (Biroul Federal de Investigații), poliția federală din SUA, înființată în 1908. Anchetează cazurile de violare a legilor federale și delictelor deosebite în care se poate substitui polițiilor din statele respective.

Federalism – Doctrină politică, în opoziție cu modelul de stat unitar și centralizat, care propune organizarea statului pe baza unor legături federative între mai multe state membre, fiecare dintre acestea având o largă autonomie legislativă și administrativă, cu excepția câtorva atribuții care stau în competența exclusivă a guvernului federal (politică externă, apărare, politică monetară).

Federați - **1.** Populații așezate la granițele Imperiului Roman, care, în schimbul unor subsidii, se angajau să-i apere hotarele. **2.** Nume purtat de soldații nordiști în timpul Războaielor de Secesiune, adepți ai uniunii federale.

Federație - Formă de organizare statală constând din unirea mai multor state autonome într-un stat unitar, condus de un guvern central.

Feldmareșal – Cel mai înalt grad militar în armatele de uscat ale unor state (Germania, Rusia ș.a.).

Felonie - Act de trădare, lipsă de loialitate de care se făcea vinovat vasalul față de seniorul său.

Fenicieni - Populație semitică așezată pe coasta de răsărit a Mării Mediterane, care a creat, în milen. III-I î.Hr., în Fenicia, o strălucită civilizație.

Feregea - **1.** Manta ori pelerină din stofă fină și subțire sau din mătase, purtată odinioară de boieri sau de soțiile lor peste îmbrăcămintea obișnuită. **2.** Văl cu care femeile musulmane își acoperă fața.

Feud – Domeniu feudal pe care vasalul îl primea în stăpânire de la seniorul său în schimbul anumitor obligații; inițial viager, feudul a devenit ereditar; fief.

Feudal – Membru al clasei stăpânitoare în feudalism.

Feudalism – **1.** Ansamblul raporturilor, întemeiate pe fidelitatea personală, dintre suzeran și vasal. **2.** Organizare social-economică care, în concepția materialist-istorică, urmează după sclavagism și precedă capitalismul și în care baza relațiilor o constituie stăpânirea feudală asupra pământului și dependența personală a țăranilor față de stăpânii feudali.

Fibulă – Agrafă metalică întrebuințată de antici pentru încheiat veșmintele.

Fief - În feudalismul european, fieful este sursa de venit a unui vasal, oferită acestuia de către seniorul său, în schimbul unor servicii. Fieful consta de obicei din pământuri și din munca țăranilor care îl cultivau. Vasalul trăia din venitul obținut de pe urma fiefului, iar în schimb lupta pentru seniorul său în calitate de cavaler.

Fino-ugrică – Cea mai importantă ramură a familiei de limbi uralice; au trăsături comune cu limbile balticeși cuprind limbi vorbite în unele regiuni din nordul și centrul Europei și nordul Asiei (finlandeza, estona, maghiara ș.a.).

Filisteni – Populație antică aparținând "popoarelor mării", care în sec. XII î.Hr. invadează țărmurile estice ale Mediteranei, stabilindu-se în sudul Palestinei.

Firfiric - Monedă mică de argint.

Firman – Ordin emis de sultan pentru provinciile imperiului.

Fiziocrație – Curent al gândirii economico-politice care s-a afirmat în Franța în sec. XVIII și care vedea în pământ și în agricultură sursele reale ale bogăției.

Flagel – **1.** Bici din patru curele împletite cu care romanii își băteau sclavii. **2.** Calamitate, dezastru.

Flintă – Pușcă cu țeavă lungă, cu cocoș, cremene și fitil. Folosită și în Țările Române (sec. XVII-XIX).

Florin – Monedă de aur sau de argint, care a circulat și în Țările Române până în sec. XIX.

Flotă – Grup mare de nave având conducere unică.

Foc grecesc - Amestec inflamabil folosit în războaiele medievale, inventat de grecii bizantini în secolul VII d.Hr.

For - Piață publică din orașele romane antice, înconjurată de clădiri publice, ce servea ca loc de adunare.

Formă de guvernământ – Mod de organizare și de exercitare a puterii de stat. Formele de guvernământ principale sunt monarhia și republica.

Fort – Lucrare de fortificație, construită din zidărie, cu contur poligonal, care făcea parte dintr-o linie fortificată.

Fortăreață - Loc important din punct de vedere militar, puternic întărit, pregătit pentru apărare de lungă durată în caz de asediu.

Fortăreață zburătoare - Denumire dată în timpul celui de al doilea război mondial unor avioane de bombardament foarte mari.

Fortificație – Lucrare militară permanentă de apărare.

Fovism - Curent apărut în pictura franceză, la începutul sec. XX. ca reacție împotriva disocierii impresioniste a tonurilor, folosind culoarea pură, distribuită în pete mari, uneori violente.

Fracționism – Acțiune dusă de o grupare care se rupe dintr-un partid, adoptând o politică opusă acestuia.

Franci – Uniune de triburi din grupul germanilor apuseni, care trăiau în sec. III pe cursul inferior și mijlociu al Rinului. În sec. V-VI au cucerit aproape toată Galia și au creat statul franc.

Franchism – Regim dictatorial instaurat în Spania la sfârșitul războiului civil (1939) de către generalul Francisco Franco și care a durat până la moartea lui (1975).

Franciscan - Membru al ordinului religios creștin fondat în 1209 de către Sf. Francisc din Assisi.

Francmasonerie - Asociație secretă răspândită în diverse țări, ai cărei membri, organizați în loji, sunt adepții principiului fraternității și se recunosc între ei prin semne și embleme; masonerie.

Frantiror - Denumire dată în Franța soldaților voluntari care participau la lupta împotriva invadatorilor. Au acționat în Războiul Franco-Prusian (1870-1871) și în timpul ocupației Franței de către Germania (1940-1944).

Frânc – Nume generic dat în trecut la noi occidentalilor de origine latină.

Fregată – 1. (În trecut) Navă militară cu pânze, echipată cu tunuri instalate la ambele borduri, folosită în special pentru recunoașteri. **2.** (Azi) Tip de navă rapidă de escortă.

Frescă - Tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă.

Friză – Element al arhitecturii antice grecești, situat în partea superioară a unei construcții, ornamentat cu basoreliefuluri, sculpturi, picturi.

Fronďă - Nume dat revoltelor din Franța dintre 1648 și 1653, izbucnite în timpul minoratului regelui Ludovic XIV, când parlamentul și nobilimea au încercat să recupereze autoritatea pierdută profitând de dificila situație politico-economică din țară și de ostilitatea cu care era înconjurat primul ministru J. Mazarin.

Front – Loc unde se desfășoară lupte în timp de război.

Frontieră – Limită între două țări; graniță, hotar.

Frontispiciu – Parte superioară a fațadei unui edificiu sau a unui monument.

Fronton – Element arhitectural decorativ, plasat deasupra intrării unui edificiu.

Frontul Național Democrat (FND) - Coaliție a forțelor politice de stânga, creată în octombrie 1944 din inițiativa PCR. La FND au aderat Partidul Social-Democrat, Comisia de organizare a mișcării sindicale, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Tineretului Comunist, Madosz-ul (ulterior Uniunea Populară Maghiară) și alte organizații.

Fronul Plugarilor (FP) - Organizație politică a țărănimii din România. Creată în ianuarie 1933, sub conducerea dr. Petru Groza. În decembrie 1935, FP a încheiat înțelegeri și acorduri de luptă antifascistă cu Madosz-ul, Blocul Democrat și Partidul Socialist (Popovici). În perioada postbelică, până la autodizolvarea sa (februarie 1953) și-a desfășurat activitatea sub tutela partidului comunist.

Frontul Renașterii Naționale (FRN) - Partid politic unic în stat (primul partid de „masă” din istoria României), înființat la 28 iunie 1938, care cuprindea în rândurile sale pe toți cetățenii țării, cu excepția militarilor activi și a judecătorilor, având drept scop sprijinirea monarhiei în general și a regimului autoritar al regelui Carol II. Șeful suprem al FRN era regele. La 22 iunie 1940, Carol II a hotărât transformarea FRN în Partidul Națiunii, declarat „partid unic și totalitar”, sub conducerea supremă a regelui. Desființat prin Decretul din 9 septembrie 1940.

Frontul Salvării Naționale (FSN) - 1. Organism al puterii de stat constituit, la București, în 22 decembrie 1989, ca urmare a evenimentelor revoluționare din 16-22 decembrie, având drept scop „instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român”. 2. Partid politic creat în februarie 1990, la București.

Fructidor – A douăsprezecea lună din calendarul republican francez (18 august – 16 septembrie).

Fuhrer – Titlu (germ.: *călăuză*) asumat de Hitler ca șef al nazismului și al statului german.

Fundamentalism - Mișcare religioasă și politică cu scopul de a restabili adevărata comunitate islamică, prin reîntoarcerea la tradiția nealterată a islamului; fundamentalismul este conceput ca „jihad”, războiul sfânt, și prin urmare nu exclude nici războiul și nici atentatul criminal pentru atingerea scopului.

Furcile caudine – Jug, constituit dintr-o lance dispusă orizontal peste alte două înfipte în pământ, sub care a fost silită să treacă, în semn de umilință, armata romană învinsă de samniți (321 î.Hr.).

G

Gabelă – Impozit perceput pe sare în Franța medievală.

Galeră - Navă de luptă sau de comerț, folosită în Antichitate și până la începutul sec. XVIII; era prevăzută cu una sau două vele și cu 25-30 perechi de rame mânuite de sclavi sau condamnați la muncă silnică.

Gali – Popor celtic, stabilit în Galia în sec. VI î.Hr..

Galicanism – Doctrină religioasă care apără libertățile organizatorice ale Bisericii catolice din Franța față de Vatican.

Galion - Navă cu pânze folosită în sec. XVI-XVIII de spanioli ca navă de război și pentru transportul mărfurilor.

Garda de Fier - Grupare politică de extremă dreaptă, creată în 1930 de Corneliu Zelea-Codreanu, cu scopul reprezentării pe plan politic a Mișcării legionare, ale cărei baze fuseseră puse, în 1927, prin înființarea Legiunii Arhanghelul Mihail.

Garda elvețiană – Corp de militari reputeți numai din Elveția și destinat apărării persoanei pontifului, creat de papa Iuliu II în 1506.

Garda pretoriană - Unitate militară pentru paza personală a împăratului în Roma antică.

Garnizoană – Unitate sau grup de unități și de instituții militare stabilite într-o localitate sau (în timp de război) într-un loc întărit pentru a-l apăra.

Gândirism - Curent filozofic din România, de orientare existențialist-ortodoxă, format în jurul revistei „Gândirea” în primele decenii ale sec. XX.

Gelep – Negustor levantin care cumpăra din Țările Române vite (mai ales oi) pentru a le vinde la Istanbul.

Gemă – Piatră prețioasă translucidă. Bijuterie făcută din asemenea piatră, de obicei gravată cu motive de corative, profile umane, caracteristică lumii romane.

Genealogie – Știință auxiliară a istoriei care studiază filiația unor personalități de seamă din istorie, cultură, știință.

General – Gradul cel mai înalt în ierarhia militară.

Genocid - Infracțiune săvârșită în scopul de a distruge deliberat și sistematic, în întregime sau în parte, o colectivitate sau un grup național, rasial, religios sau politic.

Geocentric – Concepție potrivit căreia Pământul, considerat imobil, s-ar afla în centrul Universului, iar Soarele, planetele și stelele s-ar roti în jurul lui. Sistemul geocentric a fost conceput de Ptolemeu, în sec. II.

Geopolitică - Teorie care susține că politica unui stat ar fi determinată de situația sa geografică.

Gepizi - Populație de neam germanic, care, migrând dinspre nord-estul Europei, s-a așezat în sec. III în nordul și vestul Daciei, precum și în Panonia; după înfrângerea lor de către longobarzii și avari (567), nu mai sunt menționați în istorie.

Germani - Denumirea generală a unor popoare indo-europene (goții, vandalii, francii, longobarzii, burgunzii, anglii, saxonii etc.), care au locuit în Antichitate în centrul, vestul și estul Europei ori au migrat dinspre est și nord-est sub presiunea hunilor și avarilor.

Germinal – A șaptea lună a anului, de la 21 martie la 18 aprilie, în calendarul adoptat în timpul Revoluției franceze de la 1789.

Gerontocrație – Sistem de guvernare în care puterea politică sau conducerea aparține bătrânilor.

Gerusia – Sfat al bătrânilor în Sparta antică, format din doi regi și 28 de membri având peste 60 de ani.

Gesta Hungarorum - Cronică scrisă de notarul unuia din regii maghiari cu numele Bela, foarte probabil la sfârșitul sec. XII sau la începutul secolului următor. Cronica înfățișează cucerirea Pannoniei de către unguri și primele lor expediții peste Tisa. Oferă informații despre ducatele conduse de Menumorut, Gelu și Glad.

Gestapo - Poliția secretă politică în Germania nazistă, creată de Göring, în 1933 și reorganizată de Himmler în 1936. Desființată în 1945.

Gestă – Poem care evoca, în Evul Mediu, actele de vitejie ale unor eroi.

Get – Nume dat dacilor de pe cursul inferior al Dunării.

Geto-daci - Denumire dată de istoricii moderni ramurii nordice a neamurilor trace care populau în Antichitate spațiul carpato-dunărean.

Gherilă - Nume dat unui stil neconvențional de luptă practicat de un număr mic de combatanți (de regulă civili), care organizează acțiuni de sabotaj, atente, ambuscade și atacuri surpriză împotriva unei armate de ocupație.

Ghetou - Cartier al unui oraș în care erau constrânși să trăiască evreii din unele țări, ca urmare a unei politici de discriminare.

Ghiaur – Denumire peiorativă, folosită de turci pentru cei de altă religie decât cea mahomedană.

Ghibelini - Membru al unei grupări politice din Italia (sec. XII-XIV) care sprijinea pe împărații germani în lupta acestora împotriva puterii papale și a guelfilor.

Ghildă - Asociație de meșteșugari sau negustori formată în scopul ajutorării reciproce a membrilor ei și promovării intereselor profesionale.

Ghilotină - Instrument de execuție a condamnaților la moarte prin decapitare, cunoscut în Evul Mediu și introdus în Franța (25 aprilie 1792) la propunerea dr. J.I. Guillotin.

Gimnaziu - Școală în Grecia antică în care tinerii absolvenți ai palestreii își desăvârșeau educația fizică și intelectuală.

Gineceu - Apartament rezervat femeilor în casele antice grecești.

Gintă - Comunitate de oameni bazată pe rudenția de sânge, constituind principala formă de organizare obștească în epoca primitivă.

Girondin - Membru al unei grupări politice din Franța în timpul Revoluției de la 1789-1794, care, preluând puterea, s-a situat pe poziții moderate, împotriva exceselor revoluției.

Giubea – Haină lungă și largă de postav (căptușită cu blană), purtată de boieri deasupra anului.

Gladiator – Luptător, de obicei sclav, care lupta în arenele Romei antice cu alți luptători sau cu animale sălbatice.

Gladium – Sabie romană dreaptă, cu două tăișuri.

Glagolitic – Unul din cele două alfabetice slave, întocmit după modelul literelor mici grecești și golosit în unele scrieri bisericești. Se presupune că a fost inventat în sec. IX de Chiril și Metodiu.

Glasnost – Politică de transparență și de liberalizare, începută în 1985 în Uniunea Sovietică de Mihail Gorbaciov.

Gloată – Termen militar care denumea în Evul Mediu pedestreimea formată din țărani.

Gnosticism - Curent filozofic-religios cu trăsături mistice, apărut în sânul creștinismului în sec. I-II, care a căutat să îmbine doctrina creștină cu filozofia elenistică târzie (neoplatonismul) și cu religiile orientale.

Goletă – Navă cu pânze de mărime mijlocie, cu două până la șase catarge.

Goliarzi - Poeți medievali, de regulă clerici insubordonați dogmelor; studenți rățacitori de la o universitate la alta, creatori ai unor poezii satirice la adresa bisericii și preamărind iubirea, vinul, bucuria de a trăi (cântecul studentesc „Gaudeamus igitur”, sec. XIII-XIV, este atribuit goliarzilor).

Gonfalon - Steag de război în Evul Mediu, cu partea liberă despicală în trei sau patru cozi.

Gonfalonier - Purtătorul steagului (gonfalon) sau insinelor unui stat, unui oraș, unei instituții în vechile republici italiene.

Gorgan - Movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi.

Gotic – Stil arhitectonic caracterizat prin forme verticale zvelte cu arcuri și bolți ogivale.

Goți – Popor migrator germanic, originar din Scandinavia, care s-a așezat în sec. III pe teritoriul dintre Carpați și Don; în sec. IV s-au împărțit în ostrogoți și vizigoți.

GPU – Poliția politică sovietică (1922-1934). A fost folosită pentru a impune colectivizarea forțată a pământurilor și în lupta împotriva adversarilor lui Stalin.

Graniță – Limită între două țări; frontieră; hotar.

Grădinile suspendate ale Semiramidei – Ansamblu de terase suprapuse, pe care erau amenajate grădini cu arbori și flori, situate lângă palatul lui Nabucodonosor din Babilon. Una din cele șapte minuni ale antichității.

Grămătic - Scriitor (secretar) într-o cancelarie domnească sau boierească.

Greci - Denumire generală dată unor triburi indo-europene care s-au stabilit în milen. II î.Hr. în sudul peninsulei Balcanice, în insulele din M. Egee și pe coasta apuseană a Asiei Mici. Au creat în sec. VIII-II î.Hr. una dintre cele mai strălucite civilizații ale Antichității.

Grecia antică - Denumire dată teritoriilor în care a luat naștere și s-a dezvoltat civilizația materială și spirituală a vechilor greci (Grecia peninsulară, insulele din M. Egee, regiunile de coastă ale Asiei Mici).

Greco-catolic – **1.** Care ține de Biserica unită, privitor la Biserica unită; unit. **2.** Adept al Bisericii unite.

Greco-oriental – Care ține de confesiunea ortodoxă, privitor la confesiunea ortodoxă.

Gregorian – Calendar realizat în anul 1582 din ordinul papei Grigore XIII și adoptat în prezent de toate țările Europei.

Grenadă – Proiectil format dintr-un înveliș metalic, o încărcătură explozivă și un focos. Se lansează cu mâna sau cu mijloace speciale.

Grenadier – **1.** Soldat dintr-o unitate de infanterie de elită. **2.** Soldat care acționa în luptă cu grenada.

Grevă - Încetare voluntară și colectivă a muncii organizată de salariați cu scopul de a obține anumite revendicări.

Grevă regală – Refuzul regelui Mihai de a colabora cu guvernul comunist al lui Petru Groza și de a-i ratifica decretele (21 august 1945 - 7 ianuarie 1946).

Grof – Titlu nobiliar (conte) dat, în trecut, unor mari latifundiari din Ungaria.

Groș - Monedă străină de argint, care a circulat și în Moldova.

Gubernie - Unitate teritorial-administrativă introdusă, în 1708, în Rusia de Petru I; s-a menținut până în 1929.

Guelfi – Membri a unei grupări politice din Italia feudală, formate mai ales din păturile comerciale și meșteșugărești, care au sprijinit pe papă în lupta împotriva împăraților germani și a ghibelinilor.

Gulag - Sistem de lagăre de muncă silnică și închisori sovietice în care, începând din anii 1920 și până la mijlocul anilor 1950, au fost ținuți prizonieri milioane de oameni.

Guvern - Organ executiv suprem al statului; cabinet.

Guvern provizoriu – Guvern numit pentru o perioadă scurtă de timp, de tranziție.

Guvernator - Persoană care conduce, în numele șefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent.

H

Habeas Corpus Act - Lege votată de Parlamentul englez, în 1679, privind garantarea libertății individuale; era menită să îngreuească arestările și reținerea arbitrară a persoanei.

Habsburgic - Al dinastiei Habsburg sau al Imperiului Austro-Ungar condus de împărații din dinastia Habsburg.

Haiduc – Răzvrătit împotriva ordinii stabilite în Evul Mediu, care, trăind în păduri, singur sau în cete, îi jefuia pe bogați și îi ajuta pe săraci.

Halebardă - Armă în formă de lance, terminată cu un vârf de fier ascuțit, prevăzută cu o secure pe o parte și cu un cârlig pe partea opusă. Îi permitea unui pedestraș să lupte împotriva unui călăreț cu

armură; vârful de suliță ținea călărețul la distanță, iar securea putea da o lovitură mortală.

Hallstatt – Numele convențional al primei perioade a fierului, denumită astfel după localitatea cu același nume din sudul Austriei, unde, în sec. XIX, a fost descoperită o mare necropolă (peste 2000 de morminte).

Hamangia – Cultură materială din neoliticul timpuriu și mijlociu, răspândită în Dobrogea, sud-estul Munteniei, nord-estul și estul Bulgariei. Se remarcă printr-o bogată serie de figurine antropomorfe (Gânditorul și perechea lui).

Han – Titlu purtat de conducătorii mongoli în Evul Mediu și preluat de suveranii multor țări din Orient.

Hanat – Denumirea statului condus de un han.

Haraci - Tribut anual plătit sultanului de către țările vasale.

Harem - În țările musulmane, haremul reprezintă încăperile rezervate femeilor din familie, în care bărbații din afara familiei nu au acces. Marele harem al sultanilor turci (secolele XV-XX) era alcătuit din câteva sute de femei, păzite de eunuci.

Haruspiciu - Preot roman despre care se credea că poate prezice viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor jertfite.

Hatișerif – Ordin sau decret emis de cancelaria Porții otomane către marii demnitari ai imperiului și către domnii țărilor românești, purtând pecetea sultanului pentru a fi executat întocmai.

Hatman - **1.** Boier de divan în Moldova, însărcinat de domn cu comanda armatei. **2.** Titlu purtat de marii comandanți ai oștrilor polone și ai celor căzăcești.

Hecatombă – **1.** Jertfă religioasă (de o sută de animale) care se făcea la popoarele vechi. **2.** Masacru, măcel; grămadă de cadavre.

Hegemonie – Supremația unui stat, a unei națiuni sau a unei comunități politice asupra altora.

Hegira - Reprezintă fuga profetului Mahomed de la Mecca la Medina, în 622 d.Hr., pentru a scăpa de persecuții și a fonda o comunitate nouă de credincioși; evenimentul coincide cu nașterea islamului și începutul erei musulmane.

Heliast - Membru al unui tribunal din Atena, care-și ținea ședințele în aer liber la răsăritul soarelui.

Heliocentrism – Concepție conform căreia Soarele se află în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul său. Heliocentrismul a fost conceput pentru prima oară de Aristarh din Samos (265 î.Hr.), fundamentat de Copernic (1543) și dezvoltat de Kepler (1609), Galilei (1613), Newton (1687) ș.a.

Helveți - Trib celtic, care trăia în antichitate în partea de nord-vest a Elveției de azi.

Herald – Dregător în Evul Mediu având sarcina de a purta însemnele suveranilor, de a organiza turnirele, de a transmite declarațiile de război etc.

Heraldică – Disciplină auxiliară istoriei, care se ocupă cu studiul blazoanelor și stemelor.

Herteg – **1.** Titlu purtat în Evul Mediu de un principe, duce. **2.** Titlu adăugat de la titulatura domnilor Țării Românești care stăpâneau ținuturile Amlășului și Făgărașului din Transilvania;

Heruli – Popor germanic care a ocupat Roma în anul 476, sub conducerea lui Odoacru.

Hetairă – Curtezană în Grecia antică. Trăia în preajma oamenilor de cultură și artă, având ea însăși unele cunoștințe de filosofie, muzică, literatură ș.a.

Hiclenie – Denumire dată în vechiul drept românesc trădării, feloniei.

Hicsoși – Triburi nomade asiatice care au invadat Egiptul și l-au stăpânit în sec. XVIII-XVI î.Hr.

Hierofant – Preot care prezida misterele de la Eleusis, inițiindu-i pe neofiiți.

Hieroglifă – Semn din scrierea vechilor egipteni cu o valoare figurativă sau ideografică. Primele hieroglifă au fost descifrate de egiptologul francez J.Fr. Champollion.

Hinduism – Religie politeistă, apărută în India sec. V-IV î.Hr., care reprezintă o îmbinare a brahmanismului cu elemente budiste, propunând o nouă cale a mântuirii prin iubire și dăruire, accesibilă oricui. Panteonul hinduist fundamental conține 33 de divinități, subordonate triadei supreme de zei: Brahma, Vișnu, Shiva.

Hipostil - Încăpere mare din palatele sau templele egiptene, cu plafonul susținut de coloane.

Histrion – Actor de comedie, bufon în antichitatea greco-romană.

Hitiți – Populație indo-europeană stabilită în milenii III-II î.Hr. în partea centrală și de est a Asiei mici, care a întemeiat, în sec. XVII î.Hr. un puternic stat cu capitala la Hattușaş. În sec. XII î.Hr., regatul hitit s-a destrămat sub loviturile “popoarelor mării”.

Hitlerism – Doctrină extremistă, rasistă și dictatorială întemeiată de Hitler; nazism.

Hlamidă – **1.** Mantie amplă, prinsă pe umăr cu o agrafă, purtată de vechii greci și de romani. **2.** Pelerină circulară sau semicirculară, purpurie, purtată de împărații bizantini.

Hoardă – **1.** Grupare în care erau organizate vechile popoare mongole. **2.** Ceată, bandă de oameni care pradă și pustiesc.

Hoarda de aur - Stat feudal mongolo-tătar, întemeiat de Batu Han în urma campaniilor de cucerire din 1236-1243 pe un vast teritoriu, ce cuprindea Asia Centrală și estul Europei.

Holocaust – Exterminare a unei mari părți a populației evreiești (circa șase milioane) din Europa (în Germania, precum și în teritoriile ocupate vremelnic în timpul celui de-al doilea război mondial) de către naziști și aliații lor.

Hominizi – Familie de primat cuprinzând omul și precursorii săi fosili din perioada cuaternară.

Homo sapiens – Individ tip al speciei umane actuale.

Honved – Soldat din infanteria maghiară în Evul Mediu.

Hoplit - Soldat pedestru din Grecia antică, echipat cu armament greu, care avea rolul să lupte în formație strânsă.

Hrisov – Act emis de cancelaria domnească din Țara Românească și Moldova, prin care domnul (împreună cu Sfatul domnesc) acorda sau confirma cuiva anumite privilegii.

Hughenoți - Nume dat adeptilor din Franța ai curentului protestant calvin din sec. XVI.

Huni – Popor mongolic ajuns în sec. IV-V până în apusul european, trecând prin teritoriul românesc.

Husar - Ostaș din cavaleria maghiară.

Husitism – Mișcare religioasă și social-politică inițiată de Jan Hus, îndreptată împotriva Bisericii catolice și a feudalilor germani.

I

Iacobin – Membru al celei mai radicale grupări revoluționare franceze, în perioada revoluției din 1789-1794.

Iatagan – Armă turcească de atac în forma unei săbii scurte, încovoiate, cu două tășuri, purtată la brâu, fără teacă.

Iazigi - Triburi sarmatice așezate în sec.II î.Hr. în Câmpia Tisei, la hotarele de vest ale Daciei.

Iberi - Populație de limbă nenindo-europeană (caucaziană) care locuia, în mileniul I î.Hr., pe coastele de est și sud-est ale Spaniei actuale. După cucerirea Spaniei, iberii au fost asimilați de către romani (sec. II î.Hr.). De la numele lor provine denumirea Peninsulei iberice.

Iconoclasm – Mișcare religioasă din sec. VIII-IX din Imperiul Bizantin, care urmărea excluderea icoanelor din cultul religios.

Iconodul – Adept al cultului icoanelor.

Icosar – Monedă turcească de argint; a circulat și în Țările Române.

Ide - Nume dat zilei a cincisprezecea din lunile martie, mai, iulie și octombrie și zilei a treisprezecea din celelalte luni din calendarul roman.

Identitate europeană – Sentiment de apartenență la Europa și la valorile acesteia, care cuprind pluralismul, democrația, spiritul de toleranță, precum și moștenirea culturală comună.

Identitate națională – Conștientizarea individuală și colectivă a apartenenței la o națiune.

Ideogramă - Semn grafic care reprezintă un cuvânt sau o idee.

Ideolog – Persoană care formulează, teoretizează și reprezintă ideologia unui grup social, unui regim, unei epoci.

Ideologie - Totalitatea ideilor și concepțiilor politice, filozofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele și aspirațiile unor categorii într-o anumită epocă.

Idol – Statuie, imagine reprezentând o zeitate într-o religie politeistă.

Ienicer – Soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciți ai populațiilor creștine.

Iezuit - Membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignațiu de Loyola pentru combaterea Reformei și întărirea puterii papale.

Iliri – Grup de triburi indo-rueopene care au populat partea de nord-vest a peninsulei Balcanice și partea de sud-est a Peninsulei Apeninice. Au fost supuși de romani și romanizați (sec.III-I î.Hr.).

Ilot - Sclav aparținând statului în Sparta antică și împrumutat proprietarilor funciari pentru a le lucra pământul.

Illuminism - Mișcare ideologică și cultural-literară din sec. XVIII-XIX, care preconiza înlăturarea nedreptăților sociale și perfecționarea morală prin răspândirea științei și culturii în popor.

Imn – **1.** Cântec religios de preamărire a divinității. **2.** Poezie lirică însoțită de cântec incinștea unui eveniment, unui erou, unei idei. **3.** Cântec solemn adoptat ca simbol al unui stat.

Imperator – Titlu onorific conferit generalilor, de către soldați sau Senat, după obținerea unei victorii. În vremea Imperiului a devenit parte integrantă a titulaturii imperiale.

Imperialism – Politică de extindere a dominației sau autorității unui imperiu sau a unei națiuni asupra unor țări străine sau de dobândire de posesiuni coloniale și de menținere a lor.

Imperiu - **1.** Stat monarhic condus de un împărat; împărăție. **2.** Teritoriu cuprinzând un stat dominant (marea metropolă) și posesiunile lui coloniale.

Imperium - Putere acordată regelui în Roma antică, apoi magistraților superiori și, în epoca imperială, împăratului. Imperium dădea dreptul la comanda militară, dreptul de a lua auspiciile (prezicerea viitorului după zborul păsărilor), convocarea senatului și comițiilor, dreptul de a propune legi și dreptul de a-i aresta pe cei nesupuși.

Impresionism – Mișcare artistică constituită în Franța în deceniul al 8-lea al sec. XIX, denumită astfel după tabloul lui Claude Monet „Impresie, răsărit de soare” (1874); caracterizată prin renunțarea la contururile precise, la detalii, la clarobscur spre a reda cât mai sugestiv lumina.

Imunitate - În societatea medievală, privilegiu acordat sau recunoscut la cerere, printr-un act al monarhului, stăpânilor de pământ de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica la oaste etc. pe domeniile lor, prin organe proprii și în folosul lor, fără amestecul reprezentanților puterii centrale.

Imunitate parlamentară – Dreptul parlamentarilor (deputați și senatori) de a nu fi urmăriți, învinuiți și trimiși în judecată decât cu aprobarea organului reprezentativ din care fac parte.

Inalienabil – Care nu poate fi înstrăinat sau vândut.

Incași – Ameriendieni din America de Sud, din zona nord-vestică și centrală andină; au creat o originală cultură materială și spirituală și un stat puternic (sec.XIV-XVI), cucerit și distrus de conchistadorii spanioli, conduși de F. Pizarro.

Inchizitor – Judecător în tribunalul Inchiziției medievale.

Inchiziție - Instituție a Bisericii catolice care judeca pe cei acuzați de erezie și pe cei care își manifestau sub orice formă ostilitatea sau nesupunerea față de biserica catolică. A funcționat cu precădere în nordul Italiei, sudul Franței și în Spania creștină împotriva catarilor, valdensilor, vrăjitoarelor, magicienilor, evreilor și musulmanilor.

Incunabul - Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (înainte de anul 1500).

Incursiune - Acțiune de cercetare, de mică amploare, executată prin surprindere pe teritoriul inamicului de către un grup de militari, în scopul obținerii unor informații, distrugerii unor obiective, capturării de prizonieri, de documente etc.

Independență – Stare de libertate politică, economică, națională a unui stat sau popor; suveranitate; neatârnare.

Indoeuropeni - Populații originare din Asia Centrală, care, deplasându-se spre vest, se amestecă cu populația locală, proces în urma căruia rezultă popoare și limbi noi, cu un substrat comun.

Indoeuropenizare – Procesul de suprapunere a indoeuropenilor peste populațiile epocii neolitice, care a avut loc între Atlantic și Valea Indusului.

Industrializa – Dezvoltarea unei țări cu o economie agrară.

Infante – Titlu purtat de copiii regilor Spaniei și Portugaliei, în afară de primul născut.

Infanterie – Parte a armatei care merge și luptă pe jos.

Inscripție – Text scurt, gravat pe piatră, pe metal, pe lemn etc., pentru a consacra memoria unei persoane, a unui eveniment etc.

Insurecție – Formă de luptă armată care beneficiază de sprijinul populației și are ca scop înlăturarea unui regim politic opresiv sau eliberarea de sub o ocupație străină.

Insurgent – Participant la o insurecție; rebel.

Integrare europeană – Proces de omogenizare treptată (sub raport instituțional și economic) a popoarelor europene.

Integritate teritorială – Păstrarea granițelor unui stat fără modificări impuse de cedările teritoriale către alte state.

Interbelic – Dintre două războaie (mai ales dintre cele două războaie mondiale).

Internaționala – 1. Cântec revoluționar pe versurile unui poem de Eugene Pottier (1871), a cărui muzică aparține lui Pierre Degeyter (1888). **2.** Imnul de stat al URSS între 1917-1944, precum și imnul partidelor socialiste și comuniste.

Internaționala I (Asociația Internațională a Muncitorilor) – Prima organizație internațională a proletariatului, creată și condusă de K.Marx și Fr. Engels. Înființată la Londra, în 1864, a activat până în 1876, când s-a autodizolvat.

Internaționala II – Uniune internațională a partidelor socialiste și social-democrate europene, fondat la Paris, în 1889, cu participarea lui Fr. Engels. La începutul primului război mondial și-a încetat activitatea.

Internaționala III Comunistă (Comintern) – Organizație internațională grupând partidele comuniste, cu sediul la Moscova, creată în 1919, din inițiativa lui V.I. Lenin. Condusă din 1926 de Stalin, care a desființat-o în 1943.

Interpelare parlamentară – Întrebare adresată de un parlamentar guvernului sau unui ministru, pentru a obține explicații în legătură cu activitatea lor.

Interpretatio romana – Fenomen al vieții religioase din provinciile romane prin care divinitățile locale au fost adorate sub nume romane de către populația autohtonă din teritoriile cucerite.

Interregn – Interval de timp de la moartea unui suveran și până la întronarea altuia, când tronul rămâne neocupat.

Intifada – Revolta palestinienilor din teritoriile ocupate de israelieni în Cisiordania și în fâșia Gaza, izbucnită în 1987.

Invada – A năvăli într-o țară, într-o regiune străină; a copleși.

Invincibila Armada – Nume dat flotei spaniole trimise în 1588 împotriva Angliei. A fost înfrântă de amiralul englez Thomas Howard și distrusă apoi de furtună, fapt ce a subminat puterea maritimă a Spaniei.

Ioaniți - Persoane care făceau parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc înființat în Palestina în sec. XII.

Iobag – Țăran dependent (aservit), legat de nobil (stăpânul feudal) prin lotul de pământ primit în folosință și lipsit de libertate personală și de dreptul de strămutare pe un alt domeniu.

Iobăgie – Instituție specifică feudalismului, caracterizată prin dependența personală a țăranului față de stăpânul feudal.

Ionian – Unul din cele patru mari triburi din Grecia antică, care, la începutul mileniului II î.Hr., a pătruns în Elada. Alungați de invazia dorienilor, s-au stabilit în insulele din Marea Egee și pe țărmul apusean al Asiei Mici. Au înființat multe colonii pe țărmul Mării Negre, printre care și Tomis (Constanța).

Ionic – Ordin de arhitectură apărut în coloniile grecești din Asia Mică. Se caracterizează prin proporțiile grandioase, decorația bogată, coloana zvoltă a cărei fus era prevăzut cu caneluri, capitelul decorat cu volute duble și prin friza care prezintă o bandă continuă.

Iredentism – Mișcare politică de eliberare națională a unor teritorii aflate sub stăpânire străină. A apărut în Italia în sec. XIX și urmarea unirea teritoriilor locuite de populații de origine italiană aflate sub dominația Imperiului Austro-Ungar.

Irmilic – Veche monedă turcească, care a circulat și în Țările Române.

Islam - Una dintre marile religii ale lumii, fondată în Arabia de profetul Mahomed, la începutul secolului VII d.Hr. Cuvântul arab *islam* înseamnă supunere, în special în fața voinței unui Dumnezeu unic, numit Allah în arabă. Islamul este o religie monoteistă; adepții

săi sunt numiți musulmani. Cartea sfântă a islamului este *Coranul*, care prezintă revelațiile arătate lui Mahomed de Allah.

Ispravnic – 1. Dregător care avea în răspunderea sa îndeplinirea poruncilor domnești. 2. Conducător al unui județ sau ținut.

Istoric - Specialist în domeniul istoriei, autor de opere istorice.

Istorie – Știință care studiază trecutul umanității și al societăților omenești cu scopul de a le reconstitui.

Istoriografie – 1. Știință auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul evoluției concepțiilor și al operelor istorice. 2. Totalitatea scrierilor istorice dintr-un anumit spațiu geografic sau dintr-o anumită perioadă determinată de timp; totalitatea lucrărilor istorice privitoare la o problemă.

Ișlic – Căciulă de blană sau de postav, având forme și mărimi diferite, purtată de domni și de boieri.

Italici – Grup de popoare indo-europene (din care făceau parte și latinii) care ocupau cea mai mare parte a peninsulei Italice în antichitate.

Iudaism – Religie a evreilor având la bază Biblia și Talmudul; mozaism.

Iuncher – 1. Elev al unei școli militare (în Germania, Rusia); 2. Mare proprietar funciar german, provenit din nobilimea militară.

Iurtă – Locuință specifică nomazilor din Asia Centrală, alcătuită dintr-un schelet din lemn acoperit cu păslă.

Iuți – Neam germanic originar din Peninsula Iutlanda, așezat în sec.V în regiunea Kent din Anglia și în insula Wight. După ce au dezvoltat o civilizație înfloritoare, au trecut treptat sub autoritatea anglilor.

Iuvenalii - Sărbători la romani, introduse de împăratul Nero, la care se reprezentau producții teatrale.

Iuzbașă – Căpitan având în subordine o sută de ostași care străjuiau poarta curții domnești.

Iuzluc - Veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale.

Izolaționism – Opinie sau atitudine politică ce se opune participării statului respectiv la soluționarea problemelor vieții politice internaționale. Termenul a fost folosit pentru prima dată, în 1823, de președintele SUA James Monroe.

Izvor istoric – Ansamblul urmelor materiale sau al mărturiilor scrise cu ajutorul cărora putem reconstitui originile și evoluția societății umane într-un anumit moment al dezvoltării sale.

Î

Împărat – Titlu purtat de suveranul unui imperiu.

Încoronare – Ceremonia urcării pe tron a unui suveran.

Îndoctrinare – Acțiunea de convingere a cuiva în adevărul unei doctrine. Îndoctrinarea comunistă a vizat schimbarea modului de gândire al întregii populații, în sensul ideilor marxiste, prin intermediul propagandei și al tuturor formelor de cultură și educație, care au fost, la rândul lor, ideologizate.

Înfrânge - A învinge, a birui, a bate în luptă.

Înfrângere – Faptul de a fi învins; pierdere a luptei.

Înțelegerea Balcanică - Alianță regională de securitate și cooperare, încheiată pe 9 februarie 1934, la Atena, între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia.

Învestitură – **1.** Acordarea oficială, într-un cadru solemn, a unei puteri, a unui drept, a unei demnități de către un senior pentru un vasal. **2.** Actul de numire și de confirmare în funcție a unui prelat.

J

Jacquerie – Răscoală țărănească franceză din sec. XIV.

Jalbă – Reclamație făcută în scris prin care se cere insistent un drept sau o favoare.

Jansenism – Curent social-religios catolic, apărut în Olanda și în Franța, pe baza doctrinei teologului olandez Cornelis Jansen. Centrul jansenismului a fost mănăstirea Port-Royal, în jurul căreia s-au grupat învățați de seamă (B. Pacal, A. Arnauld ș.a.). Jansenismul a preluat concepția Sf. Augustin depre predestinare și a propovăduit o morală austeră. Condamnat de papalitate; în 1713, janseniștii sunt expulzați din Franța, refugiindu-se în Olanda.

Jeleri – Denumire a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin, care munceau pe moșiile nobilor, dar cu alt regim juridic decât al iobagilor.

Jertfă – **1.** Ceea ce se aduce ca dar divinității. **2.** Victimă care se sacrifică în trecut pe altarul unui zeu; sacrificiu.

Jihad – În mod general tradus ca “război sfânt”, termenul arab semnifică mai curând “efort”, “tensiune” și indică înainte de orice lupta individului împotriva propriilor impulsuri și tentații ale răului (*marele jihad*), apoi lupta pentru apărarea islamului și pentru răspândirea sa între necredincioși (*micul jihad*).

Jitnicer – Dregător care avea în grijă magaziile cu grâne ale curții domnești.

Jocuri pitice – Jocuri organizate la Delfi, în Grecia antică, din patru în patru ani, în amintirea luptei legendare a zeului Apolo cu balaurul

Piton. Cuprindeau concursuri poetice, dramatice și muzicale, curse de alergări și exerciții de gimnastică.

Jude – Conducătorul unei obști sătești, având atribuții administrative, fiscale, judecătorești și militare.

Judec – Țăran care devenea liber prin răscumpărarea din iobăgie.

Județ – **1.** Unitate administrativ-teritorială specifică Țării Românești în Evul Mediu, echivalentă ținutului în Moldova. **2.** Cărmuitorul unui târg sau oraș din Țara Românească în Evul Mediu.

Junimism – Mișcare literar-culturală și politică întemeiată la Iași în a doua jumătate a sec. XIX de societatea “Junimea”.

Juntă – **1.** Consiliu politic ales sau constituit în urma unor evenimente revoluționare. **2.** Guvernare cu caracter autoritar și, cel mai adesea, militar, instaurată în urma unei lovituri de stat (ex. în America Latină).

Jupan – Titlu dat celor mai de seamă boieri și dregători, în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova.

Jurători - Instituție juridică în Evul Mediu, derivată din obște, în care 6, 12, 24 sau 48 oameni aleși sau numiți, cercetează litigiul și expun domnului hotărârea lor, depunând jurământ; în caz că domnul nu era de acord cu hotărârea luată, trimitea alți jurători, de obicei în număr dublu.

K

Kaaba - Vechi templu arab din Mecca, de formă cubică, considerat de lumea arabă centrul lumii.

Kaiser – Denumire dată împăraților „Sfântului imperiu roman de națiune germană” și apoi împăraților Germaniei.

Kalașnikov – Pistol de luptă semiautomat de fabricație rusească, având calibrul de 7,62 mm.

Kamikaze - Denumirea dată piloților japonezi din cel de-Al Doilea Război Mondial care se prăbușeau în mod deliberat cu avioanele în țintele inamice, de obicei nave, sinucigându-se.

Kapo – Deținut cu funcție de comandă, în lagărele naziste.

Kazari – Popor asiatic de limbă turcică, ajuns, după sec. IV, și în unele zone ale Europei.

Kediv – Titlu purtat de viceregi Egiptului între 1867 și 1914.

KGB - Denumire adoptată în 1954 de structurile de securitate ale statului sovietic. Au îndeplinit funcții de represiune internă și de spionaj extern, fiind o componentă fundamentală a regimului sovietic.

Khmerii roșii – Denumire a luptătorilor comuniști din Cambodgia care, sub conducerea lui Pol Pot, au impus un regim dictatorial sângeros (1975-1979) care se face responsabil de asasinarea și deportarea a milioane de cambodgieni.

Kore - Statuie antică grecească reprezentând o fată tânără drapată cu veșminte lungi, în falduri, și plete ondulate.

Kouros - Statuie antică grecească, reprezentând un tânăr stând în picioare.

Kșatria – Nume dat castei aristocrației militare, care urma după casta brahmanilor (în India antică)

Kulaci – Țărani înstăriți, principalii dușmani de clasă ai bolșevismului în lumea satelor.

L

Labarum - Stindard imperial roman purpuriu, pe care Constantin cel Mare a dispus să se aplice crucea și monograma lui Isus Hristos,

cu inscripția latină “*in hoc signo vinces*” (= *prin acest semn vei învinge*).

Labourism – Doctrină și mișcare politică social-democrată reformistă, inițiată în Marea Britanie, la începutul sec. XX, fondată pe relația strânsă dintre reprezentanții politici și sindicate.

Lagăr – Loc unde sunt închiși prizonierii de război.

Lagăr de concentrare – Loc izolat în care sunt deținuți în regimurile totalitare opoziții politici, religioși sau din considerente rasiale. Au cunoscut o largă răspândire îndeosebi în Germania nazistă și pe teritoriile ocupate de ea, precum și în URSS.

Lagăr socialist – Sintagmă, aparținând ideologului sovietic A.A. Jdanov, care desemna comunitatea statelor totalitare din centrul și sud-estul Europei, satelite ale Moscovei, în care întreaga putere era deținută de partidele comuniste.

Laic – În afara religiei, care nu ține de biserică.

Laiciza – A separa o instituție de Biserică sau a o scoate de sub autoritatea acesteia.

Laissez-faire – Doctrină economică apărută în Franța, în sec. XVII, atribuită lui Vincent de Gournay și promovată de fiziocrați. A susținut politica economică a liberului schimb sau a liberei concurențe și neintervenția statului în economie.

Lance – Veche armă de atac, formată dintr-un vârf ascuțit de metal montat la capătul unei prăjini de lemn. A fost folosită cu predilecție de cavalerie, precum și în turniruri.

Lanist - Antrenor de gladiatori la romani; proprietar al unei școli de gladiatori.

Lapidare – Pedepsă capitală, constând în omorârea condamnatului cu pietre, executată de întreaga comunitate.

Lascaux - Peșteră în sud-vestul Franței, descoperită în 1940, renumită pentru picturile rupestre care datează din Paleoliticul superior. Ansamblul pictural reprezintă animale (bovine, cabaline, cervide, feline) și scene de vânătoare executate cu virtuozitate artistică

La Tene – Localitate în Elveția, pe malul nordic al lacului Neuchatel. Aici s-a descoperit în 1858 o așezare tipică pentru cea de-a doua epocă a fierului în Europa, numită “epoca La Tene” (sec.V î.Hr.-I d. Hr.). Pe teritoriul României, epoca La Tene corespunde așa-numitei epoci clasice geto-dacice (sec.I î.Hr.- I d.Hr.), oglindind stadiul de dezvoltare a societății geto-dacilor în vremea lui Burebista și Decebal.

Latifundiar – Proprietar de latifundiu; mare moșier.

Latifundiu – Mare proprietate funciară privată.

Latin – Populație indo-europeană care s-a stabilit la sfârșitul mileniului II î.Hr. în provincia Latium din Italia centrală.

Latinitate – **1.** Limba, cultura și civilizația latină. **2.** Origine, descendență latină. **3.** Grup de popoare, limbi, culturi latine sau romanice.

Lauri – Aranjament în formă de coroană, realizat din frunze de dafin (considerat ca plantă nobilă), care se puneau în Antichitate pe capul poezilor și învingătorilor.

Lăncier – Soldat din vechea cavalerie înarmat cu lance.

Lectică – Un fel de scaun sau de pat, purtat de oameni, în care se așeza cineva pentru a fi transportat. Folosit de greci în sec.IV î.Hr.; la romani din sec.I.

Lefegiu – Mercenar în Evul Mediu în Țările Române.

Legatus - Înaltă magistratură civilă și militară în afara Italiei.

Legatus Augusti – Reprezentant al împăratului în fruntea provinciilor romane în care se aflau mai multe legiuni, având atribuții administrative, juridice și militare.

Legătura lui Mihai – Sintagmă ce desemnează actul juridic emis de Mihai Viteazul între anii 1595-1597, prin care s-a desființat dreptul de liberă strămutare a țărănimii și s-a decretat legarea de glie a acesteia.

Legație – Reprezentanță diplomatică permanentă, inferioară în rang ambasadei, condusă de un ministru plenipotențial sau de un însărcinat cu afaceri.

Lege - Normă cu caracter obligatoriu, stabilită și apărută de puterea de stat.

Lege agrară – Lege care reglementează împărțirea pământurilor unei țări.

Legea celor 12 table – Primul cod de legi al romanilor, întocmit de decemviri în sec.V î.Hr. și care a fost gravat pe 12 plăci de aramă.

Lege fundamentală – Lege prin care se determină organizarea politică a unui stat și se stabilesc formele și regulile raporturilor dintre puterea legislativă, puterea executivă și puterea judiciară; constituție.

Lege marțială – Lege care prevede folosirea forței armate în anumite împrejurări.

Legea pământului – Totalitatea normelor de viață necodificate, stabile de-a lungul vremii între membrii unei comunități și transmise prin tradiție, din generație în generație; obiceiul pământului.

Legea salică – Corp de legi elaborat de francii din Galia, care, printre altele, prevedea excluderea femeilor de la succesiunea pământului și de la tron.

Legea talionului – Formă primitivă de pedeapsă, aplicată în toate societățile antice și în Evul Mediu, bazată pe ideea de răzbunare

(“ochi pentru ochi” sau „dinte pentru dinte”), constând în faptul de a cauza celui vinovat un rău identic cu acela pe care acesta l-a provocat victimei.

Legendă – Povestire populară, în versuri sau în proză, în care se prezintă, apelându-se de obicei la fantastic, geneza unui lucru, caracterul aparține a unui eveniment istoric, ori se evocă fapte neobișnuite a unor eroi atestați sau nu de către documente.

Legionar – **1.** Militar care făcea parte dintr-o legiune, în Roma antică. **2.** Membru al mișcării de extrema dreaptă, reprezentată de Legiunea Arhanghelului Mihail (în România în deceniile 3-4 ale sec.XX). **3.** Soldat în Legiunea Străină.

Legionarism – Mișcarea politică a legionarilor din Garda de Fier; doctrina, programul politic al acesteia.

Legislativ – Autoritate cu putere legiuitoare care elaborează și adoptă legi; Parlament.

Legitimism – Teorie care proclamă drept principiu fundamental al orânduirii de stat „dreptul” sfânt și inalienabil la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora. Principiul a fost realizat în practică în urma hotărârilor Congresului de la Viena (1814-1815).

Legiune – **1.** Unitate de bază a armatei romane cu un efectiv între 4200 și 6000 de oameni. **2.** Formație militară sau paramilitară.

Legiunea de Onoare – Primul ordin național creat în 1802 de Napoleon Bonaparte, acordat celor cărora le erau recunoscute serviciile militare și civile aduse Franței.

Legiunea sacră - Formațiune militară alcătuită din tineri voluntari înrolați în armata lui Al. Ipsilanti, care lupta pentru eliberarea Greciei de sub dominația Imp. Otoman.

Legiunea Străină – Formațiune militară franceză ai cărei membri sunt recrutați voluntar, în urma unei selecții dure, în cea mai mare parte, dintre străini.

Leninism - Principiile enunțate de către Vladimir Ilici Lenin pentru a călăuzi trecerea societății de la capitalism la comunism. Ideologia marxismului, însușită de către Lenin, nu oferea instrucțiuni concrete pentru această trecere. Lenin credea că era necesar un grup mic, disciplinat și profesionist de revoluționari, pentru a răsturna în mod violent sistemul capitalist, și că „o dictatură a proletariatului” trebuie să conducă societatea până în ziua când statul avea să-și piardă din importanță și să dispară. Ziua respectivă nu a venit niciodată, iar leninismul a reprezentat în practică controlul statal asupra tuturor aspectelor de viață, exercitat de către Partidul Comunist, și crearea primului stat modern totalitar.

Leși – Nume dat polonilor în Evul Mediu, în Moldova.

Letopiseț – Scriere veche cu caracter istoric, în care înregistrarea evenimentelor se făcea pe ani, în ordine cronologică; cronică.

Leu - Unitate bănească oficială a României, începând cu anul 1867. Denumirea provine de la Löwentaler (talerul cu figura unui leu pe revers), monedă de argint bătută în Țările de Jos începând din sec. XVI, ajunsă ulterior în Țările Române.

Levant – Denumire dată în trecut litoralului răsăritean al Mării Mediterane (Asia Mică, Siria, Liban, Egipt), ocupat de musulmani și frecventat din sec. XI de negustori creștini.

Levelleri - Membrii unei grupări democratice republicane, cu un important rol politic în timpul revoluției engleze din 1648-1649.

Levenți – 1. Soldați din marina Imperiului Otoman, originari din Levant. 2. Mercenari moldoveni din oastea Țării Românești.

Lezmaiestate – Ofensă adusă unui suveran sau autorității sale, considerată de lege drept crimă și pedepsită ca atare.

Libație – Act ritual constând în umplerea unei cupe cu vin, untdelemn sau lapte, din gustarea și apoi din vărsarea ei ca un omagiu adus divinității (în practicile religioase din Antichitate).

Liberal – Persoană iubitoare de libertate, înțelegătoare, generoasă; membru al unui partid liberal.

Liberal moderat – Om politic liberal, adept al unor schimbări treptate, pe calea unor reforme de durată.

Liberal radical – Om politic liberal, adept al unor schimbări fundamentale, pe calea unor reforme rapide și de amploare.

Liberalism - Doctrină politică și economică ce pune accentul pe drepturile și libertățile individului și pe principiul nonintervenției statului în relațiile economice existente între indivizi, grupuri sociale sau națiuni.

Liberal-schimbism – Politică economică caracterizată prin neamestecul statului în viața economică în ceea ce privește schimbul de mărfuri.

Libert – Scalv eliberat care primea cetățenia romană și prenumele și numele stăpânului. Îi era interzis să acceadă la o carieră politică, dar putea să desfășoare activități comerciale, administrative și profesionale.

Libertate – **1.** Stare a unei persoane care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat; lipsă de exploatare și asuprire. **2.** Independență, suveranitate, autonomie față de o putere străină.

Libertate, fraternitate, egalitate - Deviza Republicii Franceze, adoptată în iunie 1793.

Liburnă – Navă romană ușoară și rapidă de luptă.

Liceu – Școală aflată la marginea Atenei, unde Aristotel preda filozofia sa, plimbându-se împreună cu elevii prin parcul din jur, special amenajat.

Lictor – Purtător de fascii în Roma antică, având atribuția de a însoți înalții demnitari (consuli, pretori etc.); simboliza puterea și avea sarcina de a îndepărta mulțimea.

Lider - Persoană aflată în fruntea unei mișcări sociale sau în fruntea unui partid politic.

Lider de opinie – Persoană cu mare influență asupra publicului datorită poziției, funcției sau unor calități deosebite.

Liftă – **1.** Termen injurios dat de românii ortodocși celor de altă religie; păgân. **2.** Denumire atribuită cotropitorilor.

Liga Culturală (Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor) - Asociație patriotică, înființată la București (17-29 decembrie 1890), cu scopul de a susține lupta pentru realizarea unității politice a poporului român.

Liga Sfântă - Denumire dată unor coaliții antiotomane din sec. XVI-XVII alcătuite din state creștine.

Ligă – În antichitate, alianță politico-militară a statelor grecești, sub conducerea unuia dintre ele, care urmărea să-și impună supremația.

Liguri – Populație preindoeuropeană din nord-vestul Italiei și sud-estul Franței, asimilată de celți și de romani.

Limbă de cultură – Termen utilizat pentru a desemna limba folosită în Evul Mediu de către oamenii instruiți.

Limbă slavonă – Limba literară dezvoltată din vechea slavă, utilizată în Evul Mediu ca limbă liturgică și de cancelarie în Rusia, Bulgaria, Serbia și în Țările Române.

Limbi romanice – Grup de limbi care au la bază limba latină, continuată prin latina populară și diversificată mai accentuat în secolele VII-IX. Limbile romanice sunt în număr de zece: catalana, dalmata (dispărută la sfârșitul secolului XIX), franceza, italiana, portugheza, provensala, româna, retoromana, sarda, spaniola.

Limes – Lanț de fortificații (ziduri, valuri de pământ, caste), construite la granițele Imperiului Roman, ca sistem de apărare împotriva năvălitorilor.

Linia Maginot – Sistem de fortificații construit de Franța de-a lungul graniței cu Germania (din Elveția până în Luxemburg), începând din 1914, din inițiativa ministrului de război Andre Maginot (1877-1932). Fortificația s-a extins doar până la granița cu Belgia, deoarece aceasta s-a opus. Tocmai prin partea neapărată, în timpul celui de-al doilea război mondial, germanii au pătruns în Franța, în mai 1940, ocolind linia fortificată.

Liniar A și Liniar B - Sisteme liniare de scriere, folosite de civilizațiile egeene din timpul mileniului II î.Hr.

Linșaj – Uciderea fără judecată a unei persoane de către un grup sau o mulțime incitată.

Lipsan – Nume dat de români negustorilor care desfăceau mărfuri aduse de la Lipsca (Leipzig).

Listă civilă – Sumă pe care o poate cheltui anual monarhul și familia sa din fondurile statului pentru nevoile personale, conform constituției unui stat monarhic.

Liste electorale – Liste în care sunt înscrși cetățenii cu drept de vot.

Liturghier - Carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei.

Lobby – Grup de persoane care influențează în parlament, în guvern etc. adoptarea unor hotărâri.

Locotenent – Grad de ofițer superior sublocotenentului și inferior căpitanului.

Locotenență domnească – Organ colectiv provizoriu, cu rol politic și administrativ, ce ținea locul domnului în Moldova și Țara Românească, în epoca modernă.

Locuință lacustră – Locuință preistorică construită pe piloni deasupra apei unor lacuri sau pe malul acestora.

Locurile sfinte – Ansamblu de localități și monumente celebrate de o religie în amintirea unor momente semnificative pentru propria istorie. În mod particular, această denumire este folosită în legătură cu locurile din Palestina care amintesc de prezența lui Iisus Hristos (Nazaret, Sfântul Mormânt ș.a.), venerate de religiile mozaică, creștină și musulmană.

Logofăt – Mare dregător, membru al Sfatului domnesc; în Moldova era întâiul boier al Sfatului domnesc, iar în Țara Românească venea îndată după ban și vornic. Ca șef al cancelariei domnești, avea în grijă să redactarea hotărârilor luate de domn și de Sfatul domnesc, pe care le întărea cu pecetea domnului.

Logografi – Primii reprezentanți ai prozei istorice grecești (sec. VI-V î.Hr.). Logografii au preluat legende și poeme epice populare, încercând să reconstituie cu ajutorul acestora istoria triburilor și a orașelor grecești.

Loialiști - Coloniști americani rămași fideli Angliei în timpul Revoluției Americane.

Lollarzi – **1.** Preoți săraci, predicatori care propagau idei reformatoare antifeudale și împotriva funcționarilor regali; participanți la mișcarea țărănească din sec. XIV îndreptată împotriva bisericii catolice și a exploatării feudale în câteva țări din apusul Europei. **2.** (În Anglia) Adepți ai doctrinei reformatorului Wycliff.

Longobarzi - Triburi migratoare germanice, stabilite în sec. VI în nordul și în centrul Italiei.

Lord – 1. Titlu nobiliar sau ereditar conferit de monarh în Anglia. **2.** Membru al camerei superioare a parlamentului britanic (Camera lorzilor).

Lovitură de stat - Răsturnarea bruscă, deseori violentă, a unui guvern existent, de către un grup de conspiratori.

Ludovic – Nume dat unei vechi monede franceze de aur, pusă în circulație de Ludovic XIII.

Luftwaffe – Aviația militară germană, constituită în 1935, sub comanda lui Hermann Goring.

Lumea a treia - Termen politic care desemnează cu aproximație țările în curs de dezvoltare, spre deosebire de țările lumii occidentale (sau „lumea întâi”, formată din țările dezvoltate, democratice și capitaliste) și de lumea a doua (țările comuniste care au gravitat în jurul fostei Uniunii Sovietice).

Lumea veche – Nume dat Europei, Asiei și Africii, considerate în raport cu America (Lumea nouă).

Lupercalii - Serbări anuale care se celebrau la Roma pe 15 februarie, în cinstea zeului Lupercus (Pan).

Lupta de clasă – Sintagmă utilizată în istoriografia marxistă pentru a defini lupta dusă de proletariat împotriva burgheziei pentru preluarea puterii politice.

Lupta pentru investitură - Lupta dintre puterea laică și cea papală pentru numirea și confirmarea în funcție a prelaților. Până la sfârșitul sec.XI, dreptul de investitură a aparținut, de fapt, puterii laice (regelui, în Anglia; împăratului, în Germania). Ca urmare a interzicerii (1075), de către papa Grigore VII, împăratului german Henric IV să numească și să confirme clerul înalt în funcții bisericești, se accentuează lupta dintre papalitate și imperiu, care se va încheia în 1122 printr-un compromis (Concordatul de la Worms).

Lusitani – Populație de origine iberică stabilită în sud-vestul Peninsulei Iberice. După un lung conflict cu romanii au fost supuși și înglobați, în timpul lui Augustus, în nou creată provincie imperială Lusitania.

Lustrație – **1.** Rit roman de purificare, având ca scop eliberarea de influențe rele asupra unor oameni, a unui spațiu locuit sau cultivat. Se desfășoară ca procesiune însoțită de rugăciuni și litanii, urmată de o jertfă. **2.** Perioadă în care unui fost demnitar comunist cu funcții importante în stat sau în aparatul represiv i se interzicea accesul la unele funcții în stat.

Luteranism – Doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. XVI de Martin Luther, care consideră esențială pentru mântuire credința și nu cultul religios, pe care l-a simplificat.

M

Macartism – Politică de persecuție și de marginalizare a tuturor persoanelor suspectate de simpatii comuniste, declanșată în Statele Unite în perioada 1949-1954, la inițiativa senatorului J.R. McCarthy.

Macedoneni – Popor indoeuropean, înrudit cu grecii, din Macedonia antică.

Macedoromân - Persoană care face parte din populația românească din sudul Peninsulei Balcanice.

Machiavelism – Doctrina politică a lui Machiavelli, conform căreia politica face abstracție de morală, sintetizată în formula “scopul scuză mijloacele”; politică bazată pe o asemenea doctrină, în care dictează interesele și forța, și nu considerentele morale.

Maghiari - Popor care formează principalul grup etnic în Ungaria. Vorbitori de limbă fino-ugrică, au migrat dinspre est, ajungând la sfârșitul sec. IX în Câmpia Panonică, unde au format statul maghiar.

Magie - Folosirea mijloacelor (precum farmece sau vrăji) considerate a avea putere supranaturală, dominând forțele naturale.

Magistrat – Denumire dată în Roma antică persoanelor care aveau o înaltă autoritate publică (ex. consul, pretor, censor, edil ș.a.).

Magna Charta Libertatum - Denumire a actului semnat de regele Angliei, Ioan Fără de Țară, la 15 iunie 1215. Impusă regelui de baronii, cavalerii și orășenii răsculați, charta stipula, în 63 de articole, limitarea autorității regale, care era trecută sub controlul mării nobilimi.

Magnat – Titlu dat latifundiarilor maghiari sau polonezi.

Mahmudea – Monedă de aur turcească din timpul sultanului Mahmud II, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX.

Mahomedanism – Cult religios întemeiat de Mahomed, ale cărui dogme sunt cuprinse în Coran; islam, islamism.

Maiestate – Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu sau despre un monarh.

Majordom – Intendent al domeniilor și al palatului regilor franci din dinastia Merovingilor, cu important rol politic și militar.

Majoritate – **1.** Cea mai mare parte a unei colectivități. **2.** Număr reprezentând mai mult de jumătate din voturile exprimate în alegeri. Majoritatea poate fi absolută, atunci când se obține peste 50 % din totalul voturilor, socotind toți votanții, sau simplă, atunci când se obține un număr de voturi egal cu jumătate plus unu din cei care s-au prezentat la urne.

Majoritate parlamentară – Ansamblul partidelor și grupărilor politice care dețin mai mult de jumătate din locurile din parlament.

Malthusianism – Doctrină social-politică elaborată de Malthus, care susține că omenirea este în primejdie din cauză că populația

crește în progresie geometrică, iar producția de alimente, în progresie aritmetică. Principala măsură de contracarare ar fi restricția nașterilor.

Mameluc – Membru al unui corp de oaste special, creat în Egipt, în 1230, de sultanul Malik as-Salik.

Mandarin - Nume dat de către portughezi demnitarilor indigeni din Indochina, extins apoi de către europeni la înalții funcționari publici din China feudală.

Mandat – **1.** Misiune, sarcină încredințată cuiva. **2.** Perioada în care o persoană sau o instituție este îndreptățită să-și îndeplinească sarcinile sau misiunile.

Maniheism - Doctrină religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui și al răului.

Manipulare – Influențarea opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio, televiziune) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impune acestuia anumite comportamente, cultivându-i-se impresia că acționează în concordanță cu propriile interese. În societatea modernă, metoda este utilizată, mai ales, în scopuri politice.

Manu – Strămoșul neamului omenesc (în mitologia vedică), citat în Rîgveda ca inițiator a unor ceremonii religioase. Potrivit unei tradiții ulterioare, nume purtat de cei 14 strămoși ai omenirii, din care primul, considerat fiul zeului Brahma, este autorul celui mai important cod de legi civile și religioase ale Indiei antice.

Manufactură - Formă de producție premergătoare mării industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului.

Manuscris – Denumire generală pentru orice text scris de mână. Semnificația cea mai importantă este aceea de carte veche scrisă sau

copiată înainte de apariția tiparului. Cele mai vechi manuscrise au fost scrise pe papirus; din sec. III-IV, au fost strânse în codexuri.

Maosism – Nume dat doctrinei și practicii politice a lui Mao Tze-dun, care preconiza un socialism adaptat societății chineze.

Marani – Nume depreciativ dat evreilor iberici convertiți cu forța la catolicism în sec. XIV-XV, suspecți de a fi rămas fideli iudaismului.

Maraton - Probă de alergare pe o distanță de 42,2 km. Organizată în premieră la Jocurile Olimpice din 1896, comemorează fapta legendară a unui soldat grec, despre care se spune că a fugit de la Maraton la Atena (490 î.Hr.), pe o distanță de aproximativ 40 km, pentru a-i informa pe greci despre victoria în Bătălia de la Maraton, după care a căzut mort.

Marcă - **1.** Nume dat în statul franc și în Germania medievală comitatelor de frontieră, aflate sub guvernare militară. **2.** Obște sătească din Europa apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată.

Marchiz – **1.** Conducător militar al unei mărci (în Evul Mediu, în Europa apuseană). **2.** Titlu nobiliar inferior celui de duce și superior celui de conte.

Marcomani - Numele unor triburi germanice, așezate la începutul erei noastre pe cursul superior al Dunării. Aliați cu quazii, au purtat în sec. 1-2 d. Hr. numeroase războaie împotriva Imp. Roman.

Marea schismă – **1.** Numele sub care este cunoscută separarea definitivă dintre bisericile romano-catolică și cea ortodoxă, provocată de bula de excomunicare de la 16 iulie 1054, depusă în numele papei Leon IX, împotriva patriarhului Cherularie, care, la rândul său, a excomunicat delegația papală prezentă la Constantinopol. Această separare a afectat de-a lungul secolelor relațiile dintre cele două mari biserici creștine. **2.** Perioada luptelor dintre papii de la Roma și cei de la Avignon (1378-1417).

Marele Sfat Național – Organ provizoriu al puterii de stat din Transilvania până la unirea definitivă cu România, având rol legislativ.

Mareșal - Gradul cel mai înalt din ierarhia militară.

Mareșalul palatului – Persoană care are conducerea administrativă a bunurilor unui monarh și răspunderea protocolului.

Margraf – Titlu militar al unor principii germani în epoca feudală, ale căror principate erau mărci.

Marșul asupra Bucureștiului - Mișcare de protest organizată de Partidul Național Țărănesc, sub forma unui marș care trebuia să pornească de la Alba Iulia spre București, pe data de 6 mai 1928. Data de 6 mai coincide cu data în care P.N.Ț. a convocat la Alba Iulia o mare adunare cu scopul de a obliga guvernul liberal să demisioneze. Concomitent avea să aibă loc și revenirea în țară a lui Carol al II-lea, care fusese radiat din familia regală, dar care se afla în stadiu avansat de tratative cu Iuliu Maniu pentru a reveni pe tronul României. Carol se afla în Anglia și urma să zboare la Alba Iulia, unde avea să se proclame rege. Marșul avea deci scopul de a-l instala pe Carol pe tron, la București. Din cauza absenței lui Carol, marșul s-a transformat într-un protest la adresa guvernului.

Marșul asupra Romei – Concentrare a unităților fasciste care s-au îndreptat spre Roma, unde au ajuns la 28.X.1922, cu intenția de a schimba guvernul Facta și de a prelua puterea. Regele Victor Emanuel III a refuzat să semneze decretul care proclama starea de asediu, preferând să-l invite pe liderul fascist Benito Mussolini să constituie un nou guvern (29.X.1922).

Marșul cel lung - Termen care desemnează retragerea, în 1934-1935, a forțelor comuniste chineze, pentru a se sustrage presiunii forțelor Kuomintangului. Plecați din Jiangxi, în sudul Chinei, comuniștii chinezi conduși de Mao Zedong au ajuns la Yanan, în regiune de nord Shaanxi, după ce au parcurs 12000 km. Ulterior, comuniștii au preluat puterea în China, iar Marșul cel lung a fost glorificat ca un simbol al puterii și dârzeniei partidului comunist.

Martir – Persoană care se jertfește conștient pentru convingerile sale, pentru o anumită cauză sau pentru apărarea unei credințe religioase; mucenic.

Martial - Care ține de război; războinic.

Marxism - Doctrină filozofică, social-politică și economică întemeiată de K. Marx și F. Engels, care susține principiul luptei de clasă în scopul instaurării orânduirii comuniste.

Masacru – Acțiune sângeroasă îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare.

Mastaba - Construcție funerară egipteană în formă de trunchi de piramidă.

Mașină de război – Dispozitiv utilizat pentru atacul sau apărarea unei fortificații (ex. catapultă, balistă etc.).

Matriarhat – Formă de conducere socială în comuna primitivă în care apartenența la gintă se stabilea pe linia descendenței materne și în care femeia deținea rolul preponderent.

Maur - Persoană făcând parte din populația băștinașă care locuia în antichitate în nord-vestul Africii; persoană făcând parte din populația arabă care a cucerit în Evul Mediu nord-vestul Africii și o parte a Spaniei.

Mausoleu - Monument funerar de dimensiuni mari, ridicat în memoria unei personalități, a unor eroi etc. Numit astfel după mormântul de la Halicarnas, ridicat de Artemisa soțului ei, Mausol. Cel mai impresionant mausoleu este probabil cel de la Taj Mahal.

Maya - Nume dat triburilor amerindiene din America Centrală, creatoare a unei importante civilizații precolumbiene.

Mazdeism - Religie a vechilor persani întemeiată pe principiul dualist al binelui și răului.

Mazili - A scoate din domnie sau din slujbă un domn, un boier.

Măcel - Acțiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. Război, luptă sângeroasă.

Mănăstire - Așezământ religios în care trăiesc, după anumite reguli ascetice, călugări sau călugărițe.

Mănăstire închinată – Lăcaș de cult ctitorit de voievozii Țărilor Române, înzestrat de aceștia cu importante danii, scos de sub autoritatea statului român și donat “Locurilor Sfinte” care-l gospodăreau după legi proprii.

Mâna neagră – Societate secretă sârbă având drept scop unificarea slavilor meridionali într-un singur stat. Compusă din ofițeri extremiști, a fost responsabilă de asasinarea regelui Alexandru I Obrenovici (1903) și a arhiducelui Austriei Franz Ferdinand la Sarajevo (1914), eveniment care a provocat izbucnirea primului război mondial.

Mână moartă – Drept feudal prin care nobilul urma să moștenească un vasal sau un supus, mort fără urmași pe linie bărbătească.

Mecena – Protector al artelor, literaturii și științelor.

Medelnicer - Titlu dat în Evul Mediu boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini, punea sarea și servea bucatele.

Medieval - Care aparține Evului Mediu.

Megalit - Nume dat unor monumente preistorice, cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), alcătuite fie dintr-un bloc mare, fie din suprapunerea unor blocuri sau dale mari de piatră sumar prelucrată. Formele cele mai obișnuite de megaliti sunt menhirul, cromleahul și dolmenul.

Megieș – Țăran liber, proprietar de pământ, în Moldova și în Țara Românească.

Meiji - Perioadă din istoria Japoniei, marcată de revoluția din 1867-1868 și care corespunde, în linii generale, domniei împăratului Meiji (1867-1912). Se caracterizează prin înlăturarea shogunatului, restaurarea puterii imperiale și prin realizarea unor reforme care au asigurat modernizarea Japoniei.

Memorandist – Nume dat autorilor “Memorandului” din 1892 din Transilvania (Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu și alții).

Memorandum – Document în care sunt expuse fapte sau argumente juridice ce privesc probleme ale relațiilor între state, care formează obiectul unor tratative.

Memorandul Transilvaniei - Petiție prezentată în 28 mai 1892 de liderii românilor din Transilvania împăratului Austro-Ungariei Franz Josef prin care erau solicitate pentru populația română drepturi etnice egale cu ale populației maghiare, precum și încetarea persecuțiilor și a încercărilor de maghiarizare.

Memorial - 1. Specie literară, asemănătoare cu însemnările de călătorie și cu memoriile, care consemnează observații științifice, amintiri ori impresii personale asupra faptelor sau evenimentelor la care a participat cineva sau care s-au petrecut în timpul vieții cuiva. 2. Monument ridicat în amintirea unui eveniment sau a unei personalități.

Memorie colectivă – Activitate biologică și mentală, care permite reținerea experiențelor anterioare trăite de o colectivitate, e un popor.

Menestrel – Poet și muzicant ambulant din Franța Evului Mediu.

Menhir – Monument megalitic de la sfârșitul epocii neolitice, construit din blocuri lungi de piatră montate vertical.

Menșevic - Membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus, aripa non-leninistă. Gruparea a luat ființă în 1903, când L. Martov a organizat un partid de masă după modelul grupărilor vest-europene, ca reacție la planul lui Vladimir Ilici Lenin, de a permite accesul în partid exclusiv revoluționarilor de profesie. Atunci când leniniștii au obținut majoritatea de voturi în comitetul central al partidului, și-au luat numele de bolșevici (cei din majoritate), iar Martov și gruparea lui au devenit menșevici (cei în minoritate).

Mercantilism - Doctrină economică din sec. XVI-XVIII, conform căreia mijlocul de sporire a avuției naționale îl constituie creșterea producției și a exportului, limitarea importurilor și acumularea de bani din metale prețioase.

Mercenar - Militar angajat cu plată într-o armată străină.

Mercurial – Măsură administrativă care fixează prețul maxim de vânzare pentru unul sau mai multe produse de primă necesitate.

Merovingian – Care aparține primei dinastii de regi ai Franței.

Mesia - Mântuitor al lumii; Iisus Hristos, la creștini.

Meșteșug – Meserie bazată îndeosebi pe o muncă manuală calificată.

Meșteșugar - Persoană calificată într-un meșteșug.

Metec - Străin (în Grecia antică) stabilit într-un polis. Lipsit de drepturi politice, trebuia să plătească o taxă specială și nu putea poseda bunuri imobile.

Meterez – **1.** Val de pământ susținut de bârne sau nuiel și prevăzut cu mici deschizături pentru tragere. **2.** Parte superioară dintr-un turn sau dintr-un zid de apărare al unei cetăți, prevăzută cu creneluri.

Metropolă – **1.** Denumire dată statului de care depinde o colonie. **2.** Denumire dată, în general, marilor orașe, capitale de state.

Mezi – Triburi indo-europene așezate la începutul mileniului I î.Hr. în nord-vestul Persiei, unde au întemeiat statul Media. Din sec.VI î.Hr., mezii au intrat în componența statului persan.

Mezolithic - Epoca de mijloc din evoluția culturii preistorice situată între Paleolitic și Neolitic, aproximativ între 10.000 și 6.500 î.Hr., caracterizată prin obiecte cu grad avansat de prelucrare (arcul, săgeata, microlite).

Mica Antantă (Mica Înțelegere) - Organizație de securitate regională, alcătuită din România, Iugoslavia și Cehoslovacia prin convenții bilaterale de alianțe între Cehoslovacia și Iugoslavia (14 august 1920), România și Cehoslovacia (23 aprilie 1921) și România-Iugoslavia (7 iunie 1921). Avea ca obiectiv principal respectarea prevederilor tratatelor de pace de la sfârșitul primului război mondial și menținerea status-quo-ului teritorial. S-a destrămat după cotoșirea Cehoslovaciei de către trupele germane (septembrie 1938 - martie 1939).

Micado – Titlu purtat de împăratul Japoniei.

Miceni - Popoarele indoeuropene intrate în Grecia dinspre nord, începând cu 1900 î.Hr.; au dezvoltat o civilizație în Epoca Bronzului, pe continent și pe insulele din apropiere.

MIG - Firmă sovietică, care începând cu 1940 a construit avioane de interceptare, de atac, de recunoaștere și de antrenament purtând acest nume.

Migratori – Populații care s-au deplasat dintr-o regiune în alta datorită unor factori naturali, politici sau economici.

Mileniu – Perioadă de timp de o mie de ani.

Militar - Persoană care face parte din cadrele armatei sau care își face stagiul militar; ostaș, oștean.

Militarism - Politică de subordonare a activității de stat, și prin aceasta a întregii vieți sociale, intereselor de mărire a potențialului militar și de pregătire pentru război.

Militariza - A subordona întreprinderi, teritorii etc. unui regim militar sau unor scopuri militare.

Miliție – **1.** Armată nepermanentă sau de rezervă la începutul epocii moderne. **2.** Organ represiv al puterii de stat în România comunistă, creat în 1949, care avea drept scop “menținerea ordinii și securității publice, prin apărarea proprietății socialiste”.

Minaret – Turn înalt, anexă a unei moschei, având în partea superioară un balcon circular de unde muezinul cheamă credincioșii la rugăciune.

Mină – Armă de luptă, formată dintr-un corp încărcat cu exploziv și prevăzută cu un dispozitiv de dare a focului, folosită la distrugerea unor obiective terestre sau acvatice.

Mineriadă - Denumire pentru deplasarea minerilor, în număr mare și în mai multe rânduri, în cursul deceniului 9 al sec. XX în sau spre București, însoțită de acțiuni violente.

Miniatură – **1.** Pictură fină, delicată, de dimensiuni reduse. **2.** Artă de a decora un manuscris.

Ministru – Înalt funcționar de stat, membru al guvernului, care conduce un minister.

Minnesang – Poezie lirică de curte creată de cavalerii medievale după model folcloric și sub influența trubadurilor provenșali.

Minoritate etnică sau națională – Colectivitate dintr-un stat, cu o altă origine și limbă decât cea majoritară.

Mirodenii – Piperul, scorțișoara, cuișoarele, nucșoara, ghimbirul etc., provenite în cea mai mare parte din Indiile Orientale, au

constituit o marfă de lux și foarte căutată în antichitate și în Evul Mediu.

Misionar – Persoană care propagă creștinismul în țări cu altă religie.

Mistere - Ritualuri religioase în Grecia și Roma antică la care participau doar cei inițiați.

Mit - Povestire fabuloasă care cuprinde credințele popoarelor antice despre originea universului și a fenomenelor naturii, despre zei și eroi legendari.

Miting - Adunare, manifestație publică, prilejuită de un eveniment politic sau social important.

Mitologie - Totalitatea miturilor create de un popor sau de un grup de popoare înrudite. Știință care cercetează originea și evoluția miturilor.

Mitralieră - Armă automată care execută foc continuu sau în rafale, destinată pentru lovirea obiectivelor terestre, marine sau aeriene. Inventată la sfârșitul secolului XIX de Hiram Maxim.

Mitropolie – Instituție a Bisericii Ortodoxe care coordonează activitatea ecleziastică la nivelul unei provincii sau al unui stat.

Mitropolit - Înalt cleric ortodox, conducător al unei mitropolii, inferior în ierarhia administrativă patriarhului și superior episcopului.

Mitteuropa – Doctrină politică germană, apărută după războiul franco-german din 1870, care viza unire Germaniei cu Austria într-un bloc economic și politic pentru dominarea spațiului dintre Marea Nordului și Golful Persic.

Moartea neagră - Epidemie de ciumă bubonică și pneumonică, ce a izbucnit și a făcut ravagii în Europa în secolul XIV.

Mobilizare – Faza de trecere a forțelor armate ale unei națiuni de la stadiul de pace la cel de război.

Moesi - Populație de origine tracă ce locuia în antichitate în regiunea dintre munții Balcani și Dunăre.

Mogul - Persoană care făcea parte din dinastia mongolă care a cucerit India.

Monahism - Mișcare religioasă instituționalizată, ai cărei membri se obligă prin jurământ să ducă o viață în rugăciune, meditație sau săvârșirea de fapte bune.

Monarh – Conducător (rege, împărat etc.) al unei monarhii.

Monarhie - Formă de guvernământ în care puterea supremă aparține unui monarh și se transmite de obicei ereditar.

Monarhie absolută - Formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului.

Monarhie autoritară – Formă de guvernare monarhică în care suveranul își asumă puteri sporite în dauna legislativului.

Monarhie constituțională - Formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție.

Monarhie de stări – Formă de guvernare monarhică specifică etapei de realizare a centralizării statale, perioadă în care puterea suveranului era îngădită de stările privilegiate (marea nobilime, înaltul cler și patriciatul orășenesc).

Monarhie militară – Formă de guvernare în care puterea este deținută de o singură persoană, iar armata are un rol deosebit de important.

Monarhism – Doctrină politică a partizanilor monarhiei; atașament față de monarhie.

Mongol - Membru al unui popor asiatic din podișul Mongoliei. Puterea mongolilor a atins apogeul în secolul XIII, când Genghis Han, fiii lui și nepoții Batu și Kubilai Han, au creat unul dintre cele mai mari imperii din lume.

Monocameralism – Sistem politic în care parlamentul este compus dintr-o singură cameră.

Monoteism - Credința în existența unei singure divinități.

Monstruoasa coaliție – Alianța politică dintre liberalii radicali și conservatori în 1863, având drept scop înlăturarea domnitorului A.I.Cuza și aducerea unui principe străin. Această denumire a fost dată ulterior abdicării domnului de partizanii cuziști, adică de oamenii politici care au rămas loiali fostului domn. Scopul a fost acela de a crea în mentalul colectiv o imagine defavorabilă acestei alianțe.

Montagnarzi - Denumirea dată în timpul revoluției franceze unui grup de deputați conduși de Danton, Marat și Robespierre, adversari ai girondinilor, care ocupau partea cea mai înaltă (denumită La Montagne) din Adunarea Legislativă.

Monument – Operă de arhitectură sau de sculptură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile.

Monument istoric - Construcție care pentru vechimea și valoarea ei artistică, este luată sub ocrotirea statului.

Morisci – Mauri iberici convertiți cu forța la catolicism după căderea Granadei (1492), persecutați și după creștinare și expulzați din Spania.

Mortier – Gură de foc fără recul, cu țeavă scurtă și cu traiectoria proiectilului de curbură mare, folosită în trecut pentru a trage din spatele unor obstacole.

Mosad – Organism israelian de securitate, înființat în 1951. Acționează mai ales în străinătate.

Moschee – Edificiu de cult musulman.

Moșie – Mare proprietate funciară, aflată în stăpânirea unui moșier.

Moșierime – Categorie socială formată din mari proprietari funciari; în feudalism, clasa dominantă a societății, deșinătoarea unor mari întinderi de pământ lucrate de țărani dependenți.

Moșnean – Țăran liber – în Evul Mediu, în Țara Românească - posesor în devălmășie al unei proprietăți de pământ moștenite de la un străbun comun; moștean, răzeș.

Moți – Denumire dată locuitorilor din jurul Abrudului și Câmpenilor; locuitorii autohtoni ai Munților Apuseni.

Moțiune – Document (politic, economic, social etc.) prezentat unei adunări, care, adoptat prin vot sau aclamații, devine hotărâre.

Moțiune de cenzură – Moțiune prin care Parlamentul supune dezbaterii acțiunea Guvernului, cu scopul de a-l constrânge, prin vot, să demisioneze.

Mozaic – Tehnică folosită în artele plastice, care constă din asamblarea unor bucăți mici, colorate, de marmură, de sticlă, de ceramică etc. și fixarea lor pe un suport (de obicei ciment), formând diferite figuri.

Mozaism - Religie monoteistă practică de evrei și întemeiată de Moise, ale cărei principii sunt cuprinse în Vechiul Testament.

Mucarer - **1.** Firman de confirmare a domnilor români de către Poarta Otomană. **2.** Sumă de bani plătită Porții Otomane de către domnii țărilor românești, începând din sec. XVII, pentru a obține la fiecare trei ani reînnoirea domniei.

Muezin – Musulman însărcinat să anunțe din minaret ora fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni rituale zilnice.

Muhurdar - Dregător însărcinat cu păstrarea sigiliului domnesc.

Mujahedin - Denumire dată combatanților încadrați în unități paramilitare care luptă împotriva dușmanilor Islamului.

Mumie – Cadavru conservat prin înbălsămare, mai ales de către vechii egipteni.

Municipiu – Oraș în Roma antică supus autorității centrale, având organizare administrativă autonomă.

Muniție – denumire generică dată cartușelor, proiectilelor, bombelor etc.

Muschetar – **1.** Soldat de infanterie înarmat cu muschetă în timpul Evului Mediu. **2.** Nobil din corpul de cavalerie al regilor Franței.

Muschetă - Armă de foc portativă din evul mediu, cu fitil, asemănătoare cu arcebuza.

Musulman – Adept al religiei lui Mahomed; mahomedan.

Muzeografie – Disciplină care se ocupă cu descrierea, clasarea, conservarea și prezentarea obiectelor dintr-un muzeu.

Muzeu - Instituție publică în care sunt păstrate dovezi tangibile despre civilizația umană și despre mediul înconjurător.

N

Napoleon – Monedă franceză de aur cu efigia lui Napoleon I sau a lui Napoleon III, având valoarea de 20 franci; a circulat și în Țările Române.

Narodnicism – Mișcare social-politică a intelectualității în Rusia, din a doua jumătate a sec. XIX, care acorda intelectualității și mai ales țărănimii rolul primordial la instaurarea socialismului în societatea rusă.

Naționalism - Doctrină politică bazată pe apărarea (uneori exagerată) a drepturilor și aspirațiilor naționale.

Naționalist – Care propagă sau susține naționalismul.

Naționalitate – Apartenența unei persoane la o anumită națiune; cetățenie.

Naționaliza – A trece, cu sau fără plată, din proprietatea particulară în proprietatea statului.

Național-socialism – Doctrină politică inițiată de A. Hitler imediat după primul război mondial. Expusă în „Mein Kampf” (1925-1927), a devenit ideologia Partidului Național-Socialist al Muncitorilor Germani, iar din 1933 ideologia oficială a Germaniei naziste. Bazată pe teoria superiorității rasei ariene, al cărei reprezentant „pur” ar fi poporul german, a fost rasistă și naționalistă, încercând să justifice violența, genocidul, războaiele de coterpire; nazism.

Națiune – Popor unit într-o comunitate politică, pe baza unei legături psihologice și a unei identități comune. Identitatea politică presupune anumite caracteristici comune: limba, cultura, trăsăturile etnice și istoria. Un stat național este un stat în care există o națiune predominantă.

Nazism - Mișcare totalitară condusă de Adolf Hitler, ca lider al Partidului Național-Socialist din Germania (1920-1945). Ideologia mișcării a fost influențată de credința lui Hitler în superioritatea germană și de pericolele comunismului. Respingea liberalismul,

democrația, autoritatea legii și drepturile omului, accentuând în schimb subordonarea individului față de stat și supunerea absolută față de conducători. Accentua inegalitatea indivizilor și a raselor și dreptul celor puternici de a-i conduce pe cei slabi. Din punct de vedere politic, național-socialismul pleda pentru reînarmare, reunificarea tuturor regiunilor cu populație germană din Europa, invadarea regiunilor de altă naționalitate și eliminarea persoanelor indezirabile, în special a evreilor.

Neagresiune – Principiu de drept internațional care acondamnă agresiunea în relațiile internaționale.

Nealinie - Principiu al politicii externe a unui stat potrivit căruia acesta nu aderă la blocuri sau grupări militare.

Neanderthalian – Tip uman care aparține unei specii fosile (*Homo sapiens neandertalensis*) ce a trăit în Europa și în Asia Occidentală în paleoliticul mijlociu și care a fost descoperit, în 1856, în valea râului Neander, aproape de Dusseldorf.

Nebeligeranță – Stare a unei țări care, fără a-și fi declarat neutralitatea într-un conflict armat, decide să nu participe la acesta; nonbeligerant.

Necropolă – Partea unui oraș antic destinată înmormântărilor.

Neocomunism - Mișcare politică ce-și propune să reînvie ideologia și practicile comuniste.

Neoliberalism - Doctrină economică contemporană, născută ca urmare a rejudecării principiilor liberalismului prin prisma realităților economice interbelice și de la începutul perioadei postbelice. Neoliberalismul susține intervenția statului în economie nu pentru a dirija viața economică, ci pentru a stabili cadrul juridic care să permită organizarea concurenței, funcționarea armonioasă a mecanismului prețurilor și stăvilirea abuzurilor monopolurilor.

Neolitic – A treia perioadă a culturii preistorice situată între Mezolitic și Epoca metalelor, corespunzătoare intervalului 7000-

2500 î.Hr., caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră prelucrate prin șlefuire sau frecare, domesticirea animalelor și cultivarea plantelor, formarea satelor permanente și practicarea meșteșugurilor ca olăritul și țesutul.

Neonazism - Curent politic care încearcă să reînvie nazismul.

Neostalinism – Adoptarea modelului stalinist sub o altă formă și în alte contexte istorice de către cercuri politice având scopuri și metode asemănătoare cu cele ale modelului inițial.

Nesupunere civilă – Formă de protest, individuală sau colectivă, fără acte de violență, manifestată împotriva deciziilor puterii de stat, care sunt considerate nelegale sau potrivnice interesului comun.

Neutralitate – Atitudine de neintervenție a unui stat într-un conflict militar.

New Deal – Nume (engl.: *Noul curs*) dat politicii reformatoare a administrației SUA în perioada 1933-1941, când președintele F.D. Roosevelt a inițiat programe economice și sociale pentru combaterea recesiunii și șomajului generate de marea criză (1929-1933) A avut un puternic impact asupra societății americane care va cunoaște o perioadă de avânt economic.

Nicadori - Denumirea dată celor trei legionari, Nicolae Constantinescu, Doru Belimace și Ion Caranica care l-au asasinat, la 29 decembrie 1933, pe peronul gării de la Sinaia pe prim-ministrul României, Ion Gheorghe Duca. Cuvântul *nicador* este un acronim format din primele litere din prenumele a doi făptași și dintr-un nume de familie: **N**icolae Constantinescu, **C**aranica Ion, **D**oru Belimace.

Nihilism - Atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduialile, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată.

NKVD - Inițialele poliției politice a U.R.S.S., între anii 1934 și 1941, folosită ca instrument al represiunii staliniste împotriva adversarilor politici.

Noaptea cuțitelor lungi - Denumire codificată a ordinului prin care Hitler a declanșat (29-30 iunie 1934) acțiunea de eliminare fizică a lui E. Röhm și a principalilor comandanți din SA (trupe de asalt), care deveniseră un pericol în calea obținerii puterii depline în stat.

Noaptea de cristal - Denumire codificată a operațiunii (9-10 noiembrie 1938) de persecutare sistematică a evreilor din Germania, prin devastarea proprietăților și sinagogilor, cu scopul de a-i determina să emigreze.

Noaptea Sfântului Bartolomeu – Nume dat evenimentului sângeros petrecut la Paris în noaptea de 23 spre 24 august 1572, în care au fost masacrați peste 2.000 de hughenoti (protestanți).

Nobil – Persoană care face parte din nobilime, din clasa privilegiată, cea mai înaltă a societății; aristocrat.

Nobilime – Categorie socială privilegiată în Evul Mediu, constituită din posesorii de feude și de titluri de noblețe.

Nod gordian - Obstacol, dificultate foarte mare, greu de rezolvat. Numele acestei expresii provine din Antichitate, când, pregătind campania împotriva perșilor, Alexandru cel Mare, în drumul spre Anatolia, a ajuns la Gordion (334 î.Hr.), capitala Frigiei. Aici, oracolul prezisese că cel care reușea să dezlege nodul dintre plugul și carul lui Gordius (miticul rege fondator al Frigiei), devenea stăpânul Asiei. Potrivit tradiției, Alexandru cel Mare l-a tăiat cu sabia.

Nomad – Care nu are așezare statornică, care nu are stabilitate, se mută dintr-un loc în altul.

Nomadism – Mod de viață a unei colectivități umane (trib, uniune de triburi, popor), caracterizat prin lipsa unei așezări stabile.

Nomenclatură – Clasa dominantă, prin funcțiile în partid, în Uniunea Sovietică; prin extensie, și în celelalte țări comuniste.

Nonă – Obligație față de stăpânul feudal care reprezintă a noua parte din produsele obținute de țărani.

None – Nume dat în calendarul roman zilei a șaptea din lunile martie, mai, iulie și octombrie și zilei a cincea din celelalte luni ale anului.

Nordist – Luptător din armata federală a Statelor din nord în războiul de secesiune din SUA.

Normanzi – Nume sub care sunt cunoscute în Evul Mediu neamurile germanice din Peninsula Scandinavă, din Iutlanda și din insulele vecine.; vikingi.

Norod – **1.** Popor, națiune, neam. **2.** Grosul populației, gloată.

Noua politică economică - Politică economică a Uniunii Sovietice, între 1921 și 1928. Reprezentând o retragere temporară din politica eșuată a comunismului de război de centralizare extremă și socialism doctrinar, noile măsuri includeau întoarcerea agriculturii, a comerțului cu amănuntul și a industriei ușoare sub proprietatea privată (deși statul deținea controlul asupra industriei grele, a sistemului bancar, a transportului și a comerțului extern) și reintroducerea banilor în economie. Noua politică permitea economiei să-și revină după anii de război, dar în 1928 deficitul de grâne l-a determinat pe Iosif Stalin să înceapă desființarea proprietății private asupra pământului și colectivizarea agriculturii sub controlul statului, încheind astfel Noua politică economică.

Noul Testament - A doua parte a Bibliei, cuprinzând evangheliile și alte scrieri religioase posteroare nașterii lui Hristos.

Numismatică – Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul istoriei monedelor și al medaliilor, al tehnicii baterii acestora, al circulației monetare.

Numizi – Populația vechiului regat berber Numidia (Africa).

O

Oaste – Armată în Evul Mediu, în Țările Române. Se compunea din *oastea domnului*, alcătuită din curteni, țărani liberi, târgoveți și oastea *stăpânilor feudali* (steagurile marilor boieri), alcătuită din slugile boierești.

Oastea cea mare – Armată cu caracter nepermanent în Țara Românească și în Moldova, care mobiliza în caz de primejdie toți locuitorii în stare să poarte arme.

Oastea cea mică – Corp de armată în Evul Mediu românesc, constituit din steagurile boierești și membrii curții domnești.

Obelisc - Monument comemorativ de origine egipteană, de forma unui stâlp înalt și ascuțit la vârf, alcătuit de obicei dintr-un singur bloc de piatră și acoperit cu inscripții.

Obiceiul pământului – Denumire dată cutumei în Țările Române, servind ca lege până la condicele lui Caragea și Calimah, din 1817.

Obște sătească – Formă de comunitate umană caracterizată prin coexistența proprietății private cu proprietatea obștească asupra pământului și prin preponderența legăturii teritoriale asupra celei de rudenie în cadrul așezării.

Obuz – Proiectil de artilerie.

Occident - Apus, vest; spațiul geografic din apusul Europei.

Ocină – Bucată de pământ stăpânită, moștenită.

Odeon - Teatru destinat la greci și romani, în special, spectacolelor muzicale (cel mai vechi odeon cunoscut a fost construit de Pericle la Atena, iar cel mai vechi păstrat este cel de la Pompei).

Odrizi - Populație tracică din estul Peninsulei Balcanice, organizată în sec. V î.Hr. într-un regat, cucerit în 341 î.Hr. de Filip II, regele Macedoniei; regatul clientelar al odrizilor, reînființat în 146 î.Hr., a fost inclus de Vespasian în provincia romană Tracia, în anul 46 d.Hr.

Ofensivă – Formă de luptă, constând în declanșarea unor atacuri de mare amploare, prin care se urmărește distrugerea sau capturarea inamicului și cucerirea terenului ocupat de acesta.

Ofițer – Nume generic pentru gradele militare de la subofițer la general.

Ofrandă - Jertfă adusă unei divinități; sacrificare a unei vietăți în templul unei divinități.

Ogivă – Element arhitectural caracteristic stilului gotic, format din intersecția a două arce dispuse diagonal și constituind osatura unei bolți.

Ohabă - **1.** Moșie ereditară, inalienabilă, scutită de impozite și de prestații. **2.** Denumire a imunității boierești și mănăstirești în Evul Mediu, în Țara Românească.

Ohrana - Denumirea generică a organelor locale ale Departamentului Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne ale Rusiei. Aveau atribuții de poliție politică, exercitate cu ajutorul informatorilor și agenților secreți, infiltrați în organizațiile politice sau publice. Și-au încetat activitatea în 1917.

Olac – Curier special (călare), în Evul Mediu, la români.

Olahi – Denumire dată populației romanizate din Transilvania în documentele cancelariei maghiare medievale.

Oligarhie - Formă de conducere a statului, în care puterea politică și economică este deținută de un grup restrâns de persoane privilegiate.

Olimpiadă - 1. Intervalul de patru ani între două serbări succesive ale Jocurilor olimpice în Grecia antică, devenit unitate cronologică convențională între 776 î. Hr. și 394 d. Hr. **2.** Manifestare sportivă în Grecia antică, cuprinzând întreceri și jocuri, care însoțea sărbătorile consacrate lui Zeus, în cetatea Olimpia, desfășurată din patru în patru ani, cu participarea concurenților din întreaga Grecie. Prima olimpiadă a avut loc în anul 776 î.Hr. și a cuprins probe sportive, concursuri literare și muzicale. În anul 394 d.Hr., împăratul Teodosiu cel Mare a suprimat olimpiadele, considerându-le păgâne. Ele au fost reluate, la inițiativa baronului Pierre de Coubertin (1894) la Paris.

Olmeci - Populație precolumbiană care s-a stabilit pe teritoriul actual al statelor Veracruz și Tabasco din estul și sud-estul Mexicului (mileniul I î.Hr.). Reprezintă una dintre cele mai vechi civilizații americane, care a cunoscut o mare înflorire în sec. VIII-IV î.Hr. Din motive încă necunoscute, civilizația olmecă a decăzut în jurul anilor 400 î.Hr., principalele așezări fiind abandonate sau distruse.

Omagiu - Ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său.

Opozant – Persoană care face parte dintr-un partid sau dintr-o grupare politică de opoziție.

Opoziție - Totalitatea persoanelor care fac parte dintr-un grup politic potrivit partidului aflat la putere; politica pe care o duce acest grup față de partidul la putere.

Oracol - Răspuns profetic pe care, potrivit credinței vechilor greci, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se culegeau și se interpretau aceste profeții (ex. oracolul lui Apollo din Delfi, unde oficia preoteasa Pitia).

Oraș-stat - Sistem politic constând dintr-un oraș independent, cu suveranitate asupra teritoriului din împrejurimi, investit cu rol de conducere în viața politică, religioasă, economică și culturală.

Orator – Persoană care compune și rostește un discurs; persoană care are talentul de a vorbi frumos în fața unui public.

Ordalie – Probă judiciară în Evul Mediu, constând în supunerea părților în litigiu la diferite încercări (proba focului, a apei clocotite, a fierului încins) sau la duelul judiciar, considerată ca judecată divină.

Ordie – Oaste de turci sau de tătari; hoardă.

Ordin – **1.** Comunitate medievală de cavaleri-călugări, formată sub egida bisericii catolice și a papalității, care participa la războaie, în perioada cruciadelor (ex. ordinul templierilor). **2.** Complex de caracteristici arhitectonice definind un tip de construcție mai ales din antichitatea greacă și romană (ex. ordinul doric).

Orfevrărie - Meșteșugul de a executa obiecte de artă aplicată din metale prețioase.

Organizația Națiunilor Unite (ONU) - Organizație internațională cu sediul în New York, fondată, prin semnarea la 26 iunie 1945, a Cartei de la San Francisco de către 50 de state. A fost creată în scopul menținerii păcii și securității internaționale prin luarea de măsuri colective împotriva actelor de agresiune, dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni, promovarea cooperării internaționale în domeniul economic, social, cultural și umanitar.

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (O.S.C.E.) - Organizație creată în 1972 sub numele de Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, ca forum multilateral pentru dialog și negocieri. Numele actual a fost adoptat la 5 decembrie 1994 la Conferința la nivel înalt, pentru a sublinia caracterul permanent al organismului. La 1 august 1975 a fost semnat Actul Final de la Helsinki, care stabilește principiile de securitate în Europa, inclusiv angajamentul statelor de a se abține de la acte de agresiune, respectul inviolabilității frontierelor, neamestecului în treburile interne și drepturile omului.

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) - Organizație militară internațională, cu sediul la Bruxelles, fondată în 1949, în scopul asigurării securității comune a statelor membre, prin cooperare și consultare.

Organizația Tratatului de la Varșovia (Pactul de la Varșovia) - Alianță militară a țărilor comuniste din Europa răsăriteană, fondată în 1955, în scopul apărării împotriva amenințării pe care o percepeau din partea alianței NATO. Și-a încetat existența pe 3 martie 1991.

Orient – Est, răsărit. Spațiu geografic din Asia și Africa de est.

Orientul Apropiat – Denumire a spațiului geografic care cuprinde țările din vestul Asiei și nord-estul Africii.

Orientul Mijlociu – Denumire a spațiului geografic care cuprinde Iranul, Irakul și Afganistanul.

Orientul Îndepărtat (Extremul Orient) – Denumire a spațiului geografic care cuprinde regiunile naturale și țările din Asia de Est.

Oriflamă – Steag de război al regilor Franței.

Ortodoxism – Confesiune creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția, cultul și organizarea bisericească fixate prin cele șapte sinoade ecumenice; biserica ortodoxă; religia ortodoxă.

Osman - Persoană care făcea parte din populația de bază a statului feudal turc.

Ostatic – **1.** Persoană reținută de un stat, drept garanție pentru respectarea obligațiilor asumate de statul căruia îi aparține persoana respectivă. **2.** Persoană civilă dintr-un teritoriu ocupat în timp de război, pe care forțele ocupante, încălcând normele dreptului internațional, o rețin pentru a preveni acțiuni ostile împotriva lor. **3.** Persoană reținută de un terorist, pentru a cărei eliberare se cer bani, satisfacerea unor cerințe etc.

Ostpolitik - Politică externă vest-germană implementată la sfârșitul anilor 1960. Inițiată de Willy Brandt, era o politică de destindere față de țările din blocul sovietic.

Ostracism - Formă de judecată a adunării poporului, în vechea Atenă, prin care un cetățean, considerat primejdios pentru libertatea și securitatea regimului, era exilat temporar.

Ostrogoți - Populație de neam germanic aparținând ramurii răsăritene a goților.

Oștean – Ostaș, militar.

Oștire - Totalitate a forțelor armate ale unei țări; oaste; armată.

Otoman – Denumire a populațiilor turce din Asia Mică, de religie mahomedană, care, sub conducerea lui Osman I, au creat, în 1281, statul otoman.

Ovații - Onoruri acordate la romani unui comandant militar pentru o victorie.

P

Pace – **1.** Stare de liniște într-o țară; situație în care nu există conflicte armate sau războaie între state. **2.** Acord al părților beligerante asupra încetării războiului; tratat care consemnează acest acord.

Pace separată – Tratat de pace sau armistitiu încheiat cu inamicul de către unul din statele beligerante fără știrea sau consimțământul aliaților din coaliție.

Pacifism – Curent politic și de opinie potrivit oricărui război, indiferent de caracterul lui.

Pact – Tratat, acord internațional prin care se reglementează relațiile dintre state, încheiat în special în scopul menținerii păcii sau al colaborării.

Pact de neagresiune – Convenție între state care se angajează reciproc să nu utilizeze agresiunea în relațiile dintre ele.

Pactul Anti-Comintern - Înțelegere semnată inițial de Germania și Japonia (25 noiembrie 1936), iar ulterior și de Italia (16 noiembrie 1937). Pactul, inițiat de Adolf Hitler, a fost orientat în mod ostentativ împotriva Cominternului, însă ținta sa directă era Uniunea Sovietică. Face parte din seria de înțelegeri care a condus la formarea Puterilor Axei.

Pactul Briand-Kellogg – Acord semnat la Paris, la 27 august 1928, între Franța și SUA privind ecuritatea colectivă în perioada interbelică. Inițiat de ministrul de externe francez Aristide Briand și de secretarul de stat american Frank Kellogg, Pactul excludea războiul ca mijloc de soluționare a diferendelor dintre statele semnatare.

Pactul de Oțel - Alianță încheiată între Germania și Italia. Semnat de Adolf Hitler și Benito Mussolini pe 22 mai 1939, pactul a oficializat acordul din 1936 al Axei Roma-Berlin, care a stabilit legăturile politice și militare dintre cele două state.

Pactul Tripartit – Pact încheiat la Berlin, la 27 septembrie 1940, între Germania, Italia și Japonia, reprezentând un tratat de alianță politică și militară.

Padișah – Titlu dat monarhului în Evul Mediu și în epoca modernă în unele țări din Orientul Apropiat și Mijlociu.

Pagus – Tip de așezare rurală în Roma antică.

Paharnic – Dregător de curte, membru al Sfatului domnesc, care se îngrijea de băutura domnului; în împrejurări deosebite îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a-l convinge că nu este otrăvită. Supraveghea viile domnești, percepea

zeciuiala și taxa pe vinul vândut, dădea autorizații pentru culegerea viilor etc.

Paic – Soldat din garda personală a sultanului sau a domnitorilor Țărilor Române.

Paideia – Concept educațional din Grecia antică; urmărirea cultivării spiritului uman prin studiul filozofiei și al științei.

Pair – **1.** Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franța și în Anglia în epoca feudală. **2.** Membru al Camerei Superioare din Franța între 1815-1848. **3.** Titlu de noblețe în Marea Britanie, care conferă dreptul de membru al Camerei Lorzilor.

Paj – Tânăr nobil aflat în serviciul unui senior în Evul Mediu, în apusul Europei, pentru a învăța meșteșugul armelor și a-și însuși manierele de la curte.

Paladin – Nobil slujitor la palatul regilor din apusul Europei; cavaler rătăcitor în căutare de aventuri eroice.

Palat – Clădire monumentală, somptuoasă, servind ca reședință unui suveran, unei autorități, unei personalități.

Palatin – Titlu purtat în Evul Mediu de un mare demnitar la palatul regilor din apusul Europei.

Paleocreștin – De la începuturile creștinismului.

Paleografie – Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu citirea corectă, datarea și stabilirea autenticității textelor vechi, cu istoria scrisului etc.

Paleolitic – Cea mai veche epocă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor și armelor de piatră cioplită, de lemn și de os, prin vânat și pescuit.

Palestră - **1.** Loc special în Grecia și în Roma antică destinat pentru practicarea gimnasticii, luptelor etc. **2.** Școală de educație fizică în

Atena antică, urmată de băieții în vârstă de 13-15 ani, după absolvirea școlii de gramatică și a celei de chitară.

Palie – Carte care conține Vechiul Testament.

Palisadă - Element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groși și lungi bătuți în pământ, legați între ei cu scânduri, frânghii etc. și având între spații împletituri de nuiele, măracini, sârmă ghimpată etc.

Palos - Sabie lată cu două tășuri, adesea încovoiată spre vârf, care se folosea în trecut.

Pan – Titlu dat, în Evul Mediu, nobililor polonezi.

Panatenee - Cea mai însemnată festivitate religioasă și politică din Atena antică, celebrată anual (micile panatenee) sau din patru în patru ani (marile panatenee) în cinstea zeiței tutelare a orașului, Pallas Atena. Cu acest prilej aveau loc întreceri la lupte, alergări și aruncarea discului, curse de cai, concursuri muzicale, poetice etc.

Pandur - **1.** Soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. XVIII. **2.** Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. **3.** Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. **4.** Ostaș în serviciul poliției după desființarea vechii miliții naționale.

Panegiric - **1.** Scriere sau discurs public în care sunt elogiate meritele unei personalități. **2.** Scriere hagiografică cu caracter didactic, cuprinzând cuvinte de laudă la adresa unui sfânt, ierarh sau părinte al Bisericii.

Panelenism – Mișcare naționalistă care, în sec. XIX, a militat pentru crearea unui stat unic al tuturor grecilor.

Paneuropenism – Mișcare politică care vizează unitatea Europei.

Pangermanism - Mișcare de unificare politică a tuturor vorbitorilor de limbă germană.

Panislamism – Mișcare politică apărută la sfârșitul sec. XIX având ca scop unirea tuturor popoarelor islamice, pentru apărarea credinței și consolidării opoziției față de expansiunea culturală și politică a occidentului.

Panslavism - Mișcare politică și culturală apărută în Rusia, în sec. XIX, care preconiza unirea tuturor popoarelor slave într-un singur stat.

Panteon – **1.** Templu consacrat de greci și de romani tuturor zeilor. **2.** Monument național în care se depun rămășițele pământești ale oamenilor iluștri.

Panzer – Tanc german folosit în timpul celui de-al doilea război mondial.

Papalitate – Instituția centrală de conducere spirituală și politică a Bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa.

Papă - Capul bisericii romano-catolice, vicar al lui Iisus Hristos și urmaș al Sfântului Petru. Din 1359 ales pe viață, întotdeauna din rândul cardinalilor, de un Conciliu al cardinalilor și al statului Vatican.

Papirus – **1.** Plantă erbacee acvatică a cărei tulpină servește la împletirea coșurilor și la fabricarea foilor de scris. **2.** Hârtie de scris obținută în antichitate din tulpina acestei plante. **3.** Manuscris vechi realizat pe astfel de hârtie.

Papism – **1.** Doctrina autorității absolute a papei. **2.** Termen peiorativ folosit de protestanții englezi pentru a desemna Biserica romano-catolică și autoritatea papei; catolicism rigid.

Para - Mică monedă turcească de argint care a circulat și în Țările Române.

Paramilitar - Organizat după modelul unei armate.

Parapet – Întăritură de pământ sau de zid la tranșee și la redute, pentru protejarea luptătorilor aflați în spatele ei.

Parlament - Instituție reprezentativă a statului alcătuită din una sau două camere, investită cu puterea legislativă și având obligația controlului puterii executive.

Parlamentul European - Organ legislativ al Uniunii Europene, ales (o dată la cinci ani) prin vot universal direct al cetățenilor din statele membre; se reunește în ședințe plenare la Strasbourg, în comisii la Bruxelles, iar secretariatul este la Luxembourg.

Partenon - Templu închinat zeiței Atena Parthenos, situat pe latura nordică a Acropolei Atenei. Capodoperă a arhitecturii grecești din sec.V î.Hr. Ridicat din inițiativa lui Pericle, de arhitecții Ictinos și Callicrates sub conducerea lui Fidias.

Partid - Grupare de oameni uniți prin comunitatea concepțiilor politice, ideologice, a intereselor sociale.

Partid politic - Grup de persoane organizat pentru a obține și exercita puterea politică. Participă la alegeri, propunând candidați pentru funcții și demnități publice.

Partida Națională – Grupare a boierilor autohtoni din sec. XVIII-XIX care se opuneau fanarioșilor.

Partide istorice - Nume dat partidelor politice care s-au succedat la conducerea țării noastre până la instaurarea regimului comunist.

Partizan - Membru al unui detașament organizat de luptă, care acționează în timp de război împotriva inamicului, în spatele frontului.

Parti – Popor nomad de origine iraniană, care a întemeiat în sec. III î.Hr, între Eufrat și Ind, statul part, încorporat în sec. III d.Hr. Imperiului Sasanid.

Pașivism – Tactica politică adoptată în 1869 de Partidul Național Român din Transilvania, prin care membrii acestuia, nerecunoscând dualismul austro-ungar și alipirea Transilvaniei la Ungaria, au hotărât să boicoteze alegerile și viața parlamentară din Ungaria.

Pașalâc – Provincie din Imperiul Otoman, guvernată de un pașă.

Pașă – Guvernator al unei provincii în Imperiul Otoman; titlu onorific acordat unor înalți demnitari; persoană care purta un astfel de titlu.

Pașoptism – Ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române, care militau pentru libertate națională și socială, pentru unirea Moldovei, Munteniei și Transilvaniei și pentru crearea statului național român modern.

Patentă - Impozit anual plătit de negustori și de liberii-profesioniști; act prin care se confirma plata acestui impozit și dreptul de exercitare a comerțului sau a profesiei libere.

Patriarh - Cel mai mare rang în ierarhia unora dintre bisericile ortodoxe autocefale.

Patriarhat – Formă de organizare socială specifică Epocii bronzului, caracterizată printr-un rol important al bărbatului în viața economică și socială și în care apartenența la gintă se stabilea pe linia descendenței paterne.

Patriarhie - Organizație bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un patriarh; sediul acestei organizații.

Patrician – Denumire dată în Roma antică membrilor obștii gentilice la început, iar apoi aristocrației gentilice. Patricienii se bucurau de drepturi politice și aveau acces la magistraturi. Treptat, patricienii s-au transformat într-o pătură privilegiată a societății romane, opusă plebeilor.

Patriciat – **1.** Nume dat aristocrației gentilice în Roma antică. **2.** Nume dat în Evul Mediu păturii bogate și privilegiate, a populației din orașele din vestul Europei.

Patriciu – Titlu nobiliar, instituit în Imp. Roman de către Constantin cel Mare, păstrat și în Imp. Bizantin.

Patrie - Mediu politic, social și cultural în care își desfășoară viața și lupta fiecare popor; teritoriu locuit de un popor; țară în care s-a născut cineva și al cărei cetățean este.

Patrie-mamă – Țară din care s-a desprins o altă țară, o provincie etc., dar care rămâne legată de prima prin unitate națională, de limbă, culturală etc.

Patrimoniu – Ansamblul bunurilor materiale și spirituale care aparțin unui popor sau unei persoane, care se lasă moștenire urmașilor.

Patriot – Persoană care își iubește patria, care manifestă atașament față de ea, devotament față de popor, respect față de tradițiile lui, față de limba și cultura lui, mergând uneori până la sacrificiu în apărarea libertății și independenței acestuia.

Patriotism - Sentiment de dragoste și devotament față de patrie și de popor.

Patron – Patrician roman considerat în raport cu clienții și cu libertii săi.

Pax romana - Denumire dată stării de relativă liniște a întregii lumi mediteraneene, începând cu domnia lui Augustus până la Marcus Aurelius.

Păgân – Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; nume dat de creștini celor care sunt de altă religie decât cea creștină sau care nu au nici o religie.

Părinții Bisericii - Învățătorii și scriitorii vechii Biserici creștine, ca martori și reprezentanți cu autoritate ai tradiției doctinare a Bisericii, care pe baza scripturilor și a tradiției au elaborat ansamblul doctrinelor creștinismului. Ei nu sunt doar episcopi și scriitori, ci se disting prin valoarea doctrinei lor, prin sfințenia vieții lor și aprobarea Bisericii.

Părinții pelerini – Fondatori ai primei colonii engleze în America de Nord. Puritani, pentru a scăpa de persecuțiile religioase au părăsit Anglia în 1620 la bordul corăbiei Mayflower și, ajungând în America, au fondat colonia Plymouth, în Noua Anglie.

Pâlc - Unitate militară la sfârșitul evului mediu, în Moldova și în Țara Românească. corespunzătoare unui regiment.

Pârcălab – **1.** Dregător însărcinat cu conducerea unei cetăți și a regiunii din jur; avea atribuții militare, administrative și judecătorești, reprezentând pe domn în teritoriul supus autorității lui. **2.** Denumire dată în Țara Românească administratorilor satelor boierești și mănăstirești.

Pârgar - Membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane) în organizarea administrativă medievală a Țărilor Române.

Pecenegi – Popor migrator de neam turcic, originar din Asia centrală, care, între sec. IX-XI, a trecut prin estul și sud-estul Europei, așezându-se în Moldova, apoi în Țara Românească, în Dobrogea și în Transilvania, fiind înfrânt de uzi și asimilat dreptat de populația autohtonă.

Pecete - Placă de metal cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate.

Pedestrim – **1.** Trupe care în antichitate luptau pe jos. **2.** Unitate de infanterie.

Pelasgi – Denumire a triburilor preindo-europene care au populat regiunea Mării Egee până la migrațiunea triburilor grecești (mileniul II î.Hr.), de care au fost cucerite.

Pelerinaj - Călătorie pe care credincioșii o fac într-un loc considerat sfânt. Cel mai celebru pelerinaj este cel de la Mecca; pentru creștinii din Evul Mediu principala țintă erau Locurile Sfinte din Palestina.

Pentagon - Numele dat clădirii construite în Airlington (Virginia), lângă Washington D.C., în 1941-1943, pe o temelie pentagonală și destinată Ministerului Apărării; denumire dată secretariatului Apărării și Statului Major General al forțelor armate ale S.U.A. Clădirea, la data construcției, reprezenta cea mai mare suprafață construită din lume, 14 ha.

Peplu – Mantie scurtă, ușoară, prinsă pe umeri cu o fibulă, purtată de femei peste tunică, în antichitatea greco-romană.

Perestroika – Termen (rus.: *restructurare*) lansat de Mihail Gorbaciov, liderul Partidului Comunist din URSS, în 1986, care se referă la reformele de anvergură necesare pentru a pune capăt stagnării economice a URSS.

Pergament - Piele (de oaie, de vițel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie.

Perieci - Persoană din Sparta antică aparținând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi politice.

Periodizare – Stabilirea perioadelor în cadrul unei discipline cu caracter istoric; împărțire pe etape.

Persani - Populație de origine indoeuropeană, stabilită la sfârșitul mileniului II și la începutul mileniului I î.Hr. în podișul Iran, unde în sec. VIII-IV î.Hr. a pus bazele Imp. Persan, condus de dinastia Ahemenizilor. Începând din 1935 Persia ia numele de Iran; de religie musulmană șiiită.

Persecuție - Urmărire nedreaptă și perseverentă a cuiva, cu intenția de a-i provoca un rău, un neajuns; prigoană.

Persecuție anticreștină - Persecuții îndreptate împotriva creștinilor sub împărații romani (sec.I-IV), deoarece noua religie respingea originea divină a împăraților și practicarea cultului imperial.

Peșcheș - Dar anual, în bani sau în natură, pe care domniii Țărilor Române îl trimiteau sultanilor și altor demnitari ai Porții Otomane.

Petiția drepturilor – Document semnat de regele Carol I Stuart (1628) la cererea parlamentului englez, prin care garanta inviolabilitatea persoanei, recunoștea rolul Parlamentului pentru impunerea de impozite și interzicea legea marțială în timp de pace.

Petiția Națională – Document programatic al Revoluției de la 1848 din Transilvania, elaborat la Marea Adunare de la Blaj (3-5 mai), care cerea drepturi naționale pentru românii din Transilvania, emanciparea și împrăștierea țăranilor fără despăgubire etc.

Piastru - Monedă turcească de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului și care a circulat și în Țările Române.

Piața Roșie - Celebră piață din Moscova, element definitoriu al geografiei și istoriei orașului și al Rusiei.

Pictografie – Sistem primitiv de scriere care constă în exprimarea ideilor prin desene figurative (pictograme) cu valoare reală sau simbolică. Cea mai cunoscută formă de scriere pictografică este întâlnită în Egiptul antic.

Pictură - Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfășurate pe o suprafață plană.

Pictură murală – Pictură care, datorită tehnicii folosite, aderă perfect la zidul pe care este executată.

Pictură rupestră – Pictură pe pereții peșterilor sau pe stânci.

Picți - Denumire dată de romani populației celtice din nordul Britaniei, care s-a amestecat cu scoții în Evul Mediu.

Pieta – Pictură sau sculptură care o reprezintă pe Maica Domnului ținându-L în brațe pe Isus, coborât de pe cruce.

Pileati – Nume pe care romanii îl dădeau nobililor daci, care purtau pe cap o căciulă de lână sau de pâslă; tarabostes.

Piramidă - Monument funerar antic construit din blocuri mari de piatră, care avea patru fețe triunghiulare și în care erau înmormântați faraonii Egiptului.

Pirat – Persoană care străbate mările pentru a răpi nave, echipaje, pasageri, pentru a jefui bunuri ale acestora, încărcătura aflată la bord; corsar.

Piraterie - Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin amenințări și violență, răpesc un alt vas ori bunurile sau persoanele aflate pe bordul lui.

Pisanie – Inscripție sculptată la intrarea într-o biserică, pe lespedea unui mormânt etc, cuprinzând o invocație religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau date asupra monumentului respectiv.

Pistol - Veche monedă de aur (spaniolă, italiană, engleză etc.), a cărei valoare a variat după epoci.

Pistol - Armă de foc de dimensiuni mici, cu magazie de cartușe fixă sau mobilă, mânăuită cu o singură mână.

Pistol-mitralieră – Armă automată ușoară, cu țeavă scurtă și cu bătaie mai mică decât a puștii-mitraliere.

Pitac - Monedă austriacă de argint, care a circulat în sec. XVIII și în Țările Române; monedă rusească de argint sau de aramă.

Pitac - **1.** Decret de ridicare la rang boieresc; diplomă de boierie. **2.** Act oficial, poruncă scrisă.

Pitar – Dregător în Evul Mediu, în Țările Române, însărcinat cu pregătirea și cu distribuirea pâinii la curtea domnească.

Plai – Subîmpărțire administrativă a unui județ de munte în Evul Mediu, în Țara Românească.

Plasă – **1.** Parte dintr-o moșie în Evul Mediu, în Țara Românească, cuvenită unui proprietar. **2.** Subdiviziune a unui județ, în vechea împărțire administrativă a țării; ocol.

Platoșă – Armură de zale, de fier, de piele etc. sub formă de pieptar, purtată de oșteni în antichitate și în Evul Mediu, pentru a se apăra de loviturile dușmanilor; cuirasă.

Plebei – **1.** Categorie socială în Roma antică din care făceau parte oamenii liberi, lipsiți însă, pentru multă vreme, de drepturi civile și politice obținute în exclusivitate de patricieni. **2.** Pătura cea mai săracă a populației orășenești în Evul Mediu, în apusul Europei, care, alături de țărănime, a avut un rol important în revoluțiile din sec.XVI-XVIII.

Plebiscit – Consultarea cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da” sau „nu” asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită.

Pleiada - Școală literară franceză formată din șapte membri, întemeiată la mijlocul sec.XVI și condusă de poetul Pierre de Ronsard. Manifestul ei preconiza o limbă literară și o literatură novatoare, care să utilizeze în mod creator modulul culturii greco-latine.

Pleiadă - Grup de persoane ilustre (de obicei în număr de șapte) cu aceleași preocupări, idei etc.

Pluralism - Principiu al democrației care preconizează necesitatea existenței mai multor forțe social-politice (partide, sindicate,

organizații religioase etc.) interpuse între membrii societății și putere, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației.

Pluralism politic – Sistem în care există mai multe partide și tendințe politice care își dispută puterea și voturile populației. Este o caracteristică esențială a democrației. Se opune sistemului partidului unic.

Pluripartitism – Coexistență a mai multor partide într-un sistem politic.

Plutocrație - Formă de guvernare în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogați.

Pluton – Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe.

Pluton de execuție – Unitate militară care execută prin împușcare pe cei condamnați la moarte.

Poarta Otomană - Denumire dată Curții sultanului și, prin extensiune, Imperiul Otoman. Provine de la titulatura Sublima Poartă, cum își spunea cancelaria sultanului în relațiile diplomatice și în tratatele oficiale.

Podesta - Cel mai înalt magistrat judiciar și militar în Italia medievală.

Pogrom – Masacrare a unui grup (etnic, rasial etc.) minoritar.

Pol - 1. Denumire a unor monede străine care au circulat și pe teritoriul României în sec.XIX (pol rusesc, pol francezesc). **2.** Monedă sau bancnotă de 20 de lei care a circulat în România.

Polc - Unitate militară în Țările Române, la sfârșitul Evului Mediu, corespunzătoare regimentului.

Polcovnic - Comandant al unui polc; grad militar corespunzător colonelului.

Polemarch - Conducător de oști în Grecia antică; unul dintre cei nouă arhonți însărcinat cu treburi administrative în timp de război.

Polis - Formă de organizare statală în Grecia antică; oraș-stat.

Politeism - Religie care recunoaște existența mai multor divinități.

Politică - Știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective.

Politică de nealinere – Politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practicat în timpul războiului rece de statele din lumea a treia.

Politician – **1.** Persoană care deține un rol important în viața politică; om politic. **2.** Persoană care politică numai din ambiție și din interes personal; politicianist.

Politicianism - Activitate politică orientată spre realizarea unor anumite interese personale, de grup sau de partid.

Politologie - Ramură a științelor sociale care studiază activitățile, relațiile, instituțiile sistemelor politice.

Politruc - Reprezentant al partidului comunist într-un domeniu, care veghează la respectarea aplicării întocmai a principiilor și intereselor partidului.

Polizie politică – Nume dat, după 1990, Securității din statele comuniste. Sarcina sa consta în depistarea și reprimarea dușmanilor ideologici.

Pontic - Din regiunea Mării Negre, care aparține Mării Negre, privitor la Marea Neagră.

Pontif – 1. Membru al colegiului sacerdotal suprem în Roma antică; supraveghea cultul religios, întocmea calendarul, listele consulare etc. 2. Înalt demnitar ecleziastic.

Pontiful Romei – Șeful suprem al Bisericii catolice.

Popoarele mării – Denumire generică dată unor populații indo-europene nomade de navigatori care au invadat Orientul Apropiat în secolul al XII-lea î.Hr.

Popor – Totalitatea oamenilor trăind pe același teritoriu sau având în comun o patrie străveche, o cultură, obiceiuri, credința, adesea și limba.

Poporanism – 1. Curent social-politic de la sfârșitul sec.XIX și începutul sec.XX, care considera țărănimea drept elementul de bază al dezvoltării sociale. 2. Curent literar susținut de o ideologie cu tendințe socialiste, apărut la Iași în 1906, care cultiva responsabilitatea scriitorului față de țărănime, preocuparea pentru creația folclorică, interesul pentru viața naturală, reală, dar fără idealizarea trecutului.

Populism – Atitudine social-politică, adesea conjuncturală sau demagogică, cu scopul câștigării simpatiei populare, dar urmărindu-se de fapt realizarea proiectelor unui lider sau ale unei grupări politice.

Portar - Boier însărcinat cu paza curții domnești.

Portar al Sucevei – Mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene din trecut; hatman.

Portavion – Navă militară de mare tonaj, înzestrată cu o punte pentru decolarea și apunarea avioanelor de luptă.

Portic - Galerie exterioară, mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, care servește ca loc de adăpost sau de plimbare în jurul unei piețe, al unei clădiri etc. sau ca intrare monumentală într-un edificiu.

Porto-franco - Port (sau o parte a lui) în care, potrivit unei convenții speciale, mărfurile importate, exportate sau aflate în tranzit nu sunt supuse taxelor vamale.

Portulan - Hartă de navigație folosită în Evul Mediu.

Poslușnic - Slujitor boieresc sau mănăstiresc care era scutit de dări.

Postbelic – De după război, care aparține sau care se referă la această perioadă.

Postcomunism – Perioada care a urmat imediat după căderea comunismului.

Postelnic - Titlu dat în Țările Române unui mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și organiza audiențele la domn.

Poteră - Grup de oameni (în special arnăuți) înarmați, care aveau misiunea de a urmări și de a prinde pe răufăcători și pe haiduci.

Pravila de la Govora - Cea mai veche culegere de legi tipărite în Țara Românească de maeștrii tipografi Meletie Machedoneanul și Ștefan din Ohrida. Apărută la mănăstirea Govora, în 1640, are la origine o culegere de norme juridice bizantine cu caracter preponderent bisericesc.

Pravila lui Matei Basarab - Culegere de legi, cunoscută și sub numele de „Îndreptarea legii”, tipărită în 1652 la Târgoviște. Reprezintă traducerea unor legiuiri bizantini, conținând și numeroase pasaje luate din „Pravila lui Vasile Lupu”, dar și referiri privind alfabetul, gramatica și cultura populară.

Pravila lui Vasile Lupu - Culegere de norme de drept civil, vamal, fiscal și economic, cunoscută și sub numele de „Carte românească

de învățătură”, primul cod de legi tipărit în limba română, care apare la Iași în 1646.

Pravilă - Lege (sau corp de legi), dispoziție, regulament, hotărâre cu caracter civil sau bisericesc.

Precolumbian - Care a existat în America înainte de descoperirea acesteia de către Cristofor Columb.

Prefect – **1.** Funcționar al administrației civile sau militare din Roma antică. **2.** Șef al administrației și poliției într-un județ, în vechea organizație administrativă a țării.

Preistorie - Perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise.

Prerogativ - Împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate șefului unui stat sau unui demnitar.

Președinte - Denumire oficială dată șefului de stat al unor republici.

Pretor – **1.** Magistrat în Roma antică cu rang imediat inferior consulului, având atribuții judecătorești; guvernator al unei provincii romane. **2.** Conducătorul administrației și poliției într-o plasă, unitate administrativ-teritorială a României interbelice.

Primă electorală - Reprezintă un premiu, exprimat în locuri, pe care îl primesc partidele care obțin o proporție din voturi. În legea electorală din 1926 din România partidele care obțineau 40% din voturi primeau automat 50% din locurile din Parlament.

Primăvara de la Praga - Denumire dată programului de reforme din 1968, de liberalizare a regimului, sub egida partidului comunist, după înlocuirea lui A. Novotný cu Al. Dubcek, orientat către un socialism cu față umană. Intervenția trupelor țării Pactului de la Varșovia (20-21 aug. 1968), cu excepția României, a pus capăt acestui experiment.

Prim-ministru - Conducător al unui guvern; premier.

Prim-secretar – Funcție superioară în structurile fostului Partid Comunist Român.

Princeps – Titlu folosit de împărații romani de la Augustus până la Dioclețian.

Principat - Sistem de guvernare în Roma antică instaurat de Augustus în anul 27 î.Hr., care concentra în mâna suveranului puterea militară, civilă și religioasă. 2.Teritoriu condus de un suveran care poartă titlu de principe.

Principatele române - Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859.

Principe - Titlu purtat de conducătorul unui principat și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; prinț.

Principe luminat – Monarh adept al unor idei iluministe care promovează reforme.

Principi electori – Principi laici și ecleziastici din Sfântul Imperiu Romano-German, cărora le-a revenit, începând din sec. XI, misiunea de a-l alege pe împărat. Funcțiile și privilegiile lor au fost expuse de Carol IV în *Bula de aur* din 1356 care a limitat la șapte numărul acestora: arhiepiscopii de Koln, Trier și Mainz, ducele de Saxonia, contele din Palatinatul renan, margraful din Brandenburg, regele Boemiei.

Principiul naționalităților – Principiu în virtutea căruia comunitățile umane au dreptul de a se constitui în state independente din punct de vedere politic.

Prinț moștenitor – Prinț care urmează la tron după moartea suveranului.

Privilegiu - Avantaj, scutire de obligații către stat, drept sau distincție socială care se acordă, în situații speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, orașelor și mănăstirilor.

Prizonier – Militar luat în captivitate de inamic în timpul unui război și reținut pentru a nu mai putea participa la ostilități.

Problema agrară – Problemă fundamentală a societății românești în epoca modernă și care avea în vedere emanciparea și împrăștierea țăranilor.

Proclamația de la Padeș – Document difuzat la 23 ianuarie 1821 de Tudor Vladimirescu către „tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești”; a marcat începutul mișcării social-naționale de la 1821 din Țara Românească.

Proclamația de la Islaz - Denumirea sub care este cunoscut programul Revoluției de la 1848, din Țara Românească, elaborat de Ion Heliade-Rădulescu din însărcinarea Comitetului revoluționar. Aprobarea ei de către Adunarea populară de la Islaz (9/21 iunie 1848) marchează începutul Revoluției.

Proclamație – Act scris, solemn, prin care se aduc la cunoștință cetățenilor anumite evenimente de interes general ori un anumit program de activitate politică.

Proconsul - Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii.

Procurator – Magistrat roman care administra o provincie.

Profet - Predicator religios considerat drept trimis al lui Dumnezeu pe Pământ și capabil să prezică viitorul; proroc. Biblia distinge patru mari proroci: Isaia, Ieremia, Ezechiel și Daniel. În islam, este considerat proroc absolut Mahomed.

Program – Expunere scrisă a principiilor, a scopurilor unei grupări politice sau obștești, ale unui guvern etc.

Prohibiție – Interdicția adoptată de guvernul SUA (1919) privind fabricarea, vânzarea și consumul de băuturi alcoolice. Rezultatele au fost însă opuse celor dorite, provocând răspândirea contrabandei și a

gangsterismului. A fost abrogată de președintele F.D.Roosevelt în 1933.

Proiectil – Corp metalic exploziv de formă cilindrică-ogivală, lansat dintr-o armă de foc, cu scopul de a distruge o țintă.

Proletar – Muncitor salariat, lipsit de avere, care își vinde forța de muncă.

Proletariat – Totalitatea proletarilor; în societatea capitalistă, clasă socială a cărei singură posesiune, cu valoare materială semnificativă, este forța sa de muncă.

Proletcultism – Curent cultural apărut în URSS după Revoluția din Octombrie care susținea ideea formării unei culturi proletare, respingând moștenirea culturală. În România, a fost impus în primii ani după preluarea puterii de către regimul comunist.

Promulga - A da caracter executoriu unei legi, atestându-i oficial existența.

Pronunciament – **1.** Acțiune ilegală (lovitură de stat) prin care o grupare politică, o armată (în special în țările hispanice) ajunge la putere; puci. **2.** Declarație, manifest, acțiune prin care o grupare politică, o armată își exprima protestul față de un sistem politic, social etc.

Pronunciamentul de la Blaj – Protestul față de dualismul austro-ungar și împotriva desființării autonomiei Transilvaniei și alipirii acesteia la Ungaria, semnat la 3/15 mai 1868 de către un grup de intelectuali români transilvăneni.

Propagandă – Activitate desfășurată sistematic în vederea răspândirii unor doctrine politice, religioase etc., a unor teorii, opinii, pentru a le face cunoscute și acceptate, pentru a câștiga adepți.

Propilee – Intrare monumentală, formată dintr-un ansamblu de vestibuluri și de porți legate între ele prin porticuri și scări, la unele edificii importante sau ansambluri arhitecturale

Proscripție – 1. Pedepsă la care era supusă o persoană de către autoritatea publică pentru o vină politică; izgonire, exil, surghiun. 2. Punerea în afară de lege, osândire la moarte în Roma antică, fără forme de judecată pentru infracțiuni politice.

Protectorat – 1. Formă de dependență a unui stat față de altul, pe baza unui tratat, prin care statul protector conduce politica externă a statului protejat, lăsându-i o anumită autonomie internă. 2. Denumirea regimului politic din Anglia în timpul lui O. Cromwell și a fiului său Richard (1653-1659).

Protecționism – Sistem și politică economică de protejare a produselor naționale față de concurența produselor similare provenite din străinătate, în vederea încurajării constituirii și dezvoltării anumitor sectoare sau ramuri ale economiei unei țări.

Protestantism – Denumire generală a confesiunilor religioase creștine care s-au separat de catolicism ca urmare a Reformei din sec. XVI (luteranism, calvinism, unitarianism, anglicanism).

Protipendadă – Marea aristocrație care se bucura de privilegiile speciale; vârfurile clasei privilegiate în epoca modernă.

Protoistorie - Denumire dată de unii istorici epocii cuprinse între apariția primelor documente scrise și Antichitate. În spațiul carpatodunărean, protoistoria a durat din sec.V î.Hr. până în sec.I d.Hr., corespunzând epocii dezvoltării culturii și societății daco-getice.

Provincie – Teritoriu din afara Italiei, organizat de romani după cucerire și administrat de un magistrat.

Psaltire – Carte de cult, aparținând Vechiului Testament, cuprinzând o colecție de 151 de psalmi, atribuiți regelui David.

Psaltirea Scheiană - Una dintre primele traduceri în românește ale psalmilor biblici, alături de *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzaki*, copiată, ca și acestea, în prima jumătate a sec. XVI, în nordul Transilvaniei.

Puci – Încercare a unui grup politic militar de a răsturna prin violență un regim politic, o ordine statală.

Pumnal – Armă albă formată dintr-o lamă scurtă cu două tăișuri și vârf ascuțit, prinsă de un mâner.

Puni – Nume dat de romani cartaginezilor.

Puritanism - Doctrină calvină desprinsă, între 1562 și 1580, de Anglicanism și caracterizată prin epurarea cultului de orice rămășițe ale catolicismului, printr-o morală rigidă, și printr-o organizare prezbiteriană. A avut un rol important în timpul Elisabetei I a Angliei. Persecutați de Stuarți, adepții puritanismului au emigrat în număr mare în America de Nord, pe teritoriul actual al SUA.

Pușcă - Armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeava lungă, care trage lovitură după lovitură, încărcarea și descărcarea fiind manevrate manual.

Pușcă-mitralieră – Armă de foc asemănătoare cu arma descrisă mai sus, cu care se pot executa lovituri în serie, încărcarea și descărcarea făcându-se automat.

Putere legislativă – Autoritate însărcinată cu elaborarea legilor.

Putere executivă – Autoritate însărcinată cu supravegherea aplicării legii și cu administrarea statului.

Putere judecătorească – Autoritate care urmărește înfăptuirea justiției pe baza legilor în vigoare.

Puterile Centrale – Nume dat în primul război mondial Germaniei și Austro-Ungariei.

Q

Quadrivium - Grup de obiecte cuprinzând aritmetica, muzica, geometria și astronomia, care, împreună cu trivium, formau cele șapte arte liberale, materia de învățământ a școlilor latine medievale.

Quazi - Triburi germanice așezate la începutul erei creștine în Moravia. Aliați cu marcomanii, au purtat în sec.I-II numeroase războaie împotriva Imperiului Roman.

R

Rabin - Conducător religios al unei comunități mozaice.

RAF – Sigla pentru *Royal Air Force*, aviația militară a Marii Britanii. A avut un rol determinant în timpul celui de-al doilea război mondial, în special în bătălia pentru Anglia (1940), respingând atacurile naziste care urmăreau obținerea controlului aerian în vederea proiectatei invazii germane.

Raion - Unitate teritorial-administrativă în România (între 1950 și 1968) în cadrul unei regiuni sau a orașului București.

Radicalism – **1.** Tendință, înclinație spre măsuri categorice în soluționarea problemelor. **2.** Sistem politic care tinde la o reformă completă a instituțiilor unei țări.

Raia – **1.** Cetate și teritoriu ocupate și administrate de autoritățile militare turcești în Țările Române. **2.** Nume dat de turci locuitorilor Moldovei și Țării Românești, care plăteau tribut Porții, fără a fi administrate de aceasta.

Raid – Incursiune rapidă, întreprinsă de o unitate militară pe teritoriul ocupat de inamic.

Raion – Unitate administrativ-teritorială în România, între 1950 și 1968, în cadrul unei regiuni și în București.

Rajah – Titlu purtat de suveran în India antică și feudală, devenit ulterior titlu princiar.

Ramapitecus – Reprezentant al primatelor care a trăit în urmă cu 8-14 milioane de ani; resturi fosile au fost găsite în Africa de est, sudul Asiei, sud-estul Europei. S-a emis ipoteza că ar fi cel mai timpuriu reprezentant al hominizilor, iar după alte opinii sunt considerați mai apropiați de strămoșii urangutanului.

Rapsod – Cântăreț pribeag la vechii greci, care recita poeme epice, îndeosebi fragmente din Iliada și Odiseea.

Rapt - 1. Răpire a unei persoane. 2. Furt săvârșit prin violență; jaf, hoție.

Rasism - Teorie social-politică care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane.

Ratificare - Acțiune juridică prin care un stat își însușește prin intermediul organelor sale competente un tratat internațional.

Rațiune de stat – Principiu în baza căruia o autoritate de stat ia anumite măsuri de interes general, trecând peste interesul particular, individual.

Răscoală - Răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprimate; revoltă, răzmeriță.

Răstigni – A provoca cuiva moartea, pironindu-l pe o cruce; a crucifica.

Războaie balcanice – Denumire dată celor două conflicte militare din Peninsula Balcanică (octombrie 1912 - mai 1913; iunie-august 1913) între Alianța Balcanică (Bulgaria, Grecia, Serbia, Muntenegru) și Imperiul Otoman, și apoi între foștii aliați împotriva Bulgariei. România a participat la al doilea război balcanic împotriva

Bulgariei, obținând prin pacea de la București (august 1913), Cadrilaterul.

Războaie daco-romane - Denumire a celor două războaie (101-102; 105-106), purtate de statul dac condus de Decebal, împotriva Imperiului Roman.

Războaie medice - Denumire a conflictelor armate desfășurate între anii 500 și 449 î.Hr. pentru hegemonie în bazinul oriental al Mării Mediterane, între statele grecești pe de o parte și Imperiul Persan pe de altă parte. terminate cu victoria grecilor.

Războaie mondiale - Denumirea celor două mari conflagrații din sec.XX (1914-1918; 1939-1945) în care au fost implicate direct sau indirect numeroase țări de pe glob, grupate în diferite alianțe.

Război - Conflict armat de durată între două sau mai multe grupuri, categorii sociale sau state, pentru realizarea unor interese economice și politice.

Război antiotoman – Luptă armată împotriva otomanilor, a pretențiilor Imperiul Otoman de a cuceri Țările Române.

Război civil - Luptă armată în interiorul unui stat între diverse grupări (politice, militare), categorii sociale etc., pentru cucerirea puterii politice în stat, pentru schimbarea ordinii sociale sau pentru menținerea celei existente.

Război ciudat - Primele luni din cel de-al doilea război mondial, în care nu au avut loc conflicte majore. Termenul a fost inventat de presă, pentru a descrie perioada de șase luni (octombrie 1939 - martie 1940) în timpul căreia nu au avut loc lupte terestre planificate nici de Aliați, nici de germani, după ce aceștia din urmă au cucerit Polonia în septembrie 1939.

Război de eliberare națională - Luptă armată dusă de forțele patriotice, naționale pentru eliberarea țării de sub dominația străină.

Război de mișcare – Formă de război caracterizată prin ofensiva împotriva inamicului, pătrunderea în adâncimea pozițiilor acestuia, schimbarea continuă a liniilor frontului. În primul război mondial s-au înregistrat faze de mișcare mai ales în anii 1914 și 1918.

Război de partizani - Luptă dusă de detașamente armate în spatele frontului armatei dușmane; formă a războiului popular, împotriva unui regim politic și a armatelor sale oficiale.

Război de secesiune – Război civil dintre statele nordice (aboliționiste) și cele sudice (apărătoare ale sclaviei) ale Statelor Unite ale Americii (1861-1865), terminat cu înfrângerea statelor din sud și cu abolirea sclaviei.

Război de tranșee - Război în care părțile opuse atacă, contraatacă și se apără poziționându-se în șanțuri săpate în pământ.

Război rece - Stare de încordare, de tensiune în relațiile internaționale, creată după al doilea război mondial ca urmare a conflictului dintre cele două sisteme, capitalist și comunist, care însă nu a luat forma unui conflict armat; a luat sfârșit în 1989 prin prăbușirea sistemului comunist, urmat de dezmembrarea U.R.S.S.

Război sfânt - Orice război în scopuri predominant religioase. Cruciadele sunt cele mai cunoscute exemple din Europa. În islam, noțiunea echivalentă este jihadul.

Război total - Luptă armată în care statul agresor folosește toate mijloacele de distrugere, nu numai împotriva forțelor armate, ci și împotriva întregii populații.

Război țărănesc - Formă a luptei țărănimii împotriva exploatării feudale, care prin amploare și desfășurare depășește răscoala țărănească.

Războiul celor două roze – Denumire a războiului civil din Anglia (1455-1485), pentru succesiunea la tron, dintre casa de York, care avea ca emblemă un trandafir alb, și casa de Lancaster, care avea ca emblemă un trandafir roșu. A luat sfârșit prin înfrângerea lui

Richard III de York (1485) de către Henric Tudor, cap al familiei Lancaster, care a fost recunoscut drept rege al Angliei.

Răzeș - Țăran liber în Moldova medievală, care stăpînea în devălmășie o bucată de pământ din moșia satului, transmis prin moștenire; moșnean.

Reacționar – Adept al reacțiunii politice, persoană care are o atitudine ostilă față de ceea ce este înaintat, progresist și care luptă pentru menținerea sau reinstaurarea rânduinelor vechi, perimate.

Realism - Mișcare literară și artistică de la mijlocul sec. XIX având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice.

Realpolitik - Acțiune politică care are în vedere toate posibilitățile concrete. Termenul este uzitat în special în legătură cu politica externă.

Rebel – Care nu se supune autorității legitime; care instigă la răzvrătire; care ia parte la o rebeliune.

Rebeliune – Răzvrătire, revoltă față de autoritățile statului.

Recesiune - Scădere a producției, caracteristică perioadelor de criză economică.

Rechiziție – Măsură excepțională în timp de război prin care statul obligă populația să cedeze anumite lucruri (construcții, vehicule, etc.), cu obligația de a le restitui sau contra cost.

Reconquista - Denumirea perioadei din istoria Peninsulei Iberice, cuprinsă între sec.VIII și XV, dominată de lupta pentru eliberarea teritoriilor ocupate de arabi și de berberi. O importanță crucială în timpul Reconquistei a avut-o lupta din 16 iulie 1212 de lângă Las Navas de Tolosa în care forțele creștinilor, comandate de regele Alfons VIII al Castiliei, au înfrânt armata maură a Almohazilor. Reconquista a luat sfârșit în 1492, o dată cu cucerirea Granadei.

Redută – Fortificație mică, de formă poligonală, înconjurată de șanțuri și folosită pentru apărarea circulară. Constituia în secolele XVI-XIX ultimul punct de sprijin al unei fortificații.

Reeducare – Metodă de tortură psihică folosită de Securitate pentru a distruge voința și spiritul de opoziție al contestatarilor regimului comunist.

Referendum - Consultare directă a cetățenilor, chemați să se pronunțe, prin vot, asupra unui proiect de lege de o deosebită importanță pentru stat sau asupra unor probleme de interes general.

Reforma - Mișcare religioasă de la începutul sec.XVI în Germania, răspândită în cea mai mare parte a Europei. Afirmând principiul mântuirii prin credință, ideologii Reformei au respins rolul decisiv atribuit Bisericii prin „administrarea tainelor”, au declarat „Biblia” singurul izvor al adevărilor credinței, au combătut abuzurile Bisericii romano-catolice, au cerut secularizarea averilor clerului, au militat pentru introducerea limbilor naționale în serviciile de cult, traducând „Biblia”. Inițiată de Martin Luther în 1517.

Reformă - Transformarea politică, economică, socială și culturală, cu caracter limitat sau de structură, a unei stări de lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres.

Reformă agrară – Program complex de măsuri vizând redistribuirea proprietății funciare și care poate constitui o premisă a schimbării relațiilor de producție în agricultură.

Reformă electorală – Schimbarea sistemului electoral și a celui de vot, de la cel cezitar la votul universal.

Reformă monetară – Reorganizarea sistemului monetar al unei țări determinată, de obicei, de deprecierea puternică a monedei naționale, ca urmare a perturbărilor din sistemul economic național.

Refugiat - Persoană care a fost nevoită să-și părăsească patria din diferite motive.

Regalist – Parizan, adept al regelui, al regalității; monarhist.

Regalitate – Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege; monarhie.

Regat – Stat guvernat de un rege; monarhie.

Regat clientelar – Regat ce recunoaște autoritatea Imperiului Roman în schimbul protecției de care se bucură din partea acestuia.

Regățean – Nume dat, după primul război mondial, locuitorilor Vechiului Regat.

Rege - Suveranul unui regat; monarh.

Rege apostolic – Titlu conferit de papalitate regilor maghiari, care au avut rolul de a răspândi catolicismul în răsăritul Europei.

Regent – Persoană care guvernează o monarhie în timpul minoratului, al bolii sau al absenței suveranului; funcțiile regentului sunt uneori exercitate de către un consiliu de regență.

Regență - Conducere provizorie a unui stat monarhic în perioada absenței regelui, a minoratului succesorului la tron etc. Ea putea fi exercitată de regina mamă, un consiliu, un prinț de sânge, o înaltă față bisericească etc. În România, Parlamentul a votat (4 ianuarie 1926) instituirea unui Consiliu de regență format din Patriarhul Miron Cristea, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție Gheorghe Buzdugan (din 1 octombrie 1929, în urma decesului său, a fost numit Constantin Sărățeanu) și principele Nicolae, fratele principelui Carol, pe timpul minoratului viitorului rege Mihai I. Și-a încetat activitatea la 7 iunie 1930.

Regicid – Persoană care a asasinat un rege; crima de ucidere a monarhului.

Regim – Sistem de organizare și de conducere a vieții politice, economice, sociale a unui stat; formă de guvernământ a unui stat.

Regim autoritar – Regim politic caracterizat prin restrângerea drepturilor și libertăților cetățenești, prin diminuarea prerogativelor instituțiilor democratice – în primul rând a Parlamentului -, concomitent cu sporirea puterii personale a conducătorului statului.

Regim comunist – Regim politic totalitar instaurat mai întâi în fosta Rusie țaristă (1917) și apoi, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, în țările din centrul și sud-estul Europei.

Regim democratic - Regim politic care se bazează pe voința poporului, respectarea drepturilor omului, pluripartidismul, limitarea și separația puterilor în stat.

Regim parlamentar – Regim politic în care puterea legislativă este preponderentă, guvernul (puterea executivă) având obligația să răspundă în fața acesteia.

Regim totalitar – Regim politic care suprimă drepturile și libertățile democratice, după care reglementează în mod strict toate domeniile vieții publice și chiar ale vieții private a cetățenilor, folosindu-se de constrângere și de propagandă ideologică. Asemenea regimuri sunt comunismul și nazismul.

Regiment - Unitate militară compusă din mai multe batalioane, divizioane, escadrile etc. Primul regiment de cavalerie a apărut în Franța în 1558.

Regimentele grănicerești - Unitățile militare de români și de secui, înființate în 1762 de Curtea imperială de la Viena de-a lungul frontierei Transilvaniei. Cuprindeau oamenii liberi sau răscumpărați din iobăgie, de confesiune greco-catolică, scutiți de o serie de de sarcină de către stat și iobăgești în schimbul satisfacerii obligațiilor militare.

Regionalism - Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei țări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii, patriotism local.

Regiune – Unitate administrativ-teritorială în România (între 1950 și 1968), alcătuită din raioane.

Regulamentele Organice - Legile privitoare la organizarea și conducerea Țării Românești și a Moldovei sub ocupația rusă (1828-1834), prevăzute prin Convenția de la Adrianopol (1829). Au fost puse în aplicare în 1/13 iulie 1831 în Țara Românească și în 1/13 ianuarie 1832 în Moldova, sub supravegherea generalului rus Pavel Kiseleff.

Reich - Termen folosit de la sfârșitul sec. XIX pentru a desemna Germania, în istoria căreia sunt cunoscute trei formațiuni statale, denumite astfel: Sfântul Imperiu Roman (de la sfârșitul sec. XV, Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană) (962-1806); statul creat prin unificarea Germaniei sub autoritatea Prusiei (1871-1918); statul hitlerist (1933-1945), cunoscut și sub numele de al Treilea Reich.

Reichstag - Denumire dată Parlamentului german (1867-1945).

Reichswehr - Denumire dată forțelor armate germane, create în 1919 prin Tratatul de Pace de la Versailles, care fixa efectivul acestora la 100.000 de oameni.

Reis – **1.** Titlu purtat de ofițeri superiori sau demnitari în Imperiul Otoman. **2.** Titlu dat căpitanilor de corsari din nordul Africii.

Relații diplomatice – raporturi politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin misiuni diplomatice permanente ale acestora.

Relații externe – Relații pe care un stat le întreține cu alte state, cu organisme și organizații internaționale, în funcție de interesele lor naționale și internaționale.

Relații internaționale – Totalitatea relațiilor politice, economice, culturale, sociale, juridice, diplomatice etc. dintre state, reglementate prin acte juridice, principii și norme de drept internațional.

Relievă – Obiect sau rămășiță dintr-un lucru vechi, păstrat pentru a aminti ceva din trecut.

Religie - Sistem de credințe (dogme) și de practici (rituri) privind sentimentul divinității și care îi unește, în aceeași comunitate spirituală și morală, pe toți cei care aderă la acest sistem.

Religie politeistă – Credința în mai multe divinități cu atribute diferite.

Religie receptă - Confesiune acceptată de conducerea de stat. Dacă în secolul al XIV-lea, în Transilvania, această calitate o avea exclusiv catolicismul, în sec. XVI, pe măsura succeselor Reformei religioase, au fost acceptate de principe și Dietă trei, respectiv patru religii recepte, adăugându-se luteranismul, calvinismul și unitarianismul.

Remaniere guvernamentală – Schimbarea componenței guvernului; înlocuirea membrilor acestuia.

Renăștere – Mișcare social-politică și culturală, din sec. XIV până în sec. XVI, în Europa occidentală, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, prin înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică.

Rentă feudală - Plată (în muncă, în produse sau în bani) la care era obligat iobagul față de stăpânul său.

Reparație de război - Compensația în bani sau mărfuri plătită de un stat învins în război.

Reper cronologic – Dată calendaristică marcând în timp un eveniment istoric.

Represalii – **1.** Măsuri de pedepsire luate de organele de stat împotriva participanților la acte de răzvrătire. **2.** Măsuri de constrângere luate de un stat ca răspuns la încălcarea normelor internaționale din partea altui stat.

Represiune - Înăbușire prin violență a unei acțiuni de opoziție, de revoltă, a unei demonstrații.

Republican - Adept al republicii ca formă de guvernământ.

Republicanism - Concepție care susține republica drept formă de guvernământ; atitudine, activitate în favoarea republicii.

Republică - Formă de guvernământ în care organele supreme de conducere sunt constituite din reprezentanți aleși pe un anumit termen.

Responsabilitate politică – Obligație ce revine reprezentanților poporului, celor care ocupă funcții publice de a-și îndeplini îndatoririle corect și de a răspunde pentru modul în care și-au îndeplinit mandatul.

Restaurație – **1.** Readucerea pe tron a unei dinastii înlăturate de la putere. **2.** Denumire dată regimului politic francez de după înfrângerea lui Napoleon Bonaparte, care a restaurat dinastia de Bourbon. Termenul a fost aplicat apoi, în general, oricărei politici conservatoare, de revenire la starea de lucruri de dinaintea Revoluției Franceze. **3.** Reinstaurarea monarhiei în Anglia, în 1660. A marcat readucerea pe tron a regelui Carol II (1660-1685) după perioada în care puterea fusese preluată de Oliver Cromwell.

Retorică - Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentației, frumusețea stilului și a limbii etc.

Retragerea aureliană – Măsură politică și strategico-militară ordonată de împăratul Aurelian (270-275) de retragere a armatei și a administrației romane din provincia Dacia.

Revanșism - Politică orientată spre recucerirea unor teritorii pierdute în urma unui război.

Revizionism – Politică prin care statele învinse în Primul Război Mondial au urmărit în perioada interbelică modificarea tratatelor de pace de la Paris (1919), încercând să obțină o situație mai bună și să recupereze ceea ce pierduseră.

Revoltă – Răzvrătire violentă a unei colectivități împotriva autorității, ca urmare a nemulțumirilor provocate de abuzuri, oprimare, sărăcie; răscoală, rebeliune.

Revoluția agrară – Proces de modernizare radicală a agriculturii, de așezare a acesteia pe baze noi de tip capitalist prin promovarea unor progrese tehnice și descoperiri științifice.

Revoluția culturală – Concept al ideologiei și propagandei comuniste care presupune modificări de esență ale culturii naționale prin falsificarea trecutului, politizarea excesivă a învățământului, cultul personalității și idolatrizarea cuplului Ceaușescu.

Revoluția glorioasă – Schimbarea regimului politic, fără vărsare de sânge, desfășurată în Anglia (1688-1689) prin înlăturarea definitivă de la tron a dinastiei Stuart și chemarea lui Wilhelm III de Orania. Reprezintă începutul monarhiei constituționale engleze.

Revoluția industrială - Proces de trecere de la o economie agrară și meșteșugărească la una dominată de industrie și construcția de mașini. A început în Anglia, în secolul XVIII.

Revoluție – Schimbare radicală, bruscă și uneori violentă, în viața socială, politică, economică a unui stat.

Revoluție burgheză – Revoluție socială care constă în înlocuirea puterii de stat a feudalilor cu cea a burgheziei.

Revoluție de eliberare națională – Formă specifică a revoluției, în colonii și în țările dependente, care are ca scop cucerirea independenței naționale, lichidarea dominației politice și economice străine.

Revolver – Armă de foc cu repetiție, de dimensiuni mici, care se mănuieste cu o singură mână. Inventatorul său (1836) a fost americanul Samuel Colt (1814-1862).

Rezistența anticomunistă – Mișcare de împotrivire față de regimul comunist, care a vizat revenirea la regimul democratic.

Rezistența antifascistă - Mișcare organizată în grupuri clandestine, în statele europene ocupate de Germania, care se opunea ocupației naziste în timpul celui de-al doilea război mondial.

Rezoluție – Hotărâre luată în urma unei dezbateri colective (adunare populară, congres, conferință) care stabilește direcțiile de acțiune și obiectivele viitoare.

Risorgimento – Mișcare ideologică, politică, literară (1820-1870), caracterizată prin lupta pentru cucerirea independenței și pentru crearea statului italian unitar.

Robie – Instituție caracterizată prin dependența totală a unui om față de stăpânul său, care nu avea însă și dreptul de a-l omorî.

Robotă – Obligația în muncă a iobagilor și jelerilor către stăpânul feudal. În Țara Românească i se spunea clacă, iar în Moldova boieresc.

Romanitate - 1. Totalitatea popoarelor romanice și spațiul geografic locuit de acestea **2.** Ansamblul trăsăturilor caracteristice culturii și civilizației romane; latinitate. **3.** Origine, descendență romană a unui popor, a unei limbi etc.

Romanitate occidentală - Spațiu al romanității rezultat prin divizarea Imperiului roman în 395 și unde, în secolele următoare, populația latinofonă domină din punct de vedere etnic migratorii germanici.

Romanitatea orientală – Spațiu etno-lingvistic ce reunește totalitatea populațiilor de limbă latină din partea de est a Imperiului Roman.

Romanizare – Fenomen complex constând în însușirea limbii latine, a civilizației și culturii romane de către unele popoare învinse și integrate în lumea romană.

Romantism – Mișcare literară și artistică, apărută în Europa la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX, ca o reacție împotriva clasicismului, prin suprimarea regulilor formale, prin introducerea notelor de lirism, de sensibilitate și imaginație și prin zugrăvirea de eroi excepționali.

Român - Persoană care aparține populației de bază a României sau este originară din România.

România Mare - Denumire folosită pentru statul român între 1918 și 1940.

Ronin - Termen generic japonez folosit pentru samurarii fără stăpâni.

Roșiori - Corp de elită al cavaleriei în organizarea mai veche a armatei române.

Rotativa guvernamentală - Sistem introdus de regele Carol I în 1895 prin care cele două mari partide ale României din perioada modernă, Partidul Național Liberal și Partidul Conservator, alternau la guvernare odată la patru ani.

Rotația cadrelor – Principiu aplicat de comuniști, care susțineau că un cadru de conducere al PCR nu trebuie să rămână fixat numai pe un post sau o funcție, pentru a nu genera nemulțumiri sau abuzuri; a fost folosit în realitate pentru înlăturarea opozițiilor.

Roxolani - Triburi sarmatice existente la începutul secolului I la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliați cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) și au fost supuși de goți la mijlocul sec. III.

Ruine – Resturile, rămășițele unui edificiu, ale unui oraș etc. distrus.

Rumân – Denumire a țăranilor dependenți de stăpânii feudali în Evul Mediu, în Țara Românească.

Rune - Caractere grafice ale celor mai vechi alfabet germanice.

Rusificare – Politică dusă de Rusia țaristă pentru a asimila populațiile care nu erau de origine rusă.

S

SA – Sigla trupelor *Sturmabteilungen* (germ.: *detașamente de asalt*). Organizație paramilitară, creată în 1921 de către Hermann Göring și reorganizată în 1930 sub comanda lui Ernst Röhm, ce număra peste 2 milioane membri cu rol important în ascensiunea și preluarea puterii de Adolf Hitler (1933). Decimată din ordinul lui Hitler (1934), deoarece exercita prea multă influență politică.

Sabie – Armă albă formată dintr-o lamă lungă de oțel, ascuțită la vârf și pe una din laturi și fixată într-un mâner.

Sabin – Persoană aparținând populației italice antice care locuia în centrul Italiei, la nord de Latium, supusă de romani la începutul sec. III î.Hr.

Sabotaj - Acțiune de zădărniciere intenționată a unui lucru sau a unei activități; a fost practicat indeosebi în timp de război.

Sacagiu - Persoană care transporta în trecut apă de băut cu sacaua, pentru a o vinde.

Sacrificiu – Ofrandă rituală adusă divinității, în antichitate, constând în jertfirea unei ființe; jertfă, sacrificare.

Saga - Povestire aparținând vechii literaturi scandinave, în care faptele istorice se împletesc cu elementele mitologice.

Salieni – Nume dat la romani preoților zeului Marte, grupați într-un colegiu pe Palatin, păstrători ai scuturilor sacre și conducători ai dansurilor războinice la sărbătoarea zeului.

Samizdat – Procedeu tehnic folosit de disidenții politici sovietici pentru multiplicarea unor texte interzise de autorități. Literatura de acest tip apare în anii '60 ai secolului XX, la început la Moscova și Leningrad, apoi s-a generalizat în statul sovietic. A dispărut la începutul anilor '90 ai secolului XX, odată cu introducerea libertății presei.

Samniți - Populație antică din centrul Peninsulei Italice, supusă de romani după patru războaie (343-341; 327-304; 298-290 și 282-272 î.Hr.).

Samurai - Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, desființată după revoluția din 1868.

Sanctuar - Loc într-un templu sau într-o biserică socotit sfânt, interzis profanilor, unde se desfășoară ceremoniile religioase.

Sanculoți – Nume dat de aristocrați partizanilor revoluției franceze de la 1789, care purtau în locul pantalonilor până la genunchi (aristocratici) pantaloni lungi (populari).

Sangeac – **1.** Steag de mătase verde, folosit în războaiele turcilor, când la luptă participa sultanul sau marele vizir. **2.** Steag cu semilună în vârful lăncii, trimis de Poarta otomană noului domn din Țările Române, ca semn de investire. **3.** Diviziune teritorială în Imperiului Otoman, subîmpărțire a unui pașalâc.

Sarazin - Nume dat arabilor din apusul Europei medievale.

Sarcofag - Sicriu monumental executat din lemn, piatră, ceramică sau bronz, decorat uneori cu motive ornamentale, inscripții ș.a.

Sarmați - Veche populație indo-europeană nomadă, înrudită cu scii, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre și a fost asimilată de popoarele turcice și slavii vechi.

Sași – Populație germană, originară din Flandra, Saxonia și din regiunile Rinului și ale Mosellei, colonizată de regii unguri în Transilvania în sec. XII-XIII.

Satrap - Guvernator al unei provincii din vechiul imperiu persan, având puteri aproape nelimitate.

Saturnalii - Sărbători celebrate la Roma, între 17 și 19 decembrie, în cinstea zeului Saturn, când orice muncă era întreruptă, nu se declarau războaie și se suspenda puterea stăpânilor asupra sclavilor.

Saxoni - Uniune de triburi germanice care au populat încă din antichitate ținuturile din Elba și Rin, o parte din acestea participând (sec. V-VII), alături de angli și iuți, la cucerirea și colonizarea Britaniei.

Sămănătorism - Curent literar și ideologic inițiat la începutul secolului XX, în România, de revista „Sămănătorul”, care acuza stările sociale existente, opunând orașului „viciat” de civilizație imaginea idilică a satului patriarhal, considerând țărâniea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și cultivând o literatură de inspirație rurală și istorică.

Scaun – Formă de organizare administrativ-teritorială a secuilor și sașilor în Transilvania.

Scaun de judecată – Instanță judecătorească în Evul Mediu, în Țările Române.

Sceptru – Baston încrustat cu metale și pietre prețioase purtat de conducătorul unui stat sau de înalții prelați ca însemn al puterii.

Schismă – Sciziune în sânul bisericii, refuzul unui grup de credincioși de a se supune conducerii oficiale și adoptarea unor dogme și a unui ritual propriu.

Scit – Persoană făcând parte dintr-o populație indo-europeană care a trăit, timp de mai multe secole înainte de Hristos, în regiunile din nordul Mării Negre.

Sclav – Persoană lipsită de mijloace de trai și de orice drept, aflată în puterea absolută a unui stăpân, pentru care este obligată să muncească.

Slavagism – Tip de orânduire socială anterioară feudalismului caracterizată prin proprietatea stăpânilor de sclavi asupra mijloacelor de producție și asupra sclavilor.

Scolastica – Pregătirea teologică și filozofică în școlile universităților medievale. Scolastica a constat în studiul Bibliei, al scrierilor Sfinților Părinți (îndeosebi Augustin) și al filozofilor antici, cu precădere Aristotel.

Scordiști – Populație de origine celtică, stabilită în vechime pe valea superioară a Dunării.

Scoți – Triburi celtice care au populat, la începutul erei creștine, vestul și nordul Islandei, în sec. V-VI stabilindu-se în nordul insulei britanice, numită ulterior Scoția.

Scrib - Funcționar la vechii egipteni având atribuții de contabil și de copist.

Scriere cuneiformă - Sistem de scriere cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăblițe de argilă, folosit de unele popoare orientale antice.

Scriere gotică - Scriere cu caractere colțuroase, folosite în Evul Mediu în Europa Occidentală.

Scriptoriu – Atelier în care lucrau meșterii caligrafi și miniaturiști până la apariția tiparului; funcționa, de obicei, pe lângă mănăstiri sau cancelariile nobiliare.

Scrisoarea lui Neacșu - Scrisoare cuprinzând informații referitoare la mișcările armatei turcești pe malurile Dunării, trimisă în 1521 de către Neacșu din Câmpulung (Muscel) lui Johannes Benkner, judele Brașovului. Cel mai vechi text datat, scris în limba română, care s-a păstrat până azi.

Scud – Veche monedă italiană de argint sau de aur, care a circulat în apusul Europei între sec. XV-XVIII.

Sculptură - Ramură a artelor plastice care își propune să creeze imagini artistice în trei dimensiuni, prin cioplirea sau modelarea unui material.

Scut - Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri.

Scutelnic – Țăran scutit de plata birului domnesc în schimbul unor obligații suplimentare (de obicei militare) față de domnie sau față de stăpânii de moșii.

Scutier – Tânăr nobil care purta scutul și celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său.

Secesiune – **1.** Acțiune de separare, de despărțire de o colectivitate. **2.** Formă de luptă de plebei romane în perioada Republicii, cu scopul obținerii egalității politice cu patricienii.

Secol – **1.** Interval de o sută de ani socotit de la odată fixă. **2.** Epocă istorică devenită celebră grație unor personalități, unor descoperiri, unor evenimente excepționale (ex. secolul lui Pericle).

Secret de stat – Informație, document ce nu poate fi transmis altor persoane sau făcut public, datorită importanței sale pentru securitatea statului.

Secui - Persoană care face parte dintr-o populație de limbă turcică asimilată de triburile maghiare pe care le-a însoțit în migrațiunea lor

spre Europa și care s-a așezat alături de populația românească în partea de sud-est a Transilvaniei.

Secularizare – Proces de trecere a bunurilor Bisericii în proprietatea statului, în schimbul unei despăgubiri.

Securitate – Organ de stat represiv care avea ca sarcină apărarea prin orice mijloace a sistemului comunist în România (între 1948 și 1989).

Sedentar – Statornic, stabil: care își desfășoară viața în același loc.

Segregare rasială – Politică de discriminare constând în separarea persoanelor de origini sau rase diferite din interiorul aceleiași țări.

Seim – Adunare reprezentativă pe stări în Polonia în Evul Mediu.

Seimeni – Corp de armată în Țara Românească, înființat de Matei Basarab, compus din 2000 de lefegii străini (sârbi, bulgari, greci și albanezi) sub comanda unui polcovnic, pentru paza Curții domnești.

Selecție naturală – Mecanism al evoluției speciilor de plante și animale, care face ca indivizii mai puțin adaptați luptei pentru existență să dispară, iar cei bine adaptați să supraviețuiască.

Semiluna fertilă - Regiune situată în Orientul Mijlociu. Termenul desemnează o zonă deluroasă care se pare că a avut o productivitate agricolă mai mare în Antichitate decât în prezent. Regiunea se întindea din sud-estul coastei Mediteranei, în jurul deșertului sirian, până în nordul Peninsulei Arabia și al Golfului Persic, incluzând și Valea Nilului. A fost scena migrațiilor primelor popoare cunoscute, printre care sumerienii, asirienii, akkadienii, unele triburi semitice, babilonienii și fenicienii, și a confruntărilor dintre acestea.

Semilună – Semn simbolic al Islamului reprezentând luna în faza de creștere, în formă de “seceră”; Imperiul Otoman.

Semit - Persoană care face parte din grupul de popoare, apropiate între ele prin limbă și prin aspect fizic, din sud-vestul Asiei, nordul și estul Africii, căruia îi aparțin astăzi arabii, sirienii, evreii etc.

Senat - **1.** Sfatul bătrânilor în Roma antică în perioada regală; organul suprem de conducere a statului în timpul republicii; consiliu consultativ cu rol politic minor în timpul imperiului. **2.** Denumire dată camerei superioare a Parlamentului care, împreună cu Camera Deputaților, constituie corpurile legiuitoare în unele țări.

Senior – Stăpân al unui domeniu feudal, în Europa apuseană, care oferea o proprietate (feud) unui alt nobil (vasal).

Seniorie – **1.** Domeniul feudal condus de un senior. **2.** Formă de guvernare a unor republici italiene în Evul Mediu.

Separarea puterilor - Divizarea funcțiilor legislativă, judiciară și executivă ale guvernării în corpuri separate și independente.

Separatism - Tendință a locuitorilor unui teritoriu de a se separa, de a se desprinde de un grup etnic, social, religios sau de statul din care fac parte.

Serdar – Boier de divan însărcinat cu comanda oastei, în special a cavaleriei, în Țările Române.

Serv – Țăran dependent de stăpânul feudal; iobag, șerb.

Servitute – Stare de dependență față de stăpânul feudal.

Sesie – Denumire dată în Transilvania, în Evul Mediu, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesiune în schimbul rentei către stăpân și care putea fi transmis ereditar; delniță.

Sesterț – Monedă romană de argint sau de bronz, subdiviziune a dinarului.

Sfanț – Mică monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române la începutul secolului XIX.

Sfatul domnesc – Instituție politico-administrativă în Evul Mediu alcătuită inițial din marii boieri și apoi din boierii cu dregătorii, prin intermediul cărora administra țara.

Sfatul oamenilor buni și bătrâni – Instituție de conducere a obștii sătești, în Evul Mediu românesc, care, împreună cu judele sau cneazul, hotăra asupra problemelor acesteia.

Sfatul popular – Denumire dată între 1950 și 1968, în organizarea administrativ-teritorială a României, organului local al puterii de stat.

Sfânta Alianță – Organizație internațională creată la 26 septembrie 1815, la Paris, de către împărații Alexandru I al Rusiei, Francisc I al Austriei și Frederic Wilhelm III, regele Prusiei, cu scopul apărării celor convenite la Congresul dela Viena (1815) și al descurajării mișcărilor cu caracter liberal din Europa. S-a destrămat în urma revoluțiilor de la 1848-1849.

Sfânta Scriptură – Denumire a Bibliei în scrierile religioase.

Sfântul Mormânt – Loc în Ierusalim unde a fost înmormântat Isus Hristos.

Sfântul Oficiu – Tribunalul Inchiziției.

Sfetnic - Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere.

Shogun - Titlu purtat de conducătorii militari japonezi între 1192 și 1867, care sub autoritatea nominală a împăratului au deținut efectiv puterea.

Sibilă - Femeie căreia i se atribuia, în antichitate, darul de a prezice viitorul, fiind inspirată de zei.

Sicofanți – Nume dat la Atena și în alte orașe ale Greciei antice celor care denunțau pe contrabandiștii de smochine; denunțator public.

Siguranță – Nume dat în România interbelică poliției secrete, care avea rolul de a apăra ordinea de stat.

Signorie – **1.** Organ de conducere în unele orașe-republici italiene, în Evul Mediu (ex. Florența). **2.** Formă de guvernământ instituită în unele orașe italiene (secolele XIII-XVI), caracterizată prin concentrarea puterii în mâinile unei singure persoane (ex. Milan-Visconti); tiranie.

Silex - Rocă silicioasă, foarte dură, folosită în Paleolitic pentru confecționarea uneltelor și armelor și mult timp pentru obținerea focului datorită scânteilor pe care le produce prin izbire cu un corp ascuțit.

Simonie – Trafic cu lucruri pe care Biserica le consideră sfinte, bunuri spirituale, și pedepsit cu excomunicarea, caterisirea etc. Numele vine de la Simon Magul, care a oferit apostolilor Petru și Ioan bani în schimbul harului Sfântului Duh.

Sinagogă - Clădire destinată celebrării cultului mosaic.

Sincretism religios – Fenomen de contopire a unor divinități asemănătoare, dar de origini diferite, într-o singură divinitate.

Sindicate – Organizații ale salariaților care militează pentru promovarea și apărarea în comun a intereselor profesionale. Ele urmăresc îmbunătățirea condițiilor de muncă și sporirea veniturilor prin negocieri colective și acțiuni greviste.

Sinod - **1.** Adunare de ierarhi care constituie forul suprem al Bisericii ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească. **2.** Adunare episcopală care se convoacă ocazional pentru a lua (unele) hotărâri în probleme de dogmă, de morală și de administrație bisericească.

Sinod ecumenic – Adunare episcopală pe întreaga Biserică creștină, înainte de divizarea acesteia pe confesiuni.

Sionism – Mișcare politică și religioasă, cu caracter naționalist, apărută în rândurile evreilor din țările europene la sfârșitul secolului XIX (și extinsă apoi și în America), având drept scop întemeierea unui stat evreiesc pe teritoriul Palestinei, realizată în 1948.

Sistem bicameral - – Sistem parlamentar în care Parlamentul (organul legislativ al statului) este constituit din două adunări reprezentative, denumite, uneori, camere (ex. România).

Sistem electoral – Totalitatea normelor prin care se reglementează alegerile în organele reprezentative ale unei țări.

Sistem politic – Totalitatea instituțiilor, organizațiilor și proceselor care permit cetățenilor să elaboreze, să aplice și să modifice politicile publice.

Sistem unicameral – Sistem parlamentar în care Parlamentul este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă – cameră (ex. Danemarca, Israel ș.a.)

Slavi – Comunitate de triburi indoeuropene care populau în antichitatea târzie teritoriul dintre Nipru, Carpați, Oder și Marea Baltică, de unde s-au răspândit ulterior în sud-estul și centrul Europei, dând naștere unor popoare sau națiuni. Slavii sunt împărțiți de obicei în slavii de est (ruși, ucrainieni și bieloruși), slavii de vest (polonezi, cehi, slovaci) și slavii de sud (sârbi, croați, sloveni, bulgari și macedoneni).

Sluger - Dregător în Țara Românească și în Moldova însărcinat cu aprovizionarea curții domnești și a armatei.

Social-democrație – Curent politic de orientare centru-stânga, cu caracter democratic și reformist, apărut în Europa în a doua jumătate a sec. XIX.

Socialism – Sistem economic și politic, bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată, pe baza unui plan general, a tuturor domeniilor de activitate. Pe plan politic, socialismul se caracterizează prin afirmarea rolului conducător al unui singur partid, care reprezintă interesele clasei muncitoare. Termenul *socialism* a fost folosit pentru a defini sistemul politic creat în URSS și în alte țări comuniste. Noile viziuni despre socialism admit economia de piață și concurența și consideră că mijloacele de realizare a dreptății sociale pot fi cele democratice liberale, respingând totalitarismul.

Socialism științific – Teoria luptei de clasă, proprie concepției marxist-leniniste, aplicată la organizarea societății socialiste.

Socialism utopic – Ansamblul concepțiilor economice, politice, sociale, premergătoare socialismului științific, care concep socialismul ca ideal moral, susținând egalitatea economică și socială între oameni.

Socializare – Procesul de învățare, de dobândire treptată a normelor și valorilor unei societăți. Scopul socializării este integrarea în societate a fiecărui individ.

Societate - Totalitate a oamenilor care trăiesc împreună și între care există anumite relații bazate pe legi comune.

Societatea Națiunilor - Organizație internațională creată oficial la 10 ianuarie 1920, în urma Conferinței de pace de la Paris (1919) care a pus capăt Primului Război Mondial. Scopul Societății, conform statului, era „dezvoltarea colaborării între popoare, garantarea păcii și securității internaționale”. Organele principale ale Societății au fost: Adunarea, Consiliul și Secretariatul. Sediul organizației a fost la Geneva. În anii 1930-1931 președintele Societății Națiunilor a fost Nicolae Titulescu. Organizația, care și-a încetat activitatea în 1940, a fost dizolvată la 18 aprilie 1946.

Societate civilă – Totalitatea organizațiilor create din inițiativa cetățenilor și care nu aparțin statului, pentru a încerca să găsească soluții în domeniile în care statul nu se implică sau nu poate rezolva problemele apărute.

Societate de masă – Societate omogenă, în care diferențele dintre categoriile sociale sunt reduse, datorită condițiilor de trai apropiate și nivelului asemănător de educație și cultură.

Societate secretă - Oricare dintre diferitele societăți legate prin jurământ, dezvoltate pe bază de frăție, disciplină morală și asistență mutuală. Astfel de societăți practică de obicei ritualuri de inițiere, pentru a-i instrui pe noii membri cu privire la regulile grupului.

Sofist - Denumire dată în Grecia antică filozofilor presocratici care îi învățau pe tinerii atenieni cum să folosească logica și retorica pentru a-și învinge oponentii în orice controversă. Primul și cel mai cunoscut sofist a fost Protagoras.

Solid - Monedă de aur; a circulat în Imp. roman și în cel bizantin.

Solidaritatea – Nume dat sindicatului independent din Polonia apărut în urma acțiunilor greviste din vara anului 1980 de la șantierul naval din Gdansk, condus de Lech Walesa.

Soluția finală – Politică demografică antisemită de exterminare în masă a populației evreiești, promovată de regimul nazist în Germania și în țările aliate sau cucerite.

Sovhoz – Gospodărie agricolă de stat în Uniunea Sovietică, în care terenurile și utilajele aparțin statului, țăranii primind pentru munca prestată un salariu.

Soviete – **1.** Consilii de muncitori sau de militari în timpul revoluțiilor ruse din 1905 și 1917. **2.** Organe ale puterii de stat centrale și locale în U.R.S.S., formate din deputați aleși. Primele soviete au apărut în Rusia în timpul Revoluției din 1905. După Revoluția din 1917 au stat la baza noului stat.

Sovrom - Societate mixtă româno-sovietică înființată în urma unui acord între România și Uniunea Sovietică, semnat la Moscova pe 8 mai 1945, cu scopul oficial de a gestiona recuperarea datoriilor României față de Uniunea Sovietică.

Spadă – Veche armă de luptă formată dintr-o lamă de oțel lungă și îngustă, cu profil triunghiular, cu vârf ascuțit pentru împuns, fixată într-un mâner cu gardă.

Spahiu – Militar în cavaleria Imperiului Otoman, recrutat din rândurile aristocrației militare.

Spartachiști - Socialiști revoluționari germani, care publică în 1916 texte de propagandă pacifistă, semnate "Spartakus" (de la Spartacus, conducătorul revoltei sclavilor împotriva Romei din 73 î.Hr., care devine simbolul libertății). Liga Spartakistă se transformă la 31 decembrie 1918 în Partid Comunist German.

Spartan - Persoană care făcea parte din populația vechiului oraș grecesc Sparta și se bucura de toate drepturile politice.

Spațiu etnografic – Zona în care se formează și evoluează un anume popor.

Spațiu vital – Teorie folosită de doctrinele geopolitice și fasciste în scopul justificării expansiunii și războiului de agresiune, pe temeiul "argumentului" așa-zisei neconcordanțe a granițelor unui stat cu spațiul necesar existenței populației sale.

Spătar - Dregător mare la curtea domnească care purta la ceremonii spada și buzduganul domnitorului și comanda oștirea în timp de război.

Spionaj - Activitatea prin care se obțin informații de ordin militar, politic, economic sau alte tipuri de informații secrete, prin intermediul spionilor, al agenților secreți sau al mijloacelor ilegale de supraveghere.

Spirit comunitar – Implicarea activă în rezolvarea problemelor comunității unde trăiește cetățeanul.

SS – Poliție militarizată a regimului nazist, creată în Germania, în 1925. Conduasă de H. Himmler (din 1929). Trupele SS erau însărcinate cu securitatea internă a Reich-ului, cu controlul teritoriilor ocupate și paza lagărelor de concentrare.

Stahanovism – În Uniunea Sovietică, formă de concurență între muncitori pentru obținerea unei producții cât mai mari în programul de muncă. La fel ca și “încheierea planului cincinal în patru ani”, stahanovismul este una dintre inovațiile propagandei bolșevice. Vine de la numele minerului Alexei Stahanov, care a reușit să depășească norma de producție stabilită de mai multe ori.

Stalinism - Metodă de conducere sau linie politică a lui Iosif Stalin în Uniunea Sovietică și a imitatorilor săi din alte regiuni ale blocului sovietic. După preluarea puterii, Stalin nu a acceptat existența unor păreri politice opuse în partid, asumându-și rolul de unic și infailibil interpret al politicii partidului. El a amânat lupta pentru revoluția proletară mondială, axându-se pe ideea „socialismului într-o singură țară”. A decretat colectivizarea în masă a agriculturii ruse și a lansat un program de industrializare rapidă, care, deși eficient în linii mari, a dus la moartea multor milioane de oameni. Epurările din anii 1930 au dus la moartea altor milioane, iar oponenții au fost catalogați drept trădători și executați sau trimiși în Gulag..

Starea a treia - Una dintre cele trei clase sociale (alături de nobilime și cler) din Stările Generale înainte de Revoluția Franceză. A fost un ordin lipsit de privilegii, care reprezenta marea majoritate a poporului. Transformarea sa în Adunare națională, în 1879, a marcat începutul Revoluției.

Stare de asediu - Regim instituit în unele state, în împrejurări considerate drept excepționale, care constă în suspendarea libertăților democratice și în acordarea unor drepturi speciale poliției, armatei etc.

Stare de necesitate – Situație în care un stat poate lua măsuri excepționale de apărare a ordinii publice, de securitate etc.

Stare de urgență – Măsuri speciale de conducere și organizare a societății în condițiile în care aceasta se confruntă cu anumite catastrofe naturale, epidemii, tulburări sociale.

Staroste - 1. Conducător al unei corporații, al unei bresle din trecut.
2. Persoană care conducea în trecut (în Moldova) un ținut aflat la marginea țării.

STASI – Denumire a Serviciului de Securitate a Statului din R.D.Germană (1950-1989) vestit pentru poliția politică și duritatea față de adversarii politici din interior și exterior.

Stat – Organizare politică a societății. Statul se distinge de alte grupuri sociale prin scopul său (stabilirea ordinii și securității), metodele sale (legile și urmărirea aplicării lor), teritoriul său (aria de jurisdicție) și suveranitatea sa.

Stat aristocratic - Formă de conducere politică în antichitate în care puterea aparține aristocrației.

Stat clientelar – Referitor la raporturile stabilite între statul roman și unele populații străine, prin care acestea din urmă, fără a fi incluse în imperiu, recunoșteau autoritatea Romei în schimbul protecției de care se bucurau din partea ei.

Stat de drept – Stat în care drepturile și libertățile cetățenești, separarea puterilor în stat și regulile de guvernare sunt respectate.

Stat democratic – Formă de stat în care cetățenii participă la conducerea politică a țării prin reprezentanți aleși.

Stat multinațional – Stat care reunește în granițele sale națiuni și naționalități diferite.

Stat național – Stat care s-a constituit pe baza ideii naționale, caracterizat printr-un grad înalt de omogenitate etnică, lingvistică și culturală.

Stat providențial – Rol jucat de stat în țările liberale prin intervenția pentru asigurarea protecției sociale a populației contra șomajului, sărăciei, bolilor etc.

Stat social – Concept de origine social-democratică, desemnând un stat preocupat de nevoile populației și capabil să le satisfacă; promotorul unei politici sociale care să ducă la satisfacerea nevoilor fundamentale ale cetățenilor.

Stat suveran – Stat independent în raport cu o forță externă, capabil să inițieze acțiuni politice interne și externe proprii.

Stat unitar – Stat având o guvernare și o administrație unice.

Statele Generale - Instituție reprezentativă supremă a stărilor (în Franța, între 1302 și 1789) din care făceau parte deputații clerului, nobilimii și a stării a treia; erau convocate de către rege. Ultima întrunire a Statelor Generale a avut loc la începutul Revoluției Franceze, în 1789, când membrii celei de-a treia stări s-au declarat Adunarea Națională.

Stathuder – Guvernator al unei provincii și comandant militar în Țările de Jos în timpul stăpânirii spaniole.

Stat-major – Organ de conducere a trupelor, format dintr-un anumit număr de ofițeri, constituiți în birouri sau secții, sub conducerea unui șef (șef de stat-major). Ajută pe comandant în activitatea de conducere a trupelor.

Statuia libertății - Monument situat la intrarea în golful New York, pe insula Liberty (Bedloe), reprezentând o femeie care ține în mână o torță, simbol al S.U.A. și orașului New York, realizată în 1886 de sculptorul francez Frédéric-Auguste Bartholdi (1834-1904) și dăruită de Franța guvernului american.

Statu-quo – Expresia „*a păstra statu-quo-ul*” înseamnă a menține situația din prezent. Se folosește atunci când este vorba despre păstrarea frontierelor existente la un moment dat.

Stânga - În politică, stânga reprezintă porțiunea spectrului politic asociată în general cu egalitarismul și cu controlul popular sau statal al principalelor instituții ale vieții politice și economice. Termenul își are originea din felul în care erau aranjați revoluționarii francezi în parlamentul de la sfârșitul secolului XVIII, unde reprezentanții socialiști ocupau partea din stânga ofițerului de prezidiu.. Socialismul este ideologia de stânga standard; comunismul este o ideologie de stânga mai radicală.

Steag – **1.** Drapel, stindard, flamură. **2.** Veche unitate militară, mică, având drapel propriu.

Steag de domnie – baston având la capăt un glob de argint și o semilună, pe care domnitorii Țărilor Române îl primeau de la sultan, ca semn al investiției.

Steaua României – Ordin instituit prin legea din 10 mai 1877, pentru a recompensa serviciile civile și militare aduse statului.

Stelă - Mic monument cu caracter comemorativ, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră și purtând de obicei inscripții sau sculpturi, specific antichității.

Stil – Manieră de realizare a unei opere de artă plastică, muzicală, de arhitectură etc., reflectând concepția și procedeele specifice unui artist, unei școli, unei epoci.

Stil baroc – Stil artistic care s-a dezvoltat în Europa în țările catolice, ca artă a Contrareformei, în sec. XVI-XVIII, caracterizat prin exces de ornamente, prin neregularitate și prin monumentalitate.

Stil gotic – Stil arhitectural apărut în sec. XII, în Europa occidentală, caracterizat prin forme înalte și zvelte, prin numeroase

deschideri în ziduri, prin arcuri și bolți ogivale etc., caracteristic catedralelor catolice.

Stil nou – Socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian.

Stil romanic – Stil arhitectonic dezvoltat în Europa occidentală, între sec. X-XIII, care preia unele trăsături ale artei carolingiene (masivitate, robustețea edificiilor, arcade, portaluri, ferestre cu arcul în centru etc.).

Stil vechi - Socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian.

Stoicism - Curent filozofic în Grecia și Roma antică, conform căruia omul trebuie să se conducă după rațiune și să înfrunte cu fermitate și curaj toate vicisitudinile vieții.

Stolnic – Dregător la Curtea domnească în Țările Române, care se îngrijea de masa domnului și uneori îl servea, gustând mâncărurile înaintea acestuia spre a dovedi că nu erau otrăvite.

Stonehenge - Monument circular, din pietre așezate vertical, construit în timpuri preistorice în Anglia.

Strateg – **1.** Comandant militar în unele cetăți ale Greciei antice; fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an. **2.** Comandant militar al unei theme în Imperiul Bizantin.

Strategie – Partea cea mai importantă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului, campaniilor și operațiilor militare.

Străjer – **1.** Locuitor (în Evul Mediu, în Moldova) care, în schimbul unor scutiri fiscale, avea obligația să facă de pază la hotarele țării în părțile de munte. **2.** Membru al organizației pentru tineret “Straja Țării” (1937-1940), creată de regele Carol II.

Streliți – Corp special de pedestrași cu funcții polițienești (în secolele XVI-XVIII, în Rusia); din rândurile lor era aleasă garda țarilor Rusiei.

Sublocotenent – Cel mai mic grad din ierarhia ofițerilor din armată.

Submarin - Navă care poate naviga atât la suprafață, cât și sub suprafața liberă a mărilor și oceanelor, destinată unor scopuri de cercetare sau militare.

Sudist – Luptător din armata statelor din sudul SUA, în timpul războiului de secesiune.

Sudeți – Regiunea muntoasă a Cehoslovaciei populată până în 1945 de o populație de limbă germană; anexată de Hitler în 1938 după acordul de la Munchen.

Sudiți – Locuitori din Principatele Române aflați sub protecția unei puteri străine și având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc.

Sufragetă – Partizană a mișcării feministe din Anglia de la începutul sec. XX, al cărui scop era obținerea drepturilor politice pentru femei.

Sufragiu – Vot; drept de vot; mod de exercitare a dreptului de vot.

Sufragiu universal – Drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări.

Sulger – Dregător în Țara Românească și în Moldova) însărcinat cu strângerea sulgiului; avea în grijă aprovizionarea cu carne a Curții domnești și a armatei.

Sulgiu – Dare pe vite sau pe oi tăiate, percepută la început în natură (vite și oi) și apoi în bani.

Suliță – Veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf ascuțit de fier; lance.

Sultan – Titlu dat suveranului din Imp. Otoman și din alte țări musulmane; padișah.

Sumerieni – Populație stabilită în ținutul Sumer din Mesopotamia, în a doua jumătate a mileniului IV î.Hr.

Supplex Libellus Valachorum – Denumire sub care este cunoscut memoriul întocmit în numele națiunii române de Samuil Micu, Ioan Piariu-Molnar, Ignatie Darabant, Petru Maior, Gheorghe Șincai ș.a. și înaintat împăratului Leopold II, în 1791, prin care se cerea recunoașterea românilor din Transilvania ca națiune egală în drepturi cu celelalte.

Suveran – **1.** Titlu dat unei persoane care conduce o monarhie, un imperiu. **2.** Care este investit cu autoritate supremă, care este deasupra tuturor. **3.** Care se bucură de suveranitate; independent, liber.

Suveran pontif – Titlu deținut de Papa de la Roma, desemnând calitatea de conducător spiritual al Bisericii romano-catolice.

Suveranitate – Atribut al statului, constând în supremația puterii de stat în interiorul hotarelor sale și în independența ei în relațiile cu alte state.

Suzeran – **1.** Mare senior de care depindeau alți seniori, în cadrul relațiilor de vasalitate specifice Evului Mediu. **2.** Stat care exercită asupra altui stat o autoritate politică.

Suzeranitate – **1.** Dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali. **2.** Controlul exercitat de un stat asupra altuia, lipsit de independență, dar care își păstrează condiționat autonomia internă.

Svastică – **1.** Obiect în formă de cruce cu brațe egale, îndoite la capăt în unghi drept, servind ca simbol religios la unele popoare orientale; cruce încârligată. **2.** Emblemă politică folosită de naziști.

Ș

Șah – Titlu de monarh în unele state din Orientul Apropiat, Orientul Mijlociu și în Sultanatul de Delhi. A fost folosit pentru prima dată în statul persan condus de dinastia Sasanizilor; corespunzător titlului de împărat.

Șalvari – Pantaloni lungi, foarte largi, cu răscoială mică, strânși pe gleznă. Specifici unor popoare din Asia, Africa de Nord și Europa. În epoca fanariotă au fost adoptați și în Țara Românească și Moldova, mai ales de către boieri și târgoveți.

Șambelan – Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care avea în grijă sa camera suveranului.

Școala Ardeleană – Mișcare ideologică și culturală cu caracter iluminist a intelectualității românești greco-catolice și ortodoxe din Transilvania de la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX. Este cea mai importantă formă a luptei românilor din Imperiul Habsburgic pentru emancipare națională și culturală. Reprezentanții ei (S. Mîcu, Gh. Șincai, P. Maior, I. Budai-Deleanu, Radu Tempea ș.a.) au alcătuit, în 1791, Supplex Libellus Valachorum.

Școala peripatetică – Școala filozofică din Grecia antică, întemeiată de Aristotel și denumită astfel pentru că acesta purta convorbiri cu discipolii plimbându-se în grădina numită Liceu.

Șerb – Țăran aservit unui stăpân feudal, căruia îi datora rentă în muncă, în produse sau bani; iobag.

Șerbie – Instituție feudală care exprima starea de aservire a țăranilor față de stăpânii feudali.

Șleahță – Denumire dată nobilimii mici și mijlocii în Evul Mediu, în Polonia; corp de armată alcătuit din nobili polonezi.

Șoltuz - Titlu dat în Moldova, în trecut, cârmuitorului unui oraș, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6-12 pângari;

Șovinism – Atitudine politică ce promovează intoleranța națională, dușmănia între națiuni și popoare, afirmarea superiorității unei națiuni asupra altora; naționalism extremist.

Șrapnel - Proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe, care explodează într-un punct voit de pe traiectorie.

Șuani – Nume dat insurgenților din Bretania și Normandia în timpul revoluției franceze.

T

Tabără – Loc întărit unde este cantonată o oaste sau un detașament militar un timp mai îndelungat.

Tablă cerată – Placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria cu stilul și care era folosită în antichitate de romani.

Tablă de argilă – Tablă de lut pe care se scria în antichitate, mai ales în Mesopotamia, Grecia, Creta.

Taboriți - Nume dat membrilor aripii radicale din mișcarea husită, reprezentând interesele maselor de țărani și de meșteșugari.

Tabu - Interdicție cu caracter religios, în anumite societăți primitive, aplicată la ceea ce este considerat sacru.

Tabula traiana – Inscripție latină încastrată în stâncă, descoperită în defileul de la Cazane (pe Dunăre). Menționează construirea drumului roman de pe malul drept al fluviului, în vremea împăratului roman Traian (98-117).

Tactică - Parte componentă a artei militare care se ocupă cu studiul, organizarea, pregătirea și ducerea luptei pentru a îndeplini cu maximum de eficacitate scopurile fixate.

Taj Mahal – Celebru mausoleu, capodoperă a artei hinduse, construit la Agra între 1632 și 1652, pe malul sudic al râului Jumna, de împăratul mogul Shah-Jahan în memoria soției sale, Mumtaz-Mahal (decedată în 1631).

Talant - 1.Unitate de măsură pentru greutate, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. 2.Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică.

Talascrație – Putere întemeiată pe supremația pe mare.

Taler - Monedă de argint austriacă care a circulat în trecut și în Țările Române.

Taliban – Membrii unei mișcări ultraconservatoare și integriste islamice, care a luptat cu succes împotriva forțelor sovietice și a regimului instalat de ele în Afganistan (1979-1989). În prezent, în cooperare cu organizația Al-Qaeda, desfășoară un război de gherilă împotriva autorităților de la Kabul și a forței N.A.T.O. din aceeași țară.

Talion – Pedepsă impusă unui vinovat, corespunzând prejudiciului de care l-a comis.

Talmud - Carte religioasă la evrei, care conține un comentariu și o dezvoltare dogmatică a Vechiului testament sub raport religios, legislativ, literar și istoric.

Tanc – Mașină de luptă blindată, montată pe șenile, având armament puternic (tunuri și mitraliere) instalat în turelă și în partea din față a vehiculului. Primele tancuri au fost folosite în luptă de către trupele britanice în Primul Război Mondial în 1916. Folosite în al doilea război mondial în special de trupele germane, au revoluționat tehnica și tactica purtării operațiunilor militare.

Tarabostes – Denumire dată de latini aristocraților geto-daci; pileati.

Taumaturg - Persoană care, în concepția unor religii, ar poseda însușirea de a face minuni.

Taurisci – Triburi celtice care între sec. V-III î.Hr. au migrat spre estul și sud-estul Europei, ajungând și în nord-vestul Daciei, fiind înfrânți în sec. I î.Hr. de Burebista.

Tătari – Denumire generică a triburilor mongole din sudul Siberiei și mai târziu din hanatele formate în urma cuceririlor lui Genghis-han și ale urmașilor săi.

Târg – Centru meșteșugăresc și comercial în Evul Mediu, situat de obicei la intersecția drumurilor comerciale.

Tehnică de luptă – Totalitatea mijloacelor de luptă (armament, avioane, tancuri) și auxiliare (materiale de transmisiuni, de geniu etc.) cu care sunt înzestrate forțele armate.

Templieri – Ordin monaho-cavaleresc întemeiat de Hugues de Payns (1070-1136), în 1119 la Ierusalim, după Cruciada I, pentru apărarea Locurilor Sfinte și protecția pelerinilor creștini veniți aici.

Templu – Edificiu consacrat unei divinități și destinat practicării unui cult religios.

Teocrație – Formă de guvernământ caracteristică lumii antice și Americii precolumbiene, în care puterea, considerată de origine divină, era exercitată de cler.

Teorie imigraționistă – Teorie care susține că poporul român s-a constituit la sud de Dunăre, de unde în sec. IX-XIII ar fi imigrat în actuala sa patrie.

Teritorii irredente (*“teritorii nerecuperate”*) – Nume dat de italieni zonelor locuite de conaționali, aflate sub autoritatea altor state, pe care doreau să le elibereze.

Teritoriul sub mandat – Formă de administrare aplicată de puterile învingătoare în Primul Război Mondial unor colonii și teritorii care au aparținut statelor învinse. A fost instituită în 1919 de Societatea Națiunilor.

Terme - Băi publice la romani.

Termidor – A unsprezecea lună a calendarului republican francez, care corespunde intervalului de la 19 sau 20 iulie până la 17 sau 18 august.

Termidorieni – Denumire dată participanților la lovitura de stat în Franța, de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794), care a răsturnat dictura iacobină, marcând sfârșitul revoluției.

Teroarea - Perioadă a Revoluției Franceze (5 septembrie 1793 - 28 iulie 1794) în timpul căreia iacobinii, sub conducerea lui Robespierre, i-au învins pe girondini și au declanșat, prin intermediul Comitetului Salvării Publice și al Tribunalului revoluționar, o reprimare sângeroasă a celor suspectați de activități contrarevoluționare și a adversarilor liniei impuse de Robespierre. Teroarea a luat sfârșit pe 27 iulie 1794, odată cu înlăturarea lui Robespierre de la putere.

Terorism – Sistem de acțiuni violente comise de o organizație, de o grupare, de o persoană asupra unor oameni sau instituții în scopul obținerii unor avantaje politice, strategice, economice etc. sal al creării unui climat de insecuritate, anarhic.

Tetraevanghel – Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; evangheliar.

Tetrarhie - Sistem politic instituit de împăratul Dioclețian (284-305) potrivit căruia administrarea Imperiului Roman era împărțită în patru părți, cu patru conducători.

Teutoni - Denumire dată membrilor ordinului monaho-cavaleresc german creat în Palestina în 1190-1191, având ca scop îngrijirea bolnavilor și a răniților din timpul cruciadelor. La începutul secolului XIII s-au strămutat în Europa, unde au jucat un important rol politic, religios și militar.

Themă - Unitate teritorial-administrativă și militară a Imperiului bizantin în care puterea civilă și militară era încredințată unui strateg numit de împărat.

Tiară - **1.** Coroană purtată de către regii vechilor perși și de către conducătorii altor popoare orientale. **2.** Coroană papală din ceramică formată din trei coroane suprapuse, însemn al triplei puteri papale, decorată cu flori de crin stilizate.

Timocrație – Formă de guvernământ în care conducerea statului aparține celor mai bogați cetățeni; plutocrație.

Tipar – Ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text.

Tiran – Stăpânitor absolut al unei cetăți sau al unui stat liber în antichitate, a cărui putere era instituită prin uzurpare.

Tiranie – **1.** Guvernarea unui tiran în Grecia antică. **2.** Regim politic bazat pe conducerea discreționară a unui stat de către un conducător care se impune prin disprețul legilor și teroarea ridicată la rang de politică oficială.

Togă – Piesă de îmbrăcăminte caracteristică romanilor, care consta dintr-o bucată lungă de stofă drapată pe corp, peste tunică, lăsând liber brațul și umărul drept.

Toleranță – (Relativ la domeniul convingerilor politice sau religioase, al tradițiilor și modului de viață) Considerarea ca valabile

a concepțiilor, atitudinilor, tradițiilor și obiceiurilor diferite de cele proprii.

Tolerat – Admis, îngăduit, suportat.

Tolteci – Populație amerindiană din Mexic. În secolele VIII-XIII au dezvoltat o civilizație originală, având ca principale centre Teotihuacan și Tulla de Allende.

Toponimie – **1.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri. **2.** Totalitate a denumirilor de localități și locuri dintr-o regiune sau dintr-o țară.

Torpilă – Proiectil submarin, autopropulsat și ghidat, care se lansează de la bordul unei nave, din avion sau de la o stație de pe coastă, pentru a distruge o navă inamică.

Torpile – Navă de luptă, de tonaj mic, rapidă, echipată cu instalații de lansat torpile.

Torționar - Persoană care tortura, care schingiua în închisorile comuniste.

Tory – Denumire dată membrilor partidului politic englez creat în a doua jumătate a sec. XVII, care l-a mijlocul secolului XIX a devenit Partidul Conservator din Anglia. În monarhia constituțională engleză a alternat la putere cu partidul *whig*.

Totalitarism – Regim politic ce suprimă toate drepturile și libertățile democratice și reglementează toate domeniile vieții publice și chiar private ale cetățenilor, folosindu-se de mijloacele constrângerii violente; fascismul și comunismul sunt astfel de regimuri.

Totem - Simbol mitic reprezentat printr-un animal, printr-o plantă sau printr-un obiect, considerat, de unele triburi, ca strămoș protector, fiind venerat.

Traci – Populație indoeuropeană care la începutul mileniului II î.Hr. era așezată în centrul și estul Peninsulei Balcanice și în spațiul carpato-dunărean și care nu a alcătuit niciodată un stat unitar, ci a trăit în triburi și uniuni de triburi. După cucerirea Peninsulei Balcanice și a Daciei de către romani de către romani, parcurge un proces treptat de romanizare.

Tradiția istorică – Ansamblu de informații – cu conținut real sau legendar – privitoare la anumite fapte din trecut transmise din generație în generație.

Tradiționalism – **1.** Atașament exagerat față de tradiție; atitudine dictată de acest atașament. **2.** Orientare social-politică și culturală caracterizată prin supralicitarea elementelor tradiției ca valori în sine și prin respingerea noilor produse de evoluția social-politică și culturală.

Tragedie – Specie a genului dramatic apărută în Grecia antică și legată inițial de ceremoniile religioase închinat zeului Dionysos. Aducea în scenă personaje celebre ale istoriei sau legendei, însuflețite de o mare forță pasională, angrenate în conflicte puternice cu deznodământ nefericit.

Transfug – **1.** Militar care, în timp de război, dezertează și trece de partea inamicului. **2.** Persoană care-și părăsește ilegal țara, în general din motive politice.

Tranșee – Șanț îngust, săpat pe o poziție de eluță sau în spatele acesteia, amenajat cu parapete și locașuri de trageră cu armamentul de infanterie, care oferă protecție împotriva focului inamic și micșorează efectele exploziilor.

Tratat - Înțelegere încheiată între două sau mai multe state, prin care se stabilesc bazele relațiilor reciproce și obligațiile care revin fiecărei părți; convenție; acord.

Tratative - Schimb de păreri, discuții, negocieri purtate între două sau mai multe părți interesate, cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, la un acord;

Trib - Formă de organizare a societății primitive, constând dintr-o grupare de mai multe ginți sau de familii reunite între ele prin legături de înrudire, care trăiau pe un teritoriu propriu, aveau o limbă și credințe comune și erau supuse autorității unui șef ales.

Tribali – Triburi trace din sudul Dunării mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV î.Hr., sub presiunea ilirilor, între munții Haemus (Balcani) și Dunăre.

Tribun - Magistrat roman însărcinat cu funcții militare și civile.

Tribun al plebei – Persoană oficială aleasă dintre plebei, având dreptul de a se opune hotărârilor magistraților și senatului.

Tribun militar – Fiecare din cei șase comandanți romani care conduceau alternativ o legiune.

Tribut – Obligație (de regulă în bani) pe care o putere cuceritoare o impunea unui popor învins și supus și care se plătea la date fixe; bir.

Trilogie – Reunire de trei tragedii ale căror subiecte constituie fiecare urmarea celui precedent și pe care le prezentau concurenții la concursurile dramatice din Grecia antică.

Tripartit - Care are trei părți; din trei părți. Care are loc între trei state sau trei partide.

Tripla Alianță - Denumire a blocului politic și militar, constituit în 1882 prin aderea Italiei la alianța dintre Germania și Austro-Ungaria (încheiată în 1879).

Tripla Înțelegere (Antanta) - Denumire a blocului militar și politic, format între Marea Britanie, Franța și Rusia, pe baza Alianței franco-ruse din 1894, a Antantei Cordiale anglo-franceze din 1904 și a Antantei anglo-ruse din 1907.

Trieră – Navă de război cu trei rânduri de rame suprapuse, la greci și la fenicieni.

Triremă – Corabie de război în antichitate, prevăzută cu trei rânduri de vâsle suprapuse.

Triumf – Onoare maximă acordată în statul roman de către Senat unui conducător militar victorios; procesiunea rituală consta în intrarea fastuoasă a acestuia în Roma, urmat de armata învingătoare, de captivi și de prăzile făcute; sub imperiu, numai împăratul și membrii familiei sale celebrau.

Triumvir – Fiecare dintre cei trei membri ai unui triumvirat.

Triumvirat - Formă de conducere politică în Roma antică, la mijlocul sec. I î.Hr., reprezentând alianța a trei conducători politici și militari. Primul triumvirat a fost încheiat între Cezar, Pompei și Crassus în anul 60 î.Hr.; al doilea între Octavian, Marc Antoniu și Lepidus în anul 43 î.Hr.

Trivium – Primul ciclu de învățământ în școlile medievale, care cuprindea gramatica, retorica și dialectica și care, împreună cu ciclul următor, quadrivium, forma cele șapte arte liberale.

Troc – Schimb în natură; schimb direct de produse fără mijlocirea banilor.

Troică - Asociație politică între trei entități.

Tron – Scaun de ceremonie pentru regi, împărați, suverani; era executat din lemn și decorat cu sculpturi și aplicații din materiale nobile.

Tropaeum Traiani – Monument triumfal ridicat de Traian la Adamclisi (jud. Constanța), în 109 d.Hr., în cinstea victoriei asupra dacilor și sarmaților din timpul primului război dacic (101-102).

Troțkism – Ansamblul vederilor politice și ideologice ale lui Lev Davidovici Troțki, având ca nucleu teoria “revoluției permanente”,

potrivit căreia revoluția burghezo-democratică, vizând răsturnarea țarismului, trebuie să se transforme de îndată, sub conducerea proletariatului, în revoluție socialistă, a cărei supraviețuire, în Rusia, era condiționată de victoria revoluției în principalele țări capitaliste. Troțkismul se opune, așadar, teoriei lui Stalin despre posibilitatea construirii socialismului într-o singură țară – U.R.S.S.

Trubadur – Nume dat poezilor medievali (sec. XI-XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud ("*langue d'oc*") și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral.

Truver – Nume dat poezilor medievali (sec. XII-XIII) care își compuneau creațiile în vechea franceză de nord ("*langue d'oïl*"); cultivau o poezie erotică rafinată și o artă savantă a compoziției muzicale. Spre deosebire de trubadurii itineranți, truverii se stabileau la curțile principilor, în orașe etc.

Tumul – Movilă de pământ ridicată, în scop de protecție, deasupra unui mormânt destinat membrilor marcantă a unei comunități. Caracteriza ritualul de înmormântare al multor populații din Antichitate.

Tun – Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanță.

Tunică – În antichitate, cămașă cu sau fără mâneci, scurtă până la genunchi la bărbați, lungă și strânsă în talie la femei.

Turanic – Care se referă la popoarele turcice și uralo-altaice.

Turban – Acoperământ pentru cap, purtat de bărbați în unele țări orientale, format dintr-o fâșie lungă de pânză, mătase sau stofă subțire, care se înfășoară de mai multe ori în jurul capului.

Turbanele galbene – Denumirea participanților la răscoala țărănească din China antică (184).

Tur de scrutin – Fază în cadrul alegerilor, în care cetățenii sunt chemați să voteze candidații la diferite funcții publice. Dacă după ce

alegătorii au votat prima dată (primul tur de scrutin), niciun candidat nu a obținut majoritatea absolută, atunci cetățenii sunt chemați încă o dată la vot (al doilea tur de scrutin), urmând a fi ales candidatul care a obținut cele mai multe voturi, indiferent dacă acestea reprezintă o majoritate absolută sau nu.

Turnir - Confruntare demonstrativă în perioada Evului Mediu occidental european, în care doi călăreți se îndreptau unul spre celălalt cu lăncile coborâte, în scopul de a-și doborî adversarul.

Ț

Țar – Titlu dat monarhului în Evul Mediu și în epoca modernă, la bulgari, sârbi și ruși.

Țara Românească – Stat medieval românesc, creat la începutul sec. XIV între Carpați și Dunăre; numele oficial al Munteniei până la Unirea Principatelor.

Țarat – Stat condus de un țar.

Țară – **1.** Teritoriul unui stat; statul însuși. **2.** Zonă delimitată natural sau administrativ, individualizată prin tradiții, cultură și/sau organizare politică în cadrul spațiului românesc. Exemple: Țara Vrancei, Țara Hațegului, Țara Maramureșului.

Țarevici – Titlul purtat de fiul țarului, desemnat ca moștenitor al tronului.

Țarigrad – Denumire folosită în Evul Mediu în Țările Române pentru orașul Istanbul.

Țarism – Formă monarhică de guvernământ, în care puterea supremă aparține țarului.

Țăran – Locuitor al mediului rural care se îndeletnicește cu cultivarea pământului și creșterea animalelor.

Țăran dependent – Exponent majoritar al țăranimii medievale care depindea de seniorul feudal prin lotul de pământ primit în folosință.

Țăran liber – Exponent al țăranimii medievale care deținea proprietatea personală asupra pământului, beneficiind, prin urmare, de statut juridic de libertate personală.

Țărănism – **1.** Tendință sau preocupare a unor scriitori de a trata în operele lor aspecte din viața țărănească. **2.** Curent de idei și doctrină de partid, dezvoltate în România în perioada interbelică, care au exprimat interesele micilor proprietari agricoli.

Țările de Jos – Denumire dată în Evul Mediu și în Epoca modernă teritoriului care cuprindea Belgia, Olanda, Luxemburg, precum și nord-estul Franței.

Țechin – Veche monedă de aur arabă sau italiană, având de-a lungul timpului valori variabile.

Țigani – Populație originară din nord-vestul Indiei, vorbitoare a unei limbi indoeuropene, care, începând din sec. X, migrează spre vest, pătrunzând în Europa centrală și de sud-est, inclusiv pe teritoriul țării noastre (sec. XV), astăzi fiind răspândită în toate țările europene, în Africa, în America și în Australia.

Ținut – Unitate administrativ-teritorială din Moldova medievală, echivalentă județului în Țara Românească.

U

Ucaz – Ordin, ordonanță, decret.

Ucenic - Persoană care învață o meserie sub conducerea unei alte persoane calificate. În Evul Mediu, ucenicia dura mai mult de trei ani, ucenicul fiind hrănit, găzduit și educat de meșter. Odată format, ucenicul devenea calfă.

Ulan – 1. Ostaș din corpurile de cavalerie mongolo-tătare din sec. XIII-XIV. 2. Ostaș din regimentele de lăncieri călări care alcătuiau cavaleria ușoară în armata română și în armatele germană, austro-ungară și rusă din sec. XVI până la primul război mondial.

Ultimatum - Notă diplomatică prin care un stat prezintă altui stat o cerere imperativă, al cărei refuz antrenează luarea unor măsuri de constrângere.

Umanism - Mișcare intelectuală europeană din epoca Renașterii (sec. XIV-XVI), apărută ca expresie a opoziției față de lumea medievală și de valorile ei, care a promovat o viziune nouă, raționalistă, asupra destinului omului, afirmând libertatea, demnitatea și perfectibilitatea ființei umane și al cărei model se află în cultura greacă și latină.

Ungrovlahia – Denumirea Țării Românești în unele acte oficiale din Evul Mediu ale Patriarhiei de Constantinopol.

Uniatism – Formă de unire cu Roma a unor biserici răsăritene, constând în recunoașterea primatului papal și a întregii doctrine catolice, păstrând însă ritul răsăritean. În anii 1698-1700, în Transilvania, o parte din români au aderat la unirea cu Roma.

Unicameral – Sistem parlamentar constituit dintr-o singură adunare reprezentativă.

Unificare – Includerea într-un sistem unitar a diverselor aspecte ale vieții social-politice, economice, culturale etc.

Unionist – Care susține și propagă ideea de unire a unor provincii într-un singur stat. Susținător al unirii Principatelor Române din 1859.

Unio Trium Nationum – Înțelegere încheiată în septembrie 1437, la Căpâlna (în Transilvania), între nobilii maghiari, fruntașii secui și patriciatul săsesc. Potrivit înțelegerii, privilegiații din Transilvania se obligau să se ajute reciproc împotriva țăranilor răsculați, a turcilor și uneori chiar împotriva regalității. Reînnoită de mai multe ori, a

ființat până în 1848, ca un instrument de asigurare socială și națională a populației românești.

Unirea principatelor – Numele sub care este cunoscut în istorie actul politic al unirii Moldovei cu Țara Românească (24 ianuarie/5 februarie 1859), care a pus bazele statului național român modern.

Unitarianism – Doctrină a unei biserici protestante, apărută în sec. XVI în Germania și apoi în câteva țări europene, care neagă dogma Trinității, nerecunoscând în Dumnezeu decât o singură persoană.

Uniunea Europeană - Comunitate de 27 de națiuni și popoare europene, reunite în jurul unor valori politice, economice, culturale și sociale comune. La 1 ianuarie 2007, România a devenit stat membru al Uniunii Europene.

Uniunea Tineretului Comunist (U.T.C.) - Organizație politică a tineretului din România, creată la Conferința generală a Tineretului Socialist din România (17-20 martie 1922), sub numele de Mișcarea Tineretului Socialist (din 1923, Uniune Tineretului Socialist, iar din 1924, Uniunea Tineretului Comunist). U.T.C. a fost înființată cu sprijinul și sub conducerea Partidului Comunist Român. A fost dizolvată în 1989.

Uniune – **1.** Asociere a mai multor persoane, state etc. pe baza unor convenții, în scopul promovării sau apărării unor interese comune cu caracter politic, economic etc. **2.** Formă de organizare a unui stat rezultată din asocierea mai multor state care se bucură de o anumită autonomie, dar care au același șef de stat, unele instituții comune și care constituie un singur subiect de drept internațional.

Uniune personală – Asociație între state, legate între ele prin persoana șefului de stat, dar păstrându-și fiecare organizarea și calitatea de subiect distinct de drept internațional..

Uniune vamală – Înțelegere între mai multe state, prin care se desființează frontierele vamale dintre ele și se introduc taxe vamale comune. Conduce la crearea unei piețe comune pentru mărfurile țărilor participante.

Upanișade – Nume dat textelor sacre hinduse, considerate ca revelate, datând de la sfârșitul perioadei vedice (sec.VII-III î.Hr.) și care constituie baza teoretică a brahmanismului și a școlilor tradiționale ale filozofiei indiene.

Uric – **1.** Moșie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiul ereditar de imunitate; ohabă. **2.** Act de privilegiu pentru o astfel de moșie. Act de proprietate acordat cuiva în trecut.

Ustași – Denumire dată membrilor unei organizații naționaliste croate create în 1929 de Ante Pavelic în Italia având ca model fascismul italian. A promovat metode brutale față de sârbi și evrei în Croația în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Utopie – Loc ideal sau stare de viață ideală, proiectate în viitor întru chipând modelul unei ordini social-politice și religioase ideale. Termenul provine de la titlul lucrării lui Thomas Morus “Despre statul ideal sau insula Utopia”(1516).

Uzi – Populație migratoare, de neam turcic. În sec. IX au trecut munții Ural, iar în sec. XI s-au așezat în Moldova și în Dobrogea, de unde făceau dese incursiuni în Peninsula Balcanică; au fost înfrânți de o coaliție inițiată de Imperiul Bizantin.

Uzurpa – Acțiunea olegală a unei persoane de însușire frauduloasă a dreptului dinastic de succesiune la tron, de preluare prin forță a prerogativelor puterii.

V

V1, V2 - Sistem de arme bazat pe rachete sol-sol cu rază lungă de acțiune folosit de Germania în al Doilea Război Mondial împotriva Marii Britanii și mai ales a Londrei (din 13 iunie 1944), dar și, în mai mică măsură împotriva Belgiei și Parisului.

Val – Meterez de pământ care servea în antichitate ca fortificație militară (ex. Valul lui Traian).

Valahi – Nume dat românilor, în Evul Mediu, de alte popoare și menținut până la mijlocul sec. XIX pentru populația Țării Românești.

Valahia – Denumire dată de străini Țării Românești.

Valdensi – Adepți ai unei secte fondate la sfârșitul sec. XII de Pierre Valdes, care propovăduia o lume bazată pe preceptul sărăciei, propovăduirea credinței în limba națională, respingerea unor dogme etc.

Vandali – Grup de triburi germanice care, în primele secole d. Hr., s-au deplasat de pe țărmurile Mării Baltice, s-au stabilit în Silezia, Moravia, Câmpia Tisei, au migrat apoi înspre apus, au pustiit Galia, au ocupat Spania, au trecut în nordul Africii unde au întemeiat un regat puternic, desființat de armatele bizantine în 533-534.

Varegi – Nume dat populațiilor germanice din Peninsula Scandinavă care, între sec. IX-XI, au pătruns în răsăritul Europei, ajungând până în Bizanț.

Vasal – 1. Nobil care, în schimbul unui feud, datora suzeranului său omagiu, fidelitate și avea obligații civile și militare față de acesta. **2.** Domnitor, principe sau alt conducător de stat care, fiind numit sau confirmat de către sultan, se obliga să-i plătească acestuia tribut, să ofere ajutor militar și să se conformeze politicii externe suzeranului, păstrând autonomia internă. **3.** Stat care, în epoca feudală, era în raport de dependență politică, economică și militară față de un alt stat considerat suzeran.

Vasalitate – 1. Relația de dependență a unui vasal față de seniorul său. **2.** Situație de dependență politică a unei țări față de alta cu păstrarea autonomiei.

Văcărit – Dare în bani în Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova, percepută de domnie pentru vitele mari.

Vătaf – Conducător (în epoca feudală, în Țările Române) al unui grup de curteni, de slujitori sau de oșteni domnești.

Veac – Interval de timp de o sută de ani; secol.

Vecerniile siciliene – Nume sub care este cunoscută răscoala locuitorilor din Palermo împotriva stăpânirii franceze din Sicilia (martie 1282), încheiată cu masacrarea stăpânitorilor. Numele vine de la slujba bisericească de seară (vecernie) la începerea căreia a izbucnit răscoala.

Vechiul Regat – Nume dat, după primul război mondial, teritoriului României de dinaintea acestui război, cuprinzând Țara Românească, Moldova și Dobrogea.

Vechiul Regim – Expresie (fr.: *Ancient Regime*) creată de revoluționarii francezi (1789-1794) pentru a da o conotație negativă sistemului politic și socio-economic din Franța prer evoluționară, opunându-l “noului regim”, apărut în urma revoluției.

Vechiul Testament – Prima parte a Bibliei, cuprinzând textele sfinte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu până la nașterea lui Hristos.

Vecin – Țăran aservit, împreună cu bunurile sale, unui stăpân feudal, căruia îi datora rentă în muncă, în produse sau în bani.

Vede – Cele mai vechi scrieri sacre indiene, întocmite în mileniiile III-I î. Hr., cu un conținut variat.

Velit – Care era de rangul întâi în ierarhia boierilor în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova.

Vestală – Preoteasă la romani care întreținea focul sacru în templul zeiței Vesta.

Vestigiu – Urmă, rămășiță a unui obiect, a unei culturi materiale etc.

Veterani - Militari ai armatei romane, lăsați la vatră după încheierea serviciului militar, deținători de cetățenie romană și de alte

privilegii, stabiliți în general în provincia unde se afla unitatea lor militară.

Veto – Formulă (în Roma antică) prin care tribunii plebei puteau să se opună decretelor Senatului și ale consulilor.

Via – Drum pavat în interiorul unei localități în antichitatea romană; cale de comunicație principală, special amenajată, care lega două localități sau două provincii.

Vicerege – Înalt demnitar care, în unele state, conduce o provincie sau o colonie în numele regelui.

Vicus – Așezare romană de tip rural cu rețea stradală, fără zid de apărare.

Viet Cong – Denumirea partizanilor Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud în războiul (1957-1975) împotriva forțelor guvernamentale și a aliaților săi americani.

Vikingi - Nume dat războinicilor, navigatorilor și negustorilor scandinavi care au întreprins, între secolele VII și X, numeroase expediții în Europa și în America de Nord.

Villa rustica – Proprietate rurală romană ce cuprindea locuința proprietarului și clădirile-anexă din curtea acestuia.

Vinărici - Dîjmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, percepută de domnie în Evul Mediu, în Țara Românească.

Vistier – Mare dregător care avea în grija sa tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor etc.; vistiernic.

Vistierie – Instituție care administra veniturile țării și ale domnului, în epoca feudală, în Țara Românească și în Moldova.

Vitraliu – Panou decorativ din plăci de sticlă colorată în masă sau pictată în culori de smalt, montate în armătură de plumb, folosit la ferestre.

Vivandieră – Femeie care însoțește trupele pentru a vinde soldaților alimente și alte articole de consum.

Vizieră – Partea mobilă a coifului, care apăra fața cavalerului în timpul luptei.

Vizigoți – Nume dat populațiilor gotice care, în sec. III-IV d. Hr., au migrat în regiunile din nordul Mării Negre și apoi în Peninsula Balcanică; în sec. V au ocupat Galia sudică, unde au întemeiat un regat; între sec. VI-VIII au fost asimilați de populația iberoromană.

Vizir – Denumire dată unor înalți dregători din țările musulmane, cu atribuții asemănătoare unui ministru.

Vlah – Denumire medievală a locuitorilor Valahiei (Țara Românească), mai des sub forma valahi.

Vodă – Titlu purtat de domnii Moldovei și ai Țării Românești.

Voievod – **1.** Conducător militar în cadrul unei obști sau uniuni de obști țărănești, a cărui autoritate se exercita asupra unui teritoriu limitat și a cărui funcție nu era ereditară. **2.** Titlu purtat de domnii Țării Românești și ai Moldovei, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII - 1541).

Voievodat – Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod, în Evul Mediu, în Țările Române.

Volsci – Veche populație italică; trăia în Latium, la sud-est de Roma; a fost supusă de romani la mijlocul sec. IV î.Hr.

Vornic – 1. Mare dregător din sfatul domnesc, conducător al Curții domnești, având drept de judecată asupra întregii țării (cu excepția Olteniei). În Moldova, avea importante atribuții cu caracter militar.
2. Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești.

Vot cenșitar – Sistem electoral în care dreptul de vot este acordat în funcție de avere, de cota de impozit (cens) plătită către stat.

Vot universal – Sistem electoral în care dreptul de vot este acordat tuturor cetățenilor unui stat, indiferent de starea materială, sex, credință religioasă, naționalitate.

Vrăjitor - Persoană care face vrăji, farmece, care utilizează puteri magice sau supranaturale; în sens restrâns, care practică magia în scopuri negative. Teamă de vrăjitori a provocat o adevărată isterie în Europa de vest și în America, în sec. XV-XVIII, numeroase persoane acuzate de vrăjitorie fiind arse pe rug sau înecate.

Vulgata – Numele traducerii latine a Bibliei, făcută de Sf. Ieronim în sec. IV d.Hr. și folosită și azi în Biserica romano-catolică.

W

Watergate - Scandal politic al anilor 1970 din Statele Unite care a dus la o criză politică majoră care a culminat cu demisia președintelui Statelor Unite, Richard Nixon.

Wehrmacht - Denumire oficială dată în Germania nazistă forțelor armate.

Whig – Membru al partidului liberal din Anglia în prima jumătate a sec. XIX

X

Xenofob - Persoană care manifestă ură față de persoane de altă naționalitate sau față de alte popoare.

Xenofobie – Atitudine de teamă, de respingere și ură față de persoanele străine, de grupul etnic din care fac parte acestea.

Z

Zale – 1. Împletitură din inele mici de fier, legate între ele. 2. Armură în formă de cămașă făcută din această împletitură, folosită de războinici în Antichitate și în Evul Mediu.

Zapciu - Dregător însărcinat cu conducerea unei plăși și cu strângerea dărilor în Evul Mediu, în Țara Românească

Zapis – Dovadă scrisă, document, act.

Zaveră – Nume dat răscoalei organizate de greci în 1821 împotriva stăpânirii turcești, cu ramificație și în Țările Române.

Zălog – 1. Amanet, garanție, cheazășie. 2. Persoană reținută sau lăsată ca ostatic.

Zeciuală – Dare reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, din vite etc. sau valoarea echivalentă în bani; dijmă.

Zeloți – Membrii unei grupări politice din Palestina antică, reprezentând interesele păturilor mijlocii, îndreptată împotriva marii preoțimi iudaice și a dominației romane.

Zeu - Divinitate păgână,; idol.

Zidul Atlanticului - Ansamblu de fortificații construit de germani de-a lungul coastelor atlantice europene după înfrângerea Franței (iunie 1940) pentru a se apăra în vederea unei eventuale debarcări a Aliților.

Zigurat – Templu monumental de forma unei piramide în trepte, în vechea Mesopotamie.

Zlot – Denumirea unor monede de aur și de argint care au circulat și în Țările Române, în sec. XV-XVII.

Zollverein – Asociație cu caracter vamal încheiată la 1 ianuarie 1834 sub egida Prusiei de 18 state germane; ulterior au aderat și alte state. Practica schimbul liber între membrii, dar avea caracter protecționist în relațiile cu vecinii. A pregătit sub raport economic realizarea Imperiului german în 1871.

Zoomorf – Reprezentare artistică a unor forme animaliere.

Zonă demilitarizată – Teritoriu care în urma unei convenții sau a unui tratat internațional este lipsit de prezența unor forțe armate.

Zonă de influență – Zonă care nu e stăpânită sau ocupată în mod direct de către o putere străină, dar depinde de aceasta sub raport politic, economic sau militar; zonă semiindependentă.

Index alfabetic de termeni

A

Abacă, 7
Abate, 7
Abație, 7
Abdica, 7
Abjura, 7
Aboli, 7

Aboliționism, 7
Aborigen, 7
Abroga, 7
Absentism politic, 7
Absidă, 7
Absolutism, 7
Absolutism luminat, 8
Abstentaționism, 8
Abvelian, 8
Academie, 8
Academism, 8
Acheulean, 8
Achingiu, 8
Acord, 8
Acqua toffana, 8
Acrolit, 8
Acropolă, 8
Acta, 9
Activism, 9
Activist, 9
Aculturație, 9
AD, 9
Ad-hoc, 9
Administrație, 9
Adora, 9
Adorație, 10
Adstrat, 10
Adunare, 10
Adunare constituantă, 10
Adunare legislativă, 10
 Adunare națională, 10
 Adunarea norodului, 10
 Adunarea stărilor, 10
 Adunarea țării, 10
 Adunări ad-hoc, 10
Adventism, 10
Aed, 10
Afet, 10
Africakorps, 11
Agapă, 11
Agatârși, 11
Agă, 11
Agentură, 11
 Agenție diplomatică, 11
Ager publicus, 11
Agie, 11
Agnomen, 11
Agora, 11
Agresiune, 11
Ahei, 11
Akkadieni, 12
Ala, 12
Alani, 12
Albigenzi, 12
Alcade, 12
Alcazar, 12
Alchimie, 12
Alegeri, 12
Alegeri libere, 12
Alemani, 12
Alexandrinism, 12
Alfabet, 12
Alfabet latin, 13
Alfabetul Morse, 13
Alia, 13
Alianța celor trei împărați, 13
Alianță, 13
Alienabil, 13
Aliniament, 13
Aliotman, 13
Allah, 13
Alodiu, 13
Alogen, 13
Altar, 13
Alternanța la putere, 14
Alteță, 14
Amazoană, 14
Ambasadă, 14
Ambasador, 14
Ambuscadă, 14
Amendament, 14
Amerindieni, 14
Amfiteatru, 14
Amforă, 14
Amiral, 14
Amiralitate, 15

Amnistie, 15
Amoniți, 15
An, 15
Anabaptism, 15
Anacronism, 15
Anafora, 15
Anaglifă, 15
Anagnost, 15
Anale, 15
Analecte, 15
Anarhie, 15
Anarhism, 15
Anarți, 16
Anatemă, 16
Ancestral, 16
Anexionism, 16
Anexiune, 16
Angli, 16
Anglicanism, 16
Anglo-saxoni, 16
Animism, 16
Anistoric, 16
Anschluss, 16
Antablament, 16
Antagonism, 17
Antanta anglo-rusă, 17
Antanta Cordială, 17
Antantă, 17
Antebelic, 17
Anteriu, 17
Antic, 17
Anticar, 17
Antichitate, 17
Anticomunism, 17
Antidemocratic, 17
Antifascism, 18
Antiimperialism, 18
Antiotomană, 18
Antipapă, 18
Antisemitism, 18
Antropocentrism, 18
Antropofag, 18
Antropogeneză, 18
Antropogonie, 18
Antropografie, 18
Antropoid, 18
Antropologie, 18
Antropomorf, 18
Anți, 19
Apanaj, 19
Apartheid, 19
Apartinic, 19
Apatrid, 19
Apeduct, 19
Apella, 19
Apocrif, 19
Apolitic, 19
Apologet, 19
Apostat, 19
Apostazie, 19
Apostol, 19
Apostolat, 20
Apostolic, 20
Apoteoză, 20
Aprod, 20
Apuli, 20
Arabi, 20
Arbaletă, 20
Arbitraj internațional, 20
Arc, 20
Arcadă, 20
Arcatură, 20
Arc de triumf, 20
Archebuză, 21
Arenă, 21
Arendaș, 21
Areopag, 21
Arhaic, 21
Arheografie, 21
Arheologie, 21
Arhiduce, 21
Arhiepiscop, 21
Arhitectură, 21
Arhitectură ecleziastică, 21
Arhitectură laică, 21
Arhitravă, 21

Arhivă, 22
Arhivistică, 22
Arhondaric, 22
Arhondologie, 22
Arhonte, 22
Arian, 22
Arianism, 22
Ariergardă, 22
Aristocrație, 22
Armament, 22
Armaș, 23
Armata noului model, 23
Armata Albă, 23
Armata Roșie, 23
Armată, 23
Armă, 23
Armășel, 23
Arminism, 23
Armistițiu, 24
Armistițiul lui Dumnezeu, 24
Armoarii, 24
Armură, 24
Armurier, 24
Arnăut, 24
Aromân, 24
Arpadieni, 24
Arsenal, 24
Artă, 24
Artă abstractă, 24
 Artă gotică, 25
 Artă preistorică, 25
 Artă romană, 25
 Artă romanică, 25
 Artă rupestră, 25
 Artificier, 25
 Artilerie, 26
 Art Nouveau, 26
 Arz, 26
 As, 26
 Asalt, 26
 Asanizi, 26
 Asasini, 26
 Ascetism, 26
 Asediu, 26
 Aservire, 26
 Asignat, 26
 Asimilare, 26
 Asirieni, 27
 Asistență mutuală, 27
 Asistență socială, 27
 Asolament, 27
 Aspru, 27
 Astrolab, 27
 Astrologie, 27
 Astronomie, 27
 Ataman, 27
 Ateism, 27
 Ateneu, 27
 Ateneul român, 27
 Atentat, 27
 Atlant, 28
 Atlas, 28
 Atomism, 28
 Atriu, 28
 Augur, 28
 August, 28
 Augustin, 28
 Augustinism, 28
 Aulă, 28
 Aulic, 28
 Aureus, 28
 Auriga, 29
 Auspiciu, 29
 Autarhie, 29
 Autocefalie, 29
 Autocrat, 29
 Autocrație, 29
 Autodafe, 29
 Autodeterminare, 29
 Autohton, 29
 Autonomie, 29
 Autoritarism, 29
 Autoritate, 30
 Autotun, 30
 Avangardă, 30
 Avangardism, 30

Avanpost, 30
Avari, 30
Avers, 30
Avocatul poporului, 30
Axa Roma-Berlin, 30
Ayatolah, 30
Azil politic, 31
Azteci, 31

B

Babilonieni, 31
Babism, 31
Babuvism, 31
Bacanale, 31
Bacantă, 31
Baionetă, 31
Bairam, 31
Bakunism, 32
Baladă, 32
Baladă populară, 32
Balimez, 32
Balistă, 32
Baltag, 32
Baltagi-baş, 32
Ban, 32
Banatul de Severin, 32
Bancă, 32
Bandieră, 32
Bandulieră, 32
Banieră, 32
Bantustan, 33
Baptism, 33
Barbacană, 33
Barbari, 33
Barbarossa, 33
Bard, 33
Baricadă, 33
Baron, 33
Baronet, 33
Basileu, 33
Basorelief, 33
Bastiment, 33
Bastion, 34
Baş-aga, 34
Baş-boier, 34
Baş-bulucbaş, 34
Baş-caimacam, 34
Baş-ciohodar, 34
Başbuzuc, 34
Batalion, 34
Baterie, 34
Bauhaus, 34
Bazilică, 34
Bazooka, 34
Băştinaş, 35
Bătălie, 35
Bâlci, 35
Bei, 35
Beilerbei, 35
Beilic, 35
Beizadea, 35
Bele-arte, 35
Belgi, 35
Belicism, 35
Belicos, 35
Beligerant, 35
Belle epoque, 36
Benedictin, 36
Beneficiu, 36
Bene-Merenti, 36
Berberi, 36
Bernardin, 36
Bessi, 36
Bestiar, 36
Bestiar, 36
Beşleagă, 36
Beşlic, 36
Beşliu, 36
Biblia, 37
Biblia de la Blaj, 37
Biblia de la Bucureşti, 37
Bibliofil, 37
Bibliografie, 37
Biblioteca, 37
Bicameralism, 37

Bicentenar, 37
Bicorn, 38
Big Bang, 38
Bigot, 38
Bimbașă, 38
Bimilenar, 38
Biografie, 38
Biospeologie, 38
Bipartidism, 38
Bir, 38
Biremă, 38
Biserică, 38
Bivuac, 38
Blachi, 38
Blasfemie, 39
Blazon, 39
Blitzkrieg, 39
Bloc, 39
Blocada continentală, 39
Blocadă, 39
Bobotează, 39
Bogomilism, 39
Boi, 40
Boicot, 40
Boier, 40
Boieresc, 40
Boierime, 40
Bolșevic, 40
Bolșevism, 40
 Boltă, 40
 Bombardament, 40
 Bombardă, 40
 Bombardier, 40
 Bombă, 41
 Bombă atomică, 41
 Bonapartism, 41
 Bonapartist, 41
 Bonjurist, 41
 Bonjurism, 41
 Botez, 41
 Botezul focului, 41
 Bour, 41
 Brahman, 41

Brahmanism, 42
Bravură, 42
Breaslă, 42
Brigantină, 42
Brigăzile internaționale, 42
Britani, 42
Browning, 42
Buceaur, 42
Buciuc, 42
Budism, 42
Bula de Aur, 42
Bulă, 43
Bule, 43
Bulgari, 43
Bunavestire, 43
Buncăr, 43
Bundestag, 43
Bur, 43
Burg, 43
Burgezie, 43
Burgund, 43
Bursă, 44
Burtăverde, 44
Busolă, 44
Buzdugan, 44

C

Cabală, 44
Cabotaj, 44
Cadet, 44
Cadiu, 44
Cadrilater, 44
Cădus, 44
CAER, 44
Cafegibașa, 45
Cafenea literară, 45
Caftan, 45
Caid, 45
Caimacam, 45
Calcolitic, 45
Caldeeni, 45
Calendar, 45

Calende, 46
Calendele grecești, 46
Calfă, 46
Calif, 46
Califat, 46
Caligraf, 46
Calpac, 46
Calul troian, 46
Calvinism, 46
Camarilă regală, 46
Camera înstelată, 47
Campanie, 47
Campanilă, 47
Canabae, 47
Cancelar, 47
Cancelaria aulică, 47
Cancelaria privată, 47
Caneforă, 47
Canondadă, 47
Canonieră, 47
Canonizare, 47
Cantabri, 48
Cantonament, 48
Cañonier, 48
Capete rotunde, 48
Capital, 48
Capitalism, 48
Capitalist, 48
Capitație, 48
Capitel, 48
Capitoliu, 48
Capitula, 48
Capitulare condiționată, 48
Capitulare necondiționată, 49
Capitulație, 49
Caporal, 49
Caporalism, 49
Captiv, 49
Captura, 49
Capuchehaie, 49
Capucin, 49
Capudan-pașa, 49
Capugiu, 49
Car, 49
Carabină, 49
Carabinier, 49
Caraulă, 49
Caravelă, 49
Caravlah, 50
Carbonar, 50
Carceră, 50
Cardinal, 50
Cariatidă, 50
Carolingieni, 50
Carpato-danubian, 50
Carpi, 50
Carta 77, 50
Carta Atlanticului, 50
Cartă, 51
Cartezianism, 51
Cartism, 51
Cartografie, 51
Cartuș, 51
Casa Albă, 51
Castă, 51
Castel, 52
Castru, 52
Caus-belli, 52
Caus foederis, 52
Catacombă, 52
Catapultă, 52
Catari, 52
Catedrală, 52
Catehism, 52
Catehismul luteran, 52
Catholicism, 53
Caudilism, 53
Caudillo, 53
Cavaler, 53
Cavalerie, 53
Cazac, 53
Cazanie, 53
Cazarmă, 53
Cazemată, 53
Căimăcămie, 53
Călău, 54

Călugăr, 54
Cămăraș, 54
Cămășile brune, 54
Cămășile negre, 54
Cămășile roșii, 54
Căminar, 54
Căpetenie, 54
Căpitan, 54
Cărturar, 54
Cărți sibiline, 54
Cărvunari, 55
Căștile albastre, 55
Ceambur, 55
Ceangăi, 55
Ceauș, 55
Ceaușism, 55
CEKA, 55
Celestin, 55
Cele 14 puncte, 55
Cele șapte minuni ale lumii, 56
Celtiberi, 56
Celți, 56
Cenaclu, 56
Cenotaf, 56
Cens, 56
Centenar, 56
Centralizare politică, 56
Centrism, 56
Centumvir, 56
 Centură, 57
 Centurie, 57
 Centurion, 57
 Cenzitar, 57
 Cenzor, 57
 Cenzură, 57
 Cercliu, 57
 Cetate, 57
 Cetate de Scaun, 57
 Cetățean, 57
 Cetățenie, 57
 Cetnici, 57
 Cezar, 58
 Cezarism, 58
 Cezaro-crăiesc, 58
 Chehaia, 58
 Chestiunea Orientală, 58
 Chestor, 58
 Chestură, 58
 Chiabur, 58
 Chiliarh, 58
 Chirilic, 58
 Chiton, 59
 Chiup, 59
 Chivără, 59
 CIA, 59
 Cifre arabe, 59
 Cimbri, 59
 Cimerieni, 59
 Cin, 59
 Cinic, 59
 Ciocoi, 59
 Ciohodar, 59
 Ciompi, 59
 Circ, 60
 Circumnavigație, 60
 Cirenaicii, 60
 Cistercieni, 60
 Citadelă, 60
 Civilizație, 60
 Clacă, 60
 Clan, 60
 Clasă mijlocie, 60
 Clasă socială, 61
 Clasicism, 61
 Clăcaș, 61
 Cler, 61
 Clericalism, 61
 Client, 61
 Cliper, 61
 Cloaca Maxima, 61
 Clucer, 61
 Cneaz, 61
 Cnezat, 61
 Coaliția antihitleristă, 62
 Coaliția de la Mazar Pașa, 62
 Coaliție, 62

Coaliție guvernamentală, 62
Cobeligeranță, 62
Cocardă, 62
Cocktail Molotov, 62
Codex, 62
Cod, 63
Codice, 63
Codicologie, 63
Coerciție, 63
Coexistență pașnică, 63
Cognomen, 63
Cohortă, 63
Coif, 63
Colaborator al Securității, 63
Colaboraționist, 63
Colbertism, 64
Colectivism, 64
Colectivizare, 64
Colegiu, 64
Colegiu electoral, 64
Colhoz, 64
Collegia, 64
Coloana a cincea, 64
Coloană, 65
Colon, 65
Colonadă, 65
Colonat, 65
Colonialism, 65
Colonie, 65
Colonizarea greacă, 65
Colonizarea romană, 65
Colonizarea sașilor, 66
Colosul din Rodos, 66
Colt, 66
Columna lui Traian, 66
Columnă, 66
Comandament, 66
Comandant, 66
Comandant suprem, 66
Comando, 66
Comandor, 67
Comati, 67
Combatant, 67
Comemora, 67
Cominform, 67
Comintern, 67
Comis, 67
Comitat, 67
Comitet, 68
Comitet de obləduire, 68
Comitia, 68
Commonwealth, 68
Comodor, 68
Compania Indiilor Orientale, 68
Companie, 68
Compatriot, 69
Complot, 69
Comsomol, 69
Comuna din Paris, 69
Comuna primitivă, 69
Comunard, 69
Comună, 69
Comunism, 69
Conac, 69
Conațional, 69
Concentraționar, 70
Concetățean, 70
Conchistadori, 70
Conciliatorism, 70
Conciliu, 70
Conclav, 70
Concordat, 70
Condică, 70
Condominiu, 70
Condotier, 70
Conetabil, 70
Confederația germană, 71
Confederația Germaniei, 71
Confederația Rinului, 71
Confederație, 71
Conferință, 71
Conferință de pace, 71
Confesiune, 71
Conflict, 71
Conflagrație, 71
Confucianism, 71

Congregaționism, 72
Congres, 72
Congres de pace, 72
Congresul general al Bucovinei, 72
Conjurație, 72
Conservator, 72
Conservatorism, 72
Consiliul de Coroană, 72
Consiliul de securitate, 73
Consiliul Dirigent, 73
Consiliul Europei, 73
Consiliul Național Român, 73
Conspirație, 73
Constituție, 73
Constituționalism, 74
Consul, 74
Consulat, 74
Conte, 74
Continuitate, 74
Contraamiral, 74
Contraofensivă, 74
Contrareformă, 74
Contrarevoluție, 74
Contras, 74
Contraspionaj, 74
Contratorpilor, 75
Control social, 75
Convenție, 75
Cooperativă agricolă, 75
 Cooperativizarea agriculturii, 75
 Corabie, 75
 Coran, 75
 Corintic, 75
 Coroană, 75
 Corporatism, 76
 Corporație, 76
 Corpus, 76
 Corsar, 76
 Cortes, 76
 Cortina de Fier, 76
 Costoboci, 76
 Crah, 76
 Crăciun, 76
 Creițar, 77
 Crestomație, 77
 Creștinism, 77
 Crime de război, 77
 Crinolină, 77
 Criptocomunist, 77
 Criptogramă, 77
 Criza dinastică, 77
 Criza rachetelor, 77
 Crobizi, 77
 Cromleh, 77
 Cronicar, 78
 Cronică, 78
 Cronograf, 78
 Cronologie, 78
 Cruce, 78
 Cruciadă, 78
 Cruciat, 78
 Crucișător, 78
 Ctitor, 78
 Cubism, 78
 Cucă, 79
 Cuirasă, 79
 Cuirasat, 79
 Cuirasieri, 79
 Culac, 79
 Cult, 79
 Cult chthonian, 79
 Cult imperial, 79
 Cult uranian, 79
 Cultul personalității, 79
 Cultură, 79
 Cultură arheologică, 80
 Cultură de prund, 80
 Cultură materială, 80
 Culturnic, 80
 Cuman, 80
 Cuneiformă, 80
 Curie, 80
 Cursus honorum, 80
 Curtean, 80
 Curte domnească, 80
 Curte marțială, 81

Curtezană, 81
Curuți, 81
Cutumă, 81
Cuțovlahi, 81
Cuzism, 81
Cvadrigă, 81
Cvadriremă, 81
Cvadrivium, 81

D

Daci, 81
Daci liberi, 82
Daco-romani, 82
Daco-românism, 82
Dadaism, 82
Danie, 82
Danubius, 82
Darvinism, 82
Dava, 82
Decembriști, 82
Decemvir, 83
Deceniu, 83
Decima, 83
Decima, 83
Declarația de Independență, 83
Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului, 83
Declarația universală a drepturilor omului, 83
Declarație de război, 83
Decolonizare, 84
Decomunizare, 84
Decret, 84
Decret-lege, 84
Decret prezidențial, 84
Decurie, 84
Decurion, 84
Defetism, 84
Deism, 84
Deliu, 84
Delniță, 85
Demagogie, 85

Demilitarizare, 85
Demnitar, 85
Democrație, 85
Democrație directă, 85
Democrație liberală, 85
Democrație populară, 85
Democrație reprezentativă, 85
Demografie, 85
Demos, 85
Denar, 85
Dependență, 86
Deportare, 86
Deputat, 86
Desant, 86
Descălecat, 86
Descentralizare, 86
Desetină, 86
Desovietizare, 86
Despăgubire de război, 86
Despot, 86
Despotism, 87
Despotism luminat, 87
Destaliniza, 87
Deșteaptă-te, române!, 87
Detașament, 87
Detrona, 87
Deținut politic, 87
Devălmășie, 87
Dezarmare, 88
Dezertare, 88
Deznaționalizare, 88
Diac, 88
Diademă, 88
Diadoh, 88
Diaspora, 88
Dictat, 88
Dictator, 88
Dictatul de la Viena, 89
Dictatura iacobină, 89
Dictatura proletariatului, 89
Dictatură, 89
Dictatură militară, 89
Dietă, 89

Difuziune culturală, 89
Dijmă, 89
Diligentă, 90
Dinar, 90
Dinastie, 90
Dioceză, 90
Diploma cavalerilor ioaniți, 90
Diploma Leopoldină, 90
Diplomat, 90
Diplomatică, 90
Diplomație, 91
Diplomă, 91
Directorat, 91
Dirijism, 91
Discobol, 91
Discriminare, 91
Disident, 91
Disidență, 91
District, 91
Distrugător, 91
Ditiramb, 92
Divan, 92
Diversiune, 92
Divizie, 92
Doctrină politică, 92
Document, 92
Document programatic, 92
Doge, 92
 Dolmen, 92
 Dom, 92
 Domeniu, 92
 Dominat, 93
 Dominican, 93
 Dominion, 93
 Domn, 93
 Domnie, 93
 Domnitor, 93
 Domn regulamentar, 93
 Donariu, 93
 Donjon, 93
 Doric, 93
 Dorien, 93
 Dorobanți, 94

Dragoman, 94
Dragon, 94
Drahmă, 94
Drakkar, 94
Drapel, 94
Drapel de stat, 94
Dreapta, 94
Dregător, 95
Drept, 95
Dreptate și frăție, 95
Drept de azil, 95
Drept de veto, 95
Druizi, 95
Dualism Austro-Ungar, 95
Ducat, 95
Duce, 95
Dumă, 95
Dum-dum, 96
Duumvir, 96

E

Ecclesia, 96
Ecleziastic, 96
Economie naturală, 96
Economie de piață, 96
Economie dirijată, 96
Edict, 96
Edictul din Milano, 96
Edictul din Nantes, 96
Edicule, 97
Edil, 97
Efeb, 97
Efebie, 97
Efendi, 97
Efigie, 97
Efor, 97
Egalitate, 97
Egipteni, 97
Electoral, 97
Electorat, 98
Eleni, 98
Elite, 98

Emancipare națională, 98
Embargo, 98
Emigrare, 98
Eminență cenușie, 98
Emir, 98
Emirat, 98
Enciclopedist, 98
Enclavă, 98
Eneolitic, 99
Eparh, 99
Eparhie, 99
Epigraf, 99
Epigrafie, 99
Epipaleolitic, 99
Epoca bronzului, 99
Epoca elenistică, 99
Epoca fierului, 99
Epoca metalelor, 100
Epoca pietrei, 100
Epocă, 100
Eponim, 100
Epopoe, 100
Epurare, 100
Eră, 100
Erehteion, 100
Eretic, 100
Erezie, 100
Ermitaj, 100
Erou, 101
Escadrilă, 101
Escadron, 101
Eșafod, 101
E.T.A., 101
Etatism, 101
Etatiza, 101
Eteria, 101
Etnie, 101
Etnocentrism, 101
Etnogeneză, 102
Etnografie, 102
Etrusci, 102
Eunuc, 102
Eupatrid, 102

Euroatlantic, 102
Eurocomunism, 102
Europa Liberă, 102
Europeism, 102
Europenizare, 102
Eurosepticism, 103
Eurotunel, 103
Evangeliiar, 103
Evoluționism, 103
Evrei, 103
Evul Mediu, 103
Exarh, 103
Exil, 104
Exod, 104
Expansiune, 104
Expediția celor O Mie , 104
Expediție, 104
Expoziție universală, 104
Expresionism, 104
Expropria, 104
Extermina, 104
Extrema dreaptă, 105
Extrema stângă, 105
Extremism, 105
Extremul Orient, 105

F

Factorie, 105
Facțiune, 105
Falangă, 105
Fanar, 105
Fanarioți, 106
Fanatism, 106
Far, 106
Faraon, 106
Fariseu, 106
Farul din Alexandria, 106
Fascii, 106
Fascism, 106
FBI, 106
Federalism, 107
Federați, 107
Federație, 107

Feldmareșal, 107
Felonie, 107
Fenicieni, 107
Feregea, 107
Feud, 107
Feudal, 108
Feudalism, 108
Fibulă, 108
Fief, 108
Fino-ugrică, 108
Filistenii, 108
Firfiric, 108
Firman, 108
Fiziocrație, 108
Flagel, 108
Flintă, 109
Florin, 109
Flotă, 109
Foc grecesc, 109
For, 109
Formă de guvernământ, 109
Fort, 109
Fortăreață, 109
Fortăreață zburătoare, 109
Fortificație, 109
Fovism, 109
Fracționism, 109
Franci, 110
 Franchism, 110
 Franciscan, 110
 Francmasonerie, 110
 Francțiror, 110
 Frânc, 110
 Fregată, 110
 Frescă, 110
 Friză, 110
 Fronță, 110
 Front, 111
 Frontieră, 111
 Frontispiciu, 111
 Fronton, 111
 Frontul Național Democrat, 111
 Frontul Plugarilor, 111

Frontul Renașterii, 111
Frontul Salvării Naționale, 112
Fructidor, 112
Führer, 112
Fundamentalism, 112
Furcile caudine, 112

G

Gabelă, 112
Galeră, 112
Gali, 112
Galicanism, 112
Galion, 112
Garda de Fier, 113
Garda elvețiană, 113
Garda pretoriană, 113
Garnizoană, 113
Gândirism, 113
Gelep, 113
Gemă, 113
Genealogie, 113
General, 113
Genocid, 113
Geocentric, 113
Geopolitică, 114
Gepizi, 114
Germani, 114
Germinal, 114
Gerontocrație, 114
Gerusia, 114
Gesta Hungarorum, 114
Gestapo, 114
Gestă, 114
Get, 114
Geto-daci, 115
Gherilă, 115
Ghetou, 115
Ghiaur, 115
Ghibelini, 115
Ghildă, 115
Ghilotină, 115
Gimnaziu, 115

Gineceu, 115
Gintă, 115
Girondin, 116
Giubea, 116
Gladiator, 116
Gladium, 116
Glagolitic, 116
Glasnost, 116
Gloată, 116
Gnosticism, 116
Goeletă, 116
Goliarzi, 116
Gonfalon, 116
Gonfalonier, 117
Gorgan, 117
Gotic, 117
Goți, 117
GPU, 117
Graniță, 117
Grădinile suspendate ale
Semiramidei, 117
Grămătic, 117
Greci, 117
Grecia antică, 117
Greco-catolic, 117
Greco-oriental, 118
Gregorian, 118
Grenadă, 118
Grenadier, 118
Grevă, 118
Grevă regală, 118
Grof, 118
Groș, 118
Gubernie, 118
Guelfi, 118
Gulag, 118
Guvern, 118
Guvern provizoriu, 118
Guvernator, 119

H

Habeas Corpus Act, 119

Habsburgic, 119
Haiduc, 119
Halebardă, 119
Hallstatt, 119
Hamangia, 119
Han, 119
Hanat, 119
Haraci, 119
Harem, 120
Haruspiciu, 120
Hatișerif, 120
Hatman, 120
Hecatombă, 120
Hegemonie, 120
Hegira, 120
Heliast, 120
Heliocentrism, 120
Helveți, 120
Herald, 121
Heraldică, 121
Herțeg, 121
Heruli, 121
Hetairă, 121
Hiclenie, 121
Hicsoși, 121
Hierofant, 121
Hieroglifă, 121
Hinduism, 121
Hipostil, 121
Histrion, 122
Hitiți, 122
Hitlerism, 122
Hlamidă, 122
Hoardă, 122
Hoarda de aur, 122
Holocaust, 122
Hominizi, 122
Homo sapiens, 122
Honved, 122
Hoplit, 122
Hrisov, 122
Hughenoți, 123
Huni, 123

Husar, 123
Husitism, 123

I

Iacobin, 123
Iatagan, 123
Iazigi, 123
Iberi, 123
Iconoclasm, 123
Iconodul, 123
Icosar, 123
Ide, 123
Identitate europeană, 124
Identitate națională, 124
Ideogramă, 124
Ideolog, 124
Ideologie, 124
Idol, 124
Ienicer, 124
Iezuit, 124
Iliri, 124
Ilot, 124
Iluminism, 124
Imn, 125
Imperator, 125
Imperialism, 125
Imperiu, 125
 Imperium, 125
 Impresionism, 125
 Imunitate, 125
 Imunitate parlamentară, 125
 Inalienabil, 126
 Incași, 126
 Inchizitor, 126
 Inchiziție, 126
 Incunabul, 126
 Incursiune, 126
 Independență, 126
 Indoeuropeni, 126
 Indoeuropenizare, 126
 Industrializa, 126
 Infante, 126

Infanterie, 127
Inscripție, 127
Insurecție, 127
Insurgent, 127
Integrare europeană, 127
Integritate teritorială, 127
Interbelic, 127
Internaționala, 127
Internaționala I, 127
Internaționala II, 127
Internaționala III, 127
Interpelare parlamentară, 128
Interpretatio romana, 128
Interregn, 128
Intifada, 128
Invada, 128
Invincibila Armada, 128
Ioaniți, 128
Iobag, 128
Iobăgie, 128
Ionian, 128
Ionic, 128
Iredentism, 129
Irmilic, 129
Islam, 129
Ispravnic, 129
Istoric, 129
Istorie, 129
Istoriografie, 129
Ișlic, 129
Italici, 129
Judaism, 130
Juncher, 130
Lurtă, 130
Luți, 130
Juvenalii, 130
Luzbașă, 130
Luzluc, 130
Izolaționism, 130
Izvor istoric, 130

Î

Împărat, 130
Încoronare, 130
Îndoctrinare, 131
Înfrânge, 131
Înfrângere, 131
Înțelegerea Balcanică, 131
Investitură, 131

J

Jacquerie, 131
Jalbă, 131
Jansenism, 131
Jeleri, 131
Jertfă, 132
Jihad, 132
Jitnicer, 132
Jocuri pitice, 132
Jude, 132
Judec, 132
Județ, 132
Junimism, 132
Juntă, 132
Jupan, 132
Jurători, 132

K

Kaaba, 133
Kaiser, 133
Kalașnikov, 133
Kamikaze, 133
Kapo, 133
Kazari, 133
Kediv, 133
KGB, 133
Khmerii roșii, 133
Kore, 133
Kouros, 134
Kșatria, 134
Kulaci, 134

L

Labarum, 134
Laburism, 134
Lagăr, 134
Lagăr de concentrare, 134
Lagăr socialist, 134
Laic, 134
Laiciza, 134
Laissez-faire, 135
Lance, 135
Lanist, 135
Lapidare, 135
Lascaux, 135
La Tene, 135
Latifundiar, 135
Latifundiu, 135
Latin, 135
Latinitate, 135
Lauri, 136
Lăncier, 136
Lectică, 136
Lefegiu, 136
Legatus, 136
Legatus Augusti, 136
Legătura lui Mihai, 136
Legăție, 136
Lege, 136
Lege agrară, 136
Legea celor 12 table, 136
Lege fundamentală, 136
Lege marțială, 137
Legea pământului, 137
Legea salică, 137
Legea talionului, 137
Legendă, 137
Legionar, 137
Legionarism, 137
Legislativ, 137
Legitimism, 137
Legiune, 138
Legiunea de Onoare, 138

Legiunea sacră, 138
Legiunea Străină, 138
Leninism, 138
Leși, 138
Letopiseț, 138
Leu, 138
Levant, 139
Levelleri, 139
Levenți, 139
Lezmaiestate, 139
Libație, 139
Liberal, 139
Liberal moderat, 139
Liberal radical, 139
Liberalism, 139
Liber-schimbism, 139
Libert, 139
Libertate, 140
Libertate, fraternitate, egalitate, 140
Liburnă, 140
Liceu, 140
Lictor, 140
Lider, 140
Lider de opinie, 140
Liftă, 140
Liga Culturală, 140
 Liga Sfântă, 140
 Ligă, 140
 Liguri, 140
 Limbă de cultură, 141
 Limbă slavonă, 141
 Limbi romanice, 141
 Limes, 141
 Linia Maginot, 141
 Liniar A și Liniar B, 141
 Linșaj, 141
 Lipsican, 141
 Listă civilă, 141
 Liste electorale, 141
 Liturghier, 142
 Lobby, 142
 Locotenent, 142
 Locotenență domnească, 142

Locuință lacustră, 142
Locurile sfinte, 142
Logofăt, 142
Logografi, 142
Loialiști, 142
Lollarzi, 142
Longobarzi, 143
Lord, 143
Lovitură de stat, 143
Ludovic, 143
Luftwaffe, 143
Lumea a treia, 143
Lumea veche, 143
Lupercalii, 143
Lupta de clasă, 143
Lupta pentru investiție, 143
Lusitani, 144
Lustrație, 144
Luteranism, 144

M

Macartism, 144
Macedoneni, 144
Macedoromân, 144
Machiavelism, 144
Maghiari, 145
Magie, 145
Magistrat, 145
Magna Charta Libertatum, 145
Magnat, 145
Mahmudea, 145
Mahomedanism, 145
Maiestate, 145
Majordom, 145
Majoritate, 145
Majoritate parlamentară, 146
Malthusianism, 146
Mameluc, 146
Mandarin, 146
Mandat, 146
Maniheism, 146
Manipulare, 146

Manu, 146
Manufactură, 146
Manuscris, 147
Maoism, 147
Marani, 147
Maraton, 147
Marcă, 147
Marchiz, 147
Marcomani, 147
Marea schismă, 147
Marele Sfat Național, 148
Mareșal, 148
Mareșalul palatului, 148
Margraf, 148
Marșul asupra Bucureștiului, 148
Marșul asupra Romei, 148
Marșul cel lung, 148
Martir, 149
Marțial, 149
Marxism, 149
Masacru, 149
Mastaba, 149
Mașină de război, 149
Matriarhat, 149
Maur, 149
Mausoleu, 149
Maya, 149
Mazdeism, 150
Mazili, 150
Măcel, 150
Mănăstire, 150
Mănăstire închinată, 150
Mâna neagră, 150
Mână moartă, 150
Mecena, 150
Medelnicer, 150
Medieval, 150
Megalit, 150
Megieș, 151
Meiji, 151
Memorandist, 151
Memorandum, 151
Memorandul Transilvaniei, 151
Memorial, 151
Memorie colectivă, 151
Menestrel, 151
Menhir, 151
Menșevic, 152
Mercantilism, 152
Mercenar, 152
Mercurial, 152
Merovingian, 152
Mesia, 152
Meșteșug, 152
Meșteșugar, 152
Metec, 152
Meterez, 152
Metropolă, 152
Mezi, 153
Mezolitic, 153
Mica Antantă, 153
Micado, 153
Micienieni, 153
MIG, 153
Migratori, 153
Mileniu, 153
Militar, 153
Militarism, 154
Militariza, 154
Miliție, 154
Minaret, 154
Mină, 154
Mineriadă, 154
Miniatură, 154
Ministru, 154
Minnesang, 154
Minoritate etnică sau națională, 154
Mirodenii, 154
Misionar, 155
Mistere, 155
Mit, 155
Miting, 155
Mitologie, 155
Mitralieră, 155
Mitropolie, 155
Mitropolit, 155

Mitteleuropa, 155
Moartea neagră, 155
Mobilizare, 155
Moesi, 156
Mogul, 156
Monahism, 156
Monarh, 156
Monarhie, 156
Monarhie absolută, 156
Monarhie autoritară, 156
Monarhie constituțională, 156
Monarhie de stări, 156
Monarhie militară, 156
Monarhism, 156
Mongol, 156
Monocameralism, 157
Monoteism, 157
Monstruoasa coaliție, 157
Montagnarzi, 157
Monument, 157
Monument istoric, 157
Morisci, 157
Mortier, 157
Mosad, 157
Moschee, 158
Moșie, 158
 Moșierime, 158
 Moșnean, 158
 Moți, 158
 Moțiune, 158
 Moțiune de cenzură, 158
Mozaic, 158
Mozaism, 158
Mucarer, 158
Muezin, 158
Muhurdar, 158
Mujahedin, 159
Mumie, 159
Municipiu, 159
Muniție, 159
Muschetar, 159
Muschetă, 159
Musulman, 159

Muzeografie, 159
Muzeu, 159

N

Napoleon, 159
Narodnicism, 159
Naționalism, 159
Naționalist, 160
Naționalitate, 160
Naționaliza, 160
Național-socialism, 160
Națiune, 160
Nazism, 160
Neagresiune, 160
Nealinie, 161
Neanderthalian, 161
Nebeligeranță, 161
Necropolă, 161
Neocomunism, 161
Neoliberalism, 161
Neolitic, 161
Neonazism, 161
Neostalinism, 161
Nesupunere civilă, 162
Neutralitate, 162
New Deal, 162
Nicadori, 162
Nihilism, 162
NKVD, 162
Noaptea cuțitelor lungi, 162
Noaptea de cristal, 162
Noaptea Sf. Bartolomeu, 163
Nobil, 163
Nobilime, 163
Nod gordian, 163
Nomad, 163
Nomadism, 163
Nomenclatură, 163
Nonă, 163
None, 163
Nordist, 163
Normanzi, 164

Norod, 164
Noua politică economică, 164
Noul Testament, 164
Numismatică, 164
Numizi, 164

O

Oaste, 164
Oastea cea mare, 164
Oastea cea mică, 165
Obelisc, 165
Obiceiul pământului, 165
Obște sătească, 165
Obuz, 165
Occident, 165
Ocină, 165
Odeon, 165
Odrizi, 165
Ofensivă, 165
Ofițer, 165
Ofrandă, 166
Ogivă, 166
Ohabă, 166
Ohrana, 166
Olac, 166
Olahi, 166
Oligarhie, 166
Olimpiadă, 166
Olmeci, 167
Omagiu, 167
Opozant, 167
Opoziție, 167
Oracol, 167
Oraș-stat, 167
Orator, 167
Ordalie, 167
Ordie, 167
Ordin, 168
Orfevrărie, 168
Organizația Naț. Unite, 168
Organizația pentru Securitate și
Cooperare în Europa, 168

Organizația Tratatului
Atlanticii de Nord, 168
Organizația Tratatului de la
Varșovia, 168
Orient, 168
Orientul Apropiat, 169
Orientul Mijlociu, 169
Orientul Îndepărtat, 169
Oriflamă, 169
Ortodoxism, 169
Osman, 169
Ostatic, 169
Ostpolitik, 169
Ostracism, 169
Ostrogoți, 169
Oștean, 169
Oștire, 170
Otomani, 170
Ovații, 170

P

Pace, 170
Pace separată, 170
Pacifism, 170
Pact, 170
Pact de neagresiune, 170
Pactul Anti-Comintern, 170
Pactul Briand-Kellogg, 171
Pactul de Oțel, 171
Pactul Tripartit, 171
Padișah, 171
Pagus, 171
Paharnic, 171
Paic, 171
Paideia, 171
Pair, 171
Paj, 172
Paladin, 172
Palat, 172
Palatin, 172
Paleocreștin, 172

Paleografie, 172
Paleolitic, 172
Palestră, 172
Palie, 172
Palisadă, 172
Paloș, 172
Pan, 172
Pاناتenee, 173
Pandur, 173
Panegiric, 173
Panelenism, 173
Paneuropenism, 173
Pangermanism, 173
Panislamism, 173
Panslavism, 173
Panteon, 173
Panzer, 173
Papalitate, 174
Papă, 174
Papirus, 174
Papism, 174
Para, 174
Paramilitar, 174
Parapet, 174
Parlament, 174
Parlamentul European, 174
 Partenon, 174
 Partid, 175
 Partid politic, 175
 Partida Națională, 175
 Partide istorice, 175
 Partizan, 175
 Parți, 175
 Pasivism, 175
 Pașalâc, 175
 Pașă, 175
 Pașoptism, 175
 Patentă, 176
 Patriarh, 176
 Patriarhat, 176
 Patriarhie, 176
 Patrician, 176
 Patriciat, 176
 Patriciu, 176
 Patrie, 176
 Patrie-mamă, 176
 Patrimoniu, 176
 Patriot, 177
 Patriotism, 177
 Patron, 177
 Pax romana, 177
 Păgân, 177
 Părinții Bisericii, 177
 Părinții pelerinilor, 177
 Pâlc, 177
 Pârcălab, 177
 Pârgar, 178
 Pecenegi, 178
 Pecete, 178
 Pedestrimă, 178
 Pelasgi, 178
 Pelerinaj, 178
 Pentagon, 178
 Peplu, 178
 Perestroika, 178
 Pergament, 179
 Perieci, 179
 Periodizare, 179
 Persani, 179
 Persecuție, 179
 Persecuție anticreștină, 179
 Peșcheș, 179
 Petiția drepturilor, 179
 Petiția Națională, 179
 Piastru, 179
 Piața Roșie, 180
 Pictografie, 180
 Pictură, 180
 Pictură murală, 180
 Pictură rupestră, 180
 Picți, 180
 Pieta, 180
 Pileati, 180
 Piramidă, 180
 Pirat, 180
 Piraterie, 180

Pisanie, 181
Pistol, 181
Pistol, 181
Pistol-mitralieră, 181
Pitac, 181
Pitac, 181
Pitar, 181
Plai, 181
Plasă, 181
Platoșă, 181
Plebei, 181
Plebiscit, 182
Pleiada, 182
Pleiadă, 182
Pluralism, 182
Pluralism politic, 182
Pluripartitism, 182
Plutocrație, 182
Pluton, 182
Pluton de execuție, 182
Poarta Otomană, 182
Podesta, 183
Pogrom, 183
Pol, 183
Polc, 183
Polcovnic, 183
Polemarh, 183
Polis, 183
Politeism, 183
Politică, 183
Politică de nealinieră, 183
Politician, 183
Politicianism, 184
Politologie, 184
Politruc, 184
Politică politică, 184
Pontic, 184
Pontif, 184
Pontiful Romei, 184
Popoarele mării, 184
Popor, 184
Poporanism, 184
Populism, 185
Portar, 185
Portavion, 185
Portic, 185
Porto-franco, 185
Portulan, 185
Poslušnic, 185
Postbelic, 185
Postcomunism, 185
Postelnic, 185
Poteră, 185
Pravila de la Govora, 186
Pravila lui Matei Basarab, 186
Pravila lui Vasile Lupu, 186
Pravilă, 186
Precolumbian, 186
Prefect, 186
Preistorie, 186
Prerogativ, 186
Președinte, 186
Pretor, 186
Primă electorală, 187
Primăvara de la Praga, 187
Prim-ministru, 187
Prim-secretar, 187
Princeps, 187
Principat, 187
Principatele Române, 187
Principe, 187
Principe luminat, 187
Principi electori, 187
Principiul naționalităților, 188
Print moștenitor, 188
Privilegiu, 188
Prizonier, 188
Problema agrară, 188
Proclamația de la Padeș, 188
Proclamația de la Islaz, 188
Proclamație, 188
Proconsul, 189
Procurator, 189
Profet, 189
Program, 189
Prohibiție, 189

Proiectil, 189
Proletar, 189
Proletariat, 189
Proletcultism, 189
Promulga, 189
Pronunciament, 189
Pronunciamentul de la Blaj, 190
Propagandă, 190
Propilee, 190
Proscripție, 190
Protectorat, 190
Protecționism, 190
Protestantism, 190
Protipendadă, 191
Protoistorie, 191
Provincie, 191
Psaltire, 191
Psaltirea Scheiană, 191
Puci, 191
Pumnal, 191
Puni, 191
Puritanism, 191
Pușcă, 191
Pușcă-mitralieră, 192
Putere legislativă, 192
Putere executivă, 192
Putere judecătorească, 192
Puterile Centrale, 192

Q

Quadrivium, 192
Quazi, 192

R

Rabin, 192
RAF, 192
Raion, 192
Radicalism, 193
Raia, 193
Raid, 193

Raion, 193
Rajah, 193
Ramapitecus, 193
Rapsod, 193
Rapt, 193
Rasism, 193
Ratificare, 193
Rațiune de stat, 193
Răscoală, 194
Răstigni, 194
Războaie balcanice, 194
Războaie daco-romane, 194
Războaie medice, 194
Războaie mondiale, 194
Război, 194
Război antiotoman, 194
Război civil, 194
Război ciudat, 195
Război de eliberare, 195
Război de mișcare, 195
Război de partizani, 195
Război de secesiune, 195
Război de tranșee, 195
Război rece, 195
Război sfânt, 195
Război total, 196
Război țărănesc, 196
Războiul celor două roze, 196
Răzeș, 196
Reacționar, 196
Realism, 196
Realpolitik, 196
Rebel, 196
Rebeliune, 196
Recesiune, 196
Rechiziție, 197
Reconquista, 197
Redută, 197
Reeducare, 197
Referendum, 197
Reforma, 197
Reformă, 197
Reformă agrară, 198

Reformă electorală, 198
Reformă monetară, 198
Refugiat, 198
Regalist, 198
Regalitate, 198
Regat, 198
Regat clientelar, 198
Regăţean, 198
Rege, 198
Rege apostolic, 198
Regent, 198
Regentă, 198
Regicid, 199
Regim, 199
Regim autoritar, 199
Regim comunist, 199
Regim democratic, 199
Regim parlamentar, 199
Regim totalitar, 199
Regiment, 200
Regimentele grănicereşti, 200
Regionalism, 200
Regiune, 200
Regulamentele Organice, 200
Reich, 200
Reichstag, 200
Reichswehr, 200
Reis, 201
Relaţii diplomatice, 201
Relaţii externe, 201
Relaţii internaţionale, 201
Relicvă, 201
Religie, 201
Religie politeistă, 201
Religie receptă, 201
Remaniere guvernamentală, 201
Renaştere, 201
Rentă feudală, 202
Reparaţie de război, 202
Reper cronologic, 202
Represalii, 202
Represiune, 202
Republican, 202
Republicanism, 202
Republică, 202
Responsabilitate politică, 202
Restauraţie, 202
Retorică, 203
Retragerea aureliană, 203
Revanşism, 203
Revizionism, 203
Revoltă, 203
Revoluţia agrară, 203
Revoluţia culturală, 203
Revoluţia glorioasă, 203
Revoluţia industrială, 204
Revoluţie, 204
Revoluţie burgheză, 204
Revoluţie de eliberare, 204
Revolver, 204
Rezistenţa anticomunistă, 204
Rezistenţa antifascistă, 204
Rezoluţie, 204
Risorgimento, 204
Robie, 204
Robotă, 205
Romanitate, 205
Romanitate occidentală, 205
Romanitatea orientală, 205
Romanizare, 205
Romantism, 205
Român, 205
România Mare, 205
Ronin, 205
Roşiori, 205
Rotativa guvernamentală, 206
Rotaţia cadrelor, 206
Roxolani, 206
Ruine, 206
Rumân, 206
Rune, 206
Rusificare, 206

S

SA, 206

Sabie, 206
Sabin, 207
Sabotaj, 207
Sacagiu, 207
Sacrificiu, 207
Saga, 207
Salieni, 207
Samizdat, 207
Samniți, 207
Samurai, 207
Sanctuar, 207
Sanculoși, 208
Sangeac, 208
Sarazin, 208
Sarcofag, 208
Sarmați, 208
Sași, 208
Satrap, 208
Saturnalii, 208
Saxoni, 208
Sămănătorism, 208
Scaun, 209
Scaun de judecată, 209
Sceptru, 209
Schismă, 209
Scit, 209
 Sclav, 209
 Sclavagism, 209
 Scolastica, 209
 Scordiști, 209
 Scoți, 209
 Scrib, 210
 Scriere cuneiformă, 210
 Scriere gotică, 210
 Scriptoriu, 210
 Scrisoarea lui Neacșu, 210
 Scud, 210
 Sculptură, 210
 Scut, 210
 Scutelnic, 210
 Scutier, 210
 Secesiune, 211
 Secol, 211
 Secret de stat, 211
 Secui, 211
 Secularizare, 211
 Securitate, 211
 Sedentar, 211
 Segregare rasială, 211
 Seim, 211
 Seimeni, 211
 Selecție naturală, 211
 Semiluna fertilă, 212
 Semilună, 212
 Semit, 212
 Senat, 212
 Senior, 212
 Seniorie, 212
 Separarea puterilor, 212
 Separatism, 212
 Serdar, 212
 Serv, 212
 Servitute, 213
 Sesie, 213
 Sesterț, 213
 Sfaț, 213
 Sfatul domnesc, 213
 Sfatul oamenilor buni, 213
 Sfatul popular, 213
 Sfânta Alianță, 213
 Sfânta Scriptură, 213
 Sfântul Mormânt, 213
 Sfântul Oficiu, 213
 Sfetnic, 214
 Shogun, 214
 Sibilă, 214
 Sicofanți, 214
 Siguranță, 214
 Signorie, 214
 Silex, 214
 Simonie, 214
 Sinagogă, 214
 Sincretism religios, 214
 Sindicate, 215
 Sinod, 215
 Sinod ecumenic, 215

Sionism, 215
Sistem bicameral, 215
Sistem electoral, 215
Sistem politic, 215
Sistem unicameral, 215
Slavi, 215
Sluger, 216
Social-democrație, 216
Socialism, 216
Socialism științific, 216
Socialism utopic, 216
Socializare, 216
Societate, 216
Societatea Națiunilor, 217
Societate civilă, 217
Societate de masă, 217
Societate secretă, 217
Sofist, 217
Solid, 217
Solidaritatea, 217
Soluția finală, 217
Sovhoz, 218
Soviete, 218
Sovrom, 218
Spadă, 218
Spahiu, 218
Spartachiști, 218
Spartan, 218
Spațiu etnografic, 218
Spațiu vital, 218
Spătar, 219
Spionaj, 219
Spirit comunitar, 219
SS, 219
Stahanovism, 219
Stalinism, 219
Starea a treia, 220
Stare de asediu, 220
Stare de necesitate, 220
Stare de urgență, 220
Staroste, 220
STASI, 220
Stat, 220
Stat aristocratic, 220
Stat clientelar, 220
Stat de drept, 221
Stat democratic, 221
Stat multinațional, 221
Stat național, 221
Stat providențial, 221
Stat social, 221
Stat suveran, 221
Stat unitar, 221
Statele Generale, 221
Stathuder, 221
Stat-major, 222
Statuia libertății, 222
Statu-quo, 222
Stânga, 222
Steag, 222
Steag de domnie, 222
Steaua României, 222
Stelă, 222
Stil, 223
Stil baroc, 223
Stil gotic, 223
Stil nou, 223
Stil romanic, 223
Stil vechi, 223
Stoicism, 223
Stolnic, 223
Stonehenge, 223
Strateg, 223
Strategie, 224
Străjer, 224
Streliți, 224
Sublocotenent, 224
Submarin, 224
Sudist, 224
Sudeți, 224
Sudiți, 224
Sufragetă, 224
Sufragiu, 224
Sufragiu universal, 224
Sulger, 225
Sulgiu, 225

Suliță, 225
Sultan, 225
Sumerieni, 225
Supplex Libellus Valachorum, 225
Suveran, 225
Suveran pontif, 225
Suveranitate, 225
Suzeran, 225
Suzeranitate, 226
Svastică, 226

Ș

Șah, 226
Șalvari, 226
Șambelan, 226
Școala Ardeleană, 226
Școala peripatetică, 226
Șerb, 226
Șerbie, 227
Șleahtă, 227
Șoltuz, 227
Șovinism, 277
Șrapnel, 277
Șuani, 277

T

Tabără, 227
Tablă cerată, 227
Tablă de argilă, 227
Taboriți, 227
Tabu, 227
Tabula traiana, 228
Tactică, 228
Taj Mahal, 228
Talant, 228
Talasocrație, 228
Taler, 228
Taliban, 228
Talion, 228
Talmud, 228

Tanc, 229
Tarabostes, 229
Taumaturg, 229
Taurisci, 229
Tătari, 229
Târg, 229
Tehnică de luptă, 229
Templieri, 229
Templu, 229
Teocrație, 229
Teorie imigraționistă, 230
Teritorii irredente, 230
Teritoriu sub mandat, 230
Terme, 230
Termidor, 230
Termidorieni, 230
Teroarea, 230
Terorism, 230
Tetraevanghel, 231
Tetrarhie, 231
Teutoni, 231
Themă, 231
Tiară, 231
Timocrație, 231
Tigar, 231
Tiran, 231
Tiranie, 231
Togă, 231
Toleranță, 232
Tolerat, 232
Tolteci, 232
Toponimie, 232
Torpilă, 232
Torpilor, 232
Torționar, 232
Tory, 232
Totalitarism, 232
Totem, 233
Traci, 233
Tradiția istorică, 233
Tradiționalism, 233
Tragedie, 233
Transfug, 233

Tranșee, 233
Tratat, 233
Tratative, 234
Trib, 234
Tribali, 234
Tribun, 234
Tribun al plebei, 234
Tribun militar, 234
Tribut, 234
Trilogie, 234
Tripartit, 234
Tripla Alianță, 234
Tripla Înțelegere, 234
Trieră, 235
Tirimă, 235
Triumf, 235
Triumvir, 235
Triumvirat, 235
Trivium, 235
Troc, 235
Troică, 235
Tron, 235
Tropaeum Traiani, 235
Troțkism, 236
Trubadur, 236
Truver, 236
Tumul, 236
Tun, 236
Tunică, 236
Turanic, 236
Turban, 236
Turbanele galbene, 236
Tur de scrutin, 237
Turnir, 237

T

Țar, 237
Țara Românească, 237
Țarat, 237
Țară, 237
Țarevici, 237
Țarigrad, 237

Țarism, 237
Țăran, 238
Țăran dependent, 238
Țăran liber, 238
Țărănism, 238
Țările de Jos, 238
Țechin, 238
Țigani, 238
Ținut, 238

U

Ucaz, 238
Ucenic, 238
Ulan, 239
Ultimatum, 239
Umanism, 239
Ungrovlahia, 239
Uniatism, 239
Unicameral, 239
Unificare, 239
Unionist, 239
Unio Trium Nationum, 239
Unirea principatelor, 240
Unitarianism, 240
Uniunea Europeană, 240
Uniunea Tineretului Comunist, 240
Uniune, 240
Uniune personală, 240
Uniune vamală, 241
Upanișade, 241
Uric, 241
Ustași, 241
Utopie, 241
Uzi, 241
Uzurpa, 241

V

V1, V2, 241
Val, 242
Valahi, 242

Valahia, 242
Valdensi, 242
Vandali, 242
Varegi, 242
Vasal, 242
Vasalitate, 242
Văcărit, 243
Vătaf, 243
Veac, 243
Vecerniile siciliene, 243
Vechiul Regat, 243
Vechiul Regim, 243
Vechiul Testament, 243
Vecin, 243
Vede, 243
Velit, 243
Vestală, 243
Vestigiu, 244
Veterani, 244
Veto, 244
Via, 244
Vicerege, 244
Vicus, 244
Viet Cong, 244
Vikingi, 244
Villa rustica, 244
Vinărici, 244
Vistier, 24
Vistierie, 245
Vitrăliu, 245
Vivandieră, 245
Vizieră, 245
Vizigoți, 245
Vizir, 245
Vlah, 245

Vodă, 245
Voievod, 245
Voievodat, 245
Volsci, 245
Vornic, 246
Vot cenzitar, 246
Vot universal, 246
Vrăjitor, 246
Vulgata, 246
Watergate, 246
Wehrmacht, 246
Whig, 246

X

Xenofob, 247
Xenofobie, 247

Z

Zale, 247
Zapciu, 247
Zapis, 247
Zaveră, 247
Zălog, 247
Zeciuială, 247
Zeloți, 247
Zeu, 247
Zidul Atlanticului, 248
Zigurat, 248
Zlot, 248
Zollverein, 248
Zoomorf, 248
Zonă demilitarizată, 248
Zonă de influență, 248

Bibliografie

Dicționar enciclopedic, București, Editura Enciclopedică, 1993-2009, 7 vol.

Dicționar enciclopedic ilustrat, Chișinău, Editura Cartier, 1999

Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Academiei Române, 1984

Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, 1998

Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei R.P.R., 1958

Dicționar universal ilustrat al limbii române, București, Editura Litera Internațional, 2010, 12 vol.

Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, București, Editura Logos, 1997

Enciclopedia Universală Britannica, București, Editura Litera, 2010, 16 vol.

Enciclopedia civilizației grecești, București, Editura Meridiane, 1970

Enciclopedia civilizației romane, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982

Enciclopedie de istorie universală, DeAgostini, București, Editura ALL EDUCATIONAL, 2003

Gavrilă, Mariana, Maximescu Mariana (coord.), *Dicționar școlar de termeni și expresii istorice*, Ed. a 3-a, Pitești, Editura Paralela 45, 2009

Lecca, O. G., *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*, București, Editura “Universul” S.A., 1937

Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum, 2000

Noul dicționar al limbii române, București, Editura Litera Internațional, 2002

Noul dicționar universal al limbii române, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2007

Palmowski, Jan, *Dicționar Oxford de istorie universală contemporană. De la 1900 până azi*, București, Editura BIC ALL, 2005, 2 vol.